

ERDAL ATICI

ANADOLU'DA AYDINLANMA ATEŞİNİ YAKANLAR 2

KÖY ENSTITÜLÜLERLE SÖYLEŞİLER 2

SÖYLEŞİ

Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim
Vakfı Yayınları

Şubat 2011

Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları

Tanıtım Dizisi : 24

Birinci Bası : Şubat 2011

ISBN : 978-975-98131-9-2

Kapak Fotoğrafı: Hasanoğlan Köy Enstitüsü Kurulurken 1941-1951,
Mustafa Güneri, Sayfa 129, İstanbul 2004

Düzelti: Zarife Sakarya

Baskı Hazırlık ve Kapak: Merdiven Tanıtım
Tel: (0.312) 232 30 88

Baskı: Can Matematik Yayınları
Tel: (0.312) 395 06 70

KÖY ENSTİTÜLERİ ve ÇAĞDAŞ EĞİTİM VAKFI

Mithatpaşa Cad. 62/21 Yenişehir - ANKARA

Tel-Faks : (312) 425 24 68

Tel : (312) 419 36 34

e-posta : kevakfi@gmail.com

web sitesi : <http://koyenstitulerivakfi.org.tr>

ERDAL ATICI

1963'de Muğla / **Ortaca / Mergenli Köyü**'nde, bir çiftçi ailesinin oğlu olarak doğdu. Mergenli Köyü İlkokulu'nu, Ortaca Ortaokulu'nu ve Ortaca Lisesi'ni bitirdi. Yüksek öğrenimini Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Bölümü'nde tamamladı.

1986'dan başlayarak Ankara /Altındağ Peyamitepe Ortaokulu'nda ve Çankaya 50. Yıl Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. 2005 yılından bu yana, TBMM'de Danışmanlık yapıyor.

Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı'dır.

Yazı yazmaya ortaokul yıllarında başladı. Sonrasında birçok gazete ve dergide yazıları yayımlandı.

2004'te ilk kitabı olan **"Ortacalı Yıllar"** (Anı- öykü) yayımlandı.

2005 Ümit Kaftancıoğlu Öykü Yarışması'nda mansiyon ödülü kazandı.

"Dürbün" adlı öyküsü Abdullah Baştürk İşçi Öyküleri Yarışması'nda derece alan öykülerle birlikte 2006 yılında "Timsahın Ağzındaki Usta" adlı kitapta yer aldı.

2006 Yılında Aydın İleri ve Tayfun Talipoğlu'nun yayına hazırladığı **"Eşekle Gelen Aydınlık"** kitabına iki yazıyla katkı sağladı.

2006'da ikinci kitabı olan **"Güvercinler"** (öykü) yayımlandı.

2008'de üçüncü öykü kitabı; **"O karlı Kış Gecesi"** yayımlandı.

2010'da dördüncü kitabı **"Anadolu'da Aydınlanma Ateşi ni Yakanlar"** (Söyleşi) yayımlandı.

2010'da Mustafa Aydoğan'la birlikte "TBMM Bütçe Görüşmelerinde ve Şura Toplantılarında Köy Enstitüleri (1937-1954)" kitabını hazırladı.

2010'da SES Kültür Sanat Ödülleri Öykü dalında Özen-dirme Ödülü aldı.

Yazar, yazın çalışmalarını Ankara'da sürdürüyor, evli ve Ege adında bir oğlu var.

İÇİNDEKİLER

HACI ANGI İLE SÖYLEŞİ	9
ADNAN BİNYAZAR İLE SÖYLEŞİ... ..	30
SÜLEYMAN ÇALIŞKAN İLE SÖYLEŞİ.....	51
ALİ DÜNDAR İLE SÖYLEŞİ.....	75
NADİR GEZER İLE SÖYLEŞİ	98
CAFER GÖK İLE SÖYLEŞİ.....	133
PERİHAN GÜRLER İLE SÖYLEŞİ.....	153
BİLAL KAYMAKÇIOĞLU İLE SÖYLEŞİ... ..	169
SABRİ KURT İLE SÖYLEŞİ	186
DURSUN KUT İLE SÖYLEŞİ... ..	220
EMİN ÖZDEMİR İLE SÖYLEŞİ... ..	242
NACİ TATAROĞLU İLE SÖYLEŞİ.....	261
TAHSİN YÜCEL İLE SÖYLEŞİ	276

ÖNSÖZ

1930'lu yıllarda nüfusumuzun büyük bölümü köylerde ilkel koşullarda yaşıyordu. Ulusu bu ilkel yaşamdan kurtaracak, canlandıracak, devrimlerin köylere kadar yaygınlaşmasını sağlayacak ulusal bir eğitim dizgesine gereksinim vardı. İşte Köy Enstitüleri böyle bir gereksinimden dolayı açıldı ve öğretmenlerle, eğitim kurslarıyla, Köy Enstitüleriyle, Yüksek Köy Enstitüsüyle, sağlık kollarıyla değişik programlarıyla klasik eğitim dizgesinin yanında yeni bir sistem; Köy Enstitüleri Sistemi oluşturuldu.

Köy Enstitülerinde yoksul köy çocukları bilimsel, laik, üretici bir eğitimden geçirilerek, bu eğitimin sonunda da ileriye doğru gelişip, ülkemizin yaşam düzeyini düzeltmeyi amaç edindiler.

Köy Enstitülerinde, düşünen, düşündüğünü çekinmeden söyleyen, eleştiri, özeleştiri kültürüne sahip, öğretmenliğin yanında bir meslek sahibi olan, okuyan, yazan liderlik özelliklerine sahip öğretmenler yetiştirildi.

Köy Enstitülerinde uygulanan eğitimin asıl amacı; insanımızı canlandırmak, yaratıcı gücünü ortaya çıkarmak, aklını özgürleştirmektir. II. Dünya Savaşı'nın en zor günlerinde Enstitülü öğrenciler, kendi binalarını kendileri yaptılar, kendi tarlalarını kendileri ektiler, elektriklerini getirdiler, sularını akıttılar.

Köy Enstitülü öğretmenler, atandıkları köylerde yoksul halktan yana tavır aldılar. Özveriyle, içlerindeki yurt sevgisiyle halka önderlik ettiler. Onların sömürülmesine, ezilmesine karşı çıktılar. Bu durum toprak ağalarını, katı bürokratları ve tarikat şeyhlerini telaşa sürükledi.

1946'dan sonra yönetimde etkin olanlar, Atatürk devrimlerinden sürekli ödün verdiler, toprak ağalarının, tarikat şeyh-

lerinin yönetimdeki etkinliği arttı. Köy Enstitülerine karşı ardi arkası kesilmeyen karalama kampanyaları başladı. İşte kapatılma süreci böyle işledi.

Köy Enstitülü öğretmenlerimizle yaptığımız bu uzun söyleşilerde; Köy Enstitülerini bugün unutulmaz yapan özelliklerine, Köy Enstitülerinde uygulanan eğitimin öğrencileri nasıl değiştirdiğine, onları yetiştiren öğretmenlere geniş yer verdik. Yine bugünkü eğitim dizgemizin içinde bulunduğu sorunlar ve çözüm yollarını konuştuk.

“Anadolu'da Aydınlanma Ateşini Yakanlar 2” Köy Enstitülü öğretmenlerimizle yaptığımız söyleşiler serimizin ikinci kitabıdır.

HACI ANGI İLE SÖYLEŞİ

Erdal Atıcı, Hacı Angı

“AKAN SUYUN, İŞILDAYAN GÜNÜN DÜŞMANLARI, UYANAN İNSANLARI YAŞATIRLAR MI?”

“Hacı Angı İvriz Köy Enstitüsü mezunu, köy enstitüsünde edindiği iş eğitimini, meslek yaşantısının da ve emekli olduktan sonra da hâlâ sürdürüyor. Kendi memleketi olan Altunhisar’da (Niğde) kurduğu kavak ve meyve ağırlıklı 25 – 30 dönümlük bir çiftlikte yazları çalışıyor, üretiyor ve mutlu oluyor. Kışları ise,

Angı Yayınevi'nde yazıyor, çiziyor, müşterileriyle görüşüyor. Onu daha çok ilkokul çocuklarına yönelik hazırladığı kitaplarla tanıyoruz. Özellikle "Çocuk Gözüyle Atatürk" adlı yapıtını hepimiz anımsarız. Hacı Angı öğretmenimle Köy Enstitülerinde yaşadıklarını, orada uygulanan eğitimi ve günümüzü konuştuk..."

Bize ailenizi, köyünüzü, köyünüzdeki okulunuzu anlatır mısınız?

Ben Niğde ili, Bor ilçesi, Ortaköy (Altunhisar) bucağında dünyaya gelmişim. Ailem, annem, babam, kardeşlerim, amcam, yengem ve halamdan oluşmaktadır. Ben dünyaya gelince halam adımın "Hacı" konmasını istemiş. Hacı dedem Balkan Savaşı'nda şehit düşmüş. Oğulsuz halamın yegâne arzusu, dedemin adının yaşatılması arzusuyla, onun adını bana vermişler. (Temmuz 1933) "Babamın adı, ağzımın tadı" diye beni çok seven oğulsuz halam, dedemin adını bana koydukları zaman: "Sanki babam hayata döndü" diyerek duyduğu sevinci ifade edermiş.

Ailemiz, Hacı dedemin Balkan Savaşında şehit düşmesinden sonra dedemin eşi de altı ay sonra yaşamını yitirmiş. Böylece iki erkek, iki kız kardeş yetim kalmışlar. Çok zor yaşam koşulları altında büyümüşler. Babam ve amcam, halalarım evlenince onların yanında yaşama tutunmaya çalışmışlar. Halamın biri doğum yaparken yaşamını kaybetmiş. Diğerini de çocuğu olmadığı için 20 yıl evlilikten sonra kocası boşamış. Çocukluğum çoğunlukla bu halamın yanında geçti. Beni çok severdi.

Halam aynı zamanda "Halk Hekimi" idi. Sabahları evimizin önü hastane gibi dolar taşardı. Çocuğunu kucağına alan gelirdi. Kimine kurşun döker, kimine de çeşitli dualar okuyarak gönderirdi. Hiçbir şey yapmasa, tatlı dili güler yüzü ile karşındaki hastaya moral verirdi. İnanca göre hasta sahipleri para vermezse hastalıkları geçmezdi. Paranın miktarı önemli değildi. Bu nedenle halamın parası hiç eksik olmazdı. Bana ve ailenin diğer çocuklarına bol bol harçlık dağıtırdı.

Bir anımı da anlatmadan geçemeyeceğim: Bir gün halamla kıra ot biçmeye gitmiştik. Biçtiği otu eşeğe yükleyeceği sırada bana “Yeğenim şöyle biraz durur musun?” dedi. Ben halama sırtımı döndüm. Bir de ne göreyim, kocaman bir akrep halamın şalvarının paçasından girmiş, bacağından sokmuş. Onun acısıyla iki saat yürüyerek köye geldik. O mevsimde cevizler henüz olgunlaşmamıştı. Yeşil cevizleri kabuklarıyla bir güzel dövdü. Akrebin soktuğu yere bağladı ve acısı dindi. Hani ne demişler “Zehire karşı panzehir” diye.

Babam ufak da olsa ticaret yapardı. Bor pazarını kaçırmazdı. Yaz günlerinde sebze meyve pazarlardı. Melendiz dağlarına yaylaya çıktığımızda da Nevşehir'in Avonos ilçesine yayık, küpecik, çanak – çömlek gibi toprak kaplar almaya giderdik. İki eşeğin götürebileceği kadar kap – kacak alır obamıza dönerdik. Getirdiğimiz eşyaları obamızda pazarlardık. Sattığımız eşyaların hepsi kâr olsa ne yazar? Beni de nere gitse tuz çantası gibi taşırdı. Bugünkü ticari yaşantı geleneğim o günlerden olsa gerek...

Okulumuz 1930'lu yıllarda yapılmış, beş sınıflı bir ilkokuldu. II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda ben bu okulda okudum. Beş sınıflı bir ilkokulu tek bir öğretmen yönetiyordu. Öğretmenlerin pek çoğu silah altına alınmıştı. 1944 – 45 öğretim yılı sonunda Kayseri Pazarören Köy Enstitüsü'nün ilk mezunlarından kendi köyümde yetişen öğretmenler imdadımıza yetişti. Onlar gelince okulumuzun havası değişti. Her sınıfın bir öğretmeni oldu. Köy Enstitülerindeki hava okulumuza da yansıdı. Bu arada 1944 – 45 öğretim yılında İvriz Köy Enstitüsü son sınıf öğrencileri okulumuza staja geldiler. O zaman staj altı aydı. Ben dördüncü sınıftayken sınıf öğretmenimiz askere gitmişti. Onun yerine bu stajyerlerden Mehmet Dağ, bizi bir öğretim yılı okuttu. Beşinci sınıfta da beni Pazarören Köy Enstitüsünden mezun Sami Yaldır adında bir öğretmen okuttu. Bana asıl kişiliğimi kazandıran bu öğretmen oldu. Okulu birincilikle bitirmiştım.

Hacı Angı İvriz Köy Enstitüsü 5. Sınıf Öğrencisi Arkadaşlarıyla

Sizi köy enstitüsüne kim yöneltti? Enstitüye sınavla mı girdiniz? Köy enstitülerine yolculuğunu anlatır mısınız?

Okulu birincilikle bitirmiştım. Sınıf öğretmenim sürekli “Hacı’yı okut” diye uyarıyordu babamı. Fakat bana yol gösteren olmadı. Devlet yatılı okullarına girmek için çaba gösterdysen de başaramadım. Bir gün öğretmenim Sami yaldır, babama: “İvriz Köy Enstitüsüne öğrenci alıyorlar, Hacı’yı buraya götür” demiş. Bunun üzerine babam beni İvriz Köy Enstitüsüne göndermeye karar verdi.

16 Eylül 1947 günü eşekle İvriz Köy Enstitüsü’ne gitmek üzere yola koyulduk. O gece sabaha kadar 70 – 80 km. yol gittik. Ertesi günü Ereğli’ye oradan da, İvriz Köy Enstitüsü’ne vardık. Bir de baktık ki, okul ana baba günü... Konya ve Niğde’den enstitüye girmek için başvuran öğrenci adayları velileriyle oradaydılar. Bizi enstitünün uygulama okuluna konuk ettiler. Ertesi günü

18 Eylül 1947 Pazartesi günü sınava girmek için Eğitimbaşı İhsan Baykal'a başvurduğum. İhsan Baykal boyuna bir şeyler arıyordu.

"Ne arıyorsunuz efendim?"

"Evladım başvurunu (fiş dilekçesi) arıyorum.

"Biz fiş dilekçe göndermedik."

"O zaman sizi alamayız."

Ben de boynumu bükerek dışarı çıktım. Çıktım ama bütün umutlarım sönmüştü. Babama da bu durumu anlattım. Hani ne demişler, "İyi olacak hastanın doktor karşısına gelir" diye. Köyümden Mehmet Yalçın adında bir öğretmen, enstitüdeki Eğitimciler Kursunda görevliydi. Babam durumu anlatınca o da, Eğitimbaşının eşi Ayşe Baykal'ı görmüş. "Benim bir tek köylüm geldi onu enstitüye almazsanız üzülürüm." demiş. Bunun üzerine beni tekrar çağırdılar ve bana (98) aday numarası vererek sınava katılmamı sağladılar. Böylece yazılı ve sözlü sınavlara katılarak üstün bir başarı gösterdim ve enstitünün 787 nolu öğrencisi oldum.

İvriz Köy Enstitüsünde ilk öğrencilik yıllarınızı konuşalım...

Beni enstitünün 1 /B sınıfına ayırdılar. Eğitim öğretime başladık. Bir ay sonra bir sınav daha yaptılar. Başarı gösteremeyenleri hazırlık sınıfına ayırdılar. Başarı gösteremeyen bu öğrencileri bir yıl hazırlık okuttuktan sonra enstitünün birinci sınıfına kaydettiler.

Kültür, tarım ve sanat derslerine uyum sağladım. Öğretmenlerimiz sevecen, fedakâr insanlardı. Bizleri yetiştirmek için olanca güçleriyle çalışıyorlardı. Bir aksaklığımızı gördüklerinde "Öğretmen olacaksınız, çok çalışmanız, donanımlı olmanız gerekir" diye bizi sık sık uyarıyorlardı.

Bizim kuşak çok şanslıydık. Bizden önceki ağabey ve abalarımız, enstitünün kuruluş aşamasında çok sıkıntı çekmişler. Biz gittiğimizde enstitü oturmuştu. Biz kurulu bir düzende öğrenimimizi sürdürdük. Özellikle kültür derlerimiz hiç aksama-

dı. Biz enstitünün son mezunlarıydık. Bir öğretmenimiz “Sizler enstitünün en şanslı öğrencilerisiniz. Önceki ağabey ve ablalarınızdan daha donanımlı olarak hayata atılıyorsunuz. Meslek yaşamınızda sizlerden çok şey bekliyoruz” demişti.

Köy enstitüleri size nasıl bir okuma – yazma alışkanlığı verdi?

Köy enstitüsü bize her şeyden önce iyi bir okuma yazma alışkanlığı kazandırdı. Her fırsatta okuyorduk. Okul kitaplığımız da buna çok elverişliydi. Boş zamanlarımı çoğunlukla kitaplıkta geçirirdim.

Üçüncü sınıfta tatil dönüşü ilk Türkçe dersinde öğretmenimiz Sevim Baykal, “Tatilde neler okudunuz?” dedi. Birkaç arkadaşım okudukları kitaplardan söz ettiler. Bu arada ben de söz aldım. Okuduğum kitaplarla ilgili özet defterimi açtım. O yaz döneminde okuduğum kitaplardan söz ettim. Benim söyleşim bir ders saatini doldurdu. Türkçe öğretmenim dudaklarını ısırarak: “Hacı, sen bu kitapların hepsini okudun mu?” diyerek duyduğu hayreti belirtti. Ben de okuduğumu ve özetlerini çıkardığımı söyledim.

Aynı Türkçe öğretmenim üçüncü sınıfta bir gün “Herkes bir kitap okuyacak ve sınıfta arkadaşlarına tanıtacak” dedi. Ben de Rus klasiklerinden Nikolay Vaslieviç Gogol’un “Müfettiş” adlı yapıtını okudum ve özetledim. Türkçe öğretmenim bir gün bana bu kitabı sınıfta tanıtmamı istedi. Ben de özet defterimden bu kitabı tanıttım. O kadar iyi tanıtmış olmalıyım ki, Türkçe öğretmenim dersine girdiği bütün sınıflara bu kitabı tanıtmanı sağladı. Birkaç gün sonra bir iş için Türkçe öğretmenimin evine gitmiştim. Bir de ne göreyim benim tanıttığım kitabı o da okuyordu.

Bir gün enstitünün kitaplığında okuyordum. Kitaplıktan sorumlu Meslek Dersleri Öğretmeni Mehmet Ali Eren: “Hacı, sen okumayı çok seviyorsun, sana bir görev vereceğim. Her hafta kitaplığa gelip, kitaplık memurundan, o hafta içinde kütüphaneye gelen kitapların adını, yazarını, varsa çevirmenini, kaç

sayfa olduğunu ve kısaca neden bahsettiğini saptayarak, cumartesi günleri öğleyin yemek saatinde mikrofon aracılığıyla tüm öğrencilere duyuracaksınız” dedi. Bu görev benim çok hoşuma gitti. Böylece pek çok kitapla tanışma olanağı elde ettim. İvriz Köy Enstitüsündeki beş yıllık öğrenim süresince 111 kitap okuyup özetlemişim. Özetlemediğim onca kitap hariç.

Bendeki kitap okuma tutkusunu yaşamım boyunca sürdürdüm. Bunun yanında yazma alışkanlığı da başladı. İlk yapıtım OKUMAYI ÖĞRENDİM adlı müzikli bir okul oyunudur. Birinci sınıfları okuturken Okuma Bayramında sahneye uyarlamıştım. Çok da başarılı olmuştu. Bu kitabım on bir baskı yaparak 110 bin adet baskı sayısına ulaştı. Yazın ve yayın yaşamımın temel taşı bu yapıtım oluşturur. Ondan sonra arkası çorap söküşü gibi geldi. Sonunda Angı Yayınevi'ni kurdum. Bugün yayıncılık yaşantım 41. yılına ulaştı. Bu uğraşımı aile bireylerimle hala sürdürüyorum.

Köy enstitülerinin yıkılma süreci nasıl başladı, şimdi düşündüğünüzde köy Enstitülerinin asıl kapatılma nedeni konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Ben köy enstitüsünün en son mezunuyum. Kapatılma sürecini bütün ayrıntılarıyla yaşadım. Bilgisizliğin, bağnazlığın çemberini kırarak tılsım nihayet bulunmuştu. Köyden gelen çocuklar, özel yöntemlerle eğitilip tekrar köye gönderiliyordu. Böylece Türk Halkı kısa sürede aydınlanacak, yüzyılların bağnazlık çemberi kırılacaktı. Çağdaş uygarlığa kavuşmanın, ulusça kalkınmanın yolu bulunmuştu. Bu atılım, Türk ulusunun yaşamında büyük bir devrimdi. Hem de devrimlerin en anlamlısıydı.

Hacı Angı İvriz Köy Enstitüsü Müdürü İhsan Baykal ve Meslek Dersleri Öğretmeni Mehmet Ali Eren'le yemekte

Rüzgar ters yönden esmeye başlıyor...

Evet, evet... Ne var ki her devrim bir azınlığın çıkarını zedeler. 1946'ya kadar başarıyla yürütülen köy enstitüleri denemesi de kimi çevrelerde korku, sonra tepki yarattı. Köylünün uyanacağından kaygılanan ağalar, çok partili yaşama geçildikten sonra kıyameti kopardılar. Enstitüleri karalamak için en çirkin iftiralara başvurdular. Bir yandan da kuramsal aydın geçinenler de enstitüleri karalayarak, ağalara, politikacılara yeşil ışık yakmaya başladılar. Bu arada ne olduysa köy enstitülerine oldu. Oy uğruna, özel çıkar uğruna enstitülerin öğretim yöntemleri ve adları değiştirildi. Hasan Âli Yücel 5 Ağustos 1946'da kurulan Hükümete Milli Eğitim Bakanı olarak atanmadı. İsmail Hakkı Tonguç 21 Eylül 1946'da görevinden alındı. Köy enstitüleri müdürleri dama taşı gibi görevlerinden uzaklaştırıldı. 1952 - 1953

öğretim yılında enstitüler son mezunlarını verdiler. 1954 yılında da 2634 Sayılı yasayla "İlköğretmen Okulları" adı altında diğer öğretmen okullarıyla birleştirildi.

Server Tanilli'nin dediği gibi:

"Ne var ki, alt yapı reformlarıyla birlikte yürümeyen ileri bir eğitim reformu engellenir. Eğitim toplumsal gelişme bütünü'nün bir parçasıdır. Öteki parçaları Ortaçağ'da kalan bir toplumda tek başına eğitim reformu yozlaşır, bozulur, kösteklenir. Köy Enstitüleri bu gerçekler bilinerek kurulmuş, yürütülebildiğince yürütülmüş ve beklenenden çok fazla sonuçlar vermiştir. Sosyal yapıda ne olursa olsun bir değişiklik istemeyen egemen güçlerin işbirliği ile kapatılmışlardır. Asıl olumlu yönleri, kapatılmalarının nedenlerinde yatmaktadır belki de." (Server Tanilli, Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz)

Köy enstitüleri niçin kapatıldı deyimi hafif kalmaktadır. Colombia Üniversitesi Öğretim Üyesi William Ayland: "Köy Enstitüleri katledildi, çünkü Türkiye için bu okulların kapatılması bir cinayettir." (Bahattin Fırtına, Çocukları, Torunları Utansın, 17 Nisan 1997, Cumhuriyet) diyerek derin üzüntüsünü ifade etmiştir.

Köy enstitüleri katledildi fakat 17 Nisan'da atılan tohumlar öyle bir kök saldı, boy attı ki, yankıları bunca yıldır devam ediyor. Daha yıllarca da sürecektir. Hiçbir kurum adına bu kadar yazılmamış, çizilmemiştir. Köy enstitüsü çıkışlı bir öğretmen olarak, içimdeki volkan hala sönmedi, yaşadığım sürece de sönmeyecektir.

Tonguç baba kazığı öyle sağlam çakmış ki, bu kurumlara alinteri katanlar, göz nuru dökener ve uslarının ışığını yansıtanlar, bizler yaşadığımız sürece bu ışık sönmeyecektir.

İlk öğretmenlik günlerinizi konuşalım mı?

İvriz Köy Enstitüsünü 1952 yılında bitirdim. Bingöl ili, Karlıova ilçesi, Hacıyan köyü Başöğretmenliğine atandım. Çok heyecanlıydım. Bir an önce görevime gitmek için ailemde bir te-

laştır başladı. Görevime geç kalıyorum diye ailemi sürekli uyarıyordum.

Nihayet 15 Ekim 1952 günü babam beni trenle Bor'dan yolcu etti. Üç gün süren tren yolculuğundan sonra en son istasyon olan Genç ilçesine ulaştım. Oradan Bingöl'e geldim. Orada bir gece konakladım. Ertesi günü Bingöl Milli Eğitim Müdürü Reşat Doğutürk'ü gördüm. Bir kamyonla beni Karlıova'ya yolcu ettiler. Öyle bir yolculuk ki, saat 12.00'de başlayan yolculuğum, gece saat 24'e kadar sürdü. Yani Bingöl'den Karlıova'ya 85 km.lik yolu tam 12 saatte katetmişiz. Öyle bir yol ki, ancak kağıdı hızıyla gidebiliyorduk. Karlıova'da konaklamak için bir otel aradığımızda güldüler. "Burada otel yok, ancak kahve dağılacak, evlerden yatak gelecek ve bu kahvede yatacaksınız" dediler. Ben tedarikli gitmiştim. Annem yarım yatak, yorgan ve bir de yastık vermişti. Benim gibi Akçadağ Köy Enstitüsü'nden yeni mezun olmuş ve Karlıova'nın Kargapazarı köyüne atanan Ali Kudaş adlı arkadaşla bu yarım yatakta sabahladık.

Sabahleyin kalktık, temizlik yapacağız, tuvalet arıyoruz. Bizi gören karakol kumandanı: "Ne o evlatlar" dedi. Biz de tuvalet aradığımızı söyledik. Güldü: "Bu ovanın her yanı tuvalet" dedi. Sonradan öğrendik ki, bu yörede tuvalet yokmuş. Herkes ihtiyacını köşe bucakta gideriyormuş.

Neyse ben Karlıova İlköğretim Müdürü Hüseyin Hüsni Tekişik'i gördüm. Atandığım köyün evraklarını alarak köyüme döndüm. Köylü ve öğrenciler beni coşku ile karşıladılar. Köyde 3 yıl önce okul açılmış, çocuklar Türkçe'yi öğrenmişler. Çocuklarla okulu temizleyerek 1952 - 1953 öğretim yılına başladık.

Bu yörede kış uzun sürerdi. 1953 yılında çok yaman bir kış oldu. Pek çok kar yağdı. Yollar kapandı. Bütün ulaşım yaya olarak yapılıyordu.

Bir haftalık mart dinlenme tatilinde Maarif Memuru (İlköğretim Müdürü) Hüseyin Hüsni Tekişik mesleki bir toplantı için öğretmenleri ilçe merkezi Karlıova'ya çağırmişti. Karlıova'da 78 muhtarlıktan ancak 7 - 8 köyde okul ve öğretmen vardı. Bir

hafta sonra köye dönerek okulu açtım. Öğle tatilinde çocuklar evlerine yemeğe gitmişlerdi. Bu arada okulun sobaları yanınca, havada biraz ısınunca çatıda ne kadar kar varsa yığıldı indi. Pencere kapandı ve okul mağaraya döndü. Çocuklara evlerinizden kürek getirin de karları küreyelim dedim. Çocuklar okul boyu dizildiler. Başladılar karı atmaya. O kadar kar yığılmıştı ki, çocuklar karın üzerinde okulun çatısına atlıyorlardı. Bu arada çatıda büyük bir kar kütlesi kalmıştı. Onu itekleyip düşürmek için çatıya çıktım. 90 santimlik kar kütlesini ne kadar kakaladıysam bir türlü düşüremedim. Bir süre sonra bu kar kütlesi çocukların üstüne yığılıp inmesini mi. Çocuklar karın altında kayboldular. Elim ayağım şaştı. Kiminin kolundan, kiminin ayağından çekip çıkarmaya çalışırken, çocukların bir kaç köylülere haber vermişler. Bir de ne göreyim? Köylüler ellerinde küreklerle gelerek kar yığınının altından çocukları çıkardılar. Okul ana baba gününe döndü. Her gelen çocuğunu soruyordu. Çocukları sınıfa topladım. Yoklama yaparak çocukların eksik olmadığını saptadım. Böylece büyük bir kaza atlatmış oldum.

Köyüm Bingöl Karlıova yolu üzerindeydi. Postayı Eyüp adında bir postacı sırtına alır, kara batmamak için ayağına "Lekan" denilen bir kasnak bağlar, üç günde 85 km yolu kat ederek Karlıova'ya ulaşırdı. Postacı Eyüp bir gün perişan vaziyette okula geldi.

"Hayrola! Bu ne vaziyet" dedim.

"Sorma öğretmenim fırtınaya yakalandım. Bir ağaç kovuğuna sığındım. Canımı kurtarmak için çantamda ne kadar mektup, gazete varsa yakarak ısındım.

"Benim gazetelerim yandı desene..."

"Öyle oldu hocam" dedi.

Bu olaylar, bu yörede çok güç koşullar altında çalıştığımı anlatmaya yeter inancındayım. Bu köyde 3 yıl çalıştıktan sonra, kendi memleketim olan Niğde'yi isteyerek, Bor Karakapı köyü Başöğretmenliğine atandım.

Bu köy önceki köyümün tersi kıraç, kurak bir köy... Burada en büyük sorun su. Köylü suyunu 50 – 60 metre derinlikteki kuyulardan sağlıyor.

Bir bahar günü Hasan dağının eteklerine bir gezi düzenleyerek, ormandan fidan sağlayarak okul bahçesine dikmeyi amaçlamıştık. Çocuklar ormanda oynadılar, güldüler derken öğleyn kumanyalarını yediler. Bu arada susadılar, her yerde kar var ama su yok. Hasan dağı volkanik bir dağ olduğu için su hep yeraltına sızıyor. Çareyi ormanda bir testi kırığı bulup, ateş yakıp ısıtarak testi kırığından karı eriterek içtik. Böylece su gereksinmemizi giderdik.

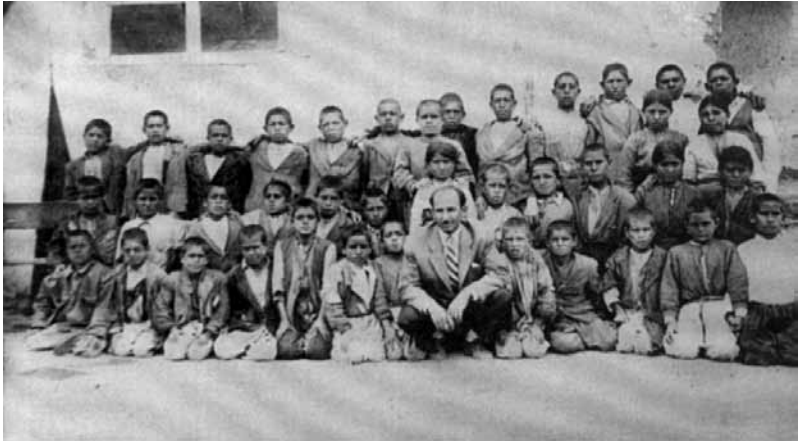
Bir gün köyün imamı çocuğu kucagında Bor'a giderken yolu benim memleketim olan Altunhisar'a vardığında, çocuk deredeki suyu görünce "Baba su akıyor" diye bağırmış. Çünkü çocuk hiç akarsu görmemiş. Ancak suyu kuyuda, yağmur yağınca oluşan su birikintilerinde görmüş.

Bu köyde iki yıl çalıştıktan sonra Konya ili, Ereğli ilçesi Büyükdede Köyü İlkokulu öğretmenliğine atandım. Bu köy Toros dağlarının eteğinde bağlık – bahçelik, pınarlarından buz gibi suların aktığı bir köy... Üstelik mezun olduğum İvriz Köy Enstitüsüne 2 km mesafede. Okul aynı zamanda İvriz İlköğretmen Okulu'nun uygulama okulu. Öğretmen adaylarına yararlı olmak, örnek bir çalışma sergilemek için var gücümle çalışıyordum. Bu arada İvriz İlköğretmen Okulunun sosyal etkinliklerinden her fırsatta yararlanıyordum.

Bu köyde uyum içinde beş yıl çalıştıktan sonra Ereğli Merkez Öğretmen Abdurrahim İlkokulu öğretmenliğine atandım. Öğretmen Abdurrahim İlkokulu çok disiplinli, eğitim öğretim çalışmaları çevreye, hatta ülke çapında örnek bir okuldu. Müdürü Celalettin Sed çok titiz, çalışkan bir yöneticiydi. 1981 yılında Türkiye genelinde yılın öğretmeni seçilmişti. Bu okulda kendimi hayli yetiştirme olanağı buldum. Yayın yaşamıma bu okulda başladım. "Okumayı Öğrendim", "Çocuk Gözüyle Atatürk" ve "Kitap En İyi Arkadaş" adlı yapıtlarımı bu okulda hazırladım.

Ereğli bölgesinde 12 yıl çalıştıktan sonra Ankara Film – Radyo – Televizyon ile Eğitim Kursu'na katılarak 1969 yılında bu kurumda televizyon program yapımclığı görevine atandım. Bu arada Gazi Eğitim Enstitüsü "Eğitim Bölümü"ne devam ederek bu bölümü bitirdim. Beş yıl da Ankara bölgesinde ilköğretim müfettişi olarak çalıştıktan sonra 1982 yılında emekliliğimi istedim.

1969 yılından beri Uluslararası Turizm Yazarları ve Gazetecileri Örgütü'nün (FIJET) üyesiyim. UNESCO'ya bağlı bu örgütün Yugoslavya, Rusya, ABD, Mısır, Avusturya, Almanya, Yunanistan ve Tunus da yapılan kongrelerine eşimle birlikte Türkiye delegesi olarak katılarak, bu ülkeleri yakından tanıma olanağı elde ettik.

Niğde / Bor Karakapı Köyü İlkokulu Öğretmeni Hacı Angı

Hacı öğretmenim kitaplarınızı ve yayın yaşamınızı konuşalım...

Yayın yaşamıma Ereğli'de başladım. İlk yapıtım "Okumayı Öğrendim" adlı müzikli bir okul oyunudur. Bu arada çeşitli dergi ve gazetelerde yazılarım yayınlandı. 1976 yılında Angı

Yayıncılık San. Ve Tic. Ltd. Şti.ni kurdum. Eşim ve çocuklarımla birlikte bu yayın etkinliğimi sürdürmekteyim. Başlıca yapıtlarım.

- Çocuk Gözüyle Atatürk (18 Baskı)
- Marşlarda Türkülerde Atatürk (7 Baskı)
- Atatürk İlkeleri ve Türk Devrimi (9 Baskı)
- Okumayı Öğrendim (11 Baskı)
- Kitap En İyi Arkadaş (2 Baskı)
- Bilmeceler (7 Baskı)
- Bir Varmış Bir Yokmuş Masal Kitapları (11 Kitaplık dizi)
- Öykü Pınarı (6 kitaplık dizi)
- Altunhisarlı Âşık Tahiri

Bu yayınların dışında okullara yönelik çeşitli basılı eğitim araçları ürettim.

Angı yayınevini ilk kurduğu yıllarda eşi Dudu Angı ile

Sizce köy enstitüleri yeniden açılabilir mi?

Bu soruyu yanıtlamak için, köy enstitülerinde uygulanan eğitim – öğretim ilkelerini hatırlatmakta yarar vardır.

Köy enstitülerinden diri, çalışkan, tuttuğunu koparan, yaşam koşullarını değiştirebilen, toprağa bağlı, yaşamdan zevk alan, insanı seven, boş inançları dışlayan, akli kılavuz edinen insanlar yetişmiştir. Ne yazık ki, daha doğrulup iki adım atmadan ağaların hışmına uğrayarak, kıyılıp biçilmişlerdir. Akan suyun, ışıldayan günün düşmanları, uyanan insanları yaşatırlar mı?

Tüm dünya, bu özgün eğitim uygulamasından övgüyle söz etmekte, UNESCO, 11 kişilik bir heyet kurmuş ve bu heyet eğitimi çağdaşlaştırmak için yeni eğitim stratejisinde 21 konu saptamıştır. Bu konuların yaklaşık 15 tanesi köy enstitülerinde uygulanmış ilkelere. Sürekli eğitim, iş eğitimi, yeteneğe göre eğitim, yaşam boyu eğitim, uygulamalı eğitim, usta öğrencilerden yararlanma, sorumluluk yüklenme vb...

Günümüzde bu özelliklerle bir eğitim stratejisinden söz etmek olanaksızdır. Çünkü köy enstitülerini kuran ve yaşatan idealist kişiler maalesef kalmamıştır. Dolayısıyla o günkü ortam yok artık... Ancak bugünkü okullarımızda yukarıdaki eğitim ilkelerinden bazıları uygulanabilir. Köy enstitüleri Türk eğitim tarihinde bir kuyruklu yıldız örneğinde olduğu gibi, doğdu, kaydı gitti. Ancak öykünerek günümüzü gün etmekteyiz...

Bugün eğitim sistemimizin ve ülkemizin karşı karşıya kaldığı büyük sorunlarla ilgili neler söyleyeceksiniz?

Eğitim öğretimin ana unsuru öğretmendir. Öğretmen yetiştirme konusunda bugün önemli sorunlar ve sıkıntılar içinde bulunduğumuz bir gerçektir. Özellikle nitelik bakımından, yüksek öğretmen okulunun ve 1970'den önceki eğitim enstitülerinin yetiştirdiği öğretmenler bugün yetişmiyor. Hatta bugün üniversitelerde, ilkokuldan sonra altı yıllık öğretmen okullarının yetiştirdiği sınıf öğretmenleri de yetişmiyor. Bunun nedenleri çok iyi araştırılmalı, en kısa zamanda buna göre kalıcı çözümler aran-

malı ve şu husus iyi bilinmelidir ki, Türk eğitim tarihi öğretmen yetiştirme bakımından köklü bir geçmişe, zengin bir deneyime sahiptir. Bu zengin deneyimin başında Köy Enstitüleri, İlköğretmen Okulları, Yüksek Öğretmen Okulları ve Eğitim Enstitüleri bulunmaktadır. Şimdi yapılması gereken iş, öğretmeni istihdam eden Milli Eğitim Bakanlığı ile öğretmen yetiştiren YÖK ve üniversitelerin sağlıklı işbirliği yapması, nicelikten (sayıdan) niteliğe önem verilmesidir. Meslek sevgisi ve öğretmenlik ruhu kazandırmak, nitelikli öğretmen adaylarını hizmet öncesi çok iyi yetiştirmek temel amaç olmalıdır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Türk eğitim sisteminin temel ögesi olan öğretmenlerimizi Türkiye Cumhuriyeti'ne, Atatürk ilkeleri ve Türk Devrimi'ne yürekten bağlı, genel kültürü, alan bilgisi, pedagojik formasyonu ve kişilik bakımından örnek bir insan, yurttaş ve eğitimci olarak yetiştirebilmemiz için gerekli önlemlerin alınması gerekir.

Ayrıca Atatürkçü anlayıştan, laik eğitimden, tam bağımsızlık ilkesinden sapıldıkça yanlışlıklara düşülmekte, çocuklarımızda ve gençlerimizde ulusal bilinç zayıflamaktadır.

Dinsel eğitim aldı başını gidiyor. Bugün dinsel eğitim Köy Enstitülerinin yerini aldı. İmam Hatip Okullarına olağanüstü olanaklar sağlandı. Okuma oranı düştü. Televizyon izleme oranı % 95, okuma oranı % 5 olan bir ülkede yetişmekte olan gençlerden istenen verim alınabilir mi?

Seçimlerde tarikat şeyhleri, aşiret reisleri, politika cambazları neyi önerirse vatandaşlar oraya oy veriyor. Böyle bir anlayışla toplum kalkınabilir mi, demokrasi gelişebilir mi?

Hacı Angı'nın bir günü nasıl geçer? Hangi gazeteleri, dergileri okur, örneğin son okuduğu kitap hangisidir?

Her şeyden önce erken kalkarım. Merhum babam; "Er kalkan işine, kuşluk kalkan düşüne" derdi. Çocukluğumda üze-rime güneşin doğduğunu anımsamam. Babam erkenden uyan-dırır, ya hayvan otlatmaya gönderir, ya da bağ bahçe işlerine

yollardı. Bu yaşam biçimim köy enstitüsünde de devam ederek yaşamım boyunca sürmektedir. Akşamları erken yatar, gece saat 02.00 – 03.00 gibi kalkarım. Bu saatte kimseyi rahatsız etmediğim gibi, kimse de beni rahatsız etmez... Bu nedenle de daha rahat çalışma ortamı bulabilirim.

Köy yaşantısında ve köy enstitüsünde edindiğim iş eğitimini, meslek yaşantımda ve emekli olduktan sonra da hâlâ sürdürüyorum. Kendi memleketim olan Altunhisar'da (Niğde) kavak ve meyve ağırlıklı 25 – 30 dönümlük bir çiftlik kurdum. Yazları ailece gidiyoruz. Çalışıyor, üretiyor ve mutlu oluyoruz. Bu arada bir anımı da anlatmadan geçemeyeceğim: Çiftliğimde ürettiğimiz meyve sebzeleri kasabamın pazarına satmaya çıkardık. Tanıdık biri geldi, bir ürettiğimiz ürünlere baktı bir de bana baktı ve "Hocam, biz bunları sizden alırken utanıyoruz. Siz ta Ankara'dan gelerek bunları yetiştirip bizlere pazarlıyorsunuz" dedi.

En çok mutlu olduğum husus, çocuklarım ve torunlarım doğayı yakından tanıyorlar. Kuşları, böcekleri ve çeşitli hayvanları, bitkileri yakından tanıma olanağı buluyorlar. Bunun yanında yediğimiz bir lokma ekmeğin hangi koşullarda hazırlanarak soframıza geldiğini yakından gözlüyorlar. Tükettiğimiz ürünleri yetiştirenlere karşı saygıları artıyor.

Çoğunlukla günlerim Anı Yayinevi'nde geçer. Günlük gazetelerimi okurum, yazar çizerim. Alış veriş yapmaya gelen müşterilerimle ilgilenirim. Çoğunlukla Cumhuriyet gazetesini okurum. Diğer gazetelerin de şöyle başlıklarına bakar, ancak ilgilendiğim yazılarını okurum. Dergilerden İlköğretim, Türk Dili, Öğretmen Dünyası, abece, Çağdaş Eğitim, Niğdemiz, mahalli gazetelerden de, Ereğli gazetesini okurum. Bu gazeteye 1962 yılından beri çeşitli konularda yazarım.

Bugün eğitim sistemimizin ve ülkemizin karşı karşıya kaldığı büyük sorunlarla ilgili neler söyleyeceksiniz?

Bugün eğitim öğretimin en başta gelen sorunu eğitimde birliğin bozulmuş olmasıdır. Çocuğa okulda öğrettiklerimiz, ca-

mide kösteklenmektedir. Bu durumda çocuk iki cami arasında kalmış binamaza dönmektedir. Kısaca eğitimde birlik bozulmuştur.

İkincisi geçmişteki öğretmen bugün yetişmemektedir. Geçmişte öğretmen Türk bayrağının dalgalandığı her yerde se-verek çalışırdı. Günümüzde öğretmen köyde çalışmamak için kaytarmakta, rapor almakta, para vererek başka biriyle becayiş yapmaktadır. Gitse bile gözü hep kente kaçmaktadır.

Bugün köy enstitülerinde uygulanan "İş Eğitimi" yöntemi uygulanmıyor. Köy enstitülerinin asıl özelliği, uyguladığı eğitim öğretim yöntemlerindedir. Bu yöntemlerin başında "İş Eğitimi" yöntemi gelir."İş içinde, iş aracılığıyla, iş için eğitim" dir. Bu iş üretime yönelik olmalıdır. Araştırmanın, gözlem ve deneyin, iş ve üretimin giderek yaratıcılığın olmadığı yerde eğitimin ne bireysel ne de toplumsal bir yararı olmadığı bir gerçektir. Böyle bir ortamda kolay, rahat ve başkasının sırtından kazanılmış bir yaşam özlemi yerine, iş başarmanın, ürün vermenin, bir eser ortaya koymanın, doğayı değiştirmenin ve topluma yararlı olmanın mutluluğu kökleşiyordu. İşte Tonguç'un iş eğitiminin özü budur. "İş insanın hem miyarı, hem de mimarıdır" diyordu. Bu tümce Tonguç'un makam odasının duvarında asılıydı.

Şimdiki okullarımızda bu yöntem savsaklanmaktadır. "İş-ten utanan, işten kaçan, işi ar olarak düşünen zahiri bir uygarlık" okullarımızda egemen...

Köy enstitülerinde uygulanan diğer önemli bir öğretim yöntemi de "Demokratik Eğitim" dir. Enstitülerin günlük yaşayış ve işleyişinde demokratik anlayış ve ortak sorumluluk ilkeleriyle içi içe olmaları da onlara ayrı bir kişilik kazandırıyor. Öğrenciler, öğretmen ve yöneticiler her yönden ortak koşullar içinde yaşıyor ve çalışıyorlardı. Çoğu kez giysilerinde bile farklılık yoktu. İşlerde ve çalışmalarda birbirlerini tamamlayıcı ödevleri vardı. Ama yaşayışlarında bir farklılık yoktu. Öte yandan yönetime doğrudan doğruya katılmaktaydılar. Enstitülerde bulunanların tümüyle yapılan hafta sonu toplantılarında bütün konular

ele alınıyor, haftanın iş kümesi ve müdürden aşçıbaşına kadar herkes eleştirilebiliyordu. Yeni kararlar alınarak uygulamaya konuluyordu. Yönetimin ağırlığı nöbetçi kümelerde ve öğrenci temsilcilerinde idi. Müdür, müdür yardımcıları birer yol göstericiydiler.

Diğer çok önemli bir husus da bugün okullarımızda yeteri kadar "Okuma Sevgisi"nin kazandırılmamasıdır. Öğrencilerimizin işi gücü test yöntemiyle başarı sağlamak. Okuma oranının % 5, televizyon izleme oranının % 95 olduğu bir ülkede daha ne beklenebilir ki?

Hacı Angı'nın çalıştığı sosyal kurumlar, demokratik kitle örgütleri var mı?

Konya Ereğli'de öğretmenlik yıllarımda (1957- 1969) çeşitli okulların okul aile birliği ve yardım dernekleri, Halkevi, Emekli Öğretmen İzzettin Süllü Çocuk ve Halk Kitaplığı Yaptırma Derneği, Öğretmenler Derneği, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) yönetim kurullarında görev aldım. Ayrıca, Türkiye Turizm Yazarları ve Gazetecileri Derneği üyesiyim. Bu dernek Uluslararası Turizm Yazarları ve Gazetecileri Birliği'ne (FIJET) federe olup, merkezi Paris'tedir. Bu kuruluşa 1969 yılından beri eşimle birlikte üyeyiz. Bu kuruluşun:

- Yugoslavya (30 Ekim – 5 Kasım 1985)
- Rusya (8 – 17 Ekim 1988)
- Mısır (15 – 20 Eylül 1990)
- ABD (3 – 13 Ekim 1992)
- Avusturya ve Almanya (29 Ekim 7 Kasım 1993)
- Yunanistan (30 Ekim – 5 Kasım 1996)
- Tunus (14 – 20 Şubat 2000)
- Türkiye (Antalya 10 – 14 Ekim 2000)

Hacı öğretmenim bu FİJET konusunu biraz daha açar mısınız?

FIJET, Uluslararası Turizm Yazarları ve Gazetecileri Birliği'nin Fransızca baş harflerinden oluşmaktadır. Merkezi Paris'tedir. UNESCO'ya bağlı olup, Birleşmiş Milletler statüsü içinde çalışmaktadır. FIJET, 1951 yılında Belçika'da bir organizasyon olarak kurulmuş olup, 1955 yılında da Dünya Turizm Yazarları ve Gazetecileri Federasyonu adını almıştır.

FIJET'in amacı: Kişileri birbirine sevdirmek, ulusları birbirine yaklaştırmak, tanıtmak ve böylece dünya barışına yardımcı olmaktır. Halen FIJET'in 50 kadar ülkede 1500 üyesi bulunmaktadır. Bu üyelerin çoğu deneyimli, çeşitli etkinliklerde bulunarak değerli yapıtlar veren turizm yazarları ve gazetecilerinden oluşmaktadır. Bu ülkelerin disiplinli ve aktif çalışmalarıyla dünyada turizmin gelişmesi sağlanmaktadır. Bu kuruluşun kongresi yılda bir defa FIJET'e üye ülkelerin birinde yapılmaktadır.

Türkiye bu organizasyona 1966 yılında üye olmuştur. Bu kuruluşun ülkemizdeki adı Türkiye Turizm Yazarları ve Gazetecileri Derneğidir. (ATURJET) Merkezi İstanbul'dadır. Ben de bu kuruluşa 1969 yılında eşimle birlikte üye oldum. Halen üyeliğimizi sürdürmekteyiz.

Hacı öğretmenim, son olarak okuyuculara, öğretmenlere, Haydınlara, akademisyenlere ve gençlere neler söyleyeceksiniz?

Günümüzde okumanın, yazmanın ve araştırmanın değeri çok artmıştır. Öğretmen ve gençlere biricik önerim, durmadan yorulmadan okumaktır. Okumayan yolda kalır ve çağın gerisine düşer. Bilgi dağarcığımızı sürekli beslemek gerekir. Büyük Atatürk bunun reçetesini ne güzel yazmış: "Bir ulusta okumaya rağbet yaygınlaşmadıkça gaflet ve bu gafletten doğacak felaket azalamaz."

Özellikle öğretmenlerin daha çok okuması gerekir. Okumayan, okulda öğrendikleri ile yetinmeye çalışan bir öğretmen

çabuk yıpranır, bezginleşir, çağın gerisinde kalır ve öğrencilerini zamanın gelişen koşullarına göre yetiştiremez.

Şu özdeyişe kulak verdiğimiz zaman okumanın, öğrenmenin ve yaşantımıza uygulamanın değerini daha iyi anlamış oluruz:

Mustafa Necati: "Okuttuğundan daha çok okumayan bir öğretmen çabuk yıpranır, ihtiyarlar ve bezginlik getirir" demektedir.

Hacı Angı öğretmenim, bize zaman ayırıp sorularımıza yanıt verdiğiniz için size çok teşekkür ederim...

Sevgili Atıcı, ben de size çok teşekkür ediyorum. Başarılı çalışmalarınızı sürdürmenizi diliyorum...

ADNAN BİNYAZAR İLE SÖYLEŞİ...

Erdal Atıcı, Adnan Binyazar

“İÇİNDE BULUNDUĞUMUZ EĞİTİMSEL ÇÜRÜME, EĞİTİM UYGULAMALARININ İFLASIYLA İLGİLİDİR...”

Adnan Binyazar'ın yaşamı Diyarbakır'da başlıyor. Babasının evi terk etmesi üzerine annesiyle birlikte Ağın'a, anne memleketine dönüyorlar. Köyde de durumlar iyi değil, sıkıntılar, yoksulluklar, acılar diz boyu. Bir süre sonra babasının çağrısı üzerine okumak amacıyla kardeşiyle birlikte İstanbul'a geli-

yor. Baba yeniden evlenmiş, ama değişen bir şey yok. Yine geçim sıkıntısının yiyip bitirdiği insanlar, yine yoksulluğun duvarlara sindiği bir ev...

Bir süre sonra baba yine ortadan kayboluyor. Binyazar kardeşiyle birlikte ortada kalıyor, hem de gizemli sokaklarını, yoksulluk kokan mahallelerini hiç bilmediği İstanbul'da... O İstanbul ki, sokakları, caddeleri hiç durmadan yoksul insan öğretiyor...

O günden sonra Binyazar'ın yaşamı tam bir cehennem azabına dönüşüyor. Kardeşiyle birlikte sirtlarında küfe pazarda taşıyıcılık yapıyorlar. Sokaklarda yatıyorlar. Kardeşi kayboluyor, kendisi bir lokantaya çırak olarak giriyor. Kimsesiz, gidecek, sığınacak yeri yok. Umarsızlık diz boyu. Patronu ona evinin altında kışları buz kesen bir oda veriyor. Yıllar boyunca patronun dayaklarına işkencelerine maruz kalıyor, dayanıyor, ancak bir gün bu cehennem yaşamından kurtulabilmek için her şeyi göze alıyor ve anasının yaşadığı Ağın'a kaçıp gidiyor.

Binyazar, Ağın'da bir süre yaşadıkdan sonra, içindeki okuma aşkına yanıt verecek olan Köy Enstitüsüne kayıt yaptırıyor. "Anadolu köylerinde solup giden kır çiçeklerini artık soldurmayacağız" diyen Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in Köy Enstitüleri, on bin Anadolu köyünü dolaşıp, köy sorunları saptayarak, çözüm yolunu bulan İsmail Hakkı Tonguç'un Köy Enstitülerine...

Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı kurucularından Adnan Binyazar ile doyumsuz bir söyleşi yaptık...

Adnan Binyazar, Oktay Akbal, Erdal Atıcı

Bize çocukluğunuzu, ailenizi, köyünüzü, köydeki okulunu- zu ve öğretmeninizi anlatır mısınız?

Masalını Yitiren Dev adlı romanımda, 16 yaşına kadarki dönemi ayrıntısıyla anlattım. Mart ayının 7'sinde Diyarbakır'ın Arbedaş Mahallesi'nin küçük bir evinde doğdum. Ergani'de bir köy enstitüsü olduğuna duymuştum. Orada okumak aklımdan geçmiyor değildi. Sınavı kazandım. Kent doğumlular köy enstitülerine alınmıyordu. Sınavda bulunan bir öğretmenin muhtara yazdığı bir kartla, Ergani'ye 35 kilometre uzaklıktaki Gışgis köyüne yaya gidip, eski deyimle, "nakl-i mekân" (yer değişimi) yaparak görünüşte köye yerleştim. Köy nüfusuna geçtikten sonra okula kolayca kaydım yapıldı.

Böylece Dicle Köy Enstitüsü kütüğüne 101 numarayla benim adım da yazıldı.

Çocuk yaşlarımda parçalanmış bir ailede büyüdüm. Babam, eşini iki erkek çocuğuyla bırakıp gittiğinde anam 22'sinde,

kardeşim 3'ünde, ben 5'imdeydim. O gece bir paytonun sürücü yanında tren istasyonuna giderken, babamın bir daha geri dönmeyeceğini sezmişçesine yol boyunca ağladığımı anımsıyorum. Bir kenara atılmışlığın ne demek olduğunu o yaşlarda öğrendim. O günden sonra, ana ya da baba, ama hep iğreti, kimden yüz buldumsa onun yanında kaldım. Bir yere bağlı olmanın mutluluğunu, güvenli yaşamının ne olduğunu ise köy enstitüsüne girince anladım.

Rahat bir yatağım vardı... Aç kalmayacaktım... İstedğim kitabı kitaplıkta bulup okuyacaktım... Ergani'de kitap da satılan bir manifatura dükkânı vardı, oraya "Varlık" dergisiyle kitapları geliyordu; param olduğunda onları alabilecektim... Enstitüde sırrımı açacak arkadaşım olacaktı..

Mutluluğun ana kapısı aralanmıştı bana; başka ne isterdim hayattan!..

İstanbul'un Kocamustafapaşa semtinde altı yıl hamallık yaptım, sekiz yaşında da bir aşçıda çıraklığa başladım. Sözde evladından ayırmayacaktı beni... Ustanın, çocuğunu Sümbül Efendi Camisinin girişinin sol tarafına düşen 28. İlkokula yazdırdığı gün hiç aklımdan çıkmıyor.

Dükkâna yemek yemeye gelen öğretmenler, her fırsatta, zeki olduğumu, okula gitmem gerektiğini söylüyorlardı ustaya. Her defasında da yanıtı hazırdu ustam İbrahim Özgür'ün: "Masaları kim silecek, yerleri kim süpürececek, bulaşıkları kim yıkayacak!.." Sekiz yaşımdan on dört yaşıma, altı yıl, masaları sildim, yerleri süpürdüm, bulaşıkları yıkadım...

Şu anda; 68 yıl sonra, ustanın oğlu Eşref'in, elinde kitap defterle okula yürüyüşünü görüyor, yürek atışlarımın boğazımı nasıl tıkadığını, gözyaşlarımın yanaklarımdan aşağı yağmur damlaları gibi nasıl yuvarlandığını duyumsuyorum...

Bir gün, sabahın er saatlerinde aşçının yanından kaçtım. O istasyondan bu istasyona, trenle 26 günde anamın baba ocağı Elazığ'ın Ağın ilçesini buldum. İlkokulun birinci sınıf sıralarına

oturduğumda 14 yaşındaydım. Dayımın, beş-altı yaşlarındayken söktürdüğü alfabeyle okuma yazmayı öğrenmişim. İstanbul'da yedi yıl yaşamanın kazandırdığı kulaktan dolma bilgilerle iki ay kadar 3. sınıfta okuduktan sonra 4'e geçtim.

Ağın'da beni okula başlatan ilk öğretmenim Nuri Onat'ı burada saygıyla, rahmetle anıyorum. Durumumu değerlendirip üç üst sınıftan başlatmasaydı, belki bugün bambaşka yerlerde olurum. Öğretmenlik, öğrencinin onurunu düşünme sanatıdır. Nuri Bey, o soydan bir öğretmendi. Satın alamayacağımı bildiği kalem, defter gibi gereçleri yardım adı altında vermezdi, metni iyi okuduğumu bahane ederek başarımın armağanı sayardı...

Sizi köy enstitüsüne kim yöneltti? Sınavla mı girdiniz?

Beni köy enstitüsüne yönelten olmadı. Koşullarım öyle gerektirdi. İlkokulu babamın yanında, Diyarbakır'ın Eğil ilçesinde bitirdim. Adını saygıyla andığım Hıdır Ergenekon da değerli bir öğretmendi. Okumaya düşkünlüğümü bilir, sınıfta metinleri bana okuturdu. Sonra öbür öğrencilere örnek gösterir, yüceltici sözlerle ilerde başarılı olacağımı vurgulardı. Öğretmenin tutumunu sonradan değerlendirdiğimde anlıyorum ki, her şeyi, aile parçalanmasının açtığı yaraları kapatmak için yapıyordu... Bende güven duygusunun kökleşmesini Hıdır öğretmenimin kişilikli yapısına bağlıyorum.

Köy enstitüsüne yöneltme sayılırsa, benden bir yıl önce enstitüye giren Servet Sucu yakın arkadaşımды. Ağırbaşlıydı. Duygularını pek açığa vurmazdı. Renk vermez bir hali de vardı. Enstitüsünün verdiği giysileri temiz, özenli giyiniyordu. Onunla aynı olma adına enstitüye girmek istedim.

Enstitüye girmemin daha önemli bir nedeni de şu: Babam, İstanbul'dan Diyarbakır'a gelmişti. İlkokul babamın yanında bitirdim. Ortaokula yazılmam söz konuydu. Ama içten içe, babamın savruk, hesapsız yaşamının bana bir gelecek sağlamayacağına inanıyordum. Köy enstitüsüne girersem devlet koruması altına girecek, kimseden bir şey beklemeyecektim.

Akçadağ Köy Enstitüsü Müdür Yardımcısı Latif Yurtçu Ağın'lıydı. Latif Bey, köy enstitüsüne çocuk topluyor, gitmek isteyen hazırlansın, diye bir haber yayıldı. Koşup gittim. Kamyon, gidecek çocukları bekliyordu. Ben yaştaki bir yoksulun ne eşyası olur; anam bir iki çamaşır koyarak hazırladığı tahta bavulu elim tutuşturdu. Kamyonun üstünde yer kalmamıştı. Bavulumu kamyonun kasasında yer bulan birine verip, şoförün kamyonu binme basamağında ayakta durarak enstitüye gittim. O zamanın toprakları bugünkü gibi çamur kirlisi değildi, ak mı aktı. Enstitüde kamyonun indüğimde, yüzüne pudra püskürtülmüş palyaçolara dönmüştüm...

Dicle Köy Enstitüsü'ndeki ilk günlerinizi konuşalım?

Enstitüye akşamüzeri gelmiştik. Çamaşır dağıtılabaktı. Dağıtım işi bitince hamama gidecek, yıkandıktan sonra üzerimizdekileri atıp, bize verilen yenilerini giyecektik. Üst sınıflardan bir ağabey, meydanda toplanmamızı, çamaşır, giysi, postal dağıtılabacağını duyurdu. Meydanın ortasında dağ gibi üç yığın vardı: Giysiler, postallar, gömlek ve iç çamaşırıları... Uzun yıllar İstanbul'da yaşamıştım; en azından ne giyilir ne giyilmez biliyordum. Koca yığın arasından bedenimize uyanı seçiyorduk. Postalda sorun çıkmadı. Olan, çamaşır dağıtılırken oldu!

Dağ köylerinden bir arkadaşımız hep uzun don giymiş, kısa don nedir görmemişti. Gömleği uzun don sanıp, bacaklarını paça sandığı kollardan geçirince, apış bölgesi ayan beyan ortada kaldı. Çocukluk işte, zaten gülünecek şey arıyoruz; hepimiz koro halinde bastık kahkahayı. Arkadaşımız önüne eğilip manzarayı görünce, "Vıyyy!" dedi kaçacak delik aradı. Bizi kahkahaya boğan, onun kısa don tanımayışı değildi, gördüğümüzdü.

O akşamüzerinin Osman Şahin'i hiç gözümün önünden gitmedi. Osman Şahin Mersin'in Aslanköy'ündendi. Adana-Düziçi Köy Enstitüsünden kontenjan fazlası olarak Dicle'ye gönderilmişti. Sanki 11 yaşında, 1.38 boyunda bir çocuk değil, gözleminde zekâ yalınlanan bir cin! O anda adı da konmuştu zaten. Altı yıl boyunca herkes onu "Cin" diye tanıdı. Öylesine küçük,

öylesine çocuktu ki, ne yaptılarsa ona giysi de bulamadılar, postal da. Elindeki postallara baktım, Osman'a rahatlıkla yatak olabilir. Giydiği ceket pantolonla, sahneye çıkmış sevimli bir palyaçoya benziyordu. Biraz da ona güldük...

İki koyun sürüsünün bir araya gelip koklaşması gibi, biz de konuşarak birbirimizi tanımaya çalışıyorduk. Hamamda yunup arandıktan sonra kırk yıldır tanışanlar gibi konuştuk, türküler söyledik, birbirimizin sırtını lifledik.

Altı yıllık köy enstitüsü maratonuna o şenlik havası içinde başladık...

Benim köy enstitüsüyle gerçek anlamda tanışmam kitaplıkta oldu. Diyarbakır'ın bir yazlık sinemasında "Romeo ve Juliet" filmini izlemiştim. İzlemek ne; yazlık sinemada 17 gün oynamış, ben de 17 gün, bir inşaat aralığından, filmin hiçbir sahnesini kaçırmamıştım. Köy enstitüsüne girdiğim ertesi günüydü. Enstitü kitaplığında, gördüğüm filmin kitabını arayıp bulunca dünyalar benim olmuştu.

Romeo'nun Juliet'e söylediği şu sözleri yazılı olarak da görünce cennetle müjdelenmişçesine sevinmiştim. Harflere bakarken ezberimdeki sözler sanki dilimden yüreğime dökülüyordu...

"Meşalelere parlak yanmayı gösteren o! Bir Habeş kulağında duran pırlanta gibi, gecenin ortasında haşmetle ürperen o! El sürmeye kıyılamayacak kadar güzeldir o! Kargalar arasında ak güvercin o!"

"Biricik nefretimden biricik sevgim doğdu. Ah, Romeo, neden Romeo'sun sen? Babanı inkâr eyle, kendi adını reddet! Yapamazsan, yemin et Juliet'i sevdiğine, o zaman ben Capulet olmaktan vazgeçerim! Benim düşman olduğum yalnız senindir. Montague olmasan da bu beden yine senin. Zaten Montague nedir, ne eli bir erkeğin, ne ayağı, ne kolu, ne başka bir uzvu... Kendine başka ad takın; adın bir önemi olur mu? Gülün adı değişse, o gene gül kokmayacak mıdır?"

Romeo'nun, ölü sandığı Juliet'in başı ucunda söyledikleri-

ni yinelerken gözyaşlarımı tutamıyordum:

“Ah, sevgilim, karıcığım, nefesinin balını emip bitiren ölüm, eşsiz güzelliğine elini sürememiş. Sen yenilmemişsin; güzelliğinin ışığı hâlâ dudaklarında, yanaklarında pembe pembe dalgalanıyor; solgun ölüm bayrağı oraya dikilememiş.”

Kitaplığa o gün girdim, okul bittiği gün, oradan nice duyumsamalarla, düşüncelerle çıktım...

Dicle Köy Enstitüsü yaşamınızda neleri değiştirdi?

İstanbul'u, Diyarbakır'ı tanımuştım. Ağın, kültürüyle, insan ilişkilerindeki sıcaklığıyla, aydın düşünceli insanıyla ayrıcalığı olan bir ilçe idi. Ağın'ı öyle severdim ki, başka bir yere gittiğimde, ayakkabımın üstündeki beyaz toprağının tozunu günlerce silmezdim. Yıllarca özlemimi çektiğim direngen, konuşurken ağzından bal dökülen anam, ömrünü orada geçirdi; Ağın'ı nasıl sevmem! Dağda bayırda hayvanlarımızı otardığımız arkadaş şenliği de unutulacak gibi değildi. O arkadaşlarımızın çoğuyla enstitüde de birlikte olduk. Aynı konuları konuşuyor, aynı esprileri yapıyorduk. Yememiz içmemiz aynıydı. Ağlanacaksa ağlıyor, gülünecekse gülüyorduk...

Onlardan ayrılan yanımda aşırı ölçüde kitap okumamdı. Okul santrali belli saatlerde çalışırdı. Etütten çıkıp yatakhaneye gittiğimizde daha yorganı başımıza çekmeden elektrikler sönerdi. Bir el fenerim var. Yorganın altında kendimce bir kulübecik yapar, el fenerinin ışığı altında okurdum. Uykum gelince, dalıp gitmeyeyim diye topluiğnenin ucunu parmaklarıma batırırdım. Okuma bende ne görevdi, ne etkinlik; kitaplara tutkuyla sarılıyordum. Kitaplarda rastladığım özlü sözler üzerinde günlerce düşündüğüm olurdu. Shakespeare'in *Othello*'sunun düzenbaz kahramanı Yago'nun bir sözü, ta o günlerde belleğime yerleşmiştir:

“Yaşayıp durduğun alçaklıkta öyle şatafatlı elbiseler giyip böbürlenme. Kibir ve gurur bütün saltanatları devirir. Alçakgönüllü ol, köhne cübbeni üstüne çek!”

Oğlu Leartes'ı öğrenime gönderirken ona öğütte bulunan Polonius'un söylediklerini de *Hamlet*'ten aktarayım:

“Oğlum, giydiğin elbiselerin kumaşı ağır olsun, ama gösterişli olmasın. Ne borç ver, ne borç al. Hem parandan, hem dostundan olursun!”

İşte köy enstitüsünün benim yaşamımda yarattığı değişiklik! Bu değişikliği, Dicle Köy Enstitüsünün, bütün klasikleri raflarında barındıran muhteşem kitaplığı yaparak yolumun kültür ışığı olmuştur.

Tasarruf düşüncesinden, üretici eğitime, kimbilir kimlerin yaşamında ne değişikliklere yol açtı!..

Köy enstitüsü size nasıl okuma yazma alışkanlığı kazandı?

Sabah akşam etütlerinin dışında, okuma saatleri de vardı. Kimi öğretmenler, ilgi alanlarına yönelik kitapları sınıfa getirip değerlendirirlerdi. Enstitüye girdiğim günlerin en çok adı geçen kitabı Rus yazarı Grigory Petrov'un *Beyaz Zambaklar Memleketi* idi. İlköğretmen Okuluna dönüştürüldükten sonra adından en çok söz edilen, Amerikalı yazar Julia Weber'in *Köy Okulu Hatıralarım* adlı kitabı oldu. Belki dayatıldığından, yazınsal değeri olmayan bu iki kitap da benim ilgimi çekmemiştir. Benim işim yazınsal, düşünsel, sanatsal yanı ağır basan kitaplarla idi. Bana kimse Shakespeare'i, Dostoyevski'yi, Hemingway'i, Steinback'i, Panait İstrati'yi oku demedi. Okumada rahatlıkla kendi yolumu çizdiğimi söyleyebilirim.

Bir öğretmenimiz Dale Carnegie hayranıydı. Onun *Üzüntüyü Bırak Yaşamaya Bak, Dost Kazanmak ve İnsanı Etkileme Sanatı, Söz Söyleme İş Başarma Sanatı* vb. türünden kitaplarını okumanın hayatta başarı gösteremeyeceğini savunurdu. Oysa ben, Ahmet Haşim'in “Melâli anlamayan nesle âşına değiliz” dediği gibi, mutluluk kadar üzüntünün de insanı insan yapan bir iç zenginlik olduğuna inanıyordum. Gülmeyen insan ne ölçüde nesneleşirse, arsızca gülüp eğlenen de ondan farksızdır. Öğret-

menin, okuyayım diye bana verdiği bu kitapların hiçbirinin on sayfasına bile dayanamadım.

Kitabın dilinden anlamayan gerçek okur olamaz. O ölçüde, kitap bilgisinden yoksun bir kişinin coşkulara kapılarak önerdiği kitaplar da yarardan çok zarar getirir. Diyarbakır'da "Romeo ve Juliet" filmi görüyorum, enstitü kitaplığında kitabını bulunca, uzaktaki sevgiliye kavuşmuşçasına seviniyorum. "Kitap izi sürmek" dedikleri bu olmalı...

Bize köy enstitüsünü, dersleri ve öğretmenlerinizi anlatır mısınız?

İlkokula çok geç başlayabildiğim için, öğrenim yıllarım, enstitülerin çökertilmeye yüz tuttuğu bir döneme rastladı: Üç yıl enstitü, üç yıl ilköğretmen okulu... O karmaşa dönemimde demokrat ruhlu öğretmenlerle de karşılaştım, faşist kafalılarla da. Aralarında, "Kurtuluş Savaşı'nı, Mustafa Kemal'in ardında yerden bitercesine çoğalan yeşil bayraklı Evliyaullahtan adamlar kazanmıştır," diyecek denli fanatik hayaller kuranlar bile vardı. Hüsnü Dikeçligil çalışkan, öğrenciyi düşünen bir müdürdü. Kayseri Milli Eğitim Müdürü iken, onun adı da böyle bir yeşil bayrak olayına karışmıştı. O olaydan sonra da TBMM'ye senatör seçildi...

Adlarını anımsayamadıklarım başıslasınlar; Nuriye Üsküdarlı, Bedia Utku, Mustafa Kurtdemir, Muzaffer Yıldırımtekel, Feridun Muştı, Ağâh Önen, Nurettin Ceran, Asım Enhoş, Cevdet Batur, Mehmet Çorapçioğlu ile rahmetli eşi Belkıs Çorapçioğlu, Muttalip Dilmaç, Nezih Babacaner, Adnan Varınca, Remzi Özcan, Abdurrahman Yücel, Şükrü Yüksel... hiçbir zaman unutamayacağım öğretmenlerim arasındadır.

Derslere gelince, bir yandan kuramsal, bir yandan uygulamalı dersler, kişiyi hayata hazırlama yönünden kuşkusuz çok yararlı. Ancak köyde yetişmediğim için tarım derslerinde çok zorlanıyordum. El becerim de pek gelişkin değil. El becerisine dayanan ödevleri de ancak arkadaşlarımla yardımla kotardığımı belirtmeliyim.

Mustafa Aydoğan, Erdal Atıcı, Adnan Binyazar

Köy enstitülerinin yıkılma sürecini yaşadınız. Olaylar nasıl gelişti? Şimdi düşündüğünüzde köy enstitülerinin asıl kapatılma nedeni konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Milli Eğitim Bakanı, “Köy Enstitülerine milliyetçi öğretmenler atayacağız,” deyince, her tarafta birden yapay milliyetçiler türedi. Öğretmenlerimizin arasında da ağzı değişenler oldu. Tarih boyunca milliyetçilik, hiçbir zaman bağımsız olmamış, yanına dinciliği de almıştır. İlk uygulama olarak, müdürlerin ona göre seçildiklerine tanık olduk. Enstitüye “Varlık”, “Türk Dili” gibi dergiler girerken, birden, “Orkun”, “Komünizmle Mücadele” gibi, kafatasçı, sağ ideolojiyi yaymayı ilke edinmiş dergilere abone edilmeye başladı öğrenciler... Hüsnü Dikeçligil’in müdürlüğü döneminde, konferans vermek üzere, edebiyatçı ya da bilim adamı değil, müftüler, imamlar davet ediliyordu. Buna karşın, taban sağlandı, kimi öğretmenlerin de direngenliği, öğrencileri alttan alta uyarmalarıyla, faşist milliyetçilik de, fanatik dincilik

de, gönüllü ispiyonluk yapan bir-iki öğrencinin dışında, hiçbir zaman köy enstitülerinde yayılma ortamı bulamamıştır.

Asıl kapatılma nedenine gelince... Berlin'de yaptığı bir konuşmada, Can Yücel'in ağzından şu sözün çıktığını bugünkü gibi anımsıyorum: "CHP, köy enstitülerini kurarak, kendine sadık militanlar yetiştirme amacındaydı. Tam tersi olmuştur; köy enstitüsünü bitirip köye giden öğretmenler, onlardan yana olmamış, köylünün sosyal haklarını savunmuştur."

O dönemin TBMM üyelerinin büyük bir kesimi, toprak ağalarından, ticareti ellerinde tutan kent ya da kasaba eşrafından oluşuyordu. Köye giden öğretmenin köylünün sosyal haklarından söz etmesi o kesimin çıkarına olmayacaktır. Toprak ağası ile eşraf, öğretmeni yanlarında değil, karşılarında bulmuştur. Köy enstitüleri, bu bağlamda, eğitimde istenilen amaca varılamadığından değil, büyük ölçüde Can Yücel'in değindiği nedenden, toprak ağası ve eşraf kesiminin çıkarına uygun kuşaklar yetiştiremeyeşinden kapatılmıştır.

İlk öğretmenlik günlerini ve sonrasını anlatır mısınız?

Okulu bitirince Van'ın Gürpınar ilçesinin Put köyüne atandım. Okullar henüz açılmadığından, ilçede işlemlerimi yapıp öğretim yılı başlayana değin bana izin verdiler. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü sınavlarını kazanınca hiç ilkokul öğretmenliği yapamadım.

Gazi Eğitim Enstitüsünü bitirince de Çorum İlköğretmen Okuluna atandım. Öğretmen yetiştiren okullardan yetişmiş olmanın büyük avantajları var. İlk gün, sanki bir odadan çıkıp öğrenci dolu bir başka odaya girmiş gibi oldum. Daha ilk sözcüklerimle öğrencinin ilgisini çekmiştim. Bu ilgi bende büyük bir güven duygusu yarattı. Bu güvenle, sağlam bir öğretmen-öğrenci dayanışması kurdum. Bu dayanışmayla oldukça yararlı etkinlikler yaptık.

Eğitimde öğrenciyi etkin kılmayı temel amaç saydım. Nerdeyse hemen her yıl, iki oyunu sahneye koyuyordum. Öğren-

ciyi okumaya özendirmedi, kitapların en can alıcı bölümlerini seçip sınıfta okumanın büyük yararını gördüm. Şunu kesinlikle söyleyebilirim: Okuyan öğretmenin öğrencisi de okuyor. Bu etkileşimle, kısa bir süre sonra, kitap öğrencilerin de kaçınılmaz yoldaşı oldu. Okul çapında kitap kulübü kurdum. Kitap seçme, ısmarlama, parasal işlemler öğrencilerin sorumluluğundaydı. Onlara çekirdek parasıyla bile kitap edinilebileceği bilincini aşladım. Böylece, öğretim yılı bitiminde her öğrencinin aşağı yukarı 20'ye yakın kitabı oluyordu.

Sizi kamuoyu iyi bir yazar olarak tanıyor, kitaplarınız ve çalışmalarınız hakkında bilgi verir misiniz?

Beni en yıldırان sorulardan biri bu! Vereceğim bilgiler belki elli yerde var. İnternet ise artık belleğin bilgi deposudur. Yine de soruyu genel boyutuyla yanıtlamaya çalışayım.

Soruda vurgu yaptığınız, kamuoyunun beni “iyi bir yazar” olarak tanınması kuşkusuz mutluluk verici. Bu canı tutmanın sorumluluğunu taşımanın da ayrı bir tadı var. Kamuoyu kanısının yazarı yönlendirici, denetim altında tutucu etkisinin olduğu bir gerçek. Yazdığım her sözcükte, kamuoyunu simgeleyen bir kişinin varlığını duyumsarım karşımda. Onun gözlemci bakışları hep üstümdedir.

Bir babanın evlatları arasında ayrılık yaratmamasına benzer bir duygu taşır yazar. Roman, öykü, deneme, eleştiri, izlenim; hangi türde yazarsam yazayım, aynı özeni gösteririm. Örneğin, Orhan Kemal Roman Armağanı verilen *Ölümün Gölgesi Yok* adlı romanımın ilk sayfasını belki elli kez yazdığımı anımsıyorum. Şuna varmak istiyorum; “iyi yazarlık” kişisel övünme aracı değil, yazarın, verdiği emeğe inanmasıyla ilgili bir olgudur.

Gençlik dönemi yazılarımı dışta tutarsam, öykü, deneme, eleştiri türündeki yazılarım 1961’de “Varlık” dergisinde çıkmaya başladı. Yazı hayatım düz bir çizgide gelişmedi. 1965 yılında Öğretmenler Bankası Öykü Ödülünü kazanmama karşın, uzun yıllar öykü yazmadım. Eleştirel deneme diyeceğim yazılarım ise hep sürdü. 1999’da Almanya’dan döndükten sonra roman

ve öykü öne çıktı. 65 yaşında yazdığım *Masalını Yitiren Dev*, 69 yaşında yazdığım *Ölümün Gölgesi Yok* adlı romanlarım basında geniş yer almakla kalmadı üst üste baskı da yaptı. Onlara *Şairin Kedisi*, *Şah Mehmet* adında iki öykü kitabım da katıldı. Denemele-
rim *Toplum ve Edebiyat*, *Ağıt Toplumu*, *Duyguların Anakarası*, *Ayna*, *Ardında Leke Bırakmamalı Sevgi*; eleştirilerim *Ozanlar Yazarlar Kitaplar*, *Edebiyatın Dar Yolu* adlı kitaplarımda bir araya getirildi. Yazdıklarım arasında *Dede Korkut*, *Halk Anlatıları* üzerine iki araştırmam, *Atatürk Anlatıyor* adlı bir anlatı kitabım da bulunuyor. Cumhuriyet gazetesinin Pazar ekindeki haftalık yazılarım sürüyor. Süreli olmasa da dergilerde de yazı yayımladığım oluyor.

Bugünlerde yeni bir kitap hazırlığı var mı?

2011'in başlarında yayınevine teslim etmek üzere, adı "Bozkır Aydınlığında Aşk" olacak bir öykü kitabının hazırlıkları içindeyim. Üzerinde çalıştığım romanın basılma kıvamını bulması daha zaman istiyor. Eylül ayında yeni eklemelerle *Toplum ve Edebiyat*'ın yeni baskısı yapılacak. Onu, yeniden baskı aşamasına gelen kitaplarım izleyecek.

Günümüz eğitiminin içinde bulunduğu çıkmaz nedeniyle insanlar yeni arayışlar içine giriyor, geçmişe bakınca ilk akla köy enstitüleri geliyor, son dönemde yazılanları çizilenleri nasıl buluyorsunuz?

Yalnızca son zamanlarda değil, son on beş-yirmi yıldır köy enstitüleri yoğunlukla gündemde. Yazılanlar çizilenler, vakıflarla, derneklerle kurumlaşmalar, ileride parlayacak bilgi ışığının ilk yansımalarıdır. Belki adı köy enstitüsü olmayacak, ama o yapıda okulların kurulması zorunlu hale gelecektir. Böyle giderse, gittikçe yozlaştırılan bir eğitim anlayışıyla sarsak adımlar atan okulların kanı damarında kuruyacak...

İçinde bulunduğumuz eğitimsel çürüme, eğitim uygulamalarının iflasıyla ilgilidir. Oysa köy enstitüleri, tüketici olmaktan çok, üretici yapısıyla Türkiye'nin kurtuluş yolu olmuştu. Son yıllarda artık ulusal eğitimden söz edilmez oldu. Çıkar anlayışı-

na programlanmış belli kafaları yetiştirmeye yönelik paralı eğitim uygulamaları karşısında halkımız isyan bayrağını çekebilir. Türkiye 1950'lerden bu yana yardımlarla ayakta duruyor. Bugün yardım desteği çekilse gör halimiz ne olur!

Öğretmen yetiştiren kurumlar yok edilmiş, ülke çocukları pedagojik yetişimi olmayan uydurma öğretmenlerin elinde kuklaştırılmış. Üniversite çıkışlılar, üretici alanlarda çalışma yerine, o da iş bulabilirlerse, yetişimleriyle hiç ilgisi olmayan yerlerde çalışıyorlar.

Ülke, gücünü temeli sağlam eğitim kurumlarından alır. İkinci Dünya Savaş'ında, Fransızlar, hiç direnmeden Alman ordularına teslim olunca, o zamanın akıllı devlet büyüklerinden biri, "Fransa'yı Alman ordusu değil, Fransız öğretmeni yenilgiye uğrattı," demiştir. Öğretmeni çürük bir toplumun insanından sağlamlık beklenebilir mi?

Köy enstitüleri, eğitimde içine kapanıp eylemsiz kalan köy insanını işlevsel kılmıştı. Ülke bütünlüğü bilimle, felsefeyle, sanatla kurulursa orada eğitimin işlevselliğinden söz edilebilir. Her gün bu gücümüzü biraz daha yitirdiğimiz kanısındayım. Kuşkusuz, köy enstitüleri, o yapısıyla toplumun tüm kesimlerini işlevsel kılmaya yetmeyecekti. Köyden kente göçün yarattığı gereksinimlerle, köy enstitülerine, büyük olasılıkla zamanla kent enstitüleri de katılacaktı. Onun üst yapısında kurulacak üniversitelerin eğitim fakültelerinde de bu kurumlara öğretmen yetiştirilecekti. Bu zincirleme etkileşim, büyük olasılıkla Türkiye'de bilinçli aydın sayısını çoğaltacak, ülkemiz fanatik dinciliğin buyruğuna girmeyecekti.

Köy enstitüleri sizce yeniden açılabilir mi? Ya da köy enstitülerinde uygulanan çağdaş eğitim ilkelerinden hangileri bugünkü dizge için uygulanabilir...

Hiçbir eğitim kurumu, belli kurallara saplanıp kalmamıştır. Tabii, köy enstitüleri yeniden açılabilir, açılmalıdır da. Köy enstitülerinin üretime, aydınlanmaya yönelik, devlete yük olmayacak biçimde düzenlenmiş programları eskidiği için ka-

patılmadı. O nedenle köy enstitüsü programı, eğitim alanında basit rötüşlarla bugün de uygulanma alanı bulabilir. Ne yazık ki, adaletsiz bir kurumlaşma olan özel okulların eğitim boşluğunu dolduruyor gibi görünmesi, köy enstitülerinin yeniden açılma umudunun önünü kesiyor. Oysa köy enstitüleri, geliştikçe olanakları genişleyecek bir eğitim kurumuydu. Bir süre sonra belki gereksinime göre "kuramsal bilgiler", "uygulayimsal bilgiler" diye iki enstitüye bölünecekti. Birinde bilimsel çalışmalar önde olacak, birinde meslek eğitimine ağırlık verilecekti.

Bugün ülkemizin ana sorunları hakkında neler söyleyeceksiniz?

Ülkemizin temel sorunu, kavram kargaşası içinde bocalamasıdır. Demokratız diyorlar, demokrat değil; adımız laik, laik düşünceli değiliz; gelir dağılımı adaletsizlikler üzerine kurulu, adil olmadığını söyleyen yok... Aydını aydın olmayan, işçisi hakkını aramayan, aradığında düşman yerine koyulan, memur ya da işçi, hemen herkesin işinden atılma korkusu çektiği bir ülkede huzurdan söz edilir mi?.. Bunların her biri ana sorun değil de nedir?..

Adnan Binyazar'ın bir günü nasıl geçer? Hangi gazeteleri, dergileri okur? En son okuduğu kitap nedir?

Günümün geçmesi, çalışma alanıma göre değişir. Şu saatte yatarım, şu saatte kalkarım diye bir düzenim yok. Şu zaman yazarım, bu zaman dinlenirim, şu saatte yemek yerim türünden disiplinli bir yaşamın da yabancısıyım. Açıkçası, zamana egemen değilim, tersine ancak zamanın yönlendirmesine göre yaşadığımı söyleyebilirim.

Gazeteye yazdığım yazıları oluştururken başkayım, öykü ya da roman üzerinde çalışırken daha başka. Örneğin, düşünsel bir yazı yazıyorsam alabildiğine durgun ve sessizim. Öykü ya da romana yönelmişsem, beynimde melodiler mırıldanırım. Bu, Anadolu ağıtlarından bir parça da olabilir, opera aryası ya da ezgisi çok eski dönemlerden kalma, nerdeyse kimsenin aklına gelmeyen bir türkü de... Öyle ki, "Ara ver dağlar, dağlar ara ver/

Benim bu selamım(ı) götür yara ver", "Her gören benzim sorar/ Bilmem içimde ne var", "Mevlam ayrılık vermesin gökte uçan kuşa Mevlam", "Herkesin bir derdi var durur içerisinde", "Varır bir bilmeze gülün(ü) kurutur", "Fırat kenarında kayık değilem/ Yârdan ayrılalı ayık değilem", "Selam edin bizden önce gelene/ Kim var imiş biz burada yoğ iken"... türünden dizeler dilimden beynime, beynimden dilime akışır durur.

Bilmem okuru ne derece ilgilendirir, *Ölümün Gölgesi Yok'u* yazarken, salondan odaya, odadan salona geçerek hüngür hüngür ağladığım anlar olmuştu. Şimdi, romanın kimi bölümlerine göz atarken bile, yazdığım andaki duyguları yaşıyorum. Kendi acımla, anlattığım düşsel kişinin acısı bile birbiriyle kaynaşıyor.

Yazı yazarken ne çay içerim ne kahve. Ağzıma bir şeyler de atmam. Acıkma duygusu nedir bilmem; yazıya kapılıp kahvaltıyı saat üçte, dörtte yaptığım bile olur.

Kafasında sürekli yazı konuları dolanan bir yapım var. Düşlemimde her gün bir roman yazıp bitirdiğim oluyor. İkinci gün başka bir romanın taslaklarını düşünüyorum.

Yurtdışında yaşadığım yıllarda bile *Cumhuriyet* gazetesini okumadığım gün olmadı. Gazete üç beş gün sonra elime geçiyordu. Ben onu o gün çıkmış gibi okuyordum. Şimdi internet olanaklarından yararlanarak *HaberTürk*, *Hürriyet*, *Akşam*, *Milliyet* gazetelerine de göz atıp, güncel bir konuya kimin nasıl bir yorum getirdiğini merak ediyorum.

Üç dergiyi kaçırmamaya çalışıyorum: *Kitap-lık*, *Sözcükler*, *Roman Kahramanları...*

Kitapların oluşturduğu bir kişiliğe sahibim. Önce de değindim; kitap benim can yoldaşım, düşünce-duygu sırdaşımdır. Hiç umulmadık bir anda aklıma gelen kitabı açar okurum. Bulamazsam, sabaha kadar sabır gösterir, ertesi sabah gidip alırım o kitabı. Berlin'de yaşadığım yıllarda, bir gece Cemal Süreya'nın *Sevda Sözleri'*ni okuma isteği duydum. O zaman Toplum Kitabevi'nin sahibi Remzi İnanç'a gece yarısı telefon edip kitabı bana bir an

önce ulaştırmasını rica ettim ondan. *Don Quijote*'yi, *Hamlet*'i her yıl bir kez okurum. Şu sıralar Shakespeare'in *Soneler*'ini Talât Sait Halman'ın çevirisinden okumaya doyamıyorum. Şu dizeler okunur da nasıl doyulur!..

Eskileri yeniler en üstün şiirlerim,
 Önceden ne yazmışsam yine yazarım onu:
 Nasıl ki güneş her gün hem eskidir, hem yeni,
 Sevgim de yeni baştan söyler her söyleneni. (76. Sone)

En tatlı şeyler ekşir kötü işler yaparak;
 Ottan çok daha iğrenç kokar çürüyen zambak. (94. Sone)

Denizli bir yere gittiğimde mayomu unutabilirim, ama bugüne kadar *Don Quijote*'yi yanıma almayı unuttuğum olmadı. Son üç yıldır Fernando Pessoa'nın *Huzursuzluğun Kitabı*'nı elimden düşürmüyorum. Belki de yalnızca şu sözden dolayı:

“Koca dünya, gecenin içinde kaybolan sesler gibi karma-karışık...”

Bir yıldır da elimden düşürmediğim kitap, Elsa Morante'nin *Ve Tarih Devam Ediyor* adlı romanı. Savaşın insan soyunu ne hale düşürdüğünü anlatan küçük bir bölüm de ondan aktarayım:

“Ve günlerini, akşamlarını, tetikte, inine sinmiş, ulusun mu, sussun mu kestiremeyen kana susamış bir kurt yavrusu gibi, haber saatlerini kollayarak geçiriyordu.”

Adnan Binyazar, Erdal Atıcı, Abdulkadir Budak

Son olarak okuyuculara, öğretmenlere, aydınlara, akademisyenlere ve gençlere neler söyleyeceksiniz?

Sorunuz bir ölçüde akıl vermeyi de gerektiriyor. Bu tür soruları yanıtlamak durumunda kaldığımda, Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza*'ya Pascal'dan aktardığı "Akıl veren çoktur, akıl yoktur!" sözünü anımsar, sözün dozunu iyi ayarlamaya çalışırım. Beynimden cımbızla da çekip alsam, sözcüklerin beni bilgiçlik taslama durumuna düşüreceğini düşünerek korkular geçiririm. Yalnız bu da değil; söyleyeceklerimin beni üst durumda gösterme tehlikesiyle karşılaştıracağını düşünerek çok temkinli davranırım.

Akıl verme bir yana, öğütte bulunmaktan da kaçınarak, yılların deneyimiyle edindiğim gözlemlerime dayanarak, hadi, pek de nesnel sonuçları olmayan yorumlarda bulunmuş olayım:

İnsan, hangi konumda olursa olsun, demir attığı limanla yetinmeyip, sığınacak başka limanlar arayan bir uzun yol kaptanıdır. Güvenle sığınacağı bir liman buluncaya değin çabalar durur. Bu çabalama sırasında, karşısına çıkan iki azılı düşmanı, saplanıp kaldığı alışkanlıklarla yetinme duygusunu yenmek zordur. Alışkanlık onu nesneye dönüştürür, yetinme ise mütevekkil kılar, atılım yeteneğini dondurur.

İnsan, devinim yeteneğini öldüren kör alışkanlıklarından, elini kolunu bağlayan yetinme tutsaklığından ancak kitabın ona açtığı uçsuz bucaksız düşünce-duygu limanına sığınarak kurtulabilir. Büyük aydınlanmacı Rotterdamlı Erasmus, "Hayvan hayvan olarak doğar, insan insan olarak doğmaz; oluşturulur," der. İnsanın oluşumunu, kitapların gözümüzün önüne serdiği evrensel dünyadan başka sağlayacak bir güç yok. Bu bağlamda, insanın, ancak kendine verdiği emekle insan olacağı gerçeğinin de ekleyelim.

Okuru "okur", öğretmeni "öğretmen", aydını "aydın", akademisyeni "akademisyen, gençleri "genç" yapan gücü insan ancak kendine verdiği emekle yaratır. Ressam Vincent van Gogh, sanatı, "yaratılışın eksik bıraktığını tamamlayan bir edim"

olarak algılar. İnsan, et kemikten var olmuş nesnelere bütünlüğünden başka bir şey değildir. O kendini, ancak yaratıcı gücüyle yeniden yaratabilir. İnsan, işte o zaman, kendi kurduğu yapının mimarı olur.

Sevgili Adnan Ağabey bu güzel söyleşi için size çok teşekkür ediyorum, sağlıklı ve güzel günler diliyorum...18.07.2010

Ben de size teşekkür ediyorum Erdal Atıcı kardeşim...

SÜLEYMAN ÇALIŞKAN İLE SÖYLEŞİ

Süleyman Çalışkan 1949 yılında

“KÖY ENSTİTÜLERİNİN YIKILIŞI SÜRECİNİ; BİLİMSEL, YAŞAMSAL, UYGULAMALI ÖĞRETİM - EĞİTİM ŞEKLİNİN EZBERCİ ŞEKLE DÖNÜŞTÜRÜLMESİYLE ANLAMAYA BAŞLAMIŞTIK...”

1951 yılında Çifteler Köy Enstitüsünü bitiren Süleyman Çalışkan öğretmenimizin yaşamı cehaletle savaşımıyla geçmiş, bu yüzden başına gelmedik kalmamış. Hacettepe Üniversitesi'nde yaptığımız bir etkinlik sırasında salonu dolduran gençlere bunlardan bir kısmını anlatmıştı, salonu dolduran öğretmen adayı gençler anlatılanları destan dinler gibi dinlediler... Dur durak bilmeden yazıyor Süleyman öğretmenimiz... Günlük tutuyor... Okuyor, araştırıyor... Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı kurucularından Süleyman öğretmenimizle yaptığımız bu söyleşi sizleri onun yapıtlarına sürükleyecek...

Süleyman öğretmenim nerede doğdunuz? Bize çocukluğunuzu, ailenizi, köyünüzü, köydeki okulunuzu ve öğretmeninizi anlatır mısınız?

1929 yılında Uşak'ın Karahallı ilçesine bağlı Paşalar köyünde doğmuşum. Yeri geldikçe anam bana: “Sen koca kışta doğdun,” derdi. Biz üçü erkek beş kardeşтик. Ben ailemin ikinci büyük çocuğuyum. Anam-babam okuma yazma bilmezdi. İki odalı, toprak damlı, tek katlı bir evimiz vardı. Yedi kişi burada barınırdık.

Köyümüze 15 km. uzakta Banaz Çayı kıyısında üç evlek sebze bahçemizle, köyümüze 2 km. uzakta bir dönüm bağımız vardı. Bunlardan elde ettiğimiz ürünlerin getirisiyle geçinmeye çalışırdık.

Köyümüz güneye bakan sert kayalık bir tepenin yamacına kurulmuş, toprak damlı, 1945'lerde 250 evi, 1200' e yakın nüfusu olan bir yerdi. Ekilebilir toprağı az ve verimsizdi. Köyümüzün halkı, yazın Ege ovasına işçi olarak gider; ekim, kasım aylarında geri dönerdi. 1935-1940'lı yıllarda köyümüzde doku-

ma tezgâhı kuranlar oldu. Bunlar, el harçlıklarını ancak kazandıklarını söylerlerdi.

Köyümüzde 1930 yılında okul yapılmış. Harf devriminin yapıldığı günlerde yeni yazıyı öğrenen, basit bir yoklamadan geçirilen Hamit Mercan, köyümüze öğretmen olarak atanmış. Öğrencileri üçüncü sınıfın sonuna kadar okutmuş.

Bir gün yatağımdan daha kalkmamıştım. Anam: "Daha yatacak mısın? Senin yaşlıların Eğrek'i doldurdular," dedi. Kalktım, kaput bezinden dikilmiş ak pantolonumla, mintanımı giydim. Köyümüzün tüm evlerine bayraklar asılmış. Köy gelincik tarlası gibiydi. Bu kadar bayrak nereden gelmiş, kim getirmiş bilmiyordum. Babam, bizim eve de bayrak asmış. Yıllar sonra anladım ki, o gün Cumhuriyetimizin onuncu yılı kutlanıyormuş.

1936 yılının Ekim ayında okula kaydedildim. Öğretmenimiz Hamit Mercan, yazı tahtasına bir şeyler yazar, "Bunları yazın," derdi. Kalem tutmasını bilmezken tahtaya yazılan tümce-leri nasıl yazacaktım? Elindeki zinciri parmağına dolaya dolaya dersliğin içinde dolaşan öğretmenimize bakardım. Benim gibi tahtadaki yazıları yazamayanların yanına gelir: "Neden yazmıyorsun? Daha kalem tutmasını öğrenemedin," der, kalemin nasıl tutulacağını öfkeyle gösterirdi. Arasına da elindeki zincirle avuçlarımıza vururdu. Ders yılının sonunda ben okumayı-yazmayı öğrendim ya; bana okumayı yazmayı öğreten amcamın oğlu Hasan ağabeyimdi.

Çifteler Köy Enstitüsünde öğrendiği sağlıkla ilgili uygulamada

Sizi köy enstitüsüne kim yöneltti? Nasıl girdiniz? Köy enstitüsüne ilk yolculuğunuzu anlatır mısınız?

İkinci sınıfa başladığımda öğretmen okulu mezunu Latif Önder öğretmenimiz geldi. Mardinliydi. Biz onu sevdi. Tüm köylülerimiz de sevdi. Köylülerimiz ona sevgi içeren bir sesle: "Kürt" derlerdi ya, ne derlerse desinlerdi. Bize Atatürk, bayrak, yurt, ulus sevgisini öğretiyordu. Bizlerle arkadaş gibiydi, ana baba gibiydi.

Latif Önder öğretmenimiz, İkinci Dünya Savaşı yıllarında iki kez asker oldu. Onun asker olduğu yıllarda okulumuz öğretmensiz kaldı. O nedenle ben ilkokulu geç bitirdim. 1946'nın Ekim ayında öğretmenimiz Latif Önder:

—Süleyman hazırlan. Çifteler Köy Enstitüsü'ne alınacak öğrencilerin giriş sınavları var, dedi.

—Öğretmenim orası okul mu? dedim.

—Okul. Hem de yatılı, parasız, dedi.

İlkokulun üstünde bir okulda okuma hevesim canlanıverdi. Canlanıverdi ya, çok sürmedi. Öğretmenime:

—Öğretmenim beni babam göndermez, dedim.

—Neden? dedi.

—Evimizin işlerinde babama yardımcı oluyorum.

—Ben babanla konuşurum, dedi.

Babama haber vermeden öğretmenimin yardımıyla sınava girdim, kazandım. Öğretmenim babamla birkaç kez konuştu. Benim Çifteler Köy Enstitüsü'nde okumam için gönlünü etti.

Babamla Uşak'a geldik. Noterle ilgili işlerimizi gördük. O gün 04 Aralık 1946 Çarşamba, Uşak'ın pazarıydı. Saat 21'de Eskişehir'e gidecek trene bindim. Tren hareket etti. Babamın hava ya kaldırdığı güle güle anlamına gelen eli görünmez oldu.

Köy enstitüsündeki ilk günlerinizi konuşalım?

05Aralık 1946 Perşembe günü Eskişehir'de Yıldız Hanı'nda yattım. Çevre illerden benim gibi Çifteler Köy Enstitüsü'nde okumaya gelen arkadaşlar varmış. Onlarla tanıştık. Handa okulun kamyonu varmış. 06 Aralık 1946 Cuma günü topluca kamyonu bindik. Saat 14'te Hamidiye'ye geldik. Büyük bir yapının önünde indik. Bir saat sonra bizi Mahmudiye'ye yolladılar. Mahmudiye'de bizi kara, gür kaşlı birisi karşıladı. Eğitim başı Salih Ünsal'mış. Bizlere:

—Hoş geldiniz arkadaşlar, dedi.

Okulu seveceğimizi belirten birkaç söz söyledi. Yanında bulunan birisini gösterdi:

—Bu öğretmeniniz Seyfi Koryürek'tir. Sizlerin küme başı

öğretmeninizdir. Bu ders yılında tüm sorunlarınızı birlikte çözeceksiniz, dedi.

Kümebaşı öğretmenimiz olduğunu öğrendiğimiz Seyfi Koryürek, bizi doğruca ambara götürdü. Ambardan bizlere ceket pantolon, gömlek, iç çamaşırı, çorap, postal, kasket verdiler. Banyoya gittik. O gün dersliğimizi, yatakhanelimizi, yatağımızı öğrendik. Yatağımın ve yastığımın içinin ot doldurulmuş olduğunu yadırgamadım. Nevresim içine yerleştirilen tek battaniyeyi üstüme çektim, yattım. Gece yarı uyandım. Ranzalar arasında ellerinde gemici fenerleriyle dolaşanlar vardı. Bunlar gece nöbetçisi öğrencileriymiş. Üstleri açılanların üstlerini örtüyorlarmış. Yeniden yattım. Sabah olmuş. Birlikte mandolin, bağlama, keman, darbuka çalan bir takımın türküsüyle uyandım. Türkünün sözleri şöyleydi:

Karşıyaka'ya geçelim, atlara yonca biçelim,

Biz uykudan vazgeçelim, günaydın arkadaşlar.

Biraz sonra gün başlar, ders başlar, iş başlar.

Burada her sabah başka bir takımla, başka bir türküyle böyle uyanılmış.

Köy enstitüsü yaşamınızda nasıl değişimler yarattı?

Temizliğimizi yaptık, sıra olduk, okula geldik. Daha ilk gün sınıf kitaplığından dağıtılan kitapları okumaya başladık. Her sabah böyle ders dışı kitap okunmuş. Kahvaltımızı yaptık. Topluca ulusal oyunlar oynandı. Kümeler iş yerlerine, dersliklerine gittiler. Bizim küme de dersliğimize girdi.

İlk dersimiz küme arkadaşlarımızı tanımak oldu. Burada her şey günün izlencesine göre yapıyordu. Oysa bizler köyümüzde izlenecileriz bilmezdik. Burada yaşantı izlenceliydi. İzlenecilerimiz doğrultusunda Karargah Tepe'ye çıktık. Kümebaşı öğretmenimiz Seyfi Koryürek:

—Şimdi sizlerle doğayı okuyacağız. Doğayı okumak, doğaya bakarak, gördüklerimize duygu ve düşüncelerimizi de

katarak anlatmaktadır. Ben şimdi gördüklerimi anlatarak doğayı okuyacağım, dedi.

İleriye baktı. Gördüklerini anlatmaya başladı. Biraz anlattıktan sonra bir arkadaşımıza:

—Siz devam ediniz, dedi.

Arkadaşımız da gördüklerini, anılarını da katarak anlattı. O zaman öğretmenimiz:

—İşte doğayı okuduk, dedi.

Okumanın çeşitlerine geçildi. Sesli ve sessiz okumanın yararları anlatıldı. Türkçenin incelikleri okumakla, okuduklarımızı, gördüklerimizi, düşündüklerimizi yazmakla öğrenilebileceğini örneklerle anlattı. Okumanın ve yazmanın birbirinden ayıramayacağını belirtti. Yazı çeşitleri üzerinde durdu.

Köy enstitüsü size okuma yazma alışkanlığını nasıl kazandırdı?

Bir gün sonra öğretmenimiz koltuğunda taşıdığı çantasından bir kitap çıkardı:

—Sizinle topluca bir kitap okuyacağız, dedi.

Önce kitabı tanıttı. Yüksekçe bir yerden kitabı okumaya başladı. Sayfalar çevrildikçe bizim ilgimiz artıyordu. Olayların arkasından sürüklendik, durduk. Kitabın kahramanı sanki bizdik. Küme arkadaşlarımı bilmiyorum ya, ben okuma alışkanlığımı Seyfi Koryürek öğretmenimizin dersliğimizde kümemize okuduğu ROBINSON CRUSOE kitabını dinlemekle almaya başladığımı sanıyorum. Kitabın okunması bittikten sonra kümemizden “Bu kitaptan ne gibi dersler aldık?” sorusunun yanıtları istendi. Konuşmalardan sonra yazı tahtasına, sonra da dosyalarımıza şu görüşler yazıldı:

“Kişi, içinde bulunduğu durumlardan korkmamalı, yılmamalı. Elinde bulunan araçları en iyi şekilde kullanmalı, değerlendirmeli. Yalnız yaşamak zorunda kaldığında gönüllüğünü

kırmamalı, gelecek günlerinin iyi olacağına bakmasını bilmeli. Önüne çıkan engelleri kesinlikle yenmeye çalışmalı. Umudunu hiçbir zaman kırmamalı. Ne kadar kötü durumda olursa olsun, bir çıkış yolunun bulunduğuna inanmalıdır. Aceleci değil, sabırlı olmasını, gerçekleri olduğu gibi kabul etmesini bilmelidir.”

Bize köy enstitüsünü, dersleri ve öğretmenlerinizi anlatır mısınız?

Çifteler Köy Enstitüsü, Hamidiye ile Mahmudiye köylerinde kurulmuştur. Hamidiye, Eskişehir'in 40, Mahmudiye 50 km. doğusunda Eskişehir-Ankara yolu üzerindedir. Çifteler Köy Enstitüsü'nün altı bin dönüm toprağı vardı. Buraların kışları sert, yazları sıcak ve kurak geçer. Suyu bulunduğu için Hamidiye'de sebze bahçeleri vardı. Merası bol, harası olduğu için de Mahmudiye'de at, sığır, davar ve kümes hayvanları yetiştirilirdi. Bunların dışında her iki bölümde olmak üzere toplam olarak:

4400 dönüme buğday, arpa, mercimek, nohut, fiğ, yonca ekilirdi.

120 dönüm bağ yetiştirilmişti.

100 dönüm kavun karpuz ekilirdi.

80 dönüm meyveliğı vardı.

40 dönüm bademliğı vardı.

100 dönüm akasya ormanı vardı.

50 dönüm oyun sahası vardı

110 dönüm otlaklığı vardı.

1000 dönüme yakın derslik, işlik, öğretmen evi, ahırın ve ağılın yapıldığı yerler vardı.

Köy Enstitüleri karma eğitim yapan yatılı okullardı. Kültür ve tarım dersleri birlikte işlenir, sanat derslerini kızlar ayrı, erkekler ayrı görürdük. Kültür derslerimiz Türkçe, sosyal bil-

giler, fen bilgileri, sağlık bilgisi, meslek dersleri, müzik, beden eğitimi, çocuk eğitimi dersleriydi. Tarım derslerimizde tarımın her dalı okutulurdu. Sanat derslerimizde erkekler için yapıcılık, demircilik, marangozluk; kızlar için biçki-dikiş, dokumacılık, örgü, çorapçılık, nakış gibi sanatlar öğretilirdi. Kızlar ve erkekler birinci yılda sanatın tüm dallarını görürlerdi. İkinci sınıfa başlarken yeteneği hangi dala uygunsa öğretmen oluncaya kadar o dala devam ederdi. Benim sanatım yapıcılık dalıydı.

Genel olarak birinci sınıftan son sınıfa kadar bizlere ders veren öğretmenlerimizden: “Ana sütü gibi temiz, Pınar suyu kadar duru, Doğru söz yemin istemez, Aç karın boş beyin, Yorulmayınca dinlenmenin tadı yoktur,” diyen **Seyfi Koryürek**'i,

“Sevilmeyen anlaşılmaz,” diyen **Mustafa Yaldir**'ı,

Yüksek Köy Enstitüsü'nün kaldırıldığı gün üzgünlüğünü saklayamayan, “Ben kolay kolay üzülmezdim,” diyen **Hatice Sökmen**'i,

Yarım kalmış olan köy okulunu istekle, neşeyle, görev sevgisi anlayışı içinde bizlere tamamlatan, “Şimdi dinlenebiliriz,” diyen, bizlere dinlenmenin tadını tattıran, anlamını kavratan **Ayhan Karasu**'yu,

Bana ayrı bir meslek edindiren, “Önce sağlık, sağlık en büyük varlık,” diyen **Dr. Emine Alkan**'ı,

“Bana yanılmadığımı gösterdiniz. Yürekli olduğumu bol keseden atanlar, gerçekler karşısında sıvışanlardır,” diyen **Ali Öztürk**'ü,

“Bu yazını sakla. On yıl sonra yayınlayabilirsin,” diyen **Metin Keçik**'i, her zaman sevgi ve saygıyla anarım. Bu öğretmenlerim tutumlarıyla, davranışlarıyla bana bir şeyler öğrettiler. Onlara minnet borcum vardır. Onlara olan borcumu, başkalarına bir şeyler öğreterek, yardımlarda bulunarak ödemeyi sürdürdümüne inanıyorum.

Paşalarlılar yardımlaşma ve dayanışma derneğini kurduktan sonra, (Soldan Sağa) Mehmet Yalçın, Süleyman Çalışkan, Osman Zeki Yaman.

Öğrenciler köy ve yurt gezilerine çıkıyordu sanırım...

Kümebaşı öğretmenimiz Seyfi Koryürek'le sınıfça geziye çıktık. Bu geziyi "Çifteler Köy Enstitüsü'nde Okuyorum" kitabımın 83–95 sayfalarında anlatmıştım. Okulumuz Müdürü Ayhan Karasu ile yaptığımız geziyi de aynı kitabımın 168–172 sayfalarında anlatmıştım.

Köy enstitülerinin yıkılma sürecini yaşadınız olaylar nasıl gelişti? Şimdi düşündüğünüzde Köy enstitülerinin asıl kapatılma nedeni konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Köy enstitülerinin yıkılışı sürecini bilimsel, yaşamsal, uygulamalı öğretim-egitim şeklinin ezberci şekle dönüştürülmesiyle anlamaya başlamıştık. "Yetişmiştir" sözcüğü ile değerlendirilen yıl sonundaki başarımız, bu kez rakamlarla saptanmaya başladı. Aralıksız yarım gün, tam gün, bir hafta süren derslerimiz,

45'er dakikalık süreler indirildi. Öğretmenlerimiz müsamere yapar gibi 45 dakikasına dersliklere girip çıkmaya başladılar. Tarım, sanat derslerimizdeki tarlaya, işliğe gidişler dersliklere yöneltildi. Üretim azaldı. "İş içinde eğitim"den uzaklaşıldı. Yeni yeni yöneticiler, öğretmenler gelmeye başladı. Eski öğretmenlerimizi başka yerlere atadılar. Hele 1950 yılında okulumuza müdür olarak atanan Nihat Salkur, meşin montunu giyer, toplantılarda bizleri uzaktan izlerdi. İlk günlerde bizler onu, Hamidiye'den birisi veya taşıt sürücüsü olduğunu sanırdık. Müdür olduğunu öğrendikten sonra da şaşkıncı davranışlarını yadırgardık. Son günlerde Enstitüme atanan öğretmenlerimizden birisinin tavukla horozu ayırt edemeyişi arkadaşlarımız arasında gülüşmelere, düşünmelere neden olmuştu.

Biz köy enstitüsüne girdiğimizde 1/A kümesiyle, 1/B kümesinin toplam öğrenci sayısı 112 idi. 06 Haziran 1951'de enstitüyü bitirdiğimizde her iki kümenin öğrenci sayısı 55'e inmiş, yüzde yüz eksilme olmuş.

Yürekli, yurtsever köy çocuklarının yönetime gelmelerinden, kemikleşmiş içi boş çıkarıcıların engelleriyle köy enstitüleri geliştirilemedi, engellendi. İsmail Hakkı Tonguç'un dediği gibi köy enstitülüler için "geliyorlar" dediler, korktular. Siyasiler, ağalar, tarikatçılar, Başaran'ın dediği gibi de "Bolu Beyiyle birlik oldular da köy enstitülerini kapattılar."

Öğretmen olarak atandığınız köylerde neler yaptınız, aldığınız eğitimi köylerde uygulama olanağı bulabildiniz mi?

Köy enstitüsünde aldığım eğitimi öğretmen olarak atandığım Kütahya'nın İkizhöyük, Eşme'nin Güllü, Karahallı'nın Külköy ve Paşalar köylerinde ve Uşak-Halit Ziya Uşaklıgil Ortaokulu'nda uygulamaya çalıştım. Sonuçlarından ödül alamadım ya, soruşturmalar geçirdim.

1951/1952 ders yılında İkizhöyük köyünde göreve başladım. Başım açık gezdiğim için bana "Gavur öğretmen" dediler. Kız öğrencileri okula getirtmek sorunlar yarattı. Yedi yaşındaki kız öğrencilerin yüzleri kapalı, yalnız gözleri görülüyordu. Ki-

min kim olduğunu seslerinden tanırdım. Erkek öğrenciler takke giyerlerdi. Çalışmalarım sonunda takkeler atıldı, peçeler kaldırıldı. Köyde bez dokuma tezgâhı kurdurdum. Kışları işsiz gezen kadınlara eşimle birlikte bez dokumayı öğrettik. Başka köye tayinim çıktığında köy halkının tümüne yakını beni uğurlamaya geldiler. Mustafa Yaldır öğretmenimiz, “Sevmekle sorunlarımızın yarısı çözülmüş olur,” derdi.

Güllü köyündeyim. “Vali Kadri Eroğan gelecek,” dediler. Vardığı yerlerde karşılanmasını pek seven valinin Güllü köyüne hangi saatte geleceği belli değildi. Öğrencilerimizle karşılanmasını istermiş; karşılamadım. Öğrencilerin işlerinden, derslerinden alıkonulmasını doğru bulmuyordum. Köy enstitüsünde aldığım eğitim buydu. Elin oğlu bilir mi? Dinler mi? “Vali Kadri Eroğan’ı neden karşılamadın?” diye soruşturmasını açiverirdi. (Bir zamanlar plan yerine, pilav isteyen vali bu valiydi.)

Külköy muhtarı Mehmet Özkan: “Kral Faruk faturayı nereye koydu bulamıyorum. Arıyorum bulamıyorum,” dedi. Kral Faruk dediği köy kâtibiydi. Ortaokuldan belgelenmiş şehirliydi. Birilerinin yardımıyla ilçe köylerinin köy kâtipliğine getirilmiş, güya iş yapıyordu. Külköy muhtarlığından yıllık ücretinin yarsını peşin almış, diğer yarısı için de beş on gün sonra gelebilirdi. Beş aydır köye uğramamış. Muhtara: “Karar alın, köy kâtipliğinden çıkarın,” dedim. Yüzüme baktı: “Olur mu? Kaymakam ne der?” dedi. “Ne diyecek? Zamanında işlerini yapmıyor. Beş aydır köyümüze uğramadı dersiniz,” dedim. Kral Faruk’un Külköy köyünün kâtiplikle ilgili işlerini yapmadığı, savsakladığı için görevine son verildiğini belirten Köy İhtiyar Meclisi kararını yazdım. O günden sonra Külköy köyünün muhtarlık işlerini muhtara göstere göstere muhtarla birlikte ikimiz yaptık.

Karahallı-Külköy yolunu kumlamak için Köy Hizmetleri Müdürlüğü’nden iki kamyon geldi. Köyün yolunu kumluyorlardı. Muhtarla konuştuk. Okulla-muhtar odası arasındaki beş yüz metre yolu kumlatacaktık. Sürücülere rica ettik. “Kumlayalım” dediler. Kumlanacak yerleri belirlemek için öğrencilere şarampol kazdırıyordum. Kazılan yerlere sınır olan avlunun sahibi

eline balta sapını almış, sert bir sesle bana: “Kazdırma buraları,” dedi. Nedenini sordum. Yanıt vermedi. Kazıyı sürdürdüm. Adam: “Daha kazdırıyor,” dedi. Elindeki balta sapıyla üzerime yürüdü. Öğrencinin birisinin elinden küreği aldım: “Bir yerimi acıtırın, omzundan kolunu koparırım,” dedim. Ben 25 yaşındaydım. Adam 45 yaşındaydı. Gürültümüze gelenler arasında muhtar da vardı. Muhtar bana: “Haydi öğretmenim, kazdırmayı bırakıverelim. Bir kaza bela çıkmasın,” dedi. Kazıyı durdurmadım. Okulla muhtar odası arasındaki yolu kumlattım. Öğrenciler çamurdan kurtuluverdiler. Avlu sahibi adam da bundan böyle avlusuna harman yerinden toprak katamayacaktı.

Selim Yalçınlar, ortaokulun birinci sınıfına yeni kaydolmuştu. Saat sekizdi. Birinci ders başlayacaktı. Omzuna dokundum. “Odama gel,” dedim. Geldi. “Bak Selim, ceketin yırtık, yamat. Yamalı ceket giymek ayıp değildir. Yırtık ceketle dolaşılmaz,” dedim. Selimin gözleri yaşardı. “Ben Ulubey’in bir köyündenim. Üç arkadaş 12 liraya kerpiç yapılı, elektriksiz, susuz bir oda kiraladık. Akşam tarhana çorbası pişirecektik. Gazocağımız yanmadı. Kuru ekmek yedik. Sabahleyin de kuru ekmek yedik. Okula geç kalmamaya çalıştım,” dedi. Sınıf öğretmenlerini çağırttım. Selim’i onun da dinlemesini istemiştim. Dinledi. Öğleden sonra sınıf öğretmenleriyle Selim’in kaldığı eve gittik. Selim’in anlattıkları doğrudu. Selim’e: “Selim bundan böyle giderlerin okulumuzun koruma derneği tarafından karşılanacak. Tek dersinden bile zayıf not alırsan yardım kesilir,” dedim. Selim verdiği sözü tuttu. Ortaokulu bitirdi. Robert Koleji’nin giriş sınavını kazandı, İstanbul’a gitti.

On beş yıl sonra, haziran dönemi bitirme sınavlarına girecek ortaokul son sınıf öğrencilerinin işleriyle uğraşıyordum. Kapım çalındı. Odama kılık kıyafeti yerinde birisi girdi. Bir gün önce sınava giren öğrencilerden birisinin velisi sandım. Çocuğunun notunu öğrenmeye gelmiş olmalı diye düşünmüştüm. İki adım attı: “Öğretmenim ben Selim Yalçınlar,” dedi. Annesinin ölümü nedeniyle köyüne gelmiş. “Başınız sağ olsun,” dedim. Birkaç dakika konuştuk. Batı Berlin Üniversitelerinden birisin-

de öğretim görevlisi olduğunu söyledi. “İngilizceyi, Fransızca’yı, Almancayı anadilim gibi konuşuyorum, yazıyorum. Cumartesi günleri saat sekizden yirmiye kadar Batı Berlin’de bulunan yurttaşlarımızın sorunlarıyla karşılık beklemeden ilgileniyorum. Vaktiyle okulumuzun bana yaptığı yardımın karşılığını böylece ödemeye çalışıyorum,” dedi. Benim gözlerim kolay kolay yaşarmazdı ya, bu kez yaşardı.

Paşalar köyünde kızlar okula gönderilmezdi. Erkeklerin ise okumaları kesinlikle istenirdi. Toprağı az, geliri olmayan Paşalarlılar erkek çocuklarını kısa yoldan meslek edinsin, memur olsun, aylığa bağlansın, gelirini sağlasın diye okutmak isterlerdi. Paşalar köyünden, doğduğum köyümden iki kişi yanıma geldi. Birisi: “Bu yaz köyümüzdeki çocuklara senin kurs vermeni istiyoruz. Öğretmen okuluna, astsubay okuluna, tarım okullarına veya başka okullara gitsinler,” dedi. Valiliğin ve Milli Eğitim Müdürlüğü’nün bilgisi içinde Paşalar köyünün çocuklarına karşılıksız kurs vermeye başladım. Günde sekiz saat, iki ay ders verdim. 29 öğrenciyi sınava hazırladım. Sınav sonunda tümü de sınavı kazandılar. Bu öğrenciler okullarının yaz dinlencesinde yanıma gelirler, konuşurduk. Onlara yeri geldikçe: “Okumayazma bilmeyen kızlarla evlenmeyin,” derdim. Bunlardan öğretmen olan birisine kızını vermek isteyen birisinin isteği olmamış. Bu adam bana kızmış. Benim için, “Öğretmenleri başına topluyor, parti propagandası yapıyor (İktidardaki parti için). Sizin partinizi kötülüyor,” demiş, hakkımda çok imzalı bir yazıyla suç duyurusunda bulunmuş. İmzası bulunanlardan birisini öğrendim. “Benden ne kötülük gördün de imzaladın?” dedim. “Val-la bana Sümerbank’tan pirinç alacağız dediler de imzalattılar,” dedi. Sümerbank’ın pirinç dağıtmadığını bu adam ne bilsindi? Ozan, “Uyandırmasan uyanacak gibi değil,” dememiş miydi?

İki Köy Enstitütülü Öğrenci, Süleyman Çalışkan ve Raşit Kaya

Yapıtlarınızdan söz edelim biraz da...

1946'dan 1978 yılı sonuna kadar güncelerimi arada bir yazdım. 1979'un ilk gününden bugüne kadar da her gün yazdım. Yazmayı da sürdürüyorum. Her yılın güncesini bir ciltte topladım. Şu an (01/08/2010) otuz cilt oldu. Otuz birinci cilt de yarılındı. Güncelerimin dışında şu kitaplarım yayınlandı.

Örentepe Yokuşu: "Örentepe, Paşalar köyünde çıkılması zor bir tepenin adıdır. Okumak isteyen bir çocuğun karşılaştığı o kadar engel var ki, o engelleri aşmak, Örentepe Yokuşu'nu aşmaktan daha zordu. Engelleri aşmak için okumak isteyen çocuğun yılmadan çalıştıkları anlatılmaktadır.

Çifteler Köy Enstitüsü'nde Okuyorum: "Aralık 1946'dan, Haziran 1951 yılına kadar, Çifteler Köy Enstitüsü'ndeki eğitim-öğretim ve yaşantılar anlatılmaktadır.

Öğretmen: "Bu kitapta birbirlerine uzak olmayan üç köyün sosyal, ekonomik, kültürel yaşantılarının ayrımları anlatılıyor, ayrımların nedenleri üzerinde duruluyor. 'Öğretmen' kitabı, MEB. Yayınlar Dairesi Başkanlığı'nca yayınlanmıştır.

Işıksoy'un Doğuşu: "İstanbul'da yaşayan azınlıklardan birisi, 'Türklerin ticarete ve işletmeciliğe yetenekleri yoktur,' demiş. Önceleri pantolonuna kemer alamayıp da ip bağlayan yoksul köy çocuğu Işıksoy'un, kimseden yardım görmeden, bankalardan kredi almadan, vergisini tam olarak ödeye ödeye fabrikasını nasıl kurduğu, geliştirdiği, fabrikasında üç yüz kişiye nasıl iş verdiği anlatılıyor. Böylece kara düşünceli azınlık adamına da yanıt veriliyor."

Halit Ziya Topluluğu: "Ailelerin, çocuklarını okullara niçin gönderdikleri; velilerin, öğretmenlerin, valilerin, bakanların, tüm yetkililerin olumlu-olumsuz davranışları, olmuş olaylarla anlatılıyor. 1960'lardan 1980'lere nasıl geldiği belirtiliyor."

Muzaffer Mert Anlatıyor: "Ortaokulu yarıda bırakmak zorunda kalan bir çocuğun, ölen babasının son öğüdüne uyarak nasıl adam olduğu, bu adamın Uşak'ta İsmet İnönü'ye taş atanlara karşı, İnönü'yü sevenlerle İnönü'yü nasıl korudukları anlatılıyor.

Beyoğlu ve Oğulları: "Yoksul bir köy çocuğunun önce Uşak'taki, sonra İstanbul'daki ünlü iki medreseyi nasıl bitirdiği, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne nasıl girdiği, Köstence'de dört yıl müftülık yaptığı, 1924'te Atatürk'ün sorusuna yüreklilikle nasıl yanıt verdiği, oğullarının babaların izinden giderek nasıl fabrika kurdukları, otel işletişleri, sosyal amaçlı derneklere nasıl yararları oldukları anlatılmaktadır."

Paşalar'ın Birliği: "Paşalarlılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nin niçin ve nasıl kurulduğu, neler yapıldığı, yapılmak-

ta olduğu, köyün Omaçalı dağının 95 yıldır orman yapılması düşünüldüğü halde neden yapılamadığı, derneğin girişimleriyle 2008 yılının Ocak ayından, 2010 yılının Ocak ayına kadar bu dağa yüz doksan beş bin karaçam, kızılçam, sedir, meşe, akasya, dişbudak, iğde, selvi, ceviz, badem ve akağaç fidanları dikildiği. Bir o kadarının dikimi de 2011 yılı sonuna kadar bitirilmiş olacağı belirtilmektedir.”

Öğretmen Bekleyenler: “ Köy Enstitüsü mezunu bir öğretmenin ilk atandığı köyde karşılaştığı engelleri ve bu engelleri nasıl aştığı anlatılıyor. Bu kitap MEB. Yayınlar Dairesi Başkanlığı'nca 'Yayınlanıyor' diye bildirildiği halde 2002 yılından beri yayınlanmadı. Nedeni de bildirilmedi. 2010 yılının Ağustos ayı sonuna kadar da yayınlanmazsa, kitaba devrimlerimiz ve Köy Enstitülü yazarlardan alıntıları da ekleyerek 'KÖY ENSTİTÜLÜ ÖĞRETMEN' adıyla yayınlamayı düşünüyorum.

İ. Hakkı Tonguç, Hasan Ali Yücel ve İnönü ile ilgili anılarınız var mı?

Cumhuriyetimizin 26. yıldönümünü kutlamak için Çifteler Köy Enstitüsü adına yirmi kişilik bir grupla Ankara'da bulunuyorduk. 29 Ekim 1949 Cumartesi günü HİPOTROM'da törene katıldık. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün önünden geçtik. Tören bittikten sonra gece kaldığımız İsmet Paşa Kız Enstitüsü'ne gidiyorduk. Yanımızdan on beşe yakın motorsikletli hızla geçe düştüler. “Cumhurbaşkanı İsmet İnönü geçiyor,” dediler. Motorsikletlilerin arasındaki arabadaymış.

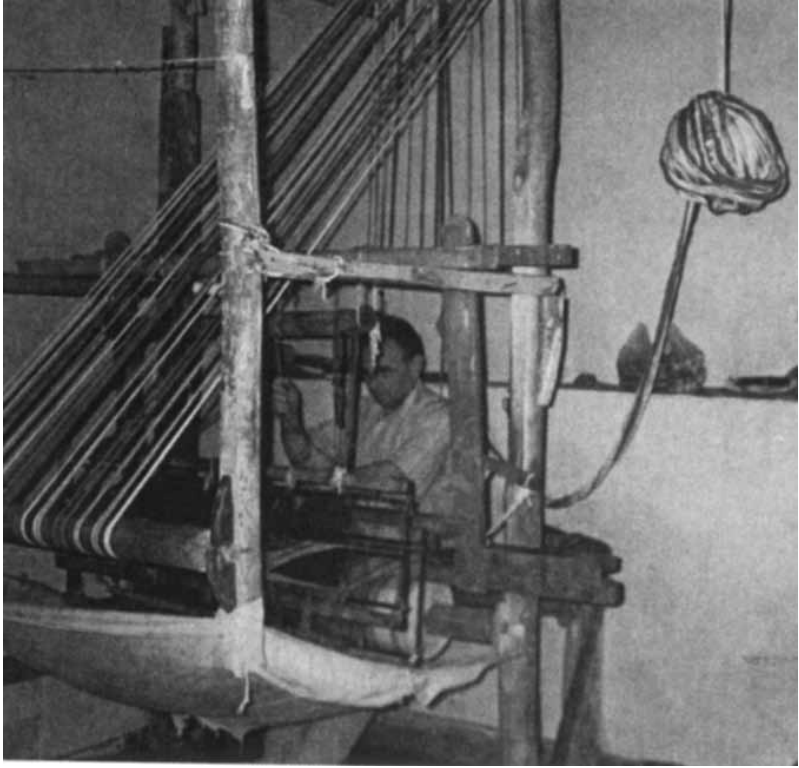
1959'un Temmuzundan 1960'ın Aralık ayı sonuna kadar askerdim. Yedek subay okulunu bitirdikten sonra dört arkadaş üç kez İnönü'nün evine gittik. Konuşamadık. Amacımız İsmet İnönü ile resim çektirmektir.

İlk öğretmenlik günlerini ve sonrasını konuşalım? Köyde geçen ilginç anılarınız var mı?

Hacı Mehmet Kahya 45 yaşındaydı. Benden 20 yaş büyük olmasına karşın dost olduk, arkadaşlık. Kütahya'nın merkezine

bağlı İkihöyük köyündendi. Akşam yemeğine çağırılmış. Evinin birinci katının kapısını açarken, uzun tüylü, küçücük ak köpeği kuyruk sallaya sallaya bacaklarımın arasına girdi. Hacı Mehmet, köpeğinin adını Poni koymuş. "Poni ortalarda dolaşma. Öğretmene dalaşma," dedi. Hacı Mehmet'e: "Hacim sende ozanlık var mı?" dedim. Ceplerini yokladı. "Yok valla," dedi. Hemen sonra: "Sen ne sordun?" deyince: "Geçti Bor'un pazarı," dedim. "Allah bir senin dediklerinden bir şey anlamadım," dedi.

Paşalar köyünde yağmur duasına çıkacaklarmış. O gün duada verilecek yemeğin parası köyde tamlanamamış. İki kişi, Uşak'ta oturan Paşalarlılardan para toplamaya gelmiş, toplamışlar. Köyde yemekler yenmiş, dualar edilmiş. O gün rastlantıya bakın; yağmur, dua edilen köye değil de Uşak'a yağmış. Paşalar'dan Uşak'a para toplamaya gelen o iki kişi, duadan birkaç gün sonra Uşak'a gelmişler. Dua günü Uşak'a yağmur yağdığını öğrenmişler. "Köye yağmur yağmadı," demişler. Para toplanmasında yardımcı olan, Uşak'ta oturan Mehmet Çavuş da: "Parayı siz mi verdiniz? Parayı Uşak'ta oturanlar verdi. Elbette Uşak'a yağacak," demiş, oradakileri güldürmüştü.

Süleyman Çalışkan, eşiyle birlikte köy kadınlarına bez dokumasını öğrettiği günlerde bez dokuma tezgahında.

Halkı dokumacı olan Paşalar köyünde öğrencilere dokuma ile ilgili hesaplamalar üzerinde duruyor, iyice öğrenmelerini istiyordum. Bu çeşit hesaplamalar Paşalarlılara her an gerekliydi. Pek çokları bu çeşit hesaplamaları bilmezlerdi. Öğrenmek isteseler de kafa yormadıklarından öğrenemiyorlar, köyde bilen beş altı kişiden birisine hesaplatıyorlar da çözgüye gidiyorlardı. Bir gün öğrenci velilerinden Arabolu önümü kesti: “Öğretmenim bu gün Hacı Ali Altıntaş’a çözgü hesabı yaptırmaya gidecektim.

Benim Vehbi, senin okuttuğun Vehbi, 'Baba gitme, hesabı ben yapayım,' dedi. Bana bobin sayısını, çözgü ipinin numarasını, tarağın numarasını sordu, hesaplayıverdi. Sen bu köye gelmeden, bu hesapları çocuklar bilmiyorlardı. Çocuklara hepten MİSİN Sİ-PASINI öğretiyorlardı," dedi. Missisipi nehrini demek istiyordu.

Külköy Muhtarı Mehmet Özkan'ın muhtarlık mührünü iki yıl cebimde taşıdım. Bana inanırdı. Okulun iki dersliğinden birisinin onarımını üç kez muhtarın haberi olmadan muhtarlık adına Valiliğe yazmıştım. Bir gün Vali Şakir Canalp, köyümüze geldi. Onarımı istenen dersliği gördükten sonra Muhtar Mehmet Özkan'a: "Muhtar dersliğinizi onaracağız," dedi. Yazılanlardan haberi olmayan muhtar, sanki haberi varmış gibi saf ve tertemiz bir duyguyla: "Eferim Vali Bey, eferim," dedi. Vali Beyi ve yanındakileri katla katla güldürdü. Vali Bey köyden ayrılırken yanındaki daire müdürlerine: "Ben muhtardan eferim aldım. Ya sizler ne yaptınız?" dedi, herkesi yeniden güldürdü.

Eşme ilçesinin Güllü köyünde Zabit Kaya'nın evindeyiz. 1954 milletvekili seçimlerinin sonuçları konuşuluyordu. İsmet İnönü'den, Celal Bayar'dan, Adnan Menderes'ten, Kasım Gülek'ten söz edildi. Söz Atatürk'e geldi. Atatürk'ün yaptığı kongreleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışını, devrimlerini anlatırken Zabit Kaya sözü ağzımdan alıyor, anlatmaya başlıyordu. Bir ara kendisine: "Siz en son hangi okulu bitirdiniz?" dedim. "Güllü Köyü İlkokulu'nu," dedi. "Ne iş yapıyorsunuz?" dedim. "Çiftçiyim" dedi. Kalkıp bir kitap getirdi. Bu kitap Atatürk'ün "NUTUK"uydu. Zabit Kaya:" Ben bu kitabı kaç kez okuduğumu bilmiyorum. Boş kaldığım anlarda hemen okurum. Okudukça hevese gelirim. Gözlerimin yaşardığı olur," dedi. Zabit Kaya'yı sevdim. Biraz da kıskandım. NUTUK'u Zabit Kaya kadar okuyan kaç köylümüz vardır? Dahası kendisini aydın bilenlerden bir kez bile okuyan kaç kişi vardır bilmiyorum.

Günümüz eğitiminin içinde bulunduğu çıkmaz nedeniyle insanlar yeni arayışlar içine giriyor, geçmişe bakınca ilk akla köy enstitüleri geliyor, son dönemde yazılanları çizilenleri nasıl buluyorsunuz?

Günümüz bozuk eğitim ve öğretiminin içinden çıkılması için elbette yazılar yazılacak, fikirler açıklanacak. Çare olarak da Köy Enstitüleri ister istemez ilk akla gelen kuruluşlar olacaktır. Köy enstitüleri daha önce yurdumuzda denendi. Hem de ulusal buluşumuz olarak denendi. Yararları görüldü. Bağımsız ulus, kuvvetli devlet; özgür, kültürlü, dürüst yurtsever insan yetiştirmek istiyorsak, Köy enstitü Sistemini yeniden uygulamak zorundayız. Köy Enstitüleri hakkında yazılan her olumlu yazıyı yerinde buluyoruz. Bu kuruluşlar hakkında olumsuz yazılar yazılıyorsa, bu yazıları yazanlar ya o kuruluşları bilmeyen, görmeyen; ya da çıkarları bozulanlardır.

Bugün eğitimimizin ana sorunları nelerdir? Bu sorunlar nasıl çözümlenir?

Paralı eğitim ve öğretime son verilmeli. Dershaneler kesinlikle kaldırılmalı. Eğitim-öğretim birliği sağlanmalı. Her çeşit eğitim ve öğretim devlet okullarında verilmeli. Eğitim ve öğretim özelleştirilemez.

Meslek okullarına önem verilmeli. Meslek okulları, kişiyi iş içinde öğreten, üreten, ustalaştıran, uzmanlaştıran yatılı ve parasız okullar durumuna getirilmeli. Beni devlet böyle bir okulda-köy enstitüsünde okuttu. Ben böyle bir meslek okulunda okuduğum için iyi bir öğretmen, iyi bir yapı ustası olduğuma inanıyorum. Ben böyle bir okulda-köy enstitüsünde okumasaydım, yoksulluk, olanaksızlık nedeniyle kesinlikle okuyamazdım, mesleğim olmazdı. Okuyamayınca da bugün nasıl bir suçun ezincini çekiyor olacağımı bilemiyorum.

Köy enstitüleri sizce yeniden açılabilir mi?

Köy enstitüleri yeniden açılabilir mi? deniyor. Neden açılmasın? Yol, su, elektrik dışında kuruldukları tarihlerdeki

ulusun sorunları devam ediyor. Hem de daha ağırlaşmış olarak. Adı ne olursa olsun. Köy Enstitüleri Eğitim Sistemi yeniden uygulanmalı. Hem de şöyle:

Bütünlüğü elli bin, yüz bin dönümlük arazi üzerine yirmi bir Atatürk Üniversitesi kurulmalı. Bu üniversiteler içinde gününe damgasını vurmuş aydın kişilerin adıyla fakülteler, yüksek okullar, meslek okulları açılmalı. Atatürk Üniversiteleri parasız, yatılı olmalı. Kendi giderlerini kuruldukları toprakları işleyerek, ürettiklerinin gelirleriyle sağlamalı. Kendi çevrelerinden öğrenci almalı, sınavlar da bu öğrenciler arasında yapılmalı.

Bugün ülkemizin ana sorunları hakkında neler söyleyeceksiniz?

Günümüzde kendini yetiştirmiş, aydın sayanların yeniden yetiştirilmesine, gençliğe örnek olacak duruma getirilmesine çalışılmalı. Günümüzde hep de gençler eleştirilir. Ne verdik ki gençlere? Tüm suçları onların üstüne yığalım.

Yetmiş milyonu düşünen, haklıyı haksızdan ayıran yürekli, devrimci, bilgili yöneticiler göreve getirilmeli. Yurdumuzda toprak reformunu yapacak meclise şiddetle gereksinim vardır. Kimsenin etkisi altında kalmayacak, yasaları tam uygulayacak 81 valiye, savcılara, hâkimlere gereksinim vardır. Ana sorunlarımız ancak eğitilmiş insan gücüyle çözümlür.

Süleyman Çalışkan'ın bir günü nasıl geçer? Hangi gazeteleri, dergileri okur? En son okuduğu kitap nedir?

Erken yatarım, erken kalkarım. Bir yumurtayı sütle çalkarım.

Bir dilim ekmek, biraz da peynir, aman çocuklar ne güzel yenir.

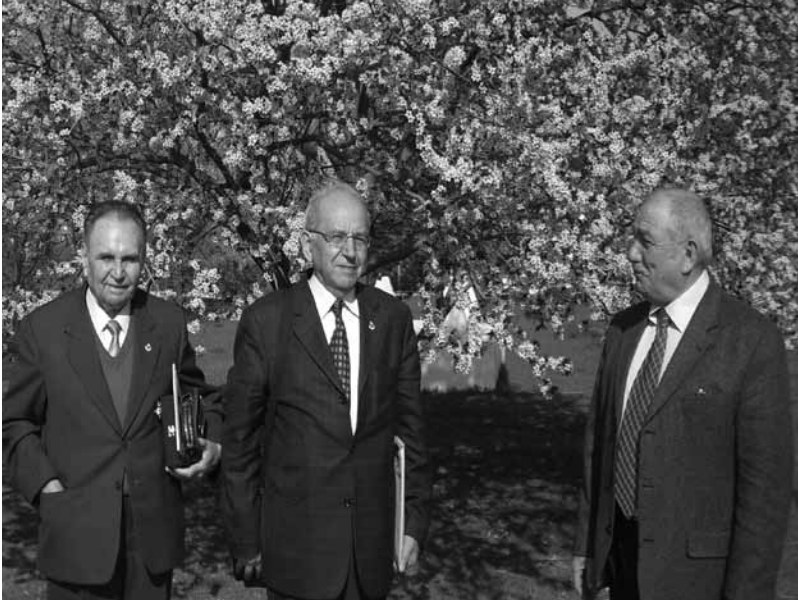
Bu tekerlemeyi ilkokul öğretmenliğim yıllarında her sabah birinci derse girdiğimde öğrencilerimle birlikte söyledim. Usuma geldi de yazıverdim buraya. Şimdi erken yatamıyorum, erken de kalkamıyorum. Can Yücel'in günlük yaşanmasını iste-

diği günü olduğu gibi uygulamak isterdim.

Saat 12'ye kadar gazetemi (Cumhuriyet) okurum. Televizyonda haberleri dinlerim. İlgimi çeken konular olursa kaçırmam. Açık oturumlardan yararlanmaya çalıştığım sırada fikirleri beş para etmeyen kişileri görürsem, televizyonu hemen kapatırım. Çoğu zaman televizyonu pencereden atasım gelir. Aylığımı anımsadıkça da bu düşüncemin ahmakça olduğunu düşünürüm.

Öğleden sonraları evle ilgili benim göreceğim işler varsa, çarşıya çıkarım. Fırsat yaratarak Paşalarlılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'ne, Atatürkçü Düşünce Derneği'ne, Eğitim Sen'e, Öğretmenevi'ne, üç beş günde bir Uşak'taki okullardan birine giderim. Günde bir saat kesinlikle okurum, yazarım. Şu an İpek Çalışlar'ın, "HALİDE EDİP Biyografisine Sığmayan Kadın" kitabını okuyorum. Başkent Üniversitesi'nin yayınladığı "Bütün Dünya" dergisini sürekli okurum. "Çalı - biçem - Ekin Sanat - Öğretmen Dünyası - abece " dergilerini uzun zamandır okuyamıyorum. Bunun bir eksiklik olduğunu da duyuyorum. Bu dergilerin yayını devam ediyor mu bilmiyorum. Köy Enstitülerine gönül verenlerin, oraları bilenlerin yapıtlarını gerektiğinde yeniden okuyorum. Yerel gazetelere arada bir yazı yazıyorum, yine yerel televizyonlarda konuşmalarım oluyor. Yatmadan önce bilgisayarımda güncemi yazıyorum. Sonra eski yazı dört gibi kıvrılıp yatıyorum.

Süleyman Çalışkan, Mustafa Aydoğan, İlhan Alkan

Son olarak okuyuculara, öğretmenlere, aydınlara, akademisyenlere, öğretmenlere ve gençlere neler söyleyeceksiniz?

Okuyucular, aydınlar, akademisyenler, yazıyorsanız yazılarınızla, yazmıyorsanız konuşmalarınızla, özel sohbetlerinizle dalınızla ilgili bilgiler dışında yurt sorunlarıyla ilgileniniz. Haksızlıklara karşı çıkınız. Bununla birlikte öğretim görevlisi iseniz, öğrencilerinizin özel ve genel sorunlarıyla da ilgileniniz. Gücünüz içindeyse o sorunu çözünüz. Unutmayalım ki, öğrenci öğretmeninden ne alırsa, yarın yaşamında onu satacaktır.

Bu güzel söyleşi için çok teşekkür ediyorum, Süleyman öğretmenim, size sağlıklı ve güzel günler diliyorum.

Ben de çok teşekkür ediyorum Erdal kardeşim, çalışmalarınızda başarılar diliyorum...

ALİ DÜNDAR İLE SÖYLEŞİ

Erdal Atıcı, Ali Dündar, 2010

“BEN, KEMALİZMİ, DÜNYAYA SOL PENCEREDEN BAKAN BİR YAŞAMA YOLDAMI (TARZI) OLARAK ALGILADIM”

Ali Dündar Pazarören Köy Enstitüsü ve Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü mezunu. Köy enstitülerinde yetişen, yazar, söyleyen aydınlanmacı bir cumhuriyet öğretmeni. Cumhuriyet gazetesinde ilk yazısı 6 Nisan 1960'da “Hem Nalına Hem Mıhına” köşesinde M. Gözcü takma adıyla çıkmış, bugüne dek başta Cumhuriyet olmak üzere; Kayseri, Afyon, Ço-

rum, Yozgat yerel gazetelerinde yazmış. Varlık'ta ilk yazısı bir çeviri, 1950 Temmuz ya da Ağustos aylarında çıkmış. Bugünlerde kendisi "üretim yavaşladı." dese de, İzmir'deki Afrodisyas Sanat, İstanbul'daki "Türk Dili Dergisi", "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk" dergisi ve Samsun'daki "Barış" gazetesinde yazmayı sürdürüyor. Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı kurucularından Ali Dünder öğretmenimle, Köy Enstitüleri, Yüksek Köy Enstitüsü, enstitülerin yıkılışı, bugünün eğitimi ve yazın üzerine uzun bir söyleşi gerçekleştirdik...

Sayın Ali Dünder, bize doğduğunuz köyü, ailenizi ve çocukluğunuzu anlatır mısınız?

Akkışla'da doğdum. Osmanlılar döneminde "Kuzugüdenli Kadılığı" olarak anılan Akkışla, halen Kayseri'ye bağlı bir ilçe merkezidir. Tarihsel kimliğiyle, Bayat Boyu'nun Kuzugüdenler oymağını oluşturan insanların yaşadığı 28 köy Akkışla ilçesine bağlıdır. Cumhuriyetin 10. yılında adını Akkışla'ya dönüştüren doğum yerim, o zaman Bünyan ilçesine bağlı bucak merkeziydi. Ben, Osmanlı İmamhatiplisi; Osmanlı'nın Mekke ve Medine'nin bakım ve onarımıyla görevlendirdiği Sürre Alayına tabur imamı olarak katılıp tam iki yıl Arap çöllerinde Arap için çalışmış bir babanın oğluyum. Üç evli, Hacı Yakup Hoca'nın üçüncü eşinden birinci çocuğuyum. Babamın birinci karısından bir ablamız vardı. İkinci eşinden hiç çocuğu olmadı. Hesna anamdan biz üç erkek bir kız doğmuşuz. Babamın ilk karısından Keziban ablamız evlendi, çocukları olmadı, karı koca mutlu yaşadılar ve öldüler, varlıkları evlatlık edindikleri Bayram'a kaldı. Bayram çoluk çocuğa karıştı, sağlıklı yaşıyor. Benim küçüğüm Yahya, PTT'de önce başdağıtıcı, sonra sayman olarak çalıştı, emekli oldu ve üç yıl önce yürek durmasından öldü. Üçüncü sıradaki kız kardeşimiz Zehra evlendi, bir oğlan doğurdu, onu doğururken hastalandı ve öldü. Yahya'nın iki oğlu askerliği yeğlediler, halen orduda görevliler, Zehra'nın oğlu halıcılıkla önce işçi sonra alışverişi oldu, yaşıyor. Bana gelince iki kez evlendim. Birincisi ben

yedek subay okulundayken, öd kesesi patlamasından ve aniden öldü. İkinci eşimle elli yedi yıldır mutlu ve sağlıklı birlikteliğimizi sürdürüyoruz. İki kızımız bir oğlumuz var. Büyük kızım Gülay, ad çekimiyle Beytüşşebap'ta başladığı yargıçlık mesleğini sevdi, sürdürdü ve emekli oldu, evlenmedi, bizimle yaşıyor. Öteki kızım maliyeyi seçti, sayman oldu, çalıştı ve emekli oldu. Bu kızımdan iki kız torunum var. İlki işletme okudu, bitirdi ve halen bir devlet bankasında uzman olarak çalışır, bir meslektaşıyla evlendi. Onun küçüğü eczacılığı yeğledi, son sınıfı bitirmek üzere, bir çalışma alanı seçme uğraşında. Oğlum da yargıçlığı yeğledi, halen Danıştay'da işinin başında, eşi üniversitede yardımcı doçent. Onlardan bir kız torunum var, adını ben verdim, Asya'dan atalarımızın "Mememe/Sütçocuğu Tanrısı" olarak tapındığı meleğin adını verdim, Umay dedim. Sağlıklı büyüyor, anaokulunda, öğretim yılı başında ilköğretime başlayacak.

Erdal Atıcı, Ali Dünder, Mahmut Makal, Naciye Makal, 2010

İlkokul yıllarınızı, öğretmenlerinizi ve o yıllardan anımsadıklarınızı anlatır mısınız?

Hastalıklı bir çocuktum, ilkokula geç başladım. Atatürk'ün aramızdan ayrıldığı gün ilkokulun 5. sınıfındaydım. Ölüm haberi, köy konağının önünde, bir direk ucuna takılan, pervaneli ve bir akü ile duraksamadan çalışan radyodan duyurulmuştu kasabaya. Okulda aşağı indirilen bayrak töreninden sonra, pazartesi gelmemizi tembihleyerek evlerimize yolladılar. Eve vardığımda anam, iki gözü iki çeşme ağlıyor, bir yandan da "Herif herif, duy-sana devlet ölmüş, devlet ölmüş diyorlar, devlet ölmüş, insanlar iradiyonda toplanmış, daha ne duruyon!" diye babama söylüyordu. Okuyup yazmayı, yeni harflerle ilk Türkçe abeceyi yazan ve yazdığı abece 1950 yılına dek devlet okullarında uygulanan Hilmi Güçlü öğretmenimden öğrendim. H'tipi 14 derslikli, yedi öğretmenli okulumuz Cumhuriyetin 10.yıldönümünde yapılmıştı. Meyve ağaçları ve gerekli sebzeler için düzenlenmiş ve öğretmenlerin bakımını yaptıkları geniş bir bahçesi vardı. Ulusal bayramlarda halk okul müsamerelerine çağrılırdı. Boş odalardan biri okul müzesi, biri resim çalışmaları ve okul gazetesi, biri de okul kitaplığı için düzenlenmişti. Ben yazmaya o Duvar Gazetesi'nde başladım. O gazetelerin koleksiyonunun ve benim yaptığım karakalem Atatürk portresi halen Akkışla Atatürk İlköğretim müzesinde saklanmaktadır. Dilin, özellikle sözcüklerin anlam ve ses değerlerini de ilkokulda öğrendim diyebilirim. Benim dönemimde beş sınıflı okuldan diploma alabilmeniz için, Türkçeden dörtten düşük not almamanız gerekiyordu, onun için de Türkçe sınavları yazılı yapılıyordu. Beni, yaşamım boyunca dilsel düşünmeye yönlendiren Türkçe sorusu şöyle düzenlenmişti: "Atatürk 10.yıl nutkunda (Az zamanda çok ve büyük işler yaptık.) diyor, bu cümledeki ve rabıtı çıkarılırsa cümlelerin manası değişir mi, değişirse cümle ne mana ifade eder?" Ne yazdım, nasıl yazdım bilmiyorum, sınıfı geçtim ve pekiyi bir derece ile diplomamı aldım. Bu soru yaşamım boyunca belleğimde takılı kaldı ve dilin, sözcüğün, sözde ve yazıda bağlacın, ilgecin, noktalama imlerinin: Anlama, anlatıma ve anlamlama süreçle-

rini düzgüleme(de)ki(code) önemini beynime çakmış oldu. Sözlük kullanmayı da ilkokulda öğrendim, okulun Başöğretmeni ve son sınıfların dilbilgisi (o zaman gramer) öğretmeni Avni Dedekorkut'un sınıfa her zaman birkaç sözlükle girmesi ve sık sık sırasını düşürüp "Hele bu kelimeye bir de lügatten bakalım..." diyerek sözlüklere sarılması, beni hem etkilemiş, hem özendirmiştir.

Ali Dünder

Köy enstitüsüne nasıl gittiniz?

Beni ve aynı yıl ilkokulu bitirdiğimiz Yahya Turan'ı, ışıklar içinde olsun, yukarıda adını andığım Başöğretmenimiz Avni Dedekorkut yönlendirdi Pazarören Köy Enstitüsüne. Önce ikimizi Zincidere Köy Öğretmen Okulu için hazırlamıştı. Pazarören Köy Enstitüsü'nün açılış haberini alınca, "Burası beş sınıflı, Pazarören'e gidin" dedi. Babalarımızın uzaklara gönderip para ile okutacak varlıkları yoktu. Kaldı ki en yakın ilçe merkezi Bünyan'da bile ortaokul yoktu o zaman. Anam yabana

gitmemi istemiyordu. Babam beni bir gece anamdan kaçırarak Pazarören'e yolcu etti, Yahya ile birlikte. Sözde Pazarören yolculuğu, çok perişan, çok serüvenli bir yolculuk oldu. Bir gece Bünyan'da handa yatmak gerekti, handa paramızı, yol paramızı çaldırdık. Yahya'nın babası da bizimle gelmişti. Nüfus kimliklerimizi yenilemek(eski yazıdan yeni yazıya) için Bünyan nüfusuna gittik, bir de güvence senedi yapılacakmış okuldan kaçarsak, giderleri babalarımızın ödemesi için. Yahya'nın babası Ali amca, benim için gerekli işlem paralarını vermem, kefil de olmam deyince ben başladım ağlamaya. O sırada noterin odasında esmer, şişmanca bir adam oturuyordu. Ali amca'yı azarlayarak notere döndü "Ne işi varsa yap bu çocuğun, masrafını ben ödeyeceğim, kefil de ben olacağım..." dedi. Adamın kim, neci bile olduğunu öğrenmeden, hatta teşekkür etmeyi akıl da edemedim, sadece elini öperek oradan ayrıldık, ilk giden kamyona binerek Pazarören'e yollandık. Bir yıl sonra, Bünyan üzerinden kırk beş günlük dinlencemizi geçirmek için Akkışla'ya giderken yerini bildiğim notere gittim. Bir yıl önceki olayı anlattım, anımsadı. Bana kefil olan kişiyi bulmak, bir kez daha elini öpüp teşekkür etmek istediğimi söyledim. Noter sevindi, Dr. Ali Naci Sürmeli'nin o zaman hükümet tabibi olduğunu, bir ay önce Zonguldak Maden İşletmesi tabipliğine başlamak üzere ayrıldığını söyledi, İşletmeye yazarak yerini, görevini öğrendim ve 3 Nisan 1963 günü hayata gözlerini yumuncaya kadar onu mektupsuz bırakmadım. Akkışla-Pazarören yolculuğunu "Ekmek Kokusu" adlı kitabımda öyküleştirerek anlattım.

Sizin çocukluğunuzda köylerde ilkel bir yaşam vardı, köy enstitüsüne gidince bu yaşantınızda ne gibi değişimler oldu?

İkellik, ucu açık ve kullanıldığı amaca göre biçim ve içerik değiştirmeye uyarlanabilen bir kavram. Aydınlanma sürecinin, aşama aşama oluştura geldiği uygarlık ölçütlerine vurulduğunda, bugün en gelişmiş görünen kentlerimizde bile nice ikelliklerle yüz yüze gelebiliriz. Şunu söyleyebilirim, o zaman köylerde zaman kavramı yoktu, ozanın dediği gibi, koyunların

kuzulamasından bilirdik yılların geçtiğini. Köy enstitüsüne geldiğimde beni ilk ilgilendiren zaman kavramı oldu. Saatlere göre yatıp kalkmak, yemek içmek ve derse girip çıkmak, işe gidip gelmek, yapılacak işin, görevin ve ödevlerin zamana bölünmesi, beni de gizli bir elin bağırıp çağırmandan, itip kakalamadan buna uyarlanmaya yöneltmesinin ayırımına varınca anladım köyden uzaklaştığımı; usumu kullanmamı gerektiren bir ortamda bulunduğumu. Her gün içtiğim suyun, hep içinde yuvarlandığım toprağın ne tükenmez bir yaratıcı olduğunu, kendimi zaman kavramına uyarlarken anladım.

Ali Dünder

Köy enstitüsü eğitiminin ana özelliklerini bize anlatır mısınız?

Gerek Pazarören Köy Enstitüsü'nde, gerek Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü öğrencilik yıllarım bana şunu öğretti ki: Köy enstitüleri öğreten, belleten ve ezberleten değil, İş içinde iş üreterek öğrenmenin içselmesini sağlayan, öğrenmeyi öğren-

me kurumlarmış. 3803 ve 4274 sayılı temel ve kurucu yasalarına göre de çok amaçlı ve çok öğrencelikli (müfredatlı) oldukları için, birtakım gereksiz ve insansal olmayan durumlardan dolayı öğrenci harcama yollarını kapatmış kurumlardı. Kimi köy enstitülü arkadaşlarımız köy enstitülerini “İş için, iş içinde eğitim veren kurumlar” olarak tanımladılar, yazdılar da. İşeğitimbilimi öğretmeniz İ. Hakkı Tonguç, bir dersinde bu tanımın Sovyetlerde Blonski ve Suhomlinki gibi, fabrikalara işçi yetiştiren eğitimcilerin görüşü olabileceğini söylemişti.

Çoğu köy enstitülü arkadaşımız da, köy enstitülerinde uygulanan eğitim ve öğretimin eğitbilimsel altyapısına ulaşamadıkları için, yapıp ettiklerini konuştular, söylediler ve yazdılar da, neden öyle yapıp ettiklerini bilimsel bilgi penceresinden bakarak içselleştirme gereği duymadılar.

Siz de yaz dinlencelerinde enstitü kurmak üzere kurulan Sekiplerle değişik bölgelere gittiniz mi?

Yaz dinlencelerinde öteki enstitülerin yapılanmasına katılmadım. Hastalıklı bir öğrenciydim. Kızamık çıkardım, sıtmaya yakalandım, kayak kursuna katıldım ayağımı kırdım. Beni enstitünün kitaplığında görevlendirdiler daha çok. İyi bir duvar gazetemiz vardı, genellikle bunun oluşturulup zamanında duvara asılması için çalıştım. Dördüncü sınıfta iken Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesinden bir grup gelmişti enstitümüze, adı “Volkan” olan duvar gazetemizi çok beğendiler, resmini çektiler ve Dil ve Tarih dergisinde övgülerle yayımladılar. Pazarören Köy Enstitüsü her öğretim yılının sonunda işlik ve derslik etkinliklerinde en başarılı olan on öğrenciyi yirmi günlüğüne yurt gezisine çıkarırdı. İki kez bu gezilere katılarak Haruniye, Aksu, Gönen, İvriz ve Hasanoğlan Köy Enstitülerini görebilme fırsatım oldu. Aynı fırsat Yüksek Köy Enstitüsünde de elime geçti, İvriz’de Mahmut Makal’ı, Gönen’de Fakir Baykurt’u tanıma fırsatım oldu. Fakir ile bir gece geç vakitlere dek konuştuk ettik. Kocaman bir sarı yapraklı defterde yazdıklarını bana okudu. Birkaç şiirini alıp, görevli olduğum köy enstitüsü dergilerinde yayımladım. Fakir’in şiirleri ilk kez köy enstitülerinde yayımlanmış oldu. Işıklar için-

de olsun, Fakir söz konusu görüşmemizi, anılarını yazdığı kitaplarının bir cildinde kısaca anlattı ve bana imzaladığı “Çilli” ve “Efendilik Savaşı” kitaplarında da el yazısıyla anımsattı.

Yüksek Köy Enstitüsü'ne seçilmenizi ve orada aldığınız eğitimle ilgili neler söyleyeceksiniz?

Yüksek Köy Enstitüsü'ne ilk iki dönem sınavsız öğrenci alındı. Çifteler, Kezirtepe ve Kızılcıllu'nun ilk iki mezunu, sınavsız, enstitü öğretmenlerinin seçimiyle yüksek öğrenime geldiler. Örneğin: Özkucur, Atmaca, Şükrü Koç birinci dönemden, Talip Apaydın, Başaran gibi arkadaşlarımız ikinci dönemden Yüksek Köy Enstitüsüne sınavsız girdiler. Bizim/benim dönemimde bakanlık sınav kararı aldı. Sınav sorularını Talim ve Terbiye Kurulu hazırlıyor, bakanlık enstitülere yolluyor, kırmızı mumla mühürlenmiş sınav soruları, Yüksek Köy Enstitüsü sınavlarına girmesi enstitü öğretmenleri kurulunca uygun bulunan öğrencilerin önünde açılarak sınav başlatılıyor. Bizim enstitüden sınava girmeye 28 öğrenci seçildi. Sınav sonucu kâğıtlarımız kırmızı mumla mühürlenip Bakanlığa yollandı. Bir ay sonra, benim de aralarında bulunduğum, 6 kişinin Yüksek Köy Enstitüsüne girmeye hak kazandığı bildirisi geldi. Sınavda kaç soru vardı anımsamıyorum. Fakat bir soru vardı ki benim yoluma hep ışık tuttu. Soru, sözcüğü sözcüğüne, şöyle düzenlenmişti: “Ulus gazetesinde, ulus kelimesinin altında ‘Adımız, Andımızdır’ deniyor. Bu ibareden ne anladığınızı kısaca anlatınız...” sorusu idi. Peki, nasıl yanıtladığımı sorarsanız onu ben de anımsamıyorum. Fakat daha sonraları adbilim çalışmalarında ad kavramının artımlarını karıştırdıkça uyanmaya başladım.

Yüksek Köy Enstitüsü'ndeki hocalarınızı ve varsa onlarla ilgili anılarınızı anlatır mısınız?

Yüksek Köy Enstitüsü'nde, hocalarımız değil de, öğretmenlerimiz vardı. İşğitbilimi öğretmenimiz İsmail Hakkı Tonguç'tu. Ta Pazarören Köy Enstitüsünde Tonguç öğretmenimize “Anadolu'nun Kara Musası” adını takmıştık. O da şundan oldu, Tonguç'un enstitümüzde bulunduğu bir hafta sonu

etkinliğinde, oyuncuların arasında benim de rol aldığım, İ. H. Baltacıoğlu'nun "Akıl Taciri" piyesini oynamıştık. Tonguç oyunumuzu çok beğenmiş olacak ki, kalktı tek tek bizleri kutladı, ardından da "Kölelikten Kurtuluş" adında birer küçük kitap verdi bize. Yerine oturmadan, benim temsil ettiğim Akıl Taciri'nin, akılsızlarla, akıllarını kullanmayanlarla nasıl alay ettiğini, onların nasıl istediği yöne yönlendirebildiğini birtakım olay örnekleriyle anlattıktan sonra, bize verdiği kitapçığın yazarına geçti. Amerikalı bir zenci olan Booker Washington'ın, Amerika'daki zencileri kölelikten kurtarmak için nasıl çalıştığını, köle zencilerin kendisini Musa peygambere benzeterek "Kara Musa" adını takışlarını anlatmış, sonunda da: "Bu Kara Musa, bizim Akıl Taciri gibi akılsızlarla alay etmiyor, kölelere akıllarını kullanmanın yollarını öğretiyor..." diye, konuşmuştu. Biz de kendisine Anadolu'nun Kara Musa'sı adını takmış olduk. Kültür derslerimize bir süre Doç. Dr. Enver Ziya Karal, Toplumbilim için Doç. Dr. İbrahim Yasa, Psikoloji ve Felsefeye Asistan Refia Şemin ve Yunus Kazım Köni, Türk ve Doğu Edebiyatına Hamdi Keskin, Batı Edebiyatına (Kendisi Romanoloji derdi) Sabahattin Eyüboğlu gelirlerdi. Kısa süreli konferanslara gelip gidenleri yazık ki anımsayamıyorum. Yüksek Köy Enstitüsüne gelişimin ikinci ayında enstitünün yayın koluna seçildiğimi öğrendim. Benden başka, önceki sınıflardan Bekir Semerci, Mehmet Başaran, bizim dönem sınıflardan İsa Öztürk ve ben. Rehber öğretmenimiz Sabahattin Eyüboğlu, yazıların seçiminde, dergide sıralanmasında, yazılardaki eksiklikleri tamamlamada ve dil, yazım yanlışlıklarını düzeltmede hep yanımızda ve yol gösterici olduğu için, en yakınımızdaydı. Aruz'un işlenmesinde ve Osmanlıca sözcüklerin Türkçe karşılıklarıyla değiştirilmesinde olsun, Osmanlı yazını tanıyamamda olsun, ışıklar içinde olsun, Hamdi Keskin'den çok yararlandım. Yunus Kazım Köni, bir psikoloji yazılısından bana sıfır vermişti. Kâğıdı alınca şaşırıdım, çünkü en azından orta oranda yazdığımı biliyordum. Kendisine gittim, elimde kâğıdı görünce, "Yazılılarınızı kopya kalemle yazmayın, kâğıdı parlatıyor okuyamıyorum, bir daha o kalemi kullanmayasın diye sıfır verdim işte..." dedi. Oturttu, yazımı okuttu ve notumu sekiz olarak düzelttiydi.

Eyüpoğlu öğretmenime 27 Mayıs olayından beş gün önce Milli Eğitim Bakanlığı'ndan çıkarken rastladım. Güvenlik Parkı'na dek birlikte yürüdük, birer çay içtik. O günlerin gidişatı hakkında benim umutsuzluğumu görünce, "üzülme üzülme, geri geri çekil ki uzun atlayabilsin..." diye, beni teselli etmeye çalışmıştı. Gerçekten de üç dört gün sonra bir gece uzun atladydı. En son Yozgat'ta Müfettiş olarak görevli olduğum bir sırada, Ahmet K. Tecer, Pertev Naili Boratav ile birlikte Yozgat'a geldiler. Alaca Hüyük'ü görmek istiyorlardı, rehberliklerine Valilik beni görevlendirdi, böylece Yüksek Köy Enstitüsü'nün Sabahattin Eyüboğlu ile doyulmaz havasını, bütün bir gün boyunca ve son olarak solumuş oldum.

Ali Dündar

Köy enstitüleri size nasıl okuma yazma alışkanlığı kazandırdı?

Köy enstitüleri okuma alışkanlığı değil, okuma bilinci ve yazma becerisi kazandıran eğitim öğretim kurumlarıydı. Onun için, Yüksek Köy Enstitüsü'ne bu bilinç ve beceriyi içselleştirerek gelmişim. Geri kalan: Okumadan yazılamayacağını ve yazmadan düşünülemediğini de, Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'nde, öğrenmeyi öğrenerek gelmiş öğretmen ve öğrencilerin oluşturduğu ortamda, ekin havasını soluyarak öğrendim. Hatta okuma eyleminin bir alışkanlık konusu olmayıp bir bilinç, bir bilinçlenme işi olduğunu da sözünü ettiğim ortamda öğrendim, içselleştirdim.

Yüksek Köy Enstitüsü'nde okurken, "Köy Enstitüleri Dergisi" çıkıyordu, biraz bu dergiden ve burada çıkan yazılardan söz eder misiniz?

Köy Enstitüleri Dergisi hakkında yukarıdaki bir sorunuzda bir parça söz ettim. Dergi on binin üstünde basılıyor, köy enstitüleriyle birlikte bütün fakülte ve öğretmen okullarına yollanıyordu, ancak sekiz sayı çıkabilirdi. Köy Enstitüsü ve Çağdaş Eğitim Vakfı'nın ikinci baskısını yaptığı dergi incelendiğinde: Hemen her türden dergiye giren yazının dil ve yazım bakımından gösterdiği sağlamlık, sadelik; yazı türleri bakımından içerdiği çeşitlilik ve anlatımda insan sıcaklığı; bilimsel ve haber içerikli yazılarda araştırmaya ve deneyime bağlılık, yerindelik açıkça görülecektir. Derginin son sayfaları enstitü haberlerine açık tutulmuş, Köy enstitüsü müdürleri, öğretmen ve öğrencileri enstitüleriyle ilgili durumları, haberleri sürekli olarak bu sayfalara yansıtmışlardır. Çoğu köy enstitülü yönetici, öğretmen ve öğrencinin ilk yazısı bu dergide yayımlanabilmiştir.

Yazmaya ne zaman, nasıl başladınız? İlk yazınız nerede yayımlandı? Yayımlanmış kitaplarınız hakkında bilgi verir misiniz?

Ben, Pazarören Köy Enstitüsü'ne, ilkokulda kazandığım duvar gazetesi deneyimimle geldim. Gelince de ilk işim bazı ar-

kadaşlarla anlaşır bir duvar gazetesi çıkarmak oldu. İlk yıl Türkçe öğretmenimiz Reşat Doğutürk, gerçekten dil cambazı, çok çalışkan biriydi; duvar gazetemizin oluşmasına hem öncülük etti hem katıldı. Gazeteye girecek yazıları bizim yazı kuruluyla birlikte seçmeye katıldı. Yazıları seçerken: Oluşmamış, yayımlanmaya değmez olan yazılar için **ÇAYIRA** diyerek; yayımlanabilir ama üzerinde çalışılması gereken yazılar için **FIRINA** diyerek; olmuş, oluşmuş, yayımlanabilir yazıları **SOFRAYA** diye, ayırıştırmamıza katılarak, iyiyi kötüden ayırt etme becerisi kazanmamızın öğretmenliğini yapardı. Benim ilkyazım, İstanbul Üniversitesi'nde sosyoloji okutmanı olan Salahattin Demirkan'ın yönettiği "Köye Doğru" adlı derginin 15 Ağustos 1942 günlem ve 52 sırasayılı nüshasında yayımlandı. Yazımın adı "Köyden, Köy İçin, Köye Doğru" idi. Dergi ilgilileri yazımın yayımlanmasına karar verdikten sonra, bana bir de mektup yazarak, daha yazı yazmamı istemişler ve bu yazım için beni dergilerine bir yıllığına abone ettiklerini bildirmişlerdi. Köy enstitülerinden yetişen yazarları araştıranlar, benim bu yazımın Köy Enstitülerinden yazarların ulusal basında çıkan ilkyazı olduğunu söylüyorlar. Mahmut Makal da "Ekmek Kokusu" adındaki kitabıma bu adı verdi, hem de yazdığı önsözde, ulusal basında yazısı yayımlanan ilk köy enstitülü olduğumu söyledi. Ekmek Kokusu öyküler derlemimdi. İlk öyküm de, İ. H. Baltacıoğlu'nun yayımladığı **Yeni Adam** haftalık gazetesinin 28 Aralık 1942 gün 422. sayısında "Yutar Ama Çıkaramaz" başlığıyla yayımlanmıştır. İlk kitabım "İlk Öpücük" ve "Ekmek Kokusu" öyküler derlemi olarak çıktı. Bunlardan sonra "Kemalizmi Doğru Algılamak" üç baskı yaptı. Ben, Kemalizmi, dünyaya sol pencereden bakan bir yaşama yoldamı (tarzı) olarak algıladım, bu algının yaşama kültürüne dönüşmesi için, dilden düşünceye, yazma ve konuşma söylemlerimi buna göre içeriklendirmeye çalıştım. "Dil ve Bilinç", "Yapay Osmanlıcadan Yaratıcı Türkçeye", "Şeriatı Karşı Laik Eğitim Özgür Toplum", "Kemalizm ve Din" (Bu kitabım Emekli Vaiz Muhammed Dafi takma adıyla yayımlanmıştır), "İnançtan Bilince", "Bilgelerden Seçilen Altın Sözler", "Eğitim ve Dil", "Dil ve Düşünce", "Türkçesi Varken" ve dört arkadaşımın Dil Derneği adına hazırladığı

ğımız “Öğrenciler İçin Türkçe Sözlük”tür. Bu kitapların hemen tümü, iç çağrışımı olarak Kemalist aydınlanma ülküsünün: Dil, düşünce ve eğitimleşme ekinleşme ülküsünün alt yapısını hazırlamaya dönük olarak içeriklendirilmeye çalışılmıştır. Örneğin Kültür Bakanlığınca yayımlanan “Dil ve Düşünce” ile “Eğitim ve Dil” adındaki kitaplarımda 14 yazı ile köy enstitüleri ele alınarak işlenmiş, laik Türkçenin köy enstitülerinde uygulanışı anlatılmıştır. Birçok köy enstitülü arkadaşımızın da kitapları Kültür Bakanlığınca yayımlandığı halde, ne yazık ki hiçbiri yapıtlarında köy enstitülerinden söz etmeyi göze alamamışlardır.

Enstitülerin yıkılış sürecini Yüksek Köy Enstitüsü’nde iken Yaşadınız, anlatır mısınız?

Bir yanlış anlayış var, köy enstitüleri fikirden, düşünceden yıkıldı, kapatıldı sanılıyor. Evet, özellikle Yüksek Köy Enstitüsünde bir takım tartışmalar, cepheleşmeler oldu. Ama bunlar hiçbir zaman köy enstitüleri gibi bir devlet kurumunu kökünden kazındıracak hayınlığa varmadı, değişik düşüncelerin çatışmasından öteye geçemedi. Evet, kimi arkadaşlarımız, benim de aralarında bulunduğum 22 öğrenciyi komünistlikle suçlayarak, polisten jandarmaya, Meclisten Genel Kurmay Başkanlığı’na yazılı ve sözlü ihbarlarda bulundular ama bu ihbarların hiçbiri doğru çıkmadı ve yargı önünde hiçbir köy enstitülü komünistlik gibi bir suçtan hüküm giymedi. Sadece kimi arkadaşlarımız, düzeysiz, düşüncesiz hırslara kurban gittiler, askerliklerini şerefli er olarak yaptılar. Fakat asıl katran kazanı “toprak meselesi” yüzünden kaynaklı. Ülkenin ve Atatürk’ün çok önemseydiği toprak düzenlemesi yapılamamıştı. Cumhuriyetin kuruluşundan beri Meclis, özellikle din bezirgânları ve büyük toprak sahiplerince kuşatılmıştı ama Atatürk’e başkaldırmayı göze alamıyorlardı. Atatürk öldükten sonra bu kuşatmanın dokusu daha da güçlendi. Özellikle Kazım Karabekir Paşa gibi, aydınlanma devrimine karşı sivilleşmiş askerleri de yanına alan İslamofeodal, köylerde okula ve öğretmene geçimlik toprak verilmesini “Fakir fukaranın geçimlik toprağı elinden alınacak” biçiminde bir iftira yaygarasına dönüştürerek ortamı gerdi. Öğretmen köyde, okuluna

varıp çalışma planları yapmadan, alttan alta kışkırtılmış köylüyü karşısında buldu. Meclis, İslamofeodalitenin ve daha başından “köylü okursa iş gördürecek adam bulamayız” mantığındaki Osmanlı artıklarının kışkırtılmasına girince, her şey tepe taklak oldu ve bir yasayla köy enstitüleri sözde öğretmen okullarına dönüştürüldü. Bu, kocaman bir yalandı. Çünkü öğretmen okulları hiçbir zaman düzen tutmadı; köylü çocukları imam hatip okullarına, İslam Enstitülerine yönlendirildi. Köy enstitülü arkadaşlarımız, köy enstitülerinin kapatılmasını çok yazdılar, konuştular ama işin aslını göremediler, toprak altından toprak için işletilen hainliğin ayırımına varamadıkları için, uğruna savaşım verilmesi gereken toprak düzenlemesini (toprak reformunu) ayrıntılarıyla yazılarına, konuşmalarına konu edinemediler. Bu toprak konusu, Pazarören Köy Enstitüsündeyken adıma gelen “Yurt ve Dünya”yı okurken beni ilgilendirmeye başlamıştı. Yüksek Köy Enstitüsünün ikinci sınıftayken, konuyu öyküleştirerek, “Toprak Meselesi” başlığıyla yazdım ve dergimizin Nisan 1945 günlemleri sayısında yayımladım. Fakat üç beş arkadaşımın başka kimseyi ilgilendirmedi, yalnız o sıra enstitülerden birinde müdürü olan Osman Ülkümen öykümü okumuş, incelemiş, irdelenmiş, düşüncesini yazıp dergimize göndermişti. Eyüboğlu öğretmenimiz, “Ali bak boşuna dertleniyorsun, öykünü biri okumuş ve çözümlenmiş. Bu yazı muhakkak yayımlansın...” demiş ve yazı daha sonraki sayıda yayımlanmıştır.

Öğretmenliğinizin ilk yıllarından ve köy enstitülülere yapılan baskılardan söz edelim mi?

İlk atanmam “Afyon Merkez Gezici Başöğretmenliği” olarak çıktı. Bir yıl geçmeden “Çay İlçesi Çok Programlı Ortaokulu Öğretmenliği”ne dönüştü. Gene aradan bir yıl sonra da “Afyon Lisesi Öğretmenliği”ne getirildim ve burada bir ders yılını bile tamamlamadan askere çağırıldım. Afyon’da iki kez soruşturma geçirdim. Soyadını unuttuğum Fethi adında bir Bakanlık müfettişi geldi. İki konuyu araştırıyormuş. Birincisi Pazarören Köy Enstitüsü’nde anayapı kapısının üstünde yazılı duran “Bu yurdu baştanbaşa yeşille öreceğiz / Tanrının geç kaldığı işi biz görece-

ğiz..." dizelerini ben mi yazmışım, niye yazmışım? İkinci soruda ise "1. Pazarören Köy Enstitüsü'nde okurken Yurt ve Dünya, Yeni Adam, Gün vb. yayınları, Sabahattin Ali'nin kitaplarını okuyor, arkadaşlarına da veriyormuşsun, dergileri, kitapları paranla mı alıyorsun yoksa sana gönderiyorlar mı? 2. Küfür defteri tutuyormuşsun, onları ne yapacaksın? Sana sarı kâğıtlarla yazılı Nazım Hikmet'in şiirleri geliyor sen de onları arkadaşlarına dağıtıyormuşsun, onlar nereden geliyor, kim sana niye gönderiyor? Bir arkadaşınla (Cesarettin Ateş) Bursa'da Nazım Hikmet'i ziyaret etmişsiniz, sizi oraya kim götürdü, niçin gittiniz?" sorularıydı. Birinci sorudaki dizeler, Samsun 19 Mayıs İlkokulu Başöğretmeni Galip Naşid Arı'nın, Milli Eğitim Bakanlığının yayımladığı İlköğretim dergisinde yayımlanan uzunca bir şiirinden alınarak Enstitünün büyük kapısına kazınmıştı, onu anlattım, geçti. Öteki soruları nasıl yanıtladığımı unuttum. Zaten sonunda da bir şey çıkmadı. Ancak, Afyon'dan Ankara'ya Yedek Subay Okuluna gelişimin ikinci ayı sonunda, Bölük Komutanlığından çağırıldığım haberi geldi. Gittim, Bölük Komutanımız bir paketi açmış, "Altın Zincir", "Akli Selim" vb. de bulunduğu üç beş kitabı karıştırıyor. Bunların benim olup olmadığını sordu, değil, dedim. Pakette gönderen yok, kim göndermiş olabilir? diye sordu, bilmediğimi söyledim. Peki, bölüğüne gidebilirsin dedi ben de bölüğüme döndüm. Fakat altı ay boyunca bu kitaplardan dolayı çavuş olarak çıkarılacağım günü saydım durdum. Eğitim bitti, gene komutan seni çağırıyor dediler. Gittim, Bölük Komutanımız Muzaffer Uygun, gülererek karşıladı, sahipsiz kitapları verdi, ben okudum, sen de oku diyerek bölüğe yolladı. Yüksek kısmın son sınıfındayken bilinmeyen eller giysi dolabımı ve tahta bavulumu karıştırmış; Pazarören günlerinden beri tuttuğum küfür defterimi, Manifesto'yu ve sarı kâğıtlara daktilo edilerek bana gönderilenlerden biriktirdiğim N.Hikmet şiirleri tomarını uçurmuşlardı. Yıllar sonra Yüksek Köy Enstitüsüne birlikte geldiğimiz bir arkadaşım bana:"Müdürümüz Şevket Gedikoğlu bana Ali solcudur, ona yakın olma, durumundan bana bilgi vermen için seni görevlendiriyorum..." dediğini söylemişti. Bunun gibi, tahta bavulumdan uçurulanları da kimin uçurabileceğini az çok biliyorum fakat yüzüne vuramıyorum, ölmeden itiraf etmesini

bekliyorum.

Askerlik dönüşü 1951 Mayıs'ında Hasanoğlan Köy Enstitüsü öğretmenliğine atandım. Atanmadan dört beş ay sonra Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri gelmiş okula, haberim olmamış, dersteydim. Çat kapı üç dört kişi daldı sınıfa. Enstitü müdürüm hemşerim Kemal Üstün, ikide bir göz ediyor, kafa sallıyor derken, aralarından biri (T. İleri'ymiş) "Uyuyor musun delikanlı!.." diye gürelemez mi? tanımadım efendim, demeye kalmadı, "Nere mezunusun sen?" diye gürlledi. "Buradan, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünden" dememi dinlemeden, kapıyı vurup çıkmış, bir hafta sonra da ilkokul öğretmeni olarak Yozgat Valiliği emrine verildiğim kararı gelmişti. Gerisi biliniyor, çok geçmeden benim gibileri İlköğretim Müfettişliği kadrolarına aldılar. Müthiş bir korku yayılmıştı köy enstitülü çıkışlılar arasında, teftişine gittiğim öğretmenler köy enstitüsü mezunu olduklarını söylemekten çekiniyorlardı. Yozgat'ta müfettiş olarak göreve başladığımda kasaba ve kent merkezinde çalışan tek köy enstitülü yoktu. Oradan ayrılırken Halk Eğitim Merkezi'nin, Saray Yetiştirme Okulunun, Çekerek, Boğazlıyan, Yerköy, Şefaathı ilçeleri ilköğretim müdürleri ile Yozgat merkez okullarında 8 olmak üzere, her ilçe merkezinde üçer beşer köy enstitülü öğretmen oldu, Çorum'da da çalıştım, ilçe ilköğretim müdürlükleri ve il, ilçe ilkokul öğretmen ve müdürlüklerine atamalarda direndim. Hak edenlerin hak ettikleri yerlere getirilmesi, enstitü mezunlarının gözlerindeki korku perdesini kaldırdı, gözlerini açtı.

İsmet İnönü, İ. Hakkı Tonguç ve Hasan Ali Yücel'le ilgili anılarınız var mı?

Tonguç İşeğitbilimi öğretmenimizdi ve çok yoğundu. Ders saatlerini toplayıp bir günde işlemeyi yeğlemek durumunda kalıyordu çoğu zaman; yazdıkları çoğu zaman ders konusu da olabiliyordu. Kendisiyle özel bir görüşmemiz konuşmamız olmadı. Ben Tonguç öğretmenimi, derslerinde söyledikleri ve kitaplarında yazdıklarıyla konuşturup tartıştım. Tonguç'u da Yücel'i de geliş gidişlerinden dolayı Pazarören günlerinden beri tanıyordum.

Yücel'e Hasanoğlan ziyaretlerinden ve konuşmalarından daha yakın olsam da, Yücel'i asıl Kayseri'ye gelişinde tanıdım. Kadrom Kayseri İmamhatip Okulu öğretmenliğine alınmış, ben de Milli Eğitim Müdürlüğü öğretmen sicil amirliğinde görevlendirilmiştim. Bir gün Valinin beni çağırdığını söylediler, gittim. Vali Kazım Yurdakul, Milli Eğitim Müdürü (sonra AP Kayseri senatörü olacak olan) Hüsnü Dikeçligil, oturuyorlar. Vali, Ali Bey dedi, yarın buraya Hasan Ali Yücel ve Afganistanlı üniversiteliler geliyorlar. Kayseri'de Selçuk eserlerini ve Sahabiyeyi göreceklermiş. Müdür Bey, bu gelenlere senin rehberlik etmeni önerdi, ben de uygun buldum, ne dersin?.. Diye sordu, ben de kabul ettim, yıl 1954. Konukları Gar'da karşıladım, alıp Gar'ın konuklar salonuna götürdüm. Bir yandan kahveler içildi, bir yandan gezi planı ve izlencesi hazırlandı, sonra da götürüp ayrılan otele yerleştirdim. Sabah erkenden kalkıyor, öğle yemeğini doğru dürüst yemiyor, atıştırıyorlar, akşam yemeklerindeyse koyu bir bilimsel söyleyişe gömülüyorlardı. Yücel onlarla Fransızca anlaşıyordu. Kendimi Köy Enstitülü, Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlı olarak tanıttığımda yüzü parlamış, ağzı bir karış açılmıştı Yücel'in. Gezerken, konuşurken hep elimi tutardı. Akşam söyleşilerinden birini köy enstitülerine ayırdılar, Yücel'in enstitüleri anlatırken ikide bir beni göstermesi dikkatimi çekmişti. Müdür Dikeçligil, son günlerinin akşamında konuklara bir yemek vermeyi düşünmüş, yer olarak da İmamhatip Okulunu seçmiş. Neyse yemekler yendi, kahveleri içerken Milli Eğitim Müdürü, durup dururken bir imam hatip övgüsüne girmiş ve imam hatipler sayesinde Türkiye için şatafatlı bir gelecek haritası çizmeye çalışmıştı. Yücel sofradan kalkmış, beni de kolumdan tutarak iki kişilik kanepeye yürümüştük. Yücel'in kızdığını anlamıştım, kaşları dikilmiş, diken diken olmuştu. Derken Müdürün sözünü bitirmesini beklemeden okuyan çocuğu olup olmadığını sordu. Müdür iki çocuğu olduğunu söyleyince Yücel "Nerede okuyorlar?" diye sorması üzerine Dikeçligil, övünce yansıtan bir dille "Biri Talas, biri Tarsus Kolejlerinde efendim" demesiyle Yücel'in "Sana inanmorum, müdür bey, sana inanmorum, imam hatipler memleketi kurtaracak diyorsun, fakat kendi çocuklarına mem-

leket fırsatı vermoorsun Müdür Bey!.." diye, gürelemişti de, bu gürelemeden tam bir ay sonra, bana bir kez daha müfettiş olarak Yozgat'a dek uzanmak yolu görünmüştü.

Cumhurbaşkanı İnönü'yü ilk kez 1942 Nisanında enstitümüzü ziyaretinde gördüm. Kızamık hastası olarak enstitünün revirinde yatıyordum. Yücel, Tonguç ve birkaç kişiyle geldiler. Onlar kapıdan girince okumakta olduğum "Ak Zambaklar Ülkesi"ni yüzükoyun çevirip yanı başıma koymuştum. İnönü doğruca bana geldi, neyim olduğunu sordu, geçmiş olsun dedikten sonra kitabı aldı açık sayfada altını çizdiğim şu "Mene, Tekel, Fares" sözcelerini, yanındakilere dönerek, yüksek sesle okudu. Bana, neden altını çizdiğimi sordu, ne olduğunu bilemedim, öğretmenlerime soracaktım, demeye kalmadı kendisi uzun bir açıklamaya girdi. Askerliklerinin ilk yıllarında bu kitabı kendilerinin de okuduğunu, "Mene, Tekel, Fares" sözlerini bir kâhinin, "Dünya değişecek, bütün krallık ve tiranlıkların, padişahlıkların yok olacağını işaretlediğini"nu, söylediğini anlattı ve sonunda "İşte kâhin doğru çıktı" dedi. Kendi aralarında biraz konuştular, giderlerken Yücel'in "Bu çocuklar okoorlar Paşam, okoorlar" dediğini duydum.

Günümüz eğitiminin içinde bulunduğu çıkmaz nedeniyle insanlar yeni arayışlar içine giriyor, geçmişe bakınca ilk akla köy enstitüleri geliyor, son dönemde yazılanları çizilenleri nasıl buluyorsunuz?

Köy enstitülerini kapattırıp imamhatip uygulamacılığının yolunu açan medrese mantığı getirmiştir, Türkiye Cumhuriyeti'ni bugünkü açmaza. Medrese mantığı ve imamhatip kafası, Atatürk'ün Ulusal Bağımsızlık Savaşımının en ateşli günlerinde, bir öğretmenler çalıştayını oluşturarak yöntemini de bildirip kapsamın belirlediği "Ameli ve Şumüllü bir Maarif" sözcelerini (ibaresini) anlamamış ya da anlamazlıktan gelmiştir. Deneyimsiz (laboratuarsız), uygulama alansız, işliksiz ve kitaplıksız bilimsel bilgiye ulaşıp yaşama kültürüne dönüştürülemediği. Uygulamasız eğitim öğretim, ezberciliği, belletmeciliği körüklemiş; ezbercilerden, belletmecilerden oluşan iktidarların,

tüketim yollarını açmaları, genişletmeleri sonucunda, eğitim öğretim pazar ve pazarlık konusu olmuş, metalaşmıştır. Çıkış yolu, tek yol "İşevuruk yöntemlerle, üreterek öğrenmeyi öğreten ve üretmeden tüketmeyi en büyük ahlaksızlık sayan" bir yaşama kültürünün yolunu açabilmektir. Kimilerinin dedikleri gibi, Köy enstitülerini yeniden açmak, artık olanaksızdır. Bugün ne o köy eski köydür, ne bugünün insanı eski insandır. Atatürk'ün sınırlarını ve yöntemini belirlediği "Ameli ve Şümüllü bir Maarif" kavramını, köy enstitüleri örneğinde olduğu gibi, ulusal eğitim ve öğreticiliğimizin tümünde yaşama kültürüne dönüştürebilmektir. Bu bir, ikincisi ve en önemlisi de öğretmen sorunudur. Eğitim ve öğretim gibi, toplumun kurulup kurumlaşmasını sağlayacak etkeni işletecek ve ürüne dönüştürecek olan da, iyi yetişmiş öğretmendir. Öğretmenlik mesleğinin askerlik gibi, doktorluk, mimarlık mühendislik gibi, kurucu/üretici etkenliğine bakılmayarak: Devşirme öğretmenlik, kadrolu kadrosuz öğretmenlik, vekil öğretmenlik, yedek öğretmenlik vb. sınıflara bölüştürülerek, Osmanlı askerciliği gibi, "devşirme öğretmenliğe" dönüştürülmesi, ulusal eğitimciliğimizi tabandan yaralamıştır. Özellikle, temelde din eğitimi alan ve sınav adı verilen birtakım işlemcilerden (ameliyelerden) geçirilenlerin ulusal eğitim öğretim kadrolarına yerleştirilmesi, öğretmenlik uğraşını önemli ölçüde kirlenmiştir. Öğretmenlik mesleği, birtakım yamalıklardan arındırılarak, özgün akağına dönüştürülmedikçe, ne önlem alınırsa alınsın, eğitim öğretimde yaşanmakta olan yetersizlik ve perişanlıkların önü alınamaz.

Köy enstitüleri ile ilgili çok yazılıp çiziliyor. Sizce enstitülerin anlatılmayan yönü kaldı mı?

Enstitülü arkadaşlarımız olsun, oraları gezip görenler olsun, görüp duyduklarını yazdılar çizdiler. Fakat gene de köy enstitülerinin anlatıldığını sanmıyorum. Neden dersenez: 1) Enstitüleri gezip gören F. R. Atay "Orada çocuklar yuvalarını kendileri yapan kuşlar gibiydiler." diye nitelemişti görüp gözlediklerini. (Pazar Konuşmaları, s.35) Arkadaşlarımız, özellikle de 1. ve 2. dönem öğrencileri, kuruluş sürecinde bizzat kurucu oldukları

nın ayırımına varıp işleyemediler; beyin gücüyle beden gücünün birlikte üretime dönüşmesinin eğitbilimsel haritasını çıkaramadılar, çıkaramadık. 2) Hep yaptık ettik diye yazdık ve konuştuk. Fakat yapıp ettiklerimizin 5N soru açılımını başarıp neden-sonuç denklemi kuramadık. 3) Köy enstitülerinde ve enstitüler kapandıktan sonra birtakım olayların, olguların altını çizdik, resimlerini yaptık. Fakat köy enstitülerinin daha tasarı, kuruluş aşamaları ve kapanışından günümüze, bir kara duvar gibi duran İslamofeodalitenin alt yapısını ve kendisini, bilimselbilgi penceresinden bakıp tanıma/tanımlama becerisi gösteremedik. 4) Köy enstitüleri kapatılmış olsa bile, Türkiye Öğretmenler Sendikası TÖS, temeli iyi atılmış, iyi örgenleşmiş ve örgütlenmiş, toprağa sağlam basacağı umudu yaratan bir çağdaş öğretmenler örgütüydü. TÖS, kuruluşundaki yapı sağlamlığıyla yaşayagelseydi, bugün eğitim öğretim konusunda yaşanmakta olan ilkeliklerin hiçbiri yaşanmayacaktı. TÖS'ü bile yaşatamadık; "Türkiye geri mi kaldı, yoksa geri mi bırakıldı?" biçiminde ortaya atılan bir ilkelik çekişmesine kurban verdik.

A li Dünder'in bir günü nasıl geçer? Hangi gazete, dergi ve kitapları okur? Televizyon izler mi?

1 Eylül 1924 doğumluyum. Yaşamım ilerledi, artık toplan-tıdan toplantıya koşamıyorum. İl içinden, özellikle il dışından sürekli çağrılar alıyorum, ne var ki evetleyemiyorum. Günlük gazetem Cumhuriyet'tir. Gerektiğinde başka gazeteleri de aldığım oluyor. İlkokul günlerimden beri okurum Cumhuriyet'i. İlyazım Cumhuriyet'in 6 Nisan 1960 günlemlı sayısının "Hem Nalina Hem Mihuna" köşesinde M. Gözcü takma adıyla çıktı. Bugüne dek fırsat buldukça yazdım Cumhuriyet'e. Kayseri, Afyon, Çorum, Yozgat yerel gazetelerinde yazdım. Varlık'ta ilkyazım bir çeviriydi, 1950 Temmuz ya da Ağustos aylarından birinde olacak. Artık üretim yavaşladı. İstanbul'daki "Türk Dili Dergisi" ile "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk" dergilerine bir de Samsun'daki "Barış"a yazıyorum. En geç sabah altıda ayakta olurum. Genellikle sabah kahvaltısını ben hazırlarım. Akşamları da en geç on birde yatağa girmiş olurum. Rahatsızlıklarımın

dolayı doktorların dediklerine uymaya çalışırım. Kahvaltıdan sonra çıkar gazetemi alır, biraz yürür, sonra gelir çalışma odama kapanırım. Yerli yabancı yayınlardan oluşturduğum, bence önemli, bir kitaplığım var, kesik dosyalarım, dergi derlemelerim var. Onları karıştırarak kendimi avutmaya çalışırım. Yakın zamana dek ayda en azından bir kaç kitap okuyabiliyordum. O gücü yitirdim, ayda bir, en çok iki kitap okuyabiliyorum. TV izlemeye alışamadım. Radyo sevgim var, müzik, özellikle de çağdaş müzik dinlemeyi sevdiğim için radyoyu yeğliyorum. Çok sevdiğim Tahsin Şimşek'e söz verdiğim için İzmir'de yayımlanan "Afrodisyas-Sanat"ta "Türkçesi Varken"leri sürdürüyorum. Benim de kurucusu olduğum "Dil Derneği"nin yayın organı "Çağdaş Türk Dili"ne bile ancak istenirse yazabiliyorum. Abece'de yazabiliyorum, fakat bozuldu. Hem teknik, hem de içerik bakımından yoksullaştı abece, ona üzülüyorum. Bir de Ankara'da gazete, dergi yayınlayıp kurumlaşamıyor ona üzülüyorum. Işıklar içinde olsunlar, Ömer Asım Aksoy, Cahit Öztelli ve Hikmet Dizdaroğlu'nun yazılı önerileriyle Türk Dil Kurumu'na üye seçilmiştim. Dil ve özellikle yazı, kurumun bugünkü biçimine dönüşüncüye dek orada kalmam, bende bir kutsallık duyumsaması oluşturdu. Onun için mezarlarda yazıyı gördükçe içim döner. Eski mezar yazıları künyeden başka, ölünün yaşadığı dönemin özelliklerini de yansıttı. Bugünkü mezar yazıları nüfus kütüğünden öteye geçemiyor. Onun için çocuklarıma ve dostlarıma, öldüğümde beni toprağın altına sürerek doğaya teslim edin ve anımsamak isterseniz mezarıma değil, doğum gününe bakın, diyorum.

Son olarak okuyuculara, aydınlara, öğretmenlere ve gençlere neler söyleyeceksiniz?

Her yıl düzenli olarak yazlığına taşınan bir yakınıma, yazlığındaki çevresini sorduğumda: "Hepsi de aydın insanlar, altlarında arabaları var, sık sık toplanıyor, şundan bundan konuşuyoruz. Hepsinin evinde radyoları, televizyonları, ceplerinde çeşit çeşit telefonları var. Telefonlarını çaldırıp dünyanın dört tarafıyla konuşuyorlar. Çayımızı, içkimizi yudumlarken, radyo

ve televizyon haberlerini de kaçırmıyoruz...” demişti. Günümüzde insanı, özellikle de aydın denen insanı, özdek(madde) mal-mülk, han-hamam, çeşit çeşit binek arabalar, değişik ve çok pahalı iletişim araçları belirliyor. Zaten ucu açık olan “aydın” kavramı da metalaşmış, meta ile belirlenebilir olmuştur. Henüz meta çukuruna düşmemiş olan gençlere, Azra Erhat'ın “Osmanlı Münevverinden Türk Aydınına” yapıtını olsun okumalarını öneririm. Beni Ankara'ya uğurlayan babam: “orada arkadaşlarını, ben her şeyi öğrendim, biliyorum, diyenden değil, bilmiyorum, öğrenmeye çalışıyorum, diyenden seç...” demişti. Ben de öyle yaptım, öyle yapıyorum!

Bu güzel söyleşi için çok teşekkür ediyor, sağlıklı bir yaşam diliyorum Ali Dündar öğretmenim.

Atıcı, ben de sana teşekkür ediyorum...

NADİR GEZER'LE SÖYLEŞİ

*Nadir Gezer'in Arifiye Köy Enstitüsü'ne girdiği yılın
(1947-1948) resmi*

“KÖY ENSTİTÜLERİNİN KÖKENİNDE ÖNCELİKLE ATATÜRK-İN ÖNÜ İKİLİSİNİN DÜŞÜN DÜNYASI VARDI! KÖY ENSTİTÜLERİNDEKİ ANA AMAÇ İNSANDAKİ ‘YARATICILIK GÜCÜNÜ’ AÇIĞA ÇIKARMAKTI...”

“Nadir Gezer 1930’da Bursa’da doğmuş, Arifiye Köy Enstitüsü’nü bitirdikten sonra yurdumuzun değişik yerlerinde öğretmenlik yapmış, Köy enstitülerinde sağlanan eğitim olanağıyla aydınlanmış, aldığı eğitimle “yurdunun sevgili ve adsız çiçeklerini” aydınlanması için çalışmış, çabalamış... Eğitim üzerine yazdığı yazıların yanı sıra, öyküleri ve romanları var... Bursa’da aydınlanma savaşını sürdürüyor. Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı’nın kurucularından olan Nadir Gezer öğretmenimizle köy enstitülerinden günümüz eğitim sorununa kadar çok şeyi konuştuk.”

Sayın Nadir Gezer, bize doğduğunuz köyü, ailenizi ve çocukluğunuzu anlatır mısınız?

Bursa ilinin, İnegöl ilçesinin, Eymir köyünde 19 Mayıs 1930’da doğmuşum. Köyüm ilçeme on iki km uzaklıktadır ile ise elli yedi km. Arifiye Köy Enstitüsü’ne gidene denk bu köyün sınırları içinde geçti günlerim. Kuşkusuz arada bir il’e ve ilçeye açılımlarım olurdu. Hemen hemen diyebilirim ki köyümün ne ev sayısı, ne de insan sayısı büyük değişimlere uğradı. Seksen evlik ve dört yüze yakın insan sayısı ile kendini korur bir yapısal özellik gösterdi! Köyümün büyük bölümünün insanı “manav”dı, sonraki yıllarda göç de almış, Rumeli türkülleri söylenir olmuştu... Böylesi ayrılıklara karşın insanlar birbirine saygılıydı. Göçmenlerle yerliler arasında her zaman bütün ilişkilerde hoş bir dayanışma yaşanırdı.

Köyümün o yıllarda iki ana gelir kaynağı vardı: Tütüncülük ve koza yetiştiriciliği. Bu iki iş kolu da insanlardan “imece” beklerdi. İnsanların tek başlarına bu iki iş kolunun üstesinden gelmeleri olanaksızdı. Aileler bir araya gelir tütün çimi ekimin-

den bakımına, tütün dikiminden çapasına, kırımına, dizimine dek bütün evrelerinde yardımlaşmışlardı. Kozanın ilk evresinden son evresine dek insanlar birbirleriyle yardımlaşmayı severlerdi...

Bu iki iş kolu böyleydi ama, insanlar bu denli çok çabalarına karşın geçim sıkıntıları olanca ağırlığıyla insanların omuzlarına çökerdi. Geçim dertlerini çözmek için yetiştirdikleri tütünün bir bölümünü kaçakçılara satmak zorunda kalırlardı... Yasal olmayan bu tütün satışlarının alıcılarına "ayıngacı" denirdi. Ben ailemin üçüncü çocuğuydum, annemden dinlemiştim, ilk çocuğu olan ablam kızıl sayrılığına yakalanmış, sonra da yitirilmiş. Ardından ağabeyim Ali, ardından da ben doğmuşum. Diyebilirim ki doğumumla birlikte bir ayıngacının çocuğu olarak büyümüşüm. Babam manavdı ama o çilekeş anacığım, Kafkas kökenli bir ailenin kızıymış. Bozüyük'ün Karaçayır köyünde doğmuş, çok küçük yaşta babasını yitirdiğinden İnegöl'ün uzakça bir köyü olan "Mezit" köyünde, öbür adıyla "Uzun Barış" köyünde büyümüş. Abaza gelenekleriyle büyümüş olan bu insanüstü insan olan kadın, bütün ömrü boyunca acılar, sıkıntılar içinde yaşamış ama kimseye boyun eğmeyi sevmeyi. Bizi de öyle yetiştirdi...

Bir ayıngacın kahrını çekmek çok mu çok güçtür!.. Güçlünün ötesinde güçtür. Ne zaman kolcular, jandarmalar köye adım atsa, bir ayakları da bizim evimizde olurdu!.. Evimizden tütün kıyma "havanı" her an iş için kurulu beklerdi. 1935'ten sonraki yıllarda bu olaylar kafamın derinlerinde izler bıraktı. Evimizden at eksik olmazdı. Babam İdris'in özenle beslediği bir hayvandı at!.. Ayıngacılığının da kendisiyle birlikte tek taşıyıcısıydı. Gecenin on ikisinden sonra tütün paketleri ata yüklenip gecenin zifiri karanlığına dalıveren babam, kucağında mavzerle yiter giderdi... Ninem, annem, ağabeyim ve ben arkasından bakar kalırdık. Babam giderken daha sonra doğan kardeşim genellikle uykuda olurdu benim ise gözüme uyku girmezdi. Çoğu zaman ninemle annemi gözlerdim. Ninem namaza durur, anneciğim ise ocağın başına çöker, koyu ela gözlerini ocağın közüne verir, dal-

gınlaşır, közle gözleri arasında tanımsız ışıltılar oluşurdu. Arada bir Abazaca bir ağıta dururdu dili... Ne söylediğini anlamazdım ama belki kocasının ardından bitmez tükenmez özlemini ya da acılarını sayıp döküyordu. Çok mu çok bunaldığı bir anda bir kıyıda bekleyen bir avuç fasulyeye eli uzanır, fasulye falına başlardı. Kocasını Uludağ'ın yalçın ve hırçın yollarını "kazasız, belâsız" aştığını işte o fal iletirdi ona. Gözlerim hep onun üzerinde olduğundan, sonra bana döner yüzünü saran o güzelim gülümsemesiyle beni kucaklar, onun o sonsuz analık sıcaklığını içime çekerek uyuyup kalırdım. Anamın nedense küçüklüğümden bu yana apayrı bir düşkünlüğü vardı bana. Ben her an onun yanı başında bütün sıkıntıları için "hazır ve nazırdım" sanki.

Nadir Gezer (diz çökmüş sağdan ilk öğrenci) İnegöl'ün köylerinden gelmiş arkadaşlarıyla buluştukları bir an.

Çok iyi anımsıyorum, ben neredeyse dört beş yaşlarımda olduğum süreçte benim küçük kardeşim olan Hilmi doğmuştu. Yer odamızı tavanından sarkan salıncakta kardeşim arada bir mızıklıyordu. Yerdeki yatakta anacığım bin bir sıkıntı içindeydi. Toprak divandan ona bakıyordum. Onun acıları içimde derin sıkıntılara neden oluyordu. Ben de onunla birlikte yaşıyordum acılarını. Bir yandan da komşu kadınlar bir takım öneriler ile sürüyorlardı ama umarsızlığın sancılarını yaşıyorlardı. Bahçe komşumuz Fatma Nine deneyimli bir kadındı. Perdelenmiş gözünün açılması için fesleğen tohumunun dövülerek göze serpilmesinin uygun olacağını söyleyince, kadınlar o yöne yöneliverdiler. Fesleğen tohumu bulundu. Havanda dövüldü sonra da özenle sancılı ve perdeli gözüne ekildi fesleğen tohumu tozu. Nasılsa çok zaman yitirilmeden gözü perdeleyen sis, fesleğen tozuyla bütünleşerek gözbebeğinin yanı başında bir nazar boncuğu gibi oturuverdi. Ondan sonraki yaşamında o ünlü nişanıyla yaşadı anacığım. Kimi kadınlar onun dirençli kişiliğini içlerine sindiremez kavgalarının en koyu anında ona "kör Nazik" diyerek öfkelerini kusarlardı.

Üst üste genç yaşlarda erkek ve kız kardeşlerini yitiren anacığım apayrı bir acılar sinsilesini yaşadı.

Ayıncılık benim ailemin bitmez çilesinin ana nirengisini oluşturdu. Babam kaçak tütünle yakalanmış, Bozüyük cezaevine tıkmıştı. Anacığım olayın salığını alır almaz, Bozüyük yoluna düştü. Şosenin köyümüze uzaklığı iki km'dir. Onu şoseye kadar geçirmek bana düştü. Dedim ya anacığım ne zaman sıkıntıya düşse bende onun yanı başında olurdum Çocukluk gücüm neyse ufak tefek öteberiyi yüklenerek onun yardımındaydım. Kahırlı olduğu anlarda yüzüne o kahrın çizgileri asılır, derin düşüncelere dalar giderdi... Bir de cigaradan alırdı öfkesini. Şoseye ulaştıktan sonra bir ağacın gölgesine oturduk. Gözlerim onun yüzünde!.. Koca ovada güneş titreşiyordu!.. Uludağ bütün bütünlüğüyle bizi yutuverecekmiş gibi bakıyordu bize. Sonunda gelen giden derken bir otobüs geldi de onu uğurladı Bozüyük'e... yeniden köye dönüş çamlığın tam kıyısına ki yükselti oradan

başlandı, oturmuş köyüm hep içimde bitmez tükenmez duyarlılıklar yaratırdı.

Diyebilirim ki şu andaki yaşıma dek bir arabayla köy yoluna dek gelir, orada arabadan iner, o yolu yaya yürürdüm... şunu da eklemeyen duramayacağım yaşamımın hiçbir anında bir özel arabaya kasılarak köyümün içine, köylülerimin yanına ulaşmadım. Bundan müthiş rahatsız olurdum. Alçak gönüllü yaşantımı hiç mi hiç yitirmedim. Daha da ilginç o yıl bütün ömrümce beni düşünceler dizgesine sürükleyen yol oluverdi. Sanki herkesin de o bitmez tükenmez acılarla, sıkıntılarla yüklü yaşantımı yeniden ve yeniden yaşama mutluluğu sarıp sarmaladı beni.

Artık şu ünlü ayıngacılığın bitmez tükenmez jandarma ve kolcu baskılarından yılmışlaştığımız!.. Ama babam gide gele Kütahta ve Afyon yörelerinde ona kucak açan, kaçakçılığını kolaylaştıran bir sürü kendisi gibi ayıngacı olan dostlar edinmişti!.. Bir gün işte böyle iki dost kapımızı çaldı. Atlarını ahıra çektik. Onları da misafir odamıza aldık. Günlerce perdeler kapalı olarak hem atlarına baktık, hem de içtenlikle ev sahipliği görevimizi yerine getirdik. Babam onlar için köyden iki yük tütün topladı, denkleli, ardından da yine aynı şekilden gecenin zifiri karanlığında yolcu ettik bu iki dostu. Böyle anlarda nedense korkunç bir tedirginlik gelir yüklenirdi içimize. Yarı uyur, yarı uyanık geçen bir geceydi bu!.. Hani derler ya kötü haber tez ulaşırmış insana!.. Bize de öyle oldu!.. Yolcu ettiğimiz dostlarımız Uludağ'ın hırçın yolunda Tahta köprü beldesini aştıkları ve güneşin o güzelim tepelere yayıldığı bir anda iki jandarma eriyle karşılaşverirler... "Dur mur" çağrısını yanıtız bırakarak kaçmak isterler... Bu ikilinin önderi Sağır İsmail kaçır ama onun arkadaşı bir jandarma kurşunuyla yere seriliverir... Eee bundan sonrasının kaygısı ayıngacı İdris'in omuzlarına yükleniverir. Çok iyi anımsıyorum, yaşım yedilere sekizlere doğru yürüyordu. Köyümün girişindeki gömütlüğün iki hatta üç yol ayrımıyla bölümlenmiş açıklığında köylülerin gübre yığınları vardı. Kalan açıklığa da köyün bütün erkekleri sıraya dizilmişti. İnegöl kaymakamı, savcısı, jandarma kumandanı ve daha as rütbeli çavuşlar, baş çavuşlar

ve yakınımızdaki Kurşunlu Karakolu kumandanı ve erleri sanki bütün kent sökülüp gelmişti. Eymir köyüne... ve tütün eksperleri... Bunlar, evet bütün bunlar biz köy çocuklarının yabancı, uzağında duran, ulaşılmaz güç insanlardı... Kadınlar kızlar ve çocuklar... Kalabalık, kalabalık, kalabalık... O korkunç kalabalık içinde büzülüp kalmıştım. Anam neredeydi? O direnç yüklü anam neredeydi? Gözlerim erkekler sırasında büzülüp kalmış babamdaydı. Az sonra bir astsubayın yanı başında yürüyen, kır saçları dağılmış, yüzü solmuş sağır İsmail görünürdü... Tek tek adamların yüzlerine bakarak yürütüldü. Herkes de korkunç bir tedirginlik vardı. Yürüdü sağır İsmail, yürüdü tam babamın ulaşıverince titrek elini ayıngacı dostuna uzattı. Herkes içten içe derin bir soluk aldı... O anda çok yakın dostluğumuz olan bir genç benim duyabileceğim şekilde "Anasının... gördü" diyerek sanki içindeki kinini, öfkesini vurdu dışa.

Bundan sonra bizim tütünüme yöneldi eksper... yüklerden aldığı tütün örnekleriyle bizim tütünümüz arasında uyum görülmediğinden bu iki at yükü kimlerden topladığımız sorusu başladı. Nineciğim bir köy hocası karısıydı, gencecik yaşında eşini yitirmiş, çocuklarıyla baş başa kalıvermişti! Ayıngacı İdris onun en küçük oğluydu Bu olayın evimizi sardığı bir anda "olan oldu oğlum sakın kimseyi yakma, sana verdiğim sütümü helal etmem" demişti. Deli dolu ayıngacı İdris, şöyle böyleydi ama anasına çok saygılıydı, ve o deli dolu adam kaldıramayacağı yükün altına girdi. Yargılama sonunda yedi ay ceza aldı. Altı ay Bursa'nın Orhaneli ilçesine sürgün cezası yedi... Bütün bunlara ek olarak da 1930 lu yılların ağır koşulları altında sekiz yüz liralık para cezasına çarptırılır. Cezaevleri günlerimiz ve sürgün günlerimiz neyse neydi ma o para cezasının yarısını bir tarlamızı satarak karşıladık. Öbür yarısı için çekmediğimiz acı kalmadı. Yıllarca yıllarca yetiştirdiğimiz tütün paraları o ceza için kesildi. Kimse bize ne yapıyorsunuz nasıl geçiniyorsunuz demedi. Üstüne üslük babamızı yeniden ceza evine tıkmak için gece gündüz baskınlarla babamız arandı. En çok sıkıntı çektiğim an işte o jandarmaların evimize baskın yaptığı anlardı. Her seferinde anam

jandarma kumandanının karşısına dikilir dik dik tartıştırdı. Hele bir seferinde babamı saklandığı yerde yakalamışlar, gecenin karanlığında evden uzaklaşmadan dövmeye başlamışlardı... Unutlur gibi değil bütün bunlar, anılarla örtülecek gibi ise hiç mi hiç değil!

Artık tütün kaçakçılığının dışında bir yaşam sürecekti babam!.. Çok genç yaşından bu yana at üstünde bir yaşama alışmış olan bu sıkıntılı insan bir yağhane kurdu köyümüze. Oradan gelen kazançla yetinecek bir insan olmadığından yağhaneyi sökerek Bursa'nın Kiremitçi Mahallesi'ne taşıdı. Bir yanıla biraz içkiye düşkünlüğü, öbür yanıla da anamdan uzak bir yaşamın sıkıntılı günleri onu bir takım olumsuzluklara sürüklemiş olacak ki yağhanenin üstünde oturan bir kadınla evlilik dışı bir ilişkiye girer. Bunu duyan anacığım yüreğinden bir kez daha vurulur... Biz üç çocuğunu kaynanasına bırakarak köyü terk eder ve doğrucu Eskişehir'de oturan anasının yanında soluğu alır. Aradan çok zaman geçmeden babam yağhaneyi satıp sağlamış olacak ki yeni eşiyile birlikte köyde alır soluğu. Köye gelmesine gelir ama anası Halime kadının dilinden kurtulamaz, köyde de tutunamaz. Beni de yanlarına alarak İnegöl'de kiralık bir eve sığınırılar. İnegöl'de dar gelir onlara. En sonunda yeni eşini Bursa'daki evine bırakarak köye döner babam. Birkaç gün sonra da üç çocuk, ninemiz ve babamız bir kamyonun sürücü mahalline sıkışarak Eskişehir'de aldık soluğu. Bütün bunlara karşın anneannem çok sıcak karşıladı bizleri. Anamızın özlemi ise sonsuzdu çocuklarına...

Artık küçücük yaşamımızdan bu yana bir yandan dönümlerce tütünle boğuşurken, mayıs ayı geldi mi bir de iki aylık süreç için koza yani ipekböceği girer oldu yaşantımıza. Öbür yandan da dağdan bayırdan odun taşır, kente götürür, evin gereksinimlerini karşılamaya çalışırdık. Artık yaşım onun ötesine doğru yürüdüğünden tütün işlerinin yükü benim omuzlarıma yükleniverdi. Anamın yorgun durumuna katlanamam, gecenin biriyle ikisi arasında tütüne çağrılır çağrılmaz yatağımdan doğrulur, zifir giysimi giyer, köyün kadın ve kızlarıyla tütün tarlalarına koşardım. Köy kadınının çektiği onulmaz acıları yaşadım

onlarla. Bunca ağır yükün altında ezilen bu insançıklar dur durak bilmeden çalışmalarına karşın yine de türkülerle manilerle kendilerini avutma yollarını sürdürürlerdi.

Bir tütüncü gününde ağabeyim bir cinayet işledi. Yargılama, yargılama derken tam on üç ay ceza yedi. Yeni bir cezaevi günleri girdi yaşantımıza. Cezasının bir kısmını İnegöl cezaevinde geçiren ağabeyim tekin durmamış ki Bursa cezaevine sürülmüş. Bir de işte o cezaevinin korkunç demir kapılarının açılmaz kapıları girdi yaşantımıza. Artık evin en büyük çocuğu ben olduğumdan hem tütün işleri hem de odun kömür işleri sırtıma yükleniverdi. Bu arada bir kız kardeşim Yadigar da aramıza katıldı. Onun da apayrı bir sevinci oldu içimizde.

Şunu da eklemek istiyorum ki dedemiz Ali Hoca'dan gelen bir lakabımız vardı bizim, bütün bu girdi çıktılara olumlu ve olumsuzluklara karşın bu lakabımız hiç mi hiç değişmedi. Aliefendiler...

İlkokul yıllarınızı, öğretmenlerinizi ve o yıllardan anımsadıklarınızı konuşsak?

İlk öğretmenim Kemal Yıldız'dır. Onda birinci sınıfı okudum. Köyüm İnegöl'ün merkez köylerinden biri olduğundan öğretmensiz kalmazdı. Bir de şu bir gerçek ki tek derslikli köy okulum Cumhuriyetimizin onuncu yılında yapılmış bir okul olduğundan bana pek sıcak bir yapı olarak görünürdü. Benim okuduğum dönemin şanssızlığı İkinci Dünya Savaşı yıllarıyla koşut yürümesiydi. İşte onun için öğretmenim Kemal Yıldız askere alınverince yeni ve genç bir öğretmen olan Şevket Şenlet yaşantıma giriverdi. Onun döneminde Atatürk'ümüzün yitirilişini yaşadım. Onun o gün köyün tek radyosu olan köy odası radyosundan o yüce insanın yitirilişini duymak çocuksu yüreğimde binbir duyarlılıklar yarattı. Şevket öğretmenimin çalıştığı süreçte Cumhuriyet, 23 Nisan gibi bayramların güzelliğini, coşkusunu hiç mi hiç unutmamışımdır. Kesin olarak nasıl olduğunu bilmiyorum, herhalde yeni bir atanmayla İnegöl'e gitmiş olacak ki yeniden öğretmensiz kaldı köyümüz... Anamın şaşılması bir yanı

vardı. Ne ağabeyimin üzerinde ne de benim küçük kardeşimin üzerinde böylesine duyarlı durmadığı halde beni alıp köyümüzden çok uzakta, kendi çocukluğunun geçtiği Mezit'e götürdü. Mezit İlkokulu üç mahalle arasına kurulmuş, özenle yapılmış bir yapıydı. Babam sürgündeydi! Ağabeyim kendi keçi ve koyunumuzun ardındaydı. Anacım birkaç gün kaldı ve çok güvendiği dayısına ve eşine bırakıp gitti. Üstbaş perişandı bende! Ayağım da da ayakkabı yoktu... Anam ayrılır ayrılmaz, evin günlük işleri benim başıma dolanıverdi. Dayımızın eşi ikinci eşiydi, ilk kocasından iki oğlu vardı ama, benimle yaşıt olan yengemin yanında duruyordu. Dayımın ilk eşinden de benimle yaşıt bir kızı ve bir de oğlu vardı. Bu evin ekonomik gücü yerindeydi. Mal mülk, tarla tokat her şey, evet her şey yerli yerindeydi. Bir ortakçı kanalıyla tarlalar ekilir biçilirdi. Ayrıca dayımız kerestecilik yapardı. Bütün bu mülkün yarısı annesi nedeniyle, bütün kardeşlerini de yitirdiğinden anama kalmıştı. Ama bizim ailenin bundan haberi yoktu. İşte benim güç günlerim burada başlayıverdi. Evin ayaküstü yapılması gereken bütün işlerine ben koşuşturmaya başladım. Ahırdaki manda ve öküzlerden, ahıldaki keçi ve koyunlara dek ben koşuşturuyordum. Arada bir duyarlı yüreğimi incitecek davranışlarla karşılaşılıyor, hep içime atıyordum. Ortakçı gerekseme duydukça Burunsuz Ahmet Usta'nın öküzlerini yediriyor, ona yardım ediyordum.

Uludağ'ın uzantısının derinlerinde, orman içinde kış başka olurdu!. Kar yağarsa diz boyu olur çıkardı!. Okula gidecektim ama şöyle böyle defter kalemim olsa da soğuk dayanılacak gibi değildi. Öğretmenimiz Ali Bey arada bir birinci, ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinden oluşan sınıfımıza gelir, ders verirdi. Sanki bana 4. ve 5. sınıflarla daha bir meşgul oluyormuş düşüncesi kafamda yer etmiş. Kışla birlikte sağolsun yengem benim için bir çift yün çorap örmüştü ama, ne zaman dayım bir çift pabuçla gelirse, çorapları da işte o zaman giyme koşulu vardı. Kış yüklenlikçe yüklendi üzerime!.. Sayısını da unuttum okula gidemediğim günlerin. Sonunda katlanamadım, başkaldırı bayrağını çektim. İnegöl yemenisi denir, kurumuş uçları yukarıya eğrilmiş

bir çift kullanılmaktan çıkmış pabucun içlerine yalın ayaklarımı sokarak dizboyu karın içinde açılan yola düştüm. Mosmor kesilen ayaklarım öylesine üşümüştü ki dersliğe giriverince arkadaşlarımın sıcacık davranışlarıyla karşılaştım. Onların dost sıcaklığı sarıp sarmaladı beni. Sobanın çevresinde açtıkları yere oturarak umulmadık bir güzellikle sarıp sarmaladılar beni. O anda göz yaşlarımı tutamadım, yanaklarımdan süzülen yaşlarım içimin tesellisi oldu! O yıl nasıl bir ders yılı geçirdiğimi bir Tanrı bilirdi, bir de ben!..

Nadir Gezer (ayakta sağdan 3. öğrenci) bir kış günü çok sevdikleri ön bahçede küme arkadaşlarıyla çekilmiş bir anı.

Kış süresince köyümde olan gelişmelerden de salıksızdım. Ağabeyim keçi ve koyunlarımızı kurda kaptırmış, bir darbe de kurtlar vurmuştu bize...

Yengemin ördüğü çoraplar acaba hala asılı olduğu duvarda duruyor muydu ki? Anam gelip de beni Mezit'ten aldığında dayısının evine bir daha hiç mi hiç uğramadı. Aradan bir süre

geçtikten sonra bana gereksinmeleri olmuş olacak ki anama bana satın aldığı iç ve dış giysileri sayıp dökerken, anacığımın sağ gözü seyriyordu. Bir şeye üzüldü mü hep böyle olurdu! Dik dik baktı dayısının yüzüne, sonra da; "Benim çocuklarım kimsenin kölesi olamaz!" dedi ve dayısının ağzını kapadı. Oysa Abaza geleneklerinde büyüğün lafı üstüne laf konmazdı...

İşte böyle bir ders yılını Mezit sırtlarında bırakıp dönmüş ve dördüncü sınıf öğrencisi olmuşum ama, Eymir köyü ilkokulunda 4. sınıf yoktu. Yeni bir deneyimli öğretmen gelmişti ama ben açıkta kalmıştım. Yine acı tütünün içine daldım. Arada bir okula gidiyor, üçüncü sınıfların arasına karışıyor, zaman tüketmeye çalışıyordum. Sonraki yıllarda öğreniyorum ki halk eğitimcisi büyük Milli Eğitim Bakanımız Hasan Ali Yücel üç yıllık köy okullarını beş yıla çıkarıvermiş... İşte yeniden tutunacak dal çıktı karşımıza... Ondan sonraki süreçte 4. ve 5. sınıfları yalnızca iki arkadaş okuma mutluluğuna ulaştık. O deneyimlerle yüklü diye nitelediğimiz öğretmenimiz Habibullah Saygınışık yolumuzu açtı. Karı – koca okulun öğretmen odasında yatar kalkarlardı. Tuvaletler okul bahçesindeydi. Çeşme, hemen okulun bahçe duvarına bitişikti. Bu iki güzel insan belki de yaşamlarının bin bir sıkıntısına karşın eşi teyzemiz oldu, öğretmenimiz de gerçekten eşi benzeri bulunmaz bir öğretmenimiz oldu. Yaşamının, yani öğretmenliğinin son gününe dek kendini halkın hizmetine verdi, bizim köyümüzden emekli olarak ayrıldı. Karı koca her ikisi de unutulmaz anıların güzel insanları olarak anıldılar hep!.. Her ikisinin de toprağı gür olsun!..

Hangi köy enstitüsüne, nasıl seçildiğinizi ve nasıl gittiğinizi anlatır mısınız?

Köy çocuklarının eğitim ve öğretim dönemlerinde süreklilik yoksa, oluşan kesintiler dinsel çalışmalarla kapatılır. Ne zaman öğretmensiz ve okulsuz kaldıysam sözde dinsel bir eğitime sokuldum. Benim ailemde aşırı tutkun ne namazcı vardı, ne de tutkuya varan dinci vardı. Anam arada bir namaz kılsa da babamın cumaya gittiği günü bile bilmezdim. Yalnızca orucunu tutardı ama her oruç ayını anamın burnundan getirirdi. Sigara tir-

yakisi oluşu, her şeyi tatsız tuzsuz bir düzeye taşırdı. İşte böylesi okulsuz aralıklarda köyümüzdeki bir kadından kuran dersleri almaya başladım. Hafız hanım babamdan “odun, çalı” gibi şeyler getirmesini isteyiverince, bir daha göndermedi beni ona. Artık boş zamanım olursa camiye gidiyor, mazlum yapılı bir insan olan, Hasan Hoca’dan öbür çocuklar gibi ders alıyordum. Kısa sürede sanki onun yardımcısı oluvermişim. Müezzinlik yapıyor, sela veriyordum. Çoğu kez hocamdan önce caminin kapısını açar olmuştum sabahları. Hiç unutamam iki tütüncü kız arkadaşım çok sayrılıklaşmışlar, o dönemlerinde başuçlarında bekleyen analarına “ölüm salalarını” benim vermeme istemişlerdi. İkisinin de gül yüzleri gencecik yaşlarında soluverdi. Her ikisinin de salasını da verirken gözyaşlarımı tutamadım. Ah o güzel Fikriye ve gözlerinin derinleri ıslıl ıslıl parlayan Samiye. Belki de dünyanın en güzel tütüncü güzelleri sizi nasıl unutabilirdim ki... Karanlık geceleri aydınlatan o güzelim gözleriniz gözlerimin içinde parıl parıl parlıyor her zaman.

İşte böyle yıllar önümden akıp giderken bir Arifiye Köy Enstitüsü ateşi düştü içime. Babam hep önümü kesiyordu. O zehirli tütün zifiri yaşamımın artık tek engeliydi. Ellerimin tütün işlerine yatkınlığı tek engeldi. 1941 yılının yazında çok sevdiğim, ağabeyim olarak gördüğüm Akif Baştürk Arifiye Eğitim kursundan dönmüş, tam köyün ortasında, bir evin köşe taşına oturmuş, değişik bir sevgi ortamını biz çocuklara anlatıyordu. Arifiye, Arifiye, Arifiye... Aman tanrım bu sözcükteki giz nasıl bir gizdi böyle!.. Onu dinledikçe içim ürperiyor, özlemim arttıkça artıyordu. Ondaki sonraki süreçte nerede ve ne zaman olursa olsun ayrımında olmadan kendimi onun yanı başında buluveriyordum. O bize “durmayın çocuklar, kendinizi o güzelim yere atmaya çalışın!..’ diyordu. Bir yılı daha tüketip gitmişim. İşin daha da ilginç adı geçen ağabeyimin dili öylesine değişmişti ki hem askerlik hem de Arifiye ona yepyeni bir kişilik vermişti. Her şey böyleydi ama beni değişime sürükleyecek o güzelim dünyaya atıverecek kimdi acaba!

İşte böyle ahla vahla 1946–47 öğrenim yılı da uçup gitmişti

önümden. O yılın hoş bir gününde bizim köyümüze birkaç saatlik uzaklıkta Gökdağlı bir Arifiyeli boz giysisiyle gelmiş, dere başında dikiliyordu. Adı da Muzaffer'miş. Tam anlamıyla onun resmini çekti gözlerim. Artık düşlerimin tek resmi boz giysili Arifiyeli oldu. Bütün bu gelişmelerden sonra daha bir kahrol-dum kendime. Düşlerim, düşlerim, düşlerim... Arifiye, Arifiye, Arifiye... Dolu dizgin düşlerle yürüyorum o yolda... 1946-1947 kışı da tütün işleriyle, namazla niyazla geldi geçti. Geldi geçti ama koca bir yaz da öyle... Eylülün neredeyse yirmilerinin için-deyim... Belenler denilen tarlamızda tütüncülerimiz vardı. Gece tütünü kırmış, arabaya yüklemiş, sabah güneşinin eylül kırıntıla-ryıla, uykulu gözlerimi yıkayarak ağır ağır öküz arabamla köye doğru yol alıyordum. Tam göletin yanı başından dönüş sırasında, komşu köyümüz olan Süpürtülü çocukluk arkadaşım Ali ile karşılaşırverdim. Sevişirdik onunla, aynı zamanda da dertleşir-dik. Hoş beşten sonra ona: "Kükülü Mustafa nasıl" diye sorasım geldi. "Kükülü mü?" dedi, duraksadı, ardından da: "Mustafa Arifiye ye gitmişti. Orada hep öğrencileri çalıştırıyorlarmış, kat-lanamamış, dönmüş gelmiş köye." diyerek bitirdi konuşmasını. Taa yüreğimden vurulmuşçasına "yaa!.." demiştim birden.

Gerçekten de yüreğimden vurulmuştum, kanamıştı içim benim. Nasıl eve ulaşmış, tangır tungur arabayı çekerek öküzleri ahıra alarak yürek yangınımın zehrini anacığımın içine dökü-vermiştim. Artık Arifiye benim için düş olmaktan çıkmış, içimde binbir yıkıntıya neden olmuştu. Anacığım tütüncüler için sabah kahvaltısı hazırlığı yaparken, suya gereksinimi olmuş, çeşmede soluğu almıştı. Sırtındaki testiye tam pınarın ağzına tuttuğu anda öğretmenim Habibullah Saygınışık da su için çeşmeye geliver-miş. Benim ailem köyün öğretmenlerine her zaman saygılı ol-duğundan hemen testisini çekerek öğretmenime öncelik vermiş. Bu arada son kerte insanlıc öğretmenim: "Nasılısın Nazik Hanım ?" diye sormuş. "Ben iyiyim öğretmen bey ama Nadir bu yıl da Arifiye'ye gidemedim diye üzülüyor ve ağlıyor !" demiş. Öğret-menim yalnızca: "Yaa!.." demiş ve ayrılmış çeşmeden. Okuldan ayrılalı iki yıl geçmişti ama onları hiç mi hiç ihmal etmemiş, bir

işte gereksinimleri olduğunda hemen koşardım.

Ertesi günü anacığımın köyün az üstündeki bağlar bölgesindeki tarlamızdaki tütünümüzü kırarken, babam da ceviz ağaçlarının altındaki döküntüleri topluyor, kırıyor, ayıklıyor, taze cevizin zevkini çıkararak yiyordu... Az sonra arkadaşım Halil'in çağrı sesine kulak verdim: "Nadir, öğretmen seni görmek istiyor." Anacığım "Hemen koş bakalım oğlum!" dedi. Zifirli ellerimi topraklayarak doğruca okula koştum. Öğretmenim gülümseyerek: "Şu mektubu al, doğru İnegöl'e gideceksin, maarif memuru Faik Bey'e selamlarımı ileterek, vereceksin ona bu mektubu!" diyerek uğurladı beni. Kanatlanıvermişim birden, evet kanatlanıvermişim. Kuş gibi yeğnilmiş uçuyordum. Bir solukta tarlada buldum kendimi. Babamın yüzüne bakmadan "Haydi anacığım İnegöl'e gideceğiz" dedim. Babam hemen konuyu kavramış olacak ki söze karıştı: "Sana yardımcı olan bir öğretmen var, onu da göndereceksin de ne olacak?" "Bana tütün mü-tün lazım değil, yeter ki okuyacaksa o okusun" diyerek kocasına karşı restini çekti.

Kardığımız tütünleri hemen topladık, sele kapaklarına doldurduk, hemen gölgeye düzenlice koyarak üstümüze başımıza özen göstererek on iki kilometrelik yola düşüverdik anamla. Yeterli yol paramız olmadığından yaya gitmek zorundaydık o yolu!.. O yıllarda yol asfalt olmadığından her araba geçişinde bir toz bulutu yükseliyor, bir süre sonra yitiyordu. Öğretmenin mektubunun koruyarak yaptığımız bir yolculuktan yolculuğumuz. İnegöl'e dört beş kilometrelik bir uzaklıkta kereste yüklü bir at arabası bizim yorgun halimize acımış olacak ki, hemen yanı başımızda durarak: "Buyurun teyze binin arabaya" dedi. Bindik. Yolun sonraki bölümünü de öyle bitirdik. Anamın halasının kızı bir emekli öğretmenin eşiydi ve eşini de yitirmişti. Onun evinde aldık soluğu. Maarif memurluğu da o eve çok yakındı. Birkaç saat sonra Faik Bey'in odasında bulduk kendimizi. Hemen öğretmenimizin mektubunu uzattık kendisine. Bizi çok iyi karşıladı. Mektuba teşekkür etti. Ardından da daktiloya kağıt takarak bir şeyler yazdı, bana imzalattı. Sonra da "Sakın merak-

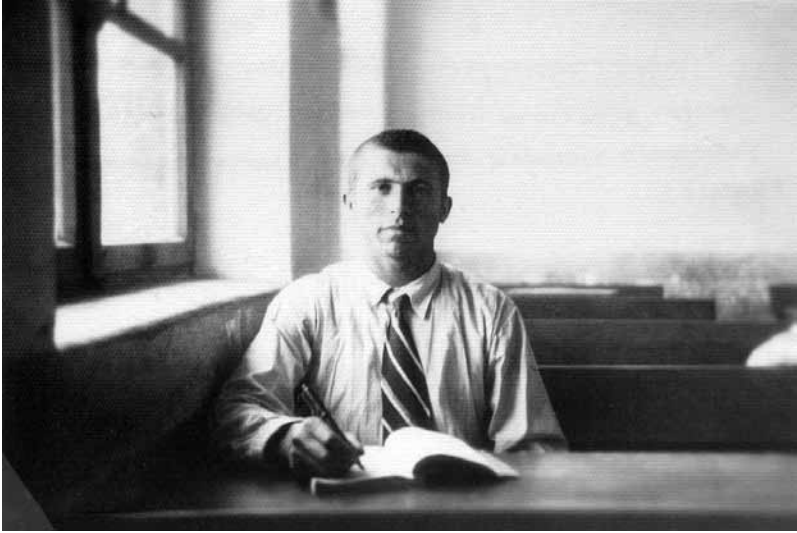

lanmayın, ben sizi arayacağım!" dedi anama. Böylece ilk evresini tamamlamış olduk Arifiye'nin. Köye doğru yola düşüverince her şey evet her şey bitmiş, tükenmiş gibi geliverdi bana!

Köye dönünce yine işlere daldım gittim. Bursa cezaevindeki abim ceza sürecini doldurarak köye döndü. Dünyamız sanki yeniden aydınlanıverdi. Cezaevi onu olgunlaştırmış, davranışlarıyla düşüncelerine bambaşka değişimler gelmiş, o eski deli dolu Ali gitmiş onun yerine olgunlaşmış bir Ali gelip yerleşmişti. Başvuruyu yaptığım Ekim ayı önümden uçup gitmişti. Kasım ayını adım adım uğurluyorduk. Herhalde 1947 Kasımının 20'sindeydik. O gün ağabeyimle dağa oduna gitmiştik. Biz gerekli odunu hazırlayacağız, en küçüğümüz Hilmi de arkadan öküz arabasını getirecekti kısa günler uçup gidiyordu insanın önünden. Biz odunu hazırlamış, kardeşimiz de arabayı getirmişti! Ağabeyimle odunları arabaya yüklerken Hilmi koşa koşa köye dönmüştü. Yollar berbattı. Arabayı takur tukur çekerek, öküzler yedeğimizde dere düzlüğüne iniverdik. Akşamın karanlığı koyaklara düşmüş, her yer yarı karanlık yarı aydınlık bir duruma gelmişti. Çok uzaktan kardeşim Hilmi'nin sesi geliyor, çevrede yankılanıyordu: "Nadir ağabey, seni Arifiye'ye çağırıyorlar" İnanamadım, yeniden yeniden onun çağrısını dinledim. Sonra da sevinç dalgası geldi içimi sarıverdi. Eve nasıl ulaştığımı bilemedim. Koca gece uyumadım. Köyümden o yıl okulu bitirmiş Ali Gülmez adlı arkadaşım da başvurusunu yapmıştı. Onu da çağırılmışlar. O gün sabah erkenden yola düştük. İnegöl'de aldık soluğu. Arkadan babam da geldi. Bütün gün istenilen evrakları tamamladık. Akşama doğru iki arkadaş yola düştük yeniden. Yorgunluk nedir bilmiyorduk sevinçten. Bir gecemizi daha geçirdik köyümüzde. Ertesi sabah bir otobüste bulduk kendimizi. Yine babam yanımızda, Karaköy Tren İstasyonu... Trenler gelip gidiyor ama, biz gecenin iki trenini bekliyoruz. İlk kez trene binmenin coşkusu var üzerimizde. Sonunda saat iki treninde buluyoruz kendimizi. Karaköy'le Bilecik arası birbirini izleyen tünellerle açılmış sanki yol. Tren tünelin birinden çıkmadan öbürüne giriyor. Duman duman duman sis... Pencereleer soluklanmak için açılıp kapanıyor...

Ve işte Bilecik İstasyonu. Ondan sonrasında da bu kez Sakarya Irmağı kesermiş yolumuzu. Köprü köprü köprü... Gecenin karanlığına yayılan korkunç bir metal sesi, ürpertici bir ses.... Ve sonra alabildiğine dümdüz bir ova. Elektrik lambalarıyla ışıltılı bir alan... İşte lambaların ışıltısına kendini vermiş iki katlı bir yapının tam ortasında ışıklar içinde "Arifiye Köy Enstitüsü" yazısı gözlerimi alıyor. Ali'nin elini sımsıkı tutuyorum. İstasyondayız. Bugün 25 Kasım 1947 sanki bizim yeni doğum günümüz. Babamla birlikte enstitünün içinde buluyoruz kendimizi. Bekçi Süleyman'ın hoş beşi ile karşılaşırız... Ve uyanan enstitünün derinden derine büyüyen kıpırtısını yüreğimizin derinlerinde duyumsuyoruz. Gülmez de, ben de sanki konuşmaktan korkuyoruz. Yalnızca büyüyen o güzelim uyanışa veriyoruz kendimizi.

Eee, zaman yürüyor... Eğitimbaşının bizi çağırdığını bildiriyorlar. Eğitimbaşı sonradan öğreniyorum ki; İrfan Aksüyek öğretmenimizmiş. Babama "Hoş geldin amca" diyor. Babam da kırık dökük Türkçesiyle yanıtıyor onu. Önce Ali Gülmez'in evraklarına bir göz atıyor, ardından da onun adını deftere işleyiveriyor. Benim ilkokul öğrenimim kesintilerle yüklü, sonra da iki yıl açıkta kalmışım. Yaşım ulaşmış on yedinin üstüne (o anda 17 yıl 6 ay) evraklarımı alt üst ediyor, bir neden bulup beni geri çevirecek diye aklım başımdan gidiyor. İrfan Bey bir bana bakıyor, bir evraklarıma. Önünde yayılıyor evraklar, babam suskun ben suskun. Tam canımın burnumun ucuna geldiği bir anda kalemi adımı soyadımı yazıveriyor deftere. Derin bir soluk alıyorum. Anlıyorum ki ben de artık Arifiye Köy Enstitüsünün öğrencisiyim.

Nadir Gezer, gözlerinin önünde büyük açılımlar oluşturan geniş tarım alanına bakan, çalışmayı çok sevdiği pencerenin yanında alınmış bir anı...

Sizin çocukluğunuzda köylerde ilkel bir yaşam vardı köy enstitüsüne gidince bu yaşantılarda ne gibi değişiklikler oldu?

Köyde yaşamım bin bir sıkıntılar ve güçlükler içindeydi. Çalışmak için saatin önemi yoktu. Gün güneşle günün ağartısıyla başlar, gün batımıyla son bulurdu. Tütüncülükte ise üreticinin ne gecesi belliydi, ne de gündüzü. Saatlerle üstesinden gelinemezdi o işin. İpek böcekçiliği için de aynı şeyler geçerliydi. Özellikle bu iki üreticilikte bütün yük köy kadınlarının omuzlarında idi. O denli çok çalışırlardı ki gencecik yaşlarında belleri bükülür, yüzleri kırış kırış olur, yaşlanıverirlerdi.

Köy enstitüsüne adım atar atmaz insan yaşamında bir saat denilen aracın varlığını, bütün etkinliklere, yatıp kalkmalara,

yiyip içmelere, dinlenmelere o aracın egemen olduğunu, zilin onun egemenliği altında çaldığını öğrendim. Anladım ki o saat denilen, sessizce çalışan araç bizi yönlendiren araçtır. Sanki insanoğlu bu küçük aracın "tik tak" ları altına alınmış. Geceyle gündüzün oluşumu o küçük araçla düzenlenmiş gibi gelirdi. Kendi kendime düşündüm köyde yalnız ezan saatleri için önemli olan bu araç enstitünün her etkinliğinde bir çağrı aracıydı. İnsanlar önündeki göreve gecikmemek için yanındaki arkadaşına "saat kaç" diye sorarken, öğretmenler koltuklarının altındaki kitaplarla kolundaki saatine bakarak dersliklere koşuşturuyorlardı. An geliyordu o binbir cıvıltılı ortam birden sessizliğe gömülüyor, dersliklerden öğretmenlerin yorgun sesleri yansıyor. Böylesi anlarda müzik dersliklerinin tadı başka oluverirdi. Hamdi Danner öğretmenimin o titiz mi titiz çalışması bambaşka yansırıdı. Batı müziği örneklerinden ,Anadolu'nun o yürek yakan türkülerine dönüverirdi yönetimi:

"Yenice yolları bükülür gider
Zülûf ak gerdana dökülür gider
Yiğidin sevdiği güzel olursa
Ömrü arkasından sökülür gider"

Dalga dalga bu türkü yayılırken çevreye insanın özündeki sevgi kırıntılarıyla buluşur, insanın yüreğinin derinliklerinde yeni çalışma istekleri, devinimleri, insandaki yaratıcılık gücüne güç katar, çalışma isteğini kamçılar... Enstitüde işte "zaman" denilen sürecin öğrenci üzerindeki etkinliği böyleydi...

Köy enstitüsü eğitiminin ana özelliklerini bize anlatır mısınız?

Köy enstitülerindeki eğitim ve öğretim anlayışı çok tartışıldı. Benim öğrenciliğim Yücel-Tonguç ikilisinin insan üzerindeki inanılmaz etkinliğinden ürkenlerin, yeni bir eğitim anlayışını getirme çabalarının yoğunlaştığı döneme rastlar. Yani ben yaşam öykümde de imlediğim gibi 1947 sonrasının öğrencisiyim...Bu değişimi yaratmak isteyen gerici zihniyetin yanlıgısı şuradaydı: Enstitülerde altı yıl gibi bir süreçte öylesine bir eğitim ve öğretim

atılımı gerçekleşmişti ki gerici dünyanın ne akli ererdi bunu kökten değiştirmeye, ne de gücü... Reşat Şemsettin Sırer gerici dünya akımlarını enstitülere sokmak için bir gizli oturumda enstitülere bin bir emek vermiş dört yüz öğretmeni enstitülerden alarak oraya buraya sürdüğünü D.P. lilere söylerken ne denli acımasız ve saygısız olduğunu, insan emeğini hiç de önemsemediğini göstermişti... Şu gerçeği unutmuştu bu bakan, insan emeği her tür kutsallığın ötesindeydi!.. Enstitülerdeki olgunlaşmış havayı değiştirmeye Kazım Karabekir'in Cumhuriyet karşıtı düşünceleri de yetmezdi... O kurumların kökeninde öncelikle Atatürk-İnönü ikilisinin düşün dünyası vardı!.. Onların ardından da eğitimcilikleriyle, insan sevgileriyle kucaklaşmış Yücel-Tonguç ikilisinin güçlü kişilikleri kendini gösterirdi!.. Bu kurumlardaki ana amaç insandaki "yaratıcılık gücünü" açığa çıkarmaktı... Bu güç açığa çıkarılırken çok yönlü bir eğitim anlayışı kondu ortaya. Neydi bu? İş eğitimi yoluyla insandaki yaratıcılık gücüne yön vermektir. Demirciliğe, marangozluğa, duvarcılığa hor gözle bakanlar, insanın kafa yapısındaki yaratıcılık duyarlılığının elleleriyle nesnelerin üzerinde şekillenmesinden salıksızlardı. Büyük eğitimcimiz Tonguç Baba "Anadolu insanının bir an önce yaratıcı insanlar topluluğu konumuna getirmektir..." Nasıl olacaktı bu? İşe yatkın insanlar yaratarak... İş eğitimi, çok geniş bir alana yayılıyordu: İşliklerden tarım alanlarına doğru bu yürüyüşün kökeninde "üretim" ağır basıyordu. Tonguç Baba da diyor ki "üretimin olmadığı yerde eğitim de yoktur."

Köy Enstitüleri size nasıl okuma yazma alışkanlığı kazandırdı?

Enstitünün ilk üç yılında aynı Türkçe öğretmeninde okuma mutluluğuna ulaştım. Sabriye öğretmenim okumaya yönlendirmede apayrı özellikleri olan bir öğretmendi. Öğrencilerini bir yandan okumaya zorlarken, öbür yandan da kompozisyon çalışmalarımıza özel bir özen gösterirdi. Onun düzeltmelerini dikkatle izler, bir sonraki çalışmamda aynı yanlışları yinelememeye çalışırdım. İlk kompozisyonumdan dört almıştım, Bunu hiç unutamam. Sonraki her çalışmamda belli bir düzeye yöneldi çalış-

malarım.

Kitap okuma, özetleme ve kümeye sunma Türkçe derslerimizde birbirini izleyen etkinliklerimizdi... Böylesi çalışmalarımızda beğenmedikleri için yeni yapıtlara zorladı öğrencisini... Şu anda sanki derslikte gözlerimizin içine bakarak öğrencilerinden beklentilerini sayıp ortaya döküyormuş gibi bir duyarlılık içindeyim... Unutamadığım bir öğretmenimdi!.. İnsanın önü kitaplar dünyasına bir açıldı mı, artık onun için kitapsız bir dünya karanlık bir dünyadır...

Nadir Gezer'in yapıtlarından söz edelim mi?

1966 Kasım'ından 1968 Temmuz'una dek İngiltere'de hem dil okulunda bulundum hem de Anadolu Liselerinde öğretmenlik için ön hazırlıklar yapma olanağına kavuştum. Bu uzunca sayılan süreçte kendi kendime ilk kez düşünebildiğim, kendi öz dilim için, Türkiye'den gönderilen Cumhuriyet gazetem ile Varlık dergimi de inceden inceye okuma olanağına kavuştum. Usumda artık İngilizce'nin yanında Türkçe'min inceliklerine doğru bir meyil başladı. Bu meyil Exter'de bulunduğum sürece sürdü. On ay sonra kuzeydeki çok eski bir kent olan Durham'a gidince de sürdü. İlk şiir yapıtım olan "Kar Beyazı Geceler Üstüne" şiirin arka sayfasına düştüğüm tanıtıcı yazımda şöyle diyordum: "Nadir Gezer, yazın yaşamına pek çok yazar gibi şiirle başladı. Şiirler yazdı, bir yere koydu onları. Bir anlık şiirin gel git içinde yüzdü, karaladı ve dosyaladı şiirlerini. Onun gün ışığına ilk çıkan yazısı da bir şiirdi işte... TÖS İnegöl Şubesi'nin "Sorunlarımıza Işık" adlı süreli yayınında yer alan şiirinin, yazdığı şiirlerin yüzüncüsü olması da çok ilginç. Ne demişti yazar o şiiriyle? Nasıl seslenmişti insanına? İzninizle yazarın o şiirini alalım bu sayfaya, ondan yansıyan duyarlılığı paylaşalım yeniden onunla:

SON YOLCULUK

Dostlarım,
 bir tabut çıktı karşıdan
 bu günün kuruluşundan
 yolun kalabalığından
 belli ki
 bir ömür geliyor kuru hasırda.

Bir ömür ki,
 o bu kadar toplumdaki uzakta
 ve ben o kadar ona yakında
 yolculuğun ilk basamağında
 bulmuştuk
 bir hayatın tükenen yılları ardında.

İşte karşıdan,
 yeni bir yolculuk başladı ufuklara
 eğer çarpmazsa yeniden dalgalara
 yahut denizde tuzlaşmış sert kayalara
 son durak yerinden
 ulaşılabilecek umudu verildi berrak ufuklara.

(3 Şubat 1968)

Yıllar ve yıllar avutulmuş insanımızın şiiri bu! Ölümde bile bu avuntu sürer gider... Bu avuntular, onların çilelerine yüklenmiş ne ilk ne de son avuntulardır. İşte "Kar Beyazı Geceler Üstüne" onun şiirlerinden bir demet yasemin okurlarına...

İngiltere dönüşüyle Diyarbakır Anadolu Lisesi'nde aldım soluğu. İkinci Güneydoğu Anadolu görev yerim oldu Diyarbakır. Üç yıl, yazın dünyam bakımından suskun geçen yıl oldu. Bu arada 1970 'de Bursa Anadolu Lisesi'nin de kendine özgü sorunları olduğundan, kız öğrenciler kız lisesinde, erkek öğrenciler de erkek lisesinde öğrenim görüyorlardı. İki yönlüde yatılı öğrenci vardı. Bu öğrenciler öğrenim yönünden bir ilkokulda birleştirildi, yöneticiliğine de ben getirildim. Birkaç yıl da öyle tükenip gitti. Taa 1976-1977 öğrenim yılında kendi yapılarımıza

taşınabildik. İlk mezunlarımızı da orada verdik. Anadolu lise-miz tam verimliliğine ulaştığı yıllar özel okullardan gelen öğrencilerin velilerin baskıcı tutumları, hazırlık sınıflarındaki öğrenci mevcudunun arttırılması yönünde uygulanan baskılara karşı koydum ve yöneticilikten ayrıldım. Atatürk Lisesi'ne atandım. Bu bana yeni bir soluklanma getirdi. Daha önceki çalışmalarımı derledim, toparladım, dört öykülük bir dosyayla Türk Dili Dergisi'ne gönderdim. Çok geçmeden Fakir Baykurt'tan bir mektup aldım."Öykülerimi beğendiklerini, iki öyküme birden aynı sayıda yer vereceklerini, onun içinde yaşam öykümü bildirmemi" istiyorlardı. Çok sevindim. Hemen gönderdim. Fakir Baykurt "Öyküde yeni bir arkadaş Nadir Gezer" olarak tanıtıcı bir yazı koyarak "Muhibir Halil" ve "Zeybek Ahmet" adlı öykülerime Türk Dili'nin sayı: 330, 1 Mart 1979 'da yer verildi. Daha sonraki sayılarda da iki öyküm daha yayımlandı. Böylece yazın dünyamın önü açılmış oldu. Ardından da şu yapıtlarım sırayla yazın dünyasına girmiş oldu:

- 1- Hanife Nine'den Öyküler (Nevzat Üstün Öykü Birincilik Ödülü,1981)
- 2- Yürüyen Gece (Öykü)
- 3- Puslu Hüzün (Öykü)
- 4- Boşluktaki Adam(Roman-Ferit Oğuz Bayır Roman Mansiyonu)
- 5- Aydınlığa Yürüyenler(Roman)
- 6- Yer Odamdan Notlar(Düşün Yazıları)
- 7- Kırılğan Umutlar(Öykü)
- 8- Yitikler Arasında Zaman
- 9- Şenlet Öğretmen'in Destanı(Öykü)
- 10- Yalnız Adamın Düşleri(Destan Şiir)
- 11- Kar Beyaz Geceler Üstüne(Şiir)
- 12- Mustafa Kemal, Ulusal Eğitim Köy Enstitüleri
- 13- Uludağ Eteklerinden Sis Dağına
- 14- Yürek Bağı(Öykü)
- 15- Küçük Şirin Evin Gizleri

BASILACAK OLANLAR

- 1- İpeğin İnce Yolu
- 2- Ölümün Dirim Yanı
- 3- Bir Devlin Öyküsü
- 4- Yeni Günden Cumhuriyete

Köy enstitüleri niçin kapatıldı? Enstitülerin yıkılış sürecini nasıl yaşadınız, anlatır mısınız?

Köy enstitüleri niçin mi kapatıldı? Bunun yanıtı o denli güç değil. Köy enstitüleri bir toplumsal “değişimi” içeren yeni bir okul sistemiydi. Sözlükler bu değişim sözcüğü için şöyle karşılık verir: “Bir süreç içindeki değişikliklerin tümü.” Bu değişimi bir türlü içlerine sindiremeyen siyaset adamları kuruluş aşamasından başlayarak bu kurumlara karşı saldırıya geçtiler. Bu saldırı hem kurumların kuruluş yerlerine karşıydı, hem de kurucuları Yücel ve Tonguç’a. Hele bir de Köy Enstitüleri’nde okuyup, öğretmen olanlar köylere dağılıverince bu saldırganların huysuzlukları daha bir arttı. Kurucularıyla öğretmenleri suçlamaları ne bitti, ne de tükendi. Köy enstitüsü kökenli öğretmenler bir kişilik değişiminin, Atatürk devrimlerinin köylerdeki temsilcileriydi. Bu kez öğretmenle köy hocası kavgası girdi araya. Biri haktan, bu dünyanın güzelliklerinden yanaydı, öbürü ise rahle eğitiminden, öbür dünyadan yana koydu ağırlığını. Kolayı seçen siyasetçiler öğretmenlere ve köy enstitülerine karşı tavrı benimserken, rahle eğitiminden yana hoşgörülü ağırlıklarını koydular. İçin için köy enstitülerini yıpratma yolunu seçtiler. Ne yazık ki bu konudaki ilk adımlar CHP sıralarından geldi. Yücel ve Tonguç görevlerinden uzaklaştırılarak muhalefet partisi olan DP’nin o azgın mı azgın köy enstitüleri karşıtlığının önünü açmış oldular.

Bütün enstitüler gibi Arifiye Köy Enstitüsü de DP iktidara gelir gelmez payına düşeni aldı. 1950 sonrasında enstitü müdürlüğüne İsmail Safa Güner Düziçi’nde eğitim başlığı, İvriz’de ve Gököy’de enstitü müdürlükleri yaptıktan sonra Arifiye’ye verilmişti. Arifiye’de onun her adımını izleyen, onu yukarıya

gammazlayan her yerde olduğu gibi orada da vardı. İsmail Safa öylesine onurlu bir insandı ki "ahlaksızlığı" kendine iş edinmiş olan kimselerin, onu oraya buraya kötülükleri neyi değiştirdi ki. Ama bir yönetim kötüyü iyiye yeğlemeye başladı mı ona da artık güven diye bir şey kalmazdı. İsmail Safa ki her davranışında eğitimciliğin engin güzelliği vururdu dışa. Kim bilir daha önce çalıştığı yerlerde ayağını çelmeleyecek bir neden bulamayanlar, Arifiye de onun üzerine yüklendikçe yüklendiler. Artık Ankara'da DP azgınlarının her sözüne kulak veren Tevfik İleri gibi her türlü devinimiyle bakanlığı tedirgin eden bir insan vardı orada.

19.XI.1951 Pazartesi günü yapılan gizli oturumda Reşat Şemsettin Sirer'le Tevfik İleri karşılıklı olarak Köy Enstitüleri'ni hale yola koyuşlarının tartışmasını yaparlarken Tevfik İleri sözü Arifiye Köy Enstitüsü Müdürü İ. Safa Güner'e getirerek şöyle der: "Arkadaşlar devraldığımız müessese temiz değildi. Bir ay evvel Arifiye Köy Enstitüsü Müdürü'nü 6-7 aylık sıkı bir teftiştin sonra vekalet emrine almak zaruriyetinde kaldık. Reşat Şemsettin beyefendi arkadaşımızın İlk Tedrisat Umum Müdürlüğü'ne getirdiği ve benim orada bulduğum zata, Arifiye'ye tayin edilmiş bulunan bu arkadaş, bu müdürü ona sordum, nasıldır? İyidir. Yaptığım tahkikat sonunda maalesef hiç de iyi olmadığı meydana çıktı." İşte DP bakanının gerçek eğitimciye bakış açısı bu!..

İ. Safa Güner enstitüden ayrılırken, bir kamyon kiralayacak parası bile yoktu cebinde. Öğretmen dostlarının yardımıyla çoluğunu çocuğunu o kamyonu yükleyerek uzaklaştı Arifiye'den. Ardından da onun hiç de istemediği olaylar birbirini izledi. Pek çok öğrenci sürgün edildi başka enstitülere.

Enstitülerin temellerine dinamit koyanlar o gizli oturumda içlerindeki zehri kapalı kapılar ardında kusup durdular. Din bezirgânları bu ülkede eninde sonunda Atatürk Türkiye'sinin sağlam temelleri karşısında yıkılmak zorunda kalacaklardır. Yücel ve Tonguç üstün nitelikleriyle, insan sevgileriyle hep anılacaklardır. Bakın köy enstitülerindeki hızlı değişimi, gelişen

düşünceleri karalama yollarını büyük bir hızla yürüten DP ve onun insan karalamada en küçük bir insani değerlerden yoksunluğunu, acımasızlığını, toplumsal aydınlanmadan ürküntüsünü yine o ünlü gizli oturumundaki şu tümceleri göstermiyor mu? Gelin bakalım o tümcelerine birlikte bir göz atalım: “Bir seneden beri inceden inceye yaptığımız tahkikat sonunda komünizm manifestosu tercüme edilerek Hasanoğlan Enstitüsünün birtakım talebelerine dağıtılmış olduğunu tespit ettik. Bu iş bu kadar sistemli, bu kadar hainane idare edilmiştir. Hakkı Tonguç’un bu derece laubalilik, müsamahalı teşvikleri olan dosyası hazırlanmış ve Şurayı Devlete verilmiş bulunmaktadır.”

Bakan İleri böyle diyerek Tonguç Baba’yı karalamaya çalışıyordu; ama aydınlık yüzünden, sevgi dolu yüreğinden yansıyan parıltılarla dimdik ayakta duran Tonguç’un karşısında zavallı bir konuma düşüyordu bakanın kendisi!.. Bu denli karalamacı, sevgisiz ve saygısız bir bakan olan İleri’nin hem D.P.’ye, hem de Atatürk’ün başbakanlığa dek yüceltiği Bayar’a nasıl da yakıştığı ortada değil miydi? Köy enstitülerine bu denli düşmanca yaklaşan bir partiden ve onun bakanından daha başka ne beklenebilirdi ki!.. Yücel ve Tonguç ne denli yapıcılar, Menderes – İleri ikilisi de o denli Cumhuriyet yıkıcılarıydı!.. Ne yazık ki onların geride bıraktıkları yıkıntılara yenileri benzer yıkıntılar eklemeye çalışmaktadırlar...

Bu gizli oturum sürecine dıştan şöyle bakılınca sanki Sırer’le İleri arasında köy enstitülerine “İhanet”te bir yarış olduğu izleğine kapılır insan. Oysa birinin ötekinden hiç de ayrımı yoktur. Her ikisi de tam bir köy enstitüsü düşmanıdır. Bu kurumlara ihanet onlar için ana ilkedir, bunun için bulunup oturtulmuşlardır o koltuklara. Anadolu’ya göz attıklarında ülkenin dört bucağından köy enstitülerinin eşsiz güzellikleri çıkıp gelir bakanların karşısına... Çok kısa bir sürede ülkenin gurur kaynağı olan bu kurumlardan ürkerlerken, bir başka yanlarıyla da o kurumları karalama, halk gözünde düşürme yollarını ararlar... Ne yazık ki rahle eğitiminin hayranları bunu kolayca bulurlar da... Çünkü onlar “vicdan” denilen insanı yücelten kim-

liklerini haraç mezada çıkarıp, politik çıkarları için satmışlardır. Onun için o gizli oturma odasındaki İleri'nin her türlü insani değerlerden soyutlanmış diline bir göz atalım, bir bakan sorumlusu bulunduğu kız öğrencileri için bu denli çirkin dili nasıl kullanabilir? "Bir noktaya daha temas edeceğim. Köy enstitülerini nasıl teslim aldınız dediler. Kendileri (yani Sıralar) gayet iyi bilirler: Komünizmin telkin unsurlarından birisi de aile mefhumunu yıkmak yok etmektir. Din mefhumunu yıkmak nasıl gayelerinden biri ise, aile mefhumunu yıkmak da diğer gayelerinden biridir. Birtakım genç insanların komünizme intibaklarını temin etmek için buldukları çare, para yerine serbest cinsi münasebetlerdir. Gençler bununla avlanıyor arkadaşlar. Köy enstitülerinin bir feci faciası da budur. Dağ başlarında kurulmuş olan, valilerin, maarif vekâletinin umum müfettişlerinin girmesi yasak edilen ki bu arkadaşlar her yere girer oraya giremezler. Bu müesseselerde 500 erkek çocuğun yanında hepsi 10, 20, 22 yaşlarında 60 – 70 kız çocuğu beraber okur beraber çapa çapalar, beraber horon oynar, gece yan yana pavyonlarda yatar. Bu yüzden nice çocuklar düşmüştür... Bu gizli celsede söylenebilir. Nice köy kızları serbest fuhuşa teşvik edilmiştir." diyebilecek denli aklını siyasal yolda yitirmiş bir bakandan başka hangi insafli düşünce beklenebilirdi ki,, Öyle anlaşılıyor ki DP'de köy enstitülerinin gerçek kimliğini anlayan bir tek kişi yoktur. Saldırı, acımasızlık onların yaşamalarında en ön sırayı alırken, ülkeye hizmetteki kusursuzluk onların gözünde hiçtir! Büyük çiftlik sahibi olup da sürekli köylüleri, yoksulları sömürenlerden başka ne beklenebilirdi ki!.. Dağ başlarında kurulduklarını eleştiren bu ikiyüzlü siyaset bezirganları köy enstitülerini beğenmedikleri yerlerden alıp ovalara mı, kentlerin yanına başına mı taşdılar ki? Namuslu devlet adamı binbir emekle kurulmuş kurumlara hiç olmazsa saygılı yaklaşır...

Nadir Gezer (sağdan ayakta ilk öğrenci) tarım alanında soluklandıkları bir anın anısıdır.

Öğretmenliğinizin ilk yıllarından ve köy enstitülerine yapılan saldırılardan söz edelim mi?

Benim mezuniyet dönemim (1951 – 1952)belki de bu konuda en şanssız dönem oldu. Bütün arkadaşlarımızı yurdun dört bucağına dağıttılar. Arifiye Köy Enstitüsü'nün öğrenci aldığı iller, Kocaeli, Bilecik, Bolu, Bursa ve İstanbul'un Anadolu yakasıydı. Enstitüyü bitirmeden önce bu illerden hangilerinde çalışmak istediğimiz soruldu ama isteklerimiz kesinlikle yerine getirilmedi. Her birimizi hallaç pamuğu gibi yurdun dört bucağına atadılar. Hiç kuşku yok bunda Bakan Tevfik İleri'nin köy enstitülerine karşı düşmanca tavrının büyük payı vardı. Örneğin köylüm ve sınıf arkadaşım, Ali Gülmez Van'ın Muradiye ilçesinin Sor köyüne atandı. Beni de Çorum'un merkez köylerinden Takrankozlusu köyüne verdiler... Okulsuz bir köydü bu!.. Bu

tavır yeni mezunlara bir saldırı değildir neydi? Köyüme gittim, öğrenci sayımını yaptım. Muhtar öylesine ilgisizdi ki; tanışır tanışmaz bana sorduğu ilk soru "Alevi miydin, yoksa sünni miydin? Benim dinsel kimliğim onu neden ilgilendiriyordu? Sessizce geciktirdim onun sorusunu... Yaşamım boyunca insanların dinsel düşüncelerine hep saygılı olmuştumdur. Benim nice bir insan oluşum neden onu ilgilendiriyordu ki? Köy enstitüsünde biz yanı başımızdaki arkadaşlarımızın durumunu hiç de birbirimize sormazdık. Bu durum "çirkin" siyaset adamlarının toplumsal yaratılarıdır? Halkımızı hep bu dinsel görüşlerine göre ayırdılar. Köy enstitülerine karşı düşmanca tavırlarının kökeninde hep böylesi ayrımcılık ağır basmıştır...

Enstitüde son yılımda Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Fen Bölümüne başvurmuştum. Biricik öğretmenim, güzel insan Hikmet Muğulkoç benden emeğini esirgememiş, ilk aşama sınavı olan kompozisyon sınavını vermiş, ardından da Tahrankozlusu'nda çalışma olanağına kavuşmadan ikinci aşama sınavına girmeye hak kazanmıştım. O da gerçekleşerek yeniden öğrenciliğe dönüvermiştim. İki yıl dediğin nedir ki başımı kaldırmadan, Ankara'da gezip tozmadan Gazi de bitivermişti işte!.. Temmuzun yakıcı sıcakını aşarak uzun bir tren yolculuğundan sonra Mardin'in Derik ilçesinde almıştım soluğu. Artık Anadolu'nun binbir derinlikleri mekânım oluvermişti. Gerçeği söylemem gerekirse siyaset adamlarına yaslanarak bir yerlere tırmanmaktan bütün yaşamım boyunca nefret etmişimdir. Öğretmenliğim süresince tek dayanağım Cumhuriyet gazetem olmuştur. Özellikle 1957 sonrasında DP. için gelen felaket zillerinin çaldığını gazetem elime aldığımda yasaklanmış bomboş sayfalar fısıldar gibiydi.

Ah o köy enstitülerinin, insanlık erdemindeki yerini bir türlü kavrayamamış olan DP. ve onun kurucuları, bu güzelim kurumların yıkıntıları altında kaldılar. Gerçekte o kurumların halkla yükselmiş, yücelmiş, halk okullarıydı. Köy enstitülerinin dayanağı halk deyişleriydi, halk türküleriydi, halk oyunlarıydı. Bu kurumlar derinden derine gücünü buradan alıyordu. Sevgi-

lerle sevinçler arasında öylesine bir bağ oluşturuyordu ki; horonlardaki kolkola girmiş kızlarla erkeklerin yücelen haykırışlarındaki bu ender rastlanan çığlık çığığa sesler tüm Anadolu'yu Kepir'den, Cilavuz'a, Beşikdüzü'nden Düziçi'ne gönül bağına taşıyor, sevgiyi sevgiye katarak "Ey Anadolu kıpırda artık uygarlığa yeni katkılar için, Atatürk, İnönü, Yücel, Tonguç, Balkır, Güner... daha nice yücelerden yüce kişiler kulakları ipincecik duyarlılıklara açık kişilikleriyle yeni yaratılara yaratılar katabilirlerdi. Yapılarının derinlerinde o yücelik vardı. Ülkeyi karanlıklara sürükleyenler de, kendi yazgılarıyla kalıverirlerdi. Öyle anlarda koca Anadolu duyarsızlaşıverirdi. Ya da dayancı tükenir, boğar atıverirdi bir yana...

İsmet İnönü, İsmail Hakkı Tonguç ve Hasan Âli Yücel ile ilgili anılarınız var mı?

Her üçüyle de yakın bir ilişkim olmadı. Sevgili İnönü'yü uzun yıllar muhalefet önderliği döneminde izledim. Gazetelerde devrim karşıtlarına karşı verdiği savaşımı görmenin mutluluğunu yaşadım. Onun hakkında yazılmış kitapları okuyarak, onun üstün önderliğinin ilkelerini öğrendim.

Hasan Âli Yücel'le Tonguç Baba'yı Gazi Eğitim Enstitüsünün giriş bölümünde ilk kez yan yana görmüştüm. Ne yazık ki köy enstitülerinde okuduğum yıllarda her iki güzel insandan da sanki söz etmek yasaktı, ama onları öğretmenliğim süresinde yazdıkları yazılarından ve yayınladıkları kitaplardan çok yönlü, direngen, ülkesever, köy ve köylüden yana ağırlıklarını koyabilen gerçek anlamda aydın birer insan olduklarını öğrendim. Ondan sonraki dönemde usum ve yüreğim onların sevgisiyle buluştu. Onlara karşı olan sevgim içimin derinlerinde sürekli yineleyerek pekişti. Artık ben salt bir köy enstitüsü mezunu değil, köy enstitülülüğün değişmez savaşımçıları arasında kendimi buldum. DP'ye karşı her geçen gün nefretim artarken köy enstitülerine emek verenlere karşı inanılmaz bir sevgi bağım gelişti içimde...

Bugün ülkemizin ana sorunları hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Bugün biliyoruz ki ülkemizin pek çok ana sorunu vardır. Kimi sorunlar geçici olabilir... Ama bence bugün, yani 2002'den bu yana AKP iktidarı süresince açığa çıkan, sürekli bir artış gösteren ana sorun eğitim sorunudur. Bu sorun bugünden yarıya gelip geçici değil, her gelen yılla orantılı olarak toplumu sarıp sarmalayan, ulusallıktan uzaklaştırılan, laiklik ortamını felce uğratan, insanlar arasında ayrımcılığa taşıyan, taşırken bölüp parçalayan eğitim sorunudur!.. Bu soruna sanki bugünün sorunumuşçasına duyarsızca yaklaşanlar yanılığlarının acı faturasını kuşakları yitirdikçe anlayacaklardır..

Dinsel sarmal öylesine sömürüdür ki bir sarmaşık gibi sarıldığı ağacı kurutur, ona yaşam hakkı tanımaz. Dinsel yönetimler de kendilerini toplumu yönetmeye hakkı olan tek yönetim biçimi olarak algılar... Bugün laiklik dışı kalmış İslam ülkelerinde yaşanan akıl dışı olaylar, her şeye hoşgörülle bakmayı iş edinmiş, insanların aklını başına taşıyamayacaksa, bu insanlar ne zaman ülke sorunlarının derinlerine inme gereği duyacaklardır acaba?

İki binli yıllarda yol alırken, her aydının sorgulaması gereken soru şu olmalıdır: Ülkemizin yetişen kuşakları çağcıl bir eğitim anlayışıyla eğitiliyor mu? Bu sorunun yanıtını net bir dille ortaya koyamayan insan ne aydındır, ne de yeni kuşakların çağcıl bir eğitim anlayışıyla yetişmesinden yanadır... Bu toplumsal gerçek böyledir ama, 2002'den bu yana iktidar dümenini ellerine geçirenler neler gerçekleştirme yolundaydılar böyle? Özlemlerinin derinlerinde yatan kaygılar nelerdi? Sayın Cumhurbaşkanı iktidar dümeninin en başında değil miydi? Bir gün geldi içinde büyüttüğü özlemi şöyle dışa vuruverdi: "İslamiyet camilerle sınırlandırılmaz!" Öyle anlaşılıyordu ki onun gönlündeki İslamiyet her kesimi sarıp sarmalamalıdır. Her insanın yaşam kaygısı İslamiyet'le bütünleşmelidir. Yani insanoğlunun bütün evrenini bütün bu düşünce sarıp sarmalamalıdır. Peki Sayın Cumhurbaşkanı'na soralım: İnsanın aklını kullanma yetisi, bağımsızlık dü-

şüncesi ve özgürlük içinde bir şeye karar verme bilinç düzeyi nerede kaldı? İnsanların kafasında bin bir sorunun açığa çıkmasına neden olmadı mı? Gelin de çıkın işin içinden...

Laikliğin “adam olmakla” eşdeğer olduğunu düşünen büyük insan Atatürk'ün bir Cumhurbaşkanı olarak oturduğu bu orundan esen yeller insanı boğuntulayacak bir düzeyde değil miydi?

Yine AKP iktidar dümenini eline geçirdiğinden bu yana sekiz ile on altı yaş arasındaki çocukların yaz dinlencelerinde Milli Eğitim Bakanlığı'ndan Diyanet İşleri Başkanlığı'na oradan da bir pıtrak gibi türemiş olan tarikatlara doğru uzanan, sayıları her geçen yıl çoğalan Kur'an Kursları bu yavrucukların başlarına musallat olmadı mı? Çocuklar dinlenirken başka etkinliklerle yetiştirilmeleri gereken günlerini imamların karşısında, bilmedikleri, anlayamadıkları bir dilin kıskacında tüketiyorlardı... Çocukların özgürlüğü yoktu. Böylesi yaratılmış ortamda ne oldu? Konya'nın Taşkent ilçesinin oldukça uzağında Toroslar'ın derinliklerinde Özel Bağcılar Boğaziçi Kız Öğrenci Yurdu'nda gaz sızıntısı nedeniyle oluşan patlamanın yarattığı çöküntünün altında on yedi kız öğrenci ölüverince, bu yavrucukların hangi “tehlikelerle” karşı karşıya kaldıklarını göstermiyor muydu? Bu olay üzerine özel uçağıyla her yana bir kuş gibi uçuveren Başbakan ne dedi biliyor musunuz? “Kur'an söz konusu olunca her şey mubahtır”

Yine iktidar döneminin ulusal eğitim orununda oturan Bakanın bu olay üzerine sesi soluğu kesiliverdi!.. “Nurculuk” düşünüyü altında ezilerek çağıdışı kalmış dünyasının derinliklerinden inleyerek “Atatürk'ü sevmek zorunda mıyım?” diyerek içinde yaşadığı korkunç bunalımı dışa vuruyordu...

O Atatürk ki sönmez bir aydınlığın yaratıcısıydı. Ulusal Kurtuluş Savaşı'na noktayı koyunca “Şimdi amacınız nedir Paşam” diye sormuştu gazeteciler... Büyük dehaların ileriye, daha ileriye yönelik aydınlığı gibi şaşmaz bir yapıları vardır. “Şimdi mi?” diye sormuştu. Ardından da gazetecilerin sorularını şu

şekilde yanıtlamıştı: “Milli Eğitim Bakanı olarak ulusal kültürü yükseltmeye çalışmak en büyük emelimdir.” Ne yazık ki iki bin yıllarının çağdışı kalmış yöneticilerinin her birinin dünya görüşlerinde çocukları kendi gelecekleri için ipotek altına alma yarışını yaparlarken her birinden değişik öbür dünya kaygıları vuruyordu dışa!.. Vurma bir yana, içinde buldukları olumsuz koşulları o denli çok beğeniyorlardı ki, sanki dünya onların çevresinde dönüyormuş gibi içinde buldukları çıkmaz sokaklar içinde dönüp duruyorlardı...

Günümüz eğitimi her yönüyle sorun, eğitimde sorunları aşmak için neler yapılmalı?

Bugün artık çağcıl eğitimin yaratıcı gücü üç ana konuyla iç içedir!.. Nedir bunlar? Eğitim ve öğretim çağındaki çocuklar araştırmaya yönlendirilmeli, onlara sürekli gözlem olanakları verilmeli, bu iki ana konu deneysel olanaklarla desteklenmelidir. Bütün bu çalışmalar ortamında öğrenciler yaptıkları deneylerden bireysel olarak sorumlu olmalıdırlar...

Bugün ülkemizde ortaya konulan eğitimin dinsel içerikli olduğu bir gerçektir. Böylesi bir ortamla kuşatılmış öğrenciler ne araştırma sonuçlarına, ne de gözlem ve deneylerle bu sonuçları destekler nitelikte konuya yaklaşabilirler... Uslarında yaratılmış olan ikilem yargı bu sonuçları benimsemeyi engeller... Ayrıca bu koşullarda eğitilen çocuklar çevrelerine karşı olup bitenlere ilgisiz kalırlar... Her doğal olayın oluşumuna tanrısal bir içerik verir ve onun neden ve niçinlerinin üzerinde çalışma ve düşünme gereğine inanmazlar.

Köy enstitülerinde derslikler, deneylikler, işlikler ve geniş tarım alanları, öğrencide bu üç ana ilkeyi destekler nitelikte öğrencinin araştırma, deney ve gözlem gücünü destekleyici ve yükseltici bir güce taşıyordu. Onun için köy enstitüsü öğrencileri çevreleriyle çok yakından ilgilenir, karşılaştıkları sorunları çözme olanağına yönelirlerdi....

Köy enstitüleriyle ilgili çok yazılıp çiziliyor, sizce enstitülerin anlatılmayan yönü kaldı mı?

Bu sorunuza dıştan bakıldığında yanıtlanması güç bir soru gibi geliyor... Kanımca anlatılmayan yönü kaldı gibi duyarlık içimi sarıyor. "Nedir bu yön?" diye sorabilirsiniz... Elle tutulup gözle görülen bir yön değil bu!.. İnsanı içten içe sarıp sarmalayan, düşündükçe düşün dünyamızı sürekli bir devinime sürükleyen, derinden derine geliştiren, evrensel bir büyüklüğe taşıyan yöndür bu!.. Belki de hiç ayırdında olmadan insanı sevecenlikle insana taşıyan, sevgiyi üreten, yaşamı güzel bir yanından kucaklamayı öğreten bir bambaşka yöndür bu!.. Enstitü bir bütün olarak kişiliğinizi uyarca düşüncelere taşıyor. Bundan ayırdında olmadan mutlanıyorsunuz, esenleniyorsunuz. Böylesi bir kurumda eğitilmiş olmanın sevincini büyütüyorsunuz içinizde...

Nadir Gezer'in bir günü nasıl geçer? Hangi gazete, dergi ve kitapları okur? Televizyon izler mi?

İlk sorunuza yanıtlarken bir tütüncü çocuğu olarak yetiştigimi vurgulamıştım. Tütüncülük keyfi bir yaşamı yasaklar insana. O çocukluk günlerimden gelen bir alışkanlıktır bu bende!.. Sabahları güneş doğmadan çok önce kalkarım yatağımdan. Sabah ağartısını izlemek, doğanın uyanışını gözlemekten sevinç duyarım. Günlük çalışmamın en büyük bölümünü sabahın dördüyle on biri arasında gerçekleştiririm. Saat on birden sonra gazetemi alır okurum. Öğle yemeğinden sonra da dışarı atarım kendimi. Öğretmenevinde arkadaşlarımla buluşmak, onlarla günlük olaylardan sohbet etmekten ayrı bir zevk alırım. Kentin kalabalık ortamında dolaşmak, pazaryerlerinde o bağırıtı, çağırıtı içinde dolaşmanın da apayrı bir yeri vardır yaşamımda. Kitapevleri, yeni yapıtlarla buluşma yerimdir.

Cumhuriyet gazetem elimden düşmez.. Koşullar ne olursa olsun gazetemi almadan duramam. Köy enstitüsünden sonraki eğitim yuvam Cumhuriyet gazetemdir. Varlık, Çağdaş Türk Dili, Türk Dili, Kıyı, Damar v.s gibi dergileri izlerim. Yaşantımın yeni bir yoludur dergiler benim... Okumamla yazmam arasında bir

koşutluk vardır her zaman. Yazdığın, üzerinde çalıştığım yapıtı besler nitelikte yapıtları okumayı yeğlerim...

TV'yi kanaldan kanala dolaşmaktan hiç hoşlanmam. Çok ilginç bir olay varsa TV'yi izlerim. Haberler için radyoyu yeğlerim...

Son olarak okuyuculara, aydınlara, öğretmenlere ve gençlere neler söyleyeceksiniz?

Aydınlanmanın yönü yöntemi değişmez Her tür eğitim basamaklarını bitirene de aydın insan denmez. Aydın insanın toplumsal sorumlulukları her zaman ağır basar. Çıkarıcılığa dolanmış insanlar hangi eğitim kurumunu bitirirse bitirsin aydın olamaz. Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet Türkiye'si'nde pek çok Cumhuriyetin temel ilkelerine karşı duran adları bilim adamlığına yükselmiş, nice insanı gördük ve tanıdık!.. Onların özlemi karanlıktır...

Aydınlığın yolu gerçek anlamda okumadan geçer. Asla ve asla çok para kazancından geçemez. Paraya çok düşkün olan tipler salt kendilerini düşünen tiplerdir. Onlardan topluma hayır gelmez. Aydın insan okuduğu gazeteden kitaplara dek bir seçki vardır onun önünde!.. Gerçekten aydın insan, aydınlığın da taa kendisidir...

Aydınlara, nice aydınlık günlere merhaba...

Nadir Gezer öğretmenim bu uzun söyleşi için size çok teşekkür ediyorum. Sağlıklı ve güzel günler diliyorum...

Sevgili Erdal Atıcı kardeşim ben de size teşekkür ediyorum..

CAFER GÖK'LE SÖYLEŞİ

Erdal Atıcı, Cafer Gök, 2010

**“CUMHURİYETİN KURULUŞU BİRÇOK ÇIKARCININ,
BEYLERİN İLERİDE ÖNÜNE SET ÇEKİP ÇIKARLARINI
ÖNLEMİYİ HEDEFLİYORDU...”**

Pazarören Köy Enstitüsü mezunu Cafer Gök, yaşamı boyunca “vatan sevgisi ile dolu bilerek yapan, okuyup öğrenen, öğrendiğini başkalarıyla paylaşan, ayırım yapmadan insan sevgisi ile dolan, her zaman katılımcı eşit paylaşmayı seven, incinip incitmeden yaşayan, kimseyi küçümsemeyen, hak ve adaletten

ayrılmadan laik bağımsız Atatürkçü" öğrenciler yetiştirmeyi amaçlamış. Bu yönde çalışmalar yapmış, öğrenciler yetiştirmiş... 50 yıldan bu yana Hacibektaş Derneğine üye, derneğin her kademesinde çalışmış başkanlığını yapmış. "Hacibektaş Veli Dostluk ve Barış Ödülü" sahibi... Kendisiyle Ankara'da söyleştik...

Bize Cafer Gök'ü tanıtır mısınız? Nerede doğdunuz? Ailenizi, köyünüzü, köylünün durumunu, ilkokulunuzu ve ilkokuldaki öğretmeninizi anlatır mısınız?

Resmi kayıtlara göre 15.01.1929 da Hacibektaş ilçesi Zir Mahallesinde doğdum. (Esas Doğumum ise 1928'dir.)

Ailem o günün koşullarında Rençperlik (çiftçilik) yapardı. Yani tarımla uğraşırđı. Ben doğduğumda 3 amcam 2 halam varmış. En büyükleri babamdı. 2 numaralı amcamın ben 5-6 yaşındaydım öldüğünü biliyorum. Dedelerimi tanımadım. Annemin babası Çanakkale savaşında şehit olmuş veya kaybolmuş. Esir düşmüş olabilir geri dönmemiş. Babamın babası da askerde çavuşmuş. Sonradan âmâ (kör) olmuş. Benim adım ondan alınmış. Anneannem 3 kızını yetiştirip evlendirmiş. Babaannem de beni epeyce omuzlarında taşıdı. O zamanlar evlerde su olmadığı için evde kullanılan sular çeşmeden testilerle temin edilirdi. Bir gün beni omzuna alan babaannem (ebem) bulutlu bir havada çeşmeden (üçpınardan) testileri doldurdu beni omzuna alarak eve yol aldık. Yolda şimşekler çakıp gök gürültüleri başlamıştı ki babaannem korkma Cafer (Cafer) Allah dedenin arabaları geçiyor bunlar yağmur (bereket getirir) dedi. Nedense Allah dedenin arabaları sözünü hiç unutamam.

Sonra kardeşler ayrı ayrı ev kurdu. Halalar evlendi her biri ayrı ayrı aile oldu. Tabii ki biz de ayrı bir aile olarak köyümüzde yerimizi aldık. O zamanlar Hacibektaş köy değil nahiyeydi. Nahiye müdürü belediye başkanı vardı. Ve üç muhtarlıktı. Nahiye olduğu halde tarımla, hayvancılıkla uğraşılırdı. Zanaat kolu yoktu.

Bizim çocukluğumuzda nahiyede kahve de yoktu. Mahalle odaları denilen 40–50 kişilik odalar vardı. Bu odalarda akşamları veya kış günleri mahalle erkekleri toplanıp hem dertlenir hem mahalle işleri konuşulurdu. Kitap okuyup masal anlatırlardı. Daha çok cenk kitapları okunurdu. Bu odalar ayrıca düğün nişan gibi toplantıların da olduğu mekânlardı. Cem toplantıları da yapıldığı olurdu. İmece işi Hacıbektaş Veli zamanından bu yana yapılan bir kuraldı. Hasta güçsüz asker ailelerinin işleri imece ile yürütülüp para alınmazdı. 1940'lı yıllarda haberleşme ulak (yani yaya) ve mektupla yapılırdı. En yakın köylerden bile cenazeye yetişilemezdi.

Ben de Hava ebemin babaannemim cenazesine Pazarören'den gelemedim. 20–30 gün sonra aldığımız mektup içerisinde de bildirilmedi. İzine gidinceye kadar bilgim olmadı o zaman öğrendim. Biliyorlardı ki ben babaannemi çok seviyordum belki derslerimi aksatır veya izin alıp gelir diye bilgi verilmemiştir. Zöhre ebem ise 5km uzakta Çivril köyünde yaşardı. Dedem ölünce 3 kızı ile kalmış onları büyütmüş, en büyüğü annemdi. O tarihlerde geçinmek tamamen insan gücüne ve emeğine dayandığı için erkek çocuklar aileler için büyük bir varlık olup ailenin devamının onlara bağlı olduğuna inanılırdı. Annemin ilk çocuğu bendim. Benim küçüğüm de erkek olunca anneannem bizleri çiftelerim diye sever okşardı. Kendi eşinin askerden dönmemesi erkek çocuğunun olmaması bu sevgiyi artırıyordu. Her hafta hem bizleri görmek hem de annemin haftalık yufka ekmeğinin pişmesi, çamaşır yıkanması işlerinde yardımcı olmak için 5 km yolu yürüyerek gelirdi.

1940'larda Hacıbektaş nahiyeye olmasına rağmen fırın yoktu. Her aile ekmeğini, aşını kendi yapardı. Annem okur ve yazar değildi. Babam ise askerde mektup yazabilmek için kendi kendine öğrenmiş. Kendi anlayacağı kadar okur ve yazardı. Yoksulluk içinde büyüyen babam ilçede sevilip sayılan, kardeşinin ölümü nedeniyle yaratana küsercesine sakalını ölünceye kadar kestirmedeği için "Emin dede" olarak saygı duyulan kişi olup 30 Ağustos 1992 de 92 yaşında hakka yürümüştür.

Doğduğum yer nahiye merkezi olan Hacibektaş, Nevşehir ilinde 666 km² yüzölçümlü bir yerleşim merkezidir. Rakımı 1250 metre olup ilçe merkezinde Sulucakarahöyük'te yapılan kazılarda Hitit ,Frikya, Roma ve Bizans dönemlerine ait buluntular çıkmaktadır.13.yüzyıla değin Sulucakarahöyük olarak bilinen yerleşim yeri Hacibektaş Velinin yerleşmesi ile Hacibektaş olmuştur.Nevşehir Ankara yolu üzerinde olup Nevşehir' e 46 Kırşehir' e 44, Kayseri'ye 90 ve Ankara'ya 235 km'dir. Tarımla uğraşı temeldir. Az da olsa hayvancılık yapılıır. Ayrıca turistik hediyelik eşyalarla mermercilik yapılmaktadır. Kasabada tarihi yapı bugün müze olan Hacibektaş Veli yapıtıdır. Bu müzeyi yılda milyonlar ziyaret eder. Müzenin açılışı 1964 yılı 16 ağustosudur. Hacibektaş'a 1882 tarihinde belediye kurulmuş 1948'de de ilçe merkezi olmuştur. Müzeden başka Bektaş Baba, Kadıncık Ana, Çilehane, Beştaşlar gibi tarihi yerlere sahiptir. Dedebağ gibi mesire yeri bulunmaktadır. Nüfusu son sayıma göre 8 bindir. İklim içanadolu iklimidir. Yazları sıcak kışları soğuktur.

İlkokula 1935 yılında başlayıp 1940 da bitirdim. O tarihte Hacibektaş'ta 5 sınıflı okul olup 5 öğretmen vardı. 1.inci sınıfta Hafız Abdurrahman 2,3 ve 4 üncü sınıflarda Bekir Sami 5'inci sınıfta ise yeni öğretmen çıkmış bizden yedi sekiz yaş büyük genç bir öğretmenimiz oldu. Arkadaş gibi idik. Kulaklıklı radyosu vardı. Evine gider sıra ile dinlerdik. Okul binamız bodrum ve zemin kat olarak yapılmıştı. Zemin kata 12-15 basamakla çıkardık. Eşit şekilde olmasa da kız çocukları da devam ederler aynı sınıfta ders yapardık. 5.inci sınıfta 18 öğrenci olduğumuzu anımsıyorum. Bazı nakiller nedeniyle ancak 2 kız arkadaşımız bizimle mezun oldu. Ayrıca ailelerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için çok arkadaşımız çalışmak zorunda olduğundan sınıfta kalan veya aynı nedenle okula geç gelen arkadaşlarımız vardı. Bazen arkadaşlar babalarına yardım için bir gün okula gelir bir gün gelmezlerdi. Benden 4-5 yaş büyük ağabey diyeceğimiz arkadaşlarla birlikte okuyorduk. Hiç yerli öğretmenimiz yoktu. 1942 -43 den sonra ancak yerli öğretmen atamaları oldu. Bütün öğretmenlerimizi sever sayardık. Zaten kayıt yaptırılırken eti se-

nin kemiği bizim denirdi. Yalnız bir öğretmenimiz çok döverdi. Gerçi hiç sopasını zincirini yemedim ama vurduğunu gördüm. Şimdi ilçe olan Hacıbektaş'ta 3 ilköğretim, 1 lise, 1 yüksek meslek okulu var. Güzel sanatlar fakültesi kararı çıktı. Binaları yapıldı. Öğretime açılmak üzere.

Cafer Gök öğrencilik yıllarında

Pazarören Köy Enstitüsüne nasıl girdiniz? Köy enstitüsüne ilk yolculuğunuzu ve enstitüdeki ilk günlerinizi anlatır mısınız?

Her ne kadar ilkokuldan 1940 Mayısında mezun oldumsa da babamın hastalığı nedeniyle Pazarören'in ilk mezunu olamadım. Babam zatürre olmuştu. O günün koşullarında nahiyede kazada belki ilimizde de doktor yoktu. Olsa da o günün yol ve taşıma araçları ile gidilemezdi. Çünkü yolculuk kağıdı veya hayvanlarla yapılırdı. Babam da zaten o durumda götürülemedi. Paramız da yoktu. Ona bakmak anneme düşmüştü. Bana ise tarlaya

gitmek buğday arpa çavdar tohumlarını tarlaya atıp sürmek işini yürütmek kaldı. 3 kardeşim vardı. Ama onlar küçüktü. Ancak bana çıraklık yapabilen bir erkek kardeşim vardı. O da ilkokul birinci sınıfa gidiyordu. Bu nedenle Pazarören'e güz döneminde gidemedim. 1941 Mart ayında benimle ilkokulu bitiren arkadaşlarım Pazarören'den izine geldiler. Onları görüp konuşunca ben de büyük bir hüznün oluştu. Bereket babam da iyileşmiş benim yapmaya çalıştığım işleri yapacak güce erişmişti. Bu arada evde veya dışarıda arkadaşlarla bir araya gelip görüşmelerde bilgiler alıp ben de gidebilir miyim sorusuna arkadaşlar olumlu bakmış birlikte gidelim demişlerdi. Babama bu kararımı bildirmemle evde annem ebelerim ve yakınlarımızın hepsi karşı çıkıp hem aile geçimine yardım ettiğimden hem de benim özlemime dayanamayacaklarını belirttiler. Ben ısrar ettim. 3 gün kendi yatağım da değil hayvanların yem saman yediği hatılda yattım. Yukarıda belirttiğim aile fertleri razı olmasa da babam dördüncü günü razı oldu. Bana bir şey sormadı. Herhalde sen doğrusun kalk kazaya gidip her türlü evraklarını yaptıralım git kayıt ol şayet zaman bakımından geç oldu diye kaydetmezlerse gelirsün sonbaharda yani eylülde gidersin demez mi. Bir hayvanla değışe değışe binip inerek kazamız Mucur'a gidip gerekli işlemlerle birlikte tahhüt sendi yaptırıp geri evimize döndük. 2 gün sonra yolculuk başladı. Ama bizin evden sanki cenaze çıkıyordu. Hacıbektaş'tan Himmet Dede istasyonuna Çerkez İsmail'in tatar arabası ile gittik. İstasyonda Ankara'dan gelen treni bekledik. Saatimiz zaten yoktu. Gece yarısı tahminen 24 veya 01 saatlerinde tren geldi. Sabaha yakın Kayseri ye indik. Pazarören'e hareket eden bir kamyonla yola koyulduk. Sabah erken çıkmamıza rağmen akşamüzeri okula ulaşabildik. Yolculuğumuzda gittiğimiz kamyonun çadırı bile yoktu. O kamyonla bugün hayvan taşımacılığı bile yapmazlar. İlk yolculuğumda hiç zorluk çekmedim. Beni Pazarören'e götüren 4-5 ilkokul arkadaşım ile birlikte gitmiştik. O gün onların yatakhaneğinde boş olan bir ranzada yattım. Öyle rahat uykuya dalmışım ki sabah kampana sesi ile uyanabildim. Temizlik, spor, kahvaltı sırasından sonra okula kayıtlım başlayacaktı. O tarihte dersler ilerlemiş yaz tatili yaklaşmıştı. Gerçi köy

enstitülerinde tatil değil izin vardı. Çünkü eğitim sürekli devam ediyordu.

Şu anda hatırlamıyorum beni okula götüren arkadaşlardan biri kayıt olmam için idareye götürdü. Sonradan öğrendim ki okul müdürü Sabri Kolçak da oradaymış. Bir konu için gelmiş olabilir. Müdür “ders yılı bitmek üzere bundan sonra tarım dersleri çok olur kültür derslerine çalışıp arayı kapatabilir misin” diye sordu. “Yaparım” dediğimi hatırlıyorum. Bu arada kayıt için ilçe merkezimizde yaptırdığım evrakları da verdim. Müdür güldü. Ve kayıt için idare odasındaki müdür yardımcısına bu genç her işini bitirmiş. Bize kayıt için herhangi bir iş, araştırma bırakmamış. Taahhüt (yüklenme) senedi bile tamam. Hemen kaydını yapın ve sınıfını gösterin derslerine girsin emrini verdi. 1 Nisan 1941 tarihinde Pazarören Köy Enstitüsü’nün D şubesi 427’ nolu öğrencisi oldum. Her nasılsa benden 3-4 ay evvel okula gelen Muharrem Çetin ile Mustafa Demirci aynı şubede 428, 429 numaralarını aldılar. Öyle zannediyorum ki evrak ve yüklenme senetleri tamamlanma işleri bitmediğinden kayıt yapılamamış aynı şubeye düşmüştük. Okula alışmam zor olmadı. Çünkü aile yaşamımızda da geç yatıp erken kalkmaya alıştık. Bir de benden evvel sekiz on hemşerim ilkokul arkadaşlarım aynı okulda olduğu için yalnızlık çekmedim. Ama sonradan kayınbiraderim olan okul arkadaşım Hasan Erol’un mektupları üzerine babam 20–25 gün sonra beni ve arkadaşım komşum olan Hasan Erol’ u okuldan almak üzere çıka geldi. Beni dinlemedi. Müdürle görüştü. Sayın müdürümüz Sabri Kolçak beni çağırdı. Sonra babamın yanında kararımı sordu. Ben de okuyup öğretmen olacağımı söyledim. Babam da sakın biri olduğu için bir şey söylemedi. Müdür beyden izin istedi. Müdür elini uzatıp iyi yolculuklar diledi. Baktım babam çok üzgün. Arkadaşım Hasan Erol da ayrılmak istiyor. Tabii ki aile özlemi içinde. İlk ve son olarak babama yalan söyledim. Sen git biz Hasan’la bir fırsat değerlendirip okuldan gece kaçır geliriz dedim ve yolcu ettim. Babam gitti ama arkadaşım beni sıkıştırmaya başladı. İki ay bu gece yarın gece diye oyaladım. 3 ay sonra izin çıktı. Bu arada okula alışmış ve kaynaşmış olduk. Ve 29 Ekim 1945’de mezun olduk.

Köy enstitüsü yaşamınızda nasıl değişimler yarattı? Bu konuda anımsadığınız canlı örnekler var mı?

Daha evvel de belirtmiş olduğum gibi Pazarören'de bir zorlukla karşılaşmadım. Bir aile yuvası olarak benimsedim. İçinde bulunduğumuz okulun yaşamı da köy yaşantısı ile aynı idi. Okul ve sınıf arkadaşlarımla kaynaşmıştık. Ben öğrenciler arasında bir kavga hatırlamıyorum. Hepimiz öğrenme, üretme, yapma hırsı ile çalışıyorduk.

O yıllar II. Dünya Savaşı yılları idi. Bütün dünya savaş içinde kıvranırken bizler de onların ekonomik sıkıntılarının rüzgârlarının esintisindeydik. Ekmeksiz kaldığımız da oldu. Sabahları patates haşlaması ile kahvaltı yapardık. Yataklarımızın üzeri kiremitler arasından giren karlarla bembeyaz olurdu. Yılına hatırlamıyorum ama ayakkabısız kaldık yemekler için kesilen hayvanların derilerini terbiye ederek çarık dikip giydiğimiz oldu. Yine de okuduk, yazdık, uyguladık okulumuzu tamamlayıp öğretmen olarak köylere döndük.

Köy enstitülerinde küçük bir aile topluluğu değil bir köy kasaba hayatı yaşıyorduk. Kuruluş nedeninde toplu ve gereksinilecek her türlü çalışma alanı vardı. Bütün çalışmalarımız birbirini tamamlıyordu. Çalışmayı, okumayı, paylaşmayı, yardımlaşmayı öğretiyordu. Her şey bilerek planlı olarak sonuca gidiliyordu. Kısaca uygulama yapma, düşünme, araştırma, karar verme ve usla hareket etmeyi öğretiyordu. Teknik iş olarak demircilik bölümünü seçmiştim. Neden nasıl seçtiğimi hatırlamıyorum. Bir iki yıl içinde demirhane başkanlığı görevine seçildim. Kısaca demirhane ve malzemeler benim sorumluluğumda yürüyordu. Yiyecek temel gıdaları kendimiz yetiştirir kendimiz yapardık. Tahminim 1943 yılı sonbaharı kışlık bulgurumuzu da okulca kendimiz yapmıştık. Ama bulgur kaynatmak için kazanları köylülerden temin etmiştik.20-25 kazan vardı.

Köylüye hem manevi borç ödemek hem de sürpriz yapmak üzere kazanların kalaylanması kararı alınmıştı. Kalay alındı. Kalaycı ustası bulundu. Birinci gün kalaylandı. İkinci gün akşam

olurken kalaycı ustası kalay istedi. Sabah hazırlanınca beni çağırırırın dedi. Oysa usta biz buradaki kazanın 2 katı kalay yapacak kadar kalay aldık nasıl olur da biter dedim. Her halde beni çocuk gördü. Bitti dedi. Bende şüphe uyanmıştı. Akşam çantasını almış çıkarken hareketinde, vücut yapısında tuhaflık sezdim. Ustam bir dakika sende bir değişiklik var bana şişman görünüyorsun nedir bu halin dedim. Her halde anlamış olacak ellerini cepleri üzerinde gezdirip bana bir baktı. Sessizce döndü. Ben ettim siz affedin demez mi. Kalayları ceplerine çantasına yerleştirmiş. Okul müdürü ile durumu değerlendirip işine son verdik. Müdür bana “kalay işlerini sen yaparsın” dedi. “Müdürüm kalaycılık o kadar kolay bir iş değil beceri çeviklik maharet ve güç isteyen bir iştir. Ben nasıl yaparım bu işi. Öyle ki kazanlar beni yutar. Sonra kazan, kalay, ısı dereceleri pamukta el hareketleri ayrı uzmanlık gerektiren işlerdir” deyince müdür bey güldü “sen ne düşünüyorsun” dedi. Ben evvela bu ustanın bu işi nasıl yaptığını anlamadım. “Kendisini geçmiş yıllardan tanırım birileri tarafından yönlendirilmesin” dedim. Sonuç ben köylüleri çağırıp bazı nedenlerden demirhanenin bir süre kapalı olacağını söyler, kalay yapacak usta parası karşılığı kalay vereceğimizi söyleyerek ikna edebileceğimi” belirttim. Müdürüm “tamam sonucu bana bildir” dedi. Ayrıldık. Enstitüde müdür, öğretmen, öğrenci her türlü işleri karşılıklı konuşup karar verebilirdik Müdüre söyledğim şekilde kazan sahipleri ile anlaştık. Kalay verdim. Onlar da memnun ayrıldı. Bir iki gün sonra kalaycı geldi. Başkaları tarafından yönlendirildiğini söyledi. Özür diledi. Yine de kazanları aynı kalaycı kalayladı. Çünkü kalaycıyı daha evvelki yıllardan tanıdığımız için kazan sahiplerine bir şey söylemedik. Bu anımı da ilk defa anlatıyorum.

Hacıbektâşta öğretmenlik yaparken 60-63 yılları arasında

Köy enstitüsü size okuma yazma alışkanlığını nasıl kazandırdı? Enstitüde okuduğunuz kitapları anımsıyor musunuz?

Bizler okula zaten okumaya, öğrenmeye aç gitmiştik. Okulda kitaplık olması kitap alıp vermede zorlukla karşılaşma olanağının bulunmaması her akşam okuma ve ders hazırlama saatinin bulunması ve sınıfça kitap tartışmaları bizleri kitap okumaya daha çok itiyordu. Sonuçta okuma alışkanlığı kazandırıyor. Tam 65 yıl geçti, okuldan ayrılalı. Hangi kitapları okuduğumu isim olarak hatırlamıyorum ama daha çok klasikleri okuduğumuz bir gerçektir.

Enstitüdeki demokrasi eğitimi hakkında bilgi verir misiniz?

Bir nebze kalay işinde belirtmiş olduğum gibi okulumuz tam demokratik idare ile yürütülüyordu. Müdür, öğret-

men, öğrenci hatta çalışanlar arasında bir ayrım olmazdı. Kim ne söyleyecekse rahatlıkla anlatıp soru sorma yanıt alma eleştirilip eleştirme hakkına sahipti. Enstitüde demokrasi ders ve işte olduğu gibi her konuda olurdu. Bütün konular hafta sonu değerlendirilir aksayan konular tartışılarak sonuca bağlanıp iyilerinin devamına yanlışların düzeltilmesi için çalışılmasına desteklenmesine karar verilirdi.

Enstitüde uygulanan iş eğitimi hakkında bilgi verir misiniz?

Köy enstitülerinde eğitim; iş eğitimi yöntemi ile yürütülüyordu. Hiçbir öğretim ezbere yapılmaz kültür dersleri araştırma, inceleme karşılaştırma ve karşılıklı tartışmalar şeklinde bir hazırlık sonucu ile gerekirse aynı konuların değişik kaynaklardan yararlanılmasına gidilir bilgi kaynağı ne kadar çok bulunur ve akıla uygun şekilde tamamlanırsa sonuca varılmış olurdu.

Tarım derslerinde okunup öğrenilmekle yetinilmez konusuna göre yerinde uygulama yapılırdı. Örneğin ağaçlandırma işlerinde ya kirizma yapılır veya çukurlar eşilir gübrelenerek fidanlar yetiştirilir. Bunlar için su yolu ark yapılır. Gübre işleri tabii plana göre toprak incelenir değerlendirilir noksanlıklara göre gübrelenir. Hangi fidan hangi toprakta daha rahat daha iyi büyüyüp ürün verir hesaplanır uygulamaya geçilerek yürütülürdü. Duvarcı arkadaşlarımızda yapılacak binaların kullanılması düşünülen yönde yer ve plan tespiti yapıp malzeme ve aletlerini programladıktan sonra işe başlarlar. İlk dönemler okullarımızda gereken inşaat ve tarım işlerini kendimiz yapıp yürütüyor hatta köy enstitüleri arasında imece usulü çalışmalarımız olurdu. Tabii yakın olan köy okullarına da bilgi ve iş olarak yardımcı olunuyordu. Bu konuların öğretmenleri takipçimiz ve rehberimizdi. Köy enstitülerinde yalnız tarım inşaat işleri değil demircilik dikiş nakış dokuma arıcılık sağlık konuları da yer alıyordu. Ve aynı eğitim uygulanıyordu. Öğretmen olduğumda da köyde hava açık ve bulutsuz bir gece ilkokul öğrencilerimle coğrafya dersi yaptığım oluyordu. Kutup yıldızı, büyük ayı, küçük ayı gibi derste okuduğumuz konuları yerinde göstererek tanıtıyordum. Tabii meraklı köylüler de buna katılıp bilgi sahibi olu-

yorlardı. Her zaman uygulamalı bilgiler bellekte kalıcı oluyordu. Şimdi ise eğitim ezbere hatta testlerle kura şeklinde uygulanıyor ve sonuçta unutulmaya mahkûm oluyor. Kısaca araştırıp inceleyip tartışılıp usa uygunluğu ile yapılan eğitimidir. Bugünkü eğitim ise ezberciliğe dayanıyor.

Öğrenciler köy ve yurt gezilerine çıkıyordu sanırım...

Evet köy enstitülerinde köy ve yurt gezilerine çıkıyor değişik bölgeleri görüp yurdu tanıyor köyü ile okulu ile yetinmiyor her bölgenin hatta köyün özelliklerini inceleme fırsatı bulup bilgilenilerek dönülüyordu. Daha önce de belirttim. Hem gezi hem yardım amaçlıydı. Köy enstitülerinde gruplar halinde geziler yapıp bu arada gezilerde bölgenin tarihi ve coğrafi özelliği gibi folklor ve gelenekler adetler gibi yaşam şekilleri öğrenilerek dönülüyordu. Ne yazık ki bu gezilere ben katılamadım. Çünkü daha evvel belirttiğim gibi demirhane benim sorumluluğumda idi. Başımızdaki öğretmen benim ayrılmamı istemiyordu. Bu gezilerle hem köy enstitüleri birbirini tanıyıp hem de değişik görüş ve değişik törelere ait bilgileniyorlardı.

Köy enstitülerinin yıkılma sürecini yaşadınız olaylar nasıl gelişti? Şimdi düşündüğünüzde köy enstitülerinin asıl kapatılma nedeni konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Köy enstitüsünün kapatılması olayı Cumhuriyetin kuruluşundan başladığına inanıyorum. Çünkü Cumhuriyetin kuruluşu birçok çıkarıcının, beylerin ileride önüne set çekip çıkarlarını önlemeyi hedefliyordu. Köy öğretmeni yetiştirmek için kurulan okullar 1926 yılında denenmiş başarılı olamamış 1936 dan sonra eğitim kursları ile tekrar başlamıştır. Ancak köy enstitüleri 1940 yılında yasalaşp çalışmaya başlamıştır. 1940 lı yıllarda II. dünya savaşı nedeni ve birleşmiş milletler topluluğu oluşması ve dünyada yeni hareketi de başlatmıştır. Türkiye'nin de bu dünya gelişmeleri yönünde uyum sağlaması gerekmektedir. O günün iktidarının demokrasiye geçiş için çok partili hayata geçme kararı, köy enstitülerinin kapatılmasını kolaylaştıran etkenlerden birisiydi.

Ama esas konu köylünün uyanması bilgilendirilmesi ve bilinç kazanması ve hakkını aramaya başlamasıydı. Bu durumda şih, şeyh, bey, toprak ağaları gibi gruplar köylünün uyanmasını hazmedemiyordu. Bu çıkar gruplarının çabaları sonucu köy enstitüleri 1954 yılında kapatıldı.

İ. Hakkı Tonguç, Hasan Âli Yücel ve İnönü ile ilgili anılarınız var mı?

Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'la bir kişisel görüşmem olmadı. Ancak çok saygı duyduğum, beğendiğim örnek bir lider olan İsmet İnönü ile 1960 da bence devrim, bir değişim olan 27 Mayıs askeri idarenin yönetimi ele almasından sonra başbakan olduğu zaman bir davet ve yardım almak için Hacıbektaş ilçesinde açılacak olan Hacıbektaş müzesinin açılışını organize eden ve organizasyonda görev alan heyetle birlikte yaptığımız ziyaretimizde tanışma sırası bana geldiğinde köy enstitüsü çıkışlı öğretmen Cafer Gök dememle hemen ayağa kalkmıştı ve şu cümleyi kullandı. Köyü kurtaracak, uyaracak, bilgilendirecek ve eli öpülecek öğretmenler sizlersiniz diye elimi sıkıp yer göstermişti. Heyette ise eski Kayseri milletvekili bakan ve senatör Ragıp Üner ve belediye başkanımız mevcuttu. O kişi İnönü ki dünyada seçimle iktidarı devredip benim en büyük başarıım diyen liderdi.

Pazarören'e gelen konukların okulu gezdirilmesi

İlk öğretmenlik günlerini ve sonrasını konuşalım? Köyde geçen ilginç anılarınız var mı? Köyde hangi sorunlarla karşılaştınız ve köylünün yaşamında neleri değiştirdiniz?

İlk öğretmenliğim Kırşehir'in Mucur ilçesi eski adı Aflak olan Altınyazı köyü olmuştu. 1945 yılı ekim ayı içinde okulu bitirip öğretmen olduk. 29 Ekim bayramından sonra göreve başlamak üzere görev yerlerimize dağıldık. 31 Ekimde Mucur ilçesinde milli eğitim memurluğuna uğrayıp gerekli işlemleri yaptırıp aynı gün ilçeye 8 – 10 km lik yolculuk sonu görev yerime ulaştım. Öğretmen olmuştuk. Köyde daha evvel 3 sınıflı öğretim yapan eğitimci olduğu ve köye benim geleceğim bilindiği için yazılı olmasa da zihnen bir kısım hazırlıklar ve okul yapılmış (demirci olduğum için demirhane yapılmış tabii dış duvar olarak iç

malzemesi sonradan enstitümüz tarafından gönderildi). Okula yakın hazine arazilerinden okul tarlası ve sebzelikler temin edilmişti. Hazine arazisi olmayan yerlerde kamulaştırma veya satın alınarak okul mülkiyeti olarak tapulanıyordu.

İlk karşılayanlar öğretmen ve muhtar ile birkaç köylüydü. Doğum yerim olan Hacibektaş' a 15 km kadar uzaklıkta olduğu için ben ve ailem hakkında bilgi sahibi olmuşlardı. Ekonomik bakımdan zayıf bir köydü. Fakat öğretmen gelmesi için isteklilerdi. O köyde 8 yıl çalıştım. Askerlik nedeni ile ayrıldım. Köyde çalışmamın üçüncü yılıydı. Eşimi ve çocuğumu daha getirememiştim. Ekim ayı sonu idi. Okulda 5 çocuğu olan Hasan Kerkit bir akşam beni ve kayın biraderi olan öğretmeni akşam yemeğine davet etmişti. Havalar da erken soğumuştur. Oturduğumuz odada soba kurulmuş yanıyor fakat sobanın arkası çürümüş ateş parçaları yere dökülüyordu. Hasan ağa benden epeyce büyüktü. Yemekten sonra şu sobayı gönder çürüten yerine yama yapalım dedim. Öğretmenle birbirlerine baktılar ama peki dedi. Fakat soba bir hafta gelmedi. Sonunda bir cumartesi çocuklarını görevlendirdim sobayı alıp getirdiler. Tamiri yapıp hatta arka kısmına da bir körük ilave edip gönderdim. O yıl kar erken yağdı. Sabah cumartesi idi. Öğretmen arkadaş dikkat çekecek hareketlerle okulda dolaşıyordu. İsmi Duran Yılmaz'dı. Dost ne var. İyi görünmüyorsun dedim. Oğlu hasta olduğu için çocuk nasıl ateşi düştü mü diye sordum. Gözleri doldu. Hastalığı devam ediyor evde soba yok ev soğuk dedi. Hemen iki büyük gaz tenekesi bul ve senin önü açık inde(mağarada) eski bir soba var onu da getir dedim. Öğleden sonra başladık. 2 - 3 saat içinde bitirdik. Eve sobayı kurduk. Ama Duran öğretmenin bir türlü ağlaması bitmiyordu. Çok uğraştım ama ben suçluyum diyor başka bir şey söylemiyordu. Nihayet eşi dayanamadı. 15 gün evvelki eniştemlerdeki yemekten sonra siz erken çıkmışsınız. Siz çıkınca bizim bey, öğretmen soba yapacak bizde ısınacağız diye el sallamış. Sıkıntısı o dedi. Kaldırdım kucaklaştık konuyu kapattık Ama nerdeyse o yıl hafta sonu hemen hemen bu gibi işlerle uğraştım. Köyde anormal bir durumla karşılaşmadım. Köylüler çocuklarının okumasını

çok istiyordu. Arazileri fena değildi. Ancak kara saban kullanılıyordu. Bu arada toprağın pullukla daha iyi işleneceğini anlatarak pulluk kullanılması için önerilerde bulundum. Ekonomik durumlarına göre yıllar içinde hemen hemen hepsi pulluk sahibi oldu. Ev yapımlarının nasıl olması gerektiği köyün durumuna göre köy odalarını, ahırını, mutfağı, samanlığı hatta zahirelerini koyacak o günün ambarları bugünün kilerleri olan bölümler, metre kullanımını taşların yuvarlak değil köşeli yapıp dikdörtgen kare şekline konulması gibi konuları gerekirse yapıp ölçerek yapılacağını, gübre kullanılması (o zaman köyde hayvan gübresi kullanılırdı) köyde yaşlı genç çocuk herkesle ilgilenip her türlü desteği sağladım. Ben de köyden çıkmış köye yabancı olmayan köy işlerini bilen biriydim. Köyde eşim de benim kadar çalıştı. Okuryazar değildi ama ortaokul öğrencilerine kompozisyon yazdırabiliyordu. Dikiş nakış işlerinde köy kızlarına, kadınlarına bir nevi öğretmenlik yapıyordu. Yemek ve peynir yapımında da öncülük ediyordu.

Öğretmen örgütleri ile ilişkileriniz nasıldı? TÖS ve TÖB DER yönetimlerinde bulundunuz mu?

Öğretmen örgütlerine üye oldum. Genel yürüyüşlere, mitinglere katıldım, katılmaya devam ediyorum. Yönetimde bulunmadım.

Günümüzdeki öğretmen örgütleriyle ilgili düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

Günümüzdeki öğretmen örgütleri çok dağınık. Genelde sivil toplum örgütlerinde olduğu gibi öğretmen örgütlerinde de kutuplaşmalar içinde fikir görüş ayrılıkları olup asgari müştereklerde bir araya gelebilmeliyiz. Biz ise siyasal yönlerde bile ayrı düşünüyoruz. Öğretmen örgütleri eğitim öğretim konularına öncelik vermeliler.

Günümüz eğitiminin içinde bulunduğu çıkmaz nedeniyle insanlar yeni arayışlar içine giriyor, geçmişe bakınca ilk akla köy enstitüleri geliyor, son dönemde yazılanları çizilenleri nasıl buluyorsunuz?

Hemen belirteyim son zamanlarda her yazılanı çizilenlerin hepsini ne alabiliyorum ne okuyabiliyorum. Hem yaşım hem ekonomik durumum buna müsait değil. Köy enstitülerinin yeniden kurumlaşma olanağını göremiyorum. Öncelikle buna egemen güçler engellemeye çalışır, engeller. İkincisi aradan yetmiş yıl geçti dereden çok su aktı deyimini bırak dereler nehirler değişti. Ama enstitülerde uygulanan eğitim model alınabilir. Çıkacak engeller gelişimlerle giderilebilir. Yalnız din ve siyaset karıştırılmamalıdır. Atatürkçü, laik eğitim yapılmalı, hoşgörü, sevgi ön planda tutulmalıdır.

Köy enstitüleri sizce yeniden açılabilir mi? Ya da günümüz eğitiminde hangi ilkelerinden yararlanılabilir?

Köy enstitüleri yeniden açılmaz. Çünkü neredeyse köy kalmadı. 4-5 sınıflı öğretmenli köylerde okullar kapandı. Köy enstitüsü değil öğretmen okulları da kapandı. Bunu yerine bölge köy enstitüleri açılabilir.(Doğu ve güney doğu bölgelerinin bir kısmında). Ancak iş uygulamalı eğitimden faydalanılır ve uygulanır. Şu anda teknik o günlere göre daha çok ilerlemiş durumdadır. Yaratma, bulma gücü daha doğal ortam içerisinde. Yine de bir uzun planlama gerektirir. Ama yapılabilir.

Köy enstitüleri deyince aklınıza ilk gelen şey nedir?

Köy enstitüleri demek köy demek. Akla köy gelir. Kuruluş nedeni köyü kaldırmak, köylüyü bilgilendirmek, ekip biçtiğini bütün ürünlerini daha çok üretip, daha çok kazanıp, yaşam seviyesini yükseltmekti. Demokratik bir şekilde bilgilendirmek, bilgisini uygulamaktı. Düşüncelerini anlatıp söylenenleri değerlendiren bir toplum yaratabilmektir. Yine de kısa ve az zamanda bir uyarı yapıp uyarılma yolunda ilerlendi. Köy enstitüleri açılmasa bu günlere bile gelemeyecektik. Öyle düşünüyorum.

Bugün ülkemizin ana sorunları hakkında neler söyleyeceksiniz?

Ülkemizin en büyük sorunu sorumsuzluktur, plansızlıktır. 1.En büyük eğitim sorunları okullarıyla, ders kitaplarıyla öğretim eğitimiyle, hatta eğitimi yürütecek öğretmen yetiştirme, atamaların yapılması açık öğretmen boşluğu, atanacak öğretmenlerin atama beklemesi, öğretmensiz okul ve dersliklerin bulunması, özel dershanelerin ve okulların paralı olması eğitim öğretim eşitliği olmaması eğitimden öğretimden yoksun milyonlarca öğrenci bulunması, basılan kitapların incelenmeden, düzeltilmeden basımı, dağıtımı hepsi sorundur. Bunlar eğitimdeki eksikliklerin bazı başlıklarıdır. Ayrıca sağlık sorunu. İşsizlik sorunu var. Tarım, hayvancılık, ekonomi, madencilik, yol, trafik, yerleşim yerleri, özelleştirme, zamansız ve yerinde olmayan yardım, din ve siyasetin birbirine karışması, hukuksuzluklar daha birçok sorun saymak mümkündür.

Pazarören Köy Enstitüsü öğrencileri

Cafer Gök'ün bir günü nasıl geçer? Hangi gazeteleri, dergileri okur? En son okuduğu kitap nedir?

Günlük çalışmam. Sabah saat 06–06,30 arası kalkıp yarım saat hareket yapmak (konuk olduğum günler hariç). Sabah 07.15 de Cumhuriyet gazetesi ile başlayıp kahvaltı dahil saat 11–11,30 bitirebilirim Ekler varsa daha da uzar. Veya bir kısmı öğle sonrasına kalır. Zaten cumhuriyeti tam okumaya kalkarsak gün biter. Acil durumlar olmadıkça her gün elli ila yüz sayfa arasında kitap okumaya çalışırım. Akşam haberlerini kaçırmadan izler yorulma hissedersen bazı dizileri dinlenmek için izlerim. İstisnai bir durum söz konusu olmazsa akşam saat 22.00 de yatarım. (Açık oturum, konuklarım olduğu ya da konuk olduğum günler hariç.) Günlük ev işleri ve alışverişlerini yaparım. Yapacağım işler, haftalık günlük planlar, mutlaka belirler aksatmadan yürütmeye çalışırım. 50 yılı geçen Hacıbektaş Derneği üyeliğim, yöneticiliğim, onursal başkanlığım vardır. Derneğe çalışmalarında destek vermeye devam ediyorum. “Hacıbektaş Veli Dostluk ve Barış Ödülü” sahibi olup bütün insanları ırk, din, mezhep, cinsiyet ayırmadan severim. Usumla hareket etmeye çalışıyorum. En son okuduğum kitap Türk Dış Politikası (Zehra Önder) ve Atatürk Anlatıyor (Adnan Binyazar).

Son olarak okuyuculara, öğretmenlere, aydınlara, akademisyenlere ve gençlere neler söyleyeceksiniz?

Ben 83 yaşındayım. En büyük başarıım; sekiz çocuk dokuz torun sahibi olup 1 i hariç (10 yaşındaki torunum ilköğretim 4üncü sınıfta) sekiz çocuğumun ve sekiz torunumun hepsi en az 4 yıllık yüksek öğretim ve fakülte mezunu olarak yetiştirmiş olmamdır. Şu satırları yazarken Yunus'un dediği gibi ‘Sev yaratılanı yaratandan ötürü’, Sevdim yaratılanı yaratandan ötürü. Bütün insanların da sevmesini diliyorum yaratandan ötürü. Bu nedenle bütün okuyuculara, öğretmenlere, aydınlara, akademisyenlere, gençlere vatan sevgisi ile dolu, bilerek yapan, okuyup öğrenen, öğrendiğini başkalarıyla paylaşan ayırım yapmadan insan sevgisi ile dolan, her zaman katılımcı, eşit paylaşmayı seven incinip incitmeden yaşayan, kimseyi küçümsemeyen hak ve ada-

letten ayrılmadan laik, bağımsız, Atatürkçü bir toplum olmayı, bu yönde çalışmasını diliyorum.

Bize zaman ayırıp sorularımızı yanıtladığınız için çok teşekkür ederim Cafer öğretmenim...

Ben de size çok teşekkür ederim Erdal Atıcı kardeşim...

PERİHAN GÜRLER'LE SÖYLEŞİ

Erdal Atıcı, Perihan Gürler, 2010

“KÖY ENSTİTÜLERİNİN UNUTULMAZ HİZMETLERİNDEN BİRİSİ DE KIZ ÇOCUKLARINI KÖYLERDEN ALIP İYİ BİR ÖĞRETMEN, İYİ BİR YURTTAŞ YETİŞTİRMESİDİR.”

Perihan Gürler, Çifteler Köy Enstitüsü, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü mezunu. Eşi Galip Gürler de enstitü mezunu. Bir yandan öğretmenliklerini yaparken diğer yandan “Köy ve Eğitim” dergisini çıkarmışlar. Bu dergi nedeniyle baskılara, kıyımlara uğramışlar, buna karşı hiç yılmadan mücadeleleri sürdürmüşler. Çifteler ve Hasanoğlan Köy

Enstitülerinde aldıkları eğitim üzerine, öğretmenlik yaptıkları yılları ve bugünü konuştuk... Çıkardıkları Köy ve Eğitim dergisi ve anılarını anlattı bize. Kitabımızdaki tek kadın enstitülü Perihan öğretmenimizle yaptığımız güzel bir söyleşi okuyacaksınız...

Sevgili Perihan öğretmenim siz nerelisiniz? Bize çocukluğunuz, ailenizi, köyünüzü, köydeki okulunuzu ve öğretmeninizi anlatır mısınız?

Afyonkarahisar ilinin, Bolvadin ilçesinin Çoğu köyünde 10 Kasım 1927 yılında dünyaya gelmişim. Çoğu köyü Emirdağ (Aziziye) ilçesi ile Bolvadin ilçesi arasında, kayaların dibinde kurulmuş büyük bir köydür.

Köyümüz idari yönden Bolvadin'e bağlıdır, resmi işlerini Bolvadin'de, alışveriş ve diğer işlerini Emirdağ'da yaparlar. Bu nedenle Emirdağ ile ilişkileri daha çoktur. Kerpiç'den yapılan evleri çoğunlukla iki katlı toprak damlıdır. Alt katları ahır samanlık olarak kullanırlar, üst katlarda da kendileri otururlardı. Dar sokaklarından ancak kağrı ve at arabaları geçebilirdi.

Benim çocuk yıllarımda kışlar çok sert geçer, çok kar yağardı. Yağan karlar toprak damların üzerine yığılırdı, erken saatleride ev sahipleri damlardaki karları kürür, daha sonra da yuvak denilen yuvarlak taşlarla toprak damlardaki toprakları sıkıştırırlardı. Yuvaların elle çekilen sapları vardı. Bu manzaraları hala hatırlarım.

Köyün kayaların dibinde kurulduğunu yazmıştım. Bir gün kayalardan kopan bir kaya parçası yuvarlanıp bir evin damına düşer. Ve bir çocuğun ölümüne sebep olur. Bu olaydan sonra İmar ve İskân Bakanlığı'nun yardımıyla tehlikeli evler Emirdağ-Bolvadin şose yolu yakınlarına taşınır. Adı da KEMERKAYA olur.

Artık Kemer kaya kiremit damlı modern bir köy olmuştur. Köy halkı tarım ve hayvancılıkla uğraşır, dar gelirlidir. Ekim dikim arazisi dardır. Bağ, bahçe, tarla, harman işlerinde her zaman

kadın erkek beraber çalışır. Halkı tutucu değildir. Kış gelince köylülerin işleri biraz daha azaldığı için yaşam tarzları değişir. Köyde durumu iyi olanların açtığı tek odalı köy odaları vardır. Bu odalarda köye gelen misafirler ağırlanır, kışın da köyün erkekleri delikanlıları bu odalarda toplanır. Çay, kahve içer eğlenir, siyaset yaparlar. Şimdi bu odaların yerini kahveler almış. Kadın ve kızlar da kilim dokur, elişleri yapar, komşu evlerde toplanıp eğlenirler.

Türkiye'den Avrupa'ya işçiler gitmeye başlayınca benim köyümden de dar gelimli kişiler Avrupa'ya çalışmaya gittiler. Artık köy insanları dışarı açıldı, köy dışında çalışmaya başladılar. Gelirleri, görgüleri, bilgileri artmaya başladı. Kazandıkları paralarla köye yatırım yaptılar. Köyüm şimdi güzel bir kasaba.

Babam İsmail Hakkı Bozkaya köyde ilkokuldan sonra okuyan Atatürk döneminde yetişen ilk öğretmenlerdendir. Anam Ayşe okumamış ama aydın kafalı, herkesin sevip saydığı, köyde (Hacialin kızı) diye anılır. Köyde herkesin her işine yardımcı olan bir kişidir

Çocuklarımın ve benim arkadaşlarımın Ayşe anasıdır. Eşim Galip Gürler de onu çok severdi. Biz yedi kardeşlik. İki-sini kaybettik. En büyükleri benim. Bir kardeşim emekli albay, üçümüz emekli öğretmen, bir kardeşim de ev hanımı. İlkokul çağına geldiğim de babam Afyonkarahisar'ın Sandıklı kazasının Kızılören köyünde öğretmendi. Beni birinci, ikinci, üçüncü sınıflarda babam okuttu. Daha sonra babam Dinar ilçesinin Dazkırı nahiyesine atanmıştı. Şimdi kazadır. Dördüncü ve beşinci sınıfları orda okudum. Beşir Akgül adında genç, güzel giyinen, bizleri çok seven ilkokul öğretmenimi de hiç unutamam. Çocukluk yıllarımda harman yerlerinde sapların arasında, köy sokaklarında saklambaç oynadığımı, harman yerinde dövene bindiğimi, eşeklere binip yarış yaptığımızı, okulda oynadığımız şarkılı oyunları hiç unutamam.

Perihan Gürler

Dazkırı'da okuduğum yıllarda belleğimden silinmeyen, hiç unutamadığım iki olayı anlatmak isterim.

1- Dazkırı, Afyonkarahisar - İzmir tren yolu üzerinde kurulmuş güzel, büyük nahiye idi. Şimdi ilçedir. Dördüncü ya da beşinci sınıf öğrencisi idim. Bir gün Atatürk'ün trenle İzmir'e gideceği duyuldu. Okuldaki öğretmenler öğrenciler, nahiyedeki memurlar nahiye müdürü ve halkı, kadın erkek davul sesleri arasında, coşku ve heyecanla istasyona gittik. İstasyonda trenin gelmesini bekledik. Saatler sonra trenin gelmeyeceği söylendi. Herkes üzüntüyle evine döndü. Saatler sonra bir haber daha geldi. Atatürk'ün treni İzmir'e geçecek. Haberini alan herkes istasyona koştu. Öğretmenler bana, Atatürk'e vermek için bir buket çiçek verdiler ve topluluğun önünde durdurdular.

Nihayet beklenen tren geldi. İstasyona yaklaştı. Halk alkışlarla çığlıklarla trenin durmasını bekledi. Hepimiz Atatürk'ü görmek için çok heyecanlı idik. Tren durdu, ama pencerede Atatürk görünmedi. Trenin kapısı açıldı, Fevzi Çakmak merdivenden halka, Atatürk'ün uyuduğunu söyledi. Ben de çiçek buketini Fevzi Çakmak'a verdim, çiçeği aldı başımı okşadı.

2- Dazkırı'da öğrencilik yıllarımda unutamadığım anılardan biri de, bizleri yetiştiren, gönülleri Atatürk sevgisiyle dolu, bize Atatürk sevgisini öğreten öğretmenlerimiz ders haricinde gramofonlarla, halka ve öğrencilerine Onuncu Yıl Marşı'nı öğretmeleridir. Öğretmenlerimin bana verdiği Atatürk sevgisini ben de hayatım boyunca kendi çocuklarıma ve öğrencilerime vermeye çalıştım.

Sizi köy enstitüsüne kim yöneltti? Sınavla mı girdiniz? Köy enstitüsüne ilk yolculuğunuzu anlatır mısınız?

İlkokulu bitirdiğim yıllarda çok köyde ilkokul olmadığı gibi ilçelerde de orta dereceli okullar yoktu. Köyde maddi durumu iyi olan aileler erkek çocuklarını Afyonkarahisar'a gönderip okutuyorlardı. Yüksekokullarda okuyan, yüksek tahsilli az kişi vardı. Ama kız çocuklarının ilkokuldan sonra diğer okullara gitme hakkı ve şansı yoktu. Babam köylerde çalıştığı için benim de

ilkokulu bitirdikten sonra okuma şansım yok gibi idi.

Halkımızın yüzde sekseni köylerde yaşıyordu. Köylerde oturanların çoğu ilkokula gitmediği gibi okuma-yazma da bilmiyordu. (Bu bilgileri köy enstitüsüne gittikten sonra öğrendim).

Türk köylerinin ve köylüsünün kalkınması için çalışan, Türk eğitimine çok büyük hizmetleri olan, yaptıkları hizmetler hiçbir zaman unutulmayacak İ. Hakkı Tonguç ve Hasan Ali Yücel köy enstitülerini açmasaydı ben de bugün 83 yaşında dünya görüşleri değişmemiş, ben yaşta kişiler gibi ev hanımı olup oturacaktım.

Köy enstitülerinin unutulmaz hizmetlerinden birisi de kız çocuklarını köylerden alıp iyi bir öğretmen, iyi bir yurttaş yetiştirmesidir. Köy enstitüleri açılmasaydı köylerdeki kız çocukları da okuyamayacaklardı.

Bizim köyde ilk okuyan kız çocuğu benim. Ben yolu açtım, bunu gören köylüler de kızlarını yatılı okullara göndermeye başladılar. Köyümüzden de öğretmenler hemşireler yetişmeye başladı.

İlkokulu bitirdikten sonra okuma ümidini yitirmeyen biri olarak, bir yandan da diğer köy kızları gibi ev işlerinde ve tarlada çalışmaya, Afyon ilinin meşhur ürünü haşhaş çapalamaya hazırlanıyordum. Bir gün sokakta, evimizin önünde kilim dokumak için tezgâha asılan ipleri hazırlıyorduk. Babam Bolvadin'den gelmişti. Bana seslendi:

—Perihan sana müjdeli haberim var, dedi ve anlattı.

— Köy enstitüleri adında okullar açılmış. Kız öğrencileri de yatılı okula alıp öğretmen olarak yetiştireceklermiş. Seni Çifteler Köy Enstitüsü'ne götürüp kaydettireceğim, dedi. Tabi ben çok sevindim. Ama köydeki akrabalarım ve aileden bazı kişiler “kız çocuğu başka yere gönderilir mi?” diye karşı çıktılar. Babam onları dinlemeden gerekli işlemleri tamamladı. İstenen 20 lirayı da hazırlayıp beni Çifteler Köy Enstitüsü'ne götürdü. Okuldaki öğretmenler bana bazı sorular sorup yazı yazdırdılar. Daha sonra kaydımı yapıp okulun öğrencisi olduğumu söylediler.

Perihan Gürler Arkadaşları ile birlikte

Çifteler Köy Enstitüsünde ilk günlerinizi, dersleri ve öğretmenlerinizi konuşalım?

Beni okula getiren anamı ve babamı okul idarecileri iki-üç gün misafir ettiler. Okuldaki güler yüzlü sevecen öğretmenler, okula yeni gelen öğrencileri banyo yaptırıp yeni elbiseler, yeni ayakkabılar giydirdiler. Daha önce gelen arkadaşlarla tanıştılar. Böylece okula daha çabuk intibak ettik.

Okul çalışmalarımız başladı. Okul programındaki kültür, tarım, sanat derslerini ezbere değil yaparak üreterek öğreniyorduk. Okulun her türlü işleri için iş bölümü yapılyordu. Sıra ile her sınıf okulun her türlü işleri için görevlendirildi. Örneğin bir sınıf bir hafta okulun temizlik işlerini, diğer bir sınıfta yemekhane işlerini yapardı. Herkes aldığı işi en iyi şekilde yapmaya çalışırdı. Nöbetçi öğretmenler de iş kollarını devamlı denetlerdi. Ben de köy enstitüsünden aldığım bu alışkanlığı kendi evimde uyguladım. Kızlarım arasında iş bölümü yaptım. Haftalık iş bölümü listesindeki işini herkes bilir ve yapardı. İş bölümü listesini gören benim ve kızlarımın arkadaşları hala yeri gelince anımsatırlar.

Köy enstitüleri size nasıl okuma yazma alışkanlığı kazandırdı? Köy enstitüleri yaşamınızda neleri değiştirdi?

Öğretmenlerimiz ders saatleri dışında her türlü ihtiyaçlarımızla ilgilenir, bize bir arkadaş gibi davranırlardı. Yemeklerde sınıf öğretmenimiz bizimle beraber yemek yer, bize yemek kurallarını öğretirdi. Ders haricinde, mütalaa saatlerinde sınıf öğretmenimiz ve nöbetçi öğretmenlerimiz yardımcı olurlardı.

Bize okuma alışkanlığı vermek için, bizi çok kitap okumaya, anlatmaya yönlendirirlerdi. Her öğrenci okuduğu kitabın adını yazar, okuduğu kitaplar üzerinde tartışırdık. Ayrıca kompozisyon, şiir yazma yarışları yapılır, güzel yazı ve şiirler cumartesi toplantılarında okutulur, ödüllendirilirdi. Köy enstitüsüne gitmem benim hayatımın dönüm noktasıdır. Görüş ufku genişledi, düşüncelerim hayat tarzım değişti. Hakkımı aramayı, haksızlıklara karşı koymayı, mücadele etmeyi öğretti. Dünya görüşümü değiştirdi.

Cumartesi toplantıları yapıldı bir de...

Evet, hafta sonu cumartesi günleri bayrak töreninde bütün okul toplanır, bayrak töreninden sonra okulda iş bölümü yapan sınıfların çalışmaları değerlendirilir, başarıları ve eksikleri eleştirilirdi. Bu eleştirilere, okul müdürü, öğretmenler ve ustabaşılar da dâhildi.

O hafta okul eğlencesini hazırlayan sınıf hazırladıkları şiirler, şarkılar, monologlar, mandolin konserleri ve kendi yazdıkları veya kitaplardan hazırladıkları temsillerle bütün okulu eğlendirirlerdi.

Okul müdürünüz Rauf İnan'dı değil mi?

Evet, Rauf İnan'dı. Rauf İnan hafta sonu toplantılarında bizim ideal bir köy öğretmeni olmamız için uzun uzun konuşmalar yapardı. Ben de ideal bir köy öğretmeni olarak köyüme gitmeyi, öğrencilerimi yetiştirmeyi, köy halkına faydalı olmayı, bilhassa kız çocuklarını yetiştirmeyi, ilkokuldan sonra da köy enstitülerine, diğer meslek okullarına göndermeyi düşü-

nüyordum.

Bu arada bizleri yetiştiren, aramızdan hiç ayrılmayan, her türlü problemlerimizle ilgilenen sınıf öğretmenimiz Hatice Sökmen ve okul müdürümüz Rauf İnan'ı ve tüm öğretmenlerimize sonsuz şükranlar, ışıklar içinde yatsınlar.

Köy enstitüsü öğrencilik yılları

Yüksek Köy Enstitüsü'ne nasıl seçildiniz?

1942 yılında Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü açılmıştı. Benim idealim köy öğretmeni olmaktı. Babam Yüksek Köy Enstitüsüne gitmemi çok istedi. Ben de 1944 yılında okuldan mezun olduktan sonra sınavları kazandım ve Yüksek Köy Enstitüsü öğrencisi oldum.

Yüksek Köy Enstitüsü sınavlarına girebilmek için Öğretmenler Kurulu toplanır, her öğrencinin öğrencilik yıllarında ders durumlarını, sosyal çalışmalarını değerlendirdikten sonra sınavı girecek öğrencileri seçerlerdi.

Ben de ilk değerlendirmeleri kazandıktan sonra Yüksek Kısım Sınavı'na girdim. Sınav soruları bakanlıktan geldi, sorular sınıfta açıldı. Bizler de cevaplandırdık. Sonunda sınavı kazandığımı öğrendim, çok sevindim, babamı da çok sevindirdim. Daha sonra okulumuzdan sınavı kazanan dokuz arkadaş trenle Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne gittik.

Güzel bir tesadüf, Kızılören Köyü'nden sınıf arkadaşım Ömer Akar'la orta kısımda, Dazkırı'da sınıf arkadaşım İbrahim Toprak'la hem orta kısımda hem de yüksek kısımda beraber okuyup mezun olduk.

Bize Yüksek Köy Enstitüsü'nü, dersleri ve öğretmenleri ve Bıyıklı kapalı sürecini anlatır mısınız?

Yüksek Köy Enstitüsü, Köy Üniversitesi gibi idi. Köy enstitülerine öğretmen ve müfettiş yetiştirmek için kurulmuştu. Bizden önce iki dönem mezun verdi, onlar köy enstitülerine öğretmen ve müfettiş olarak atandılar.

Türkiye'nin 21 ilinde açılan köy enstitüleri ve Hasanoğlan Köyü'nde açılan Yüksek Köy Enstitüsü, kuruldukları bölgelere de medeniyet, ışık oldular. Köy çocuklarının okumasını, köylülerin kalkınmasını istemeyen içlerine sindirmeyenler vardı. Bunlar toprak ağaları, çıkarıcılar ve bazı eğitimcilerdi. Köy enstitüleri aleyhinde çeşitli iftiralar atıp kapatılması için gerekli çalışmaları sürdürüyorlardı.

Yüksek Köy Enstitüsü üçüncü mezununu 1947 yılında verdi. Ben de Yüksek Köy Enstitüsü'nün son mezunuyum. Biz son sınıfta iken bakanlık mensupları sık sık okula gelip toplantılar yapıyorlardı. Bizim aklımıza okulun kapatılacağı gelmiyordu.

Bazı değişikliklerin olacağını düşünüyorduk. Çünkü biz mezun olunca bizleri köy enstitülerine öğretmen olarak atadılar. Gezici başöğretmen, ilkokul öğretmeni ve maarif müdürlüklerine memur olarak atadılar. Ben de Afyon ili Gömü Bölgesi gezici başöğretmen olarak atandım. Böylece bizleri amacımız dışında çalıştırmaya başladılar. Okuldaki birinci ve ikinci sınıf

öğrencilerini de muadili yüksek okullara gönderip, Yüksek Köy Enstitüsü'nü de kapatmaya karar vermişler.

Yüksek Köy Enstitüsü'nde çalışan idareci ve bazı öğretmenleri de başka yerlere atamışlar. Yüksek Köy Enstitüsü'ne öğretmenler, profesörler, tanınmış müzisyenler, tiyatro sanatçıları, Sanat Tarihi öğretmenleri, Biçki-Dikiş öğretmenleri (öğrencilerin ayrıldığı branşlara göre), Konservatuar, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Ziraat Yüksekokulu (şimdi Ziraat Fakültesi), Kız Teknik Öğretmen Okulu, Erkek Teknik Okulu gibi Ankara'daki yüksekokul ve üniversiteden geliyordu.

Köy kalkınmasına, köy enstitüleri davasına gönül veren bu kıymetli öğretmen ve profesörler kar-kış demeden o soğuk kış günlerinde trenle sabah gelip akşam gidiyorlardı. Bazen de okulun misafirhanesinin de kalıyorlardı. Bizlere arkadaş gibi davranır, güzel sohbetler yaparlardı.

Gelen hocalardan bir tanesi bir konuşmasında "Ben enstitünün kuru ekmeğini fakültenin baklavasına değişmem" dediğini hala unutamam.

Ama sonradan bakanlıkta sorumlu görevleri olanlar Yüksek Köy Enstitüsü'nün kapanması için çalıştılar.

Köylülerin kalkınması, köy çocuklarının okuması için gece gündüz demeden köy köy, enstitü enstitü dolaşan eğitim tarihinde unutulmayan Hasan-Ali Yücel ve Hakkı Tonguç görevlerinden alındılar. Tonguç'la beraber enstitü müdürleri, enstitülerde çalışan öğretmenler de görevlerinden alınıp başka yerlere atıldılar.

İlk öğretmenlik günlerinizi ve sonrasını konuşalım? Ne gibi baskılarla karşılaştınız?

O yıllarda Demokrat Parti kurulmuş, 1950 yılında iktidara gelmişti, ondan sonra enstitü mezunu öğretmenlere çeşitli baskılar, sürgünler yapıldı.

Daha önce yazdığım gibi üç yıllık yüksek tahsilden sonra ilkokul öğretmeni olarak atadılar. Benim için ilkokul öğretmenliği köyde çalışmak bir idealdi. Mücadelemiz sonunda orta öğretimde çalışma hakkını aldıktan sonra da uzun yıllar ilkokul öğretmeni olarak çalıştım. Son iki yılda ortaöğretime geçtim.

Köy enstitülerine, enstitüde okuyanlara, enstitü mezunu öğretmenlere yapılan baskılar ve menfi propagandalar bizi çok üzüyordu. Biz de daha çok çalışıyor, mücadele etme haklarımızı arama yollarını bulmaya çalışıyorduk.

Eşiniz Galip Gürler'le birlikte çıkardığınız "Köy ve Eğitim" dergisi hakkında bilgi verir misiniz?

Eşim Galip Gürler'le günlük olayları konuşup tartışıyorduk. Köy enstitüleri ve köy enstitüsü mezunu öğretmenler aleyhine yayınlar yapıyordu. Ben ve eşim Galip Gürler düşündük. Köy enstitüsü çıkışlı öğretmenlere eğitimlere, yapılan haksızlıkları dile getiren, Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki haksızlıkları anlatan, öğretmenlerin özlük haklarının verilmesi gibi konuları halka duyuran bir dergi çıkarmaya karar verdik.

Bunun için köy enstitülerinin kurucusu Hakkı Tonguç ve Çifteler Köy Enstitüsü, Yüksek Köy Enstitüsü'nden müdürümüz Rauf İnan'la konuşup onlardan fikir almak için evlerinde ziyaret ettik. Hakkı Tonguç ve Rauf İnan "Çok iyi düşünce, ama sizi yaşatmazlar" dediler. Ama yine de dergiyi çıkarmaya, adının da "Köy ve Eğitim" olmasına karar verdik. Dergi o yıllarda 20 TL ücretle köylerde çalışan öğretmenlerin sorunları, üç sınıflı köylerde çalışan eğitimcilerin özlük haklarının verilmesi, Milli Eğitim Bakanlığı'nda yapılan baskı, haksızlıklar, atamalar, Yüksek Köy Enstitüsü mezunlarının özlük haklarının verilmesini ve köylerimizin sorunlarını dile getirecekti.

Köy ve Eğitim dergisi 1954 yılında yayına başladı. Kurucusu ve başyazarı Galip Gürler idi. Sermayemiz yoktu, aldığımız maaşla bu işe başladık. Bankalardan küçük ilanlar alıyor, dergiyi iyi çıkarabilmek için her türlü işlerini kendimiz yapıyorduk.

Dergide başyazıları, yorumları Galip Gürler, diğer yazıları şiirleri öğretmenler, tanınmış eğitimciler, köy kalkınmasına gönül vermiş, Türk Milli Eğitime hizmet etmiş kişiler devamlı yazı gönderiyorlardı.

Yıllar geçtikçe derginin yazı kadrosu büyüyordu. Öğretmenler sorunlarını dergide rahatça yazıyorlardı. Dergi amacına ulaşmış, öğretmenlerin tüm sorunlarını dile getirmişti. Öğretmenler de özlük haklarını almaya başlamıştı. Demokrat Parti döneminde Tevfik İleri Milli Eğitim Bakanı olmuştu. Hakkı Tonguç ve Rauf İnan'ın dediği gibi Galip Gürler'i yemeye çalıştılar. 1959'da görülen lüzum üzerine Bakanlık emrine aldılar. O zaman Posta Caddesi'nde beşinci katta (bir çatı katı) yazıhanemize beş katı çıkarak Hakkı Tonguç gelmiş, Galip'i bulamayınca şöyle bir not bırakmış: "Galip, geldim seni bulamadım. Kara bulutlar gökyüzünü devamlı karartamaz, aydınlık günlerin gelmesi yakındır. Gözlerinden öperim."

Kısa bir süre sonra da 27 Mayıs İhtilali oldu. Daha sonra da Ankara'dan uzaklaştırmak için Galip Gürler'i Balıkesir iline atadılar(sürdüler). Altı sene orada kaldı. Dergimizin yayına devam etmesi için epeyce gayret gösterdik; ama Galip Gürler Ankara'da olmadığı için yayını daha fazla sürdüremedik.

Bütün baskılara rağmen beşinci çocuğumuz gibi büyüttüğümüz dergimizi ancak on iki yıl yaşatabildik. Dergimiz bir okul gibi yeni yeni yazarlar yetiştirdi. Dergiye devamlı yazı gönderen eğitimcilere, yazarlara ve öğretmenlere teşekkürler. Onların gayretiyle yaşadı dergi.

Çocuklarınızın eğitimini nasıl sağladınız, iyi bir eğitim aldılar değil mi?

Galip Gürler Balıkesir'e sürüldüğü yıllarda 4 kızım ve yeğenim değişik okullara gidiyorlardı. Onların eğitimlerinin aksamaması için ben Ankara'dan ayrıldım. Onlar da bizi üzmeden okullarını bitirdiler.

Büyük kızım İlkin Kender Hacettepe Üniversitesini, ikinci kızım Filiz Kırımkan Ortadoğu Teknik Üniversitesini, üçüncü kızım Özlem Gürler Gazi Eğitim Enstitüsünü, dördüncü kızım Ülkü Gürler Ortadoğu Teknik Üniversitesini, yeğenim Ayten Keskin de Sağlık Kolejini bitirdi. Hepsi de mesleklerinde başarı ile çalıştılar.

Günümüz eğitiminin içinde bulunduğu çıkmaz nedeniyle insanlar yeni arayışlar içine giriyor, geçmişe bakınca ilk akla köy enstitüleri geliyor, son dönemde yazılanları çizilenleri nasıl buluyorsunuz?

Bugün eğitimimiz bir çıkmaz içindedir. Artık parası olanlar, dershanelere gidenler üniversite sınavını kazanıyor. Özel okullarda okuyabiliyor. Yetenekli çocukların çoğu parasızlık ve imkânsızlıklar yüzünden okuyamıyor. Okuyan çocukların çoğu da iş bulamıyor. Bugün memleketimizde iş bulamayan üniversite mezunları çoğunlukta, onun için son günlerde köy enstitülerinin ne kadar önemli kuruluşlar olduğunu herkes anladı. Bu yüzden basında köy enstitüleriyle ilgili yazılar, yorumlar, tartışmalar daha çok yer alıyor.

Mehmet Aydın, Perihan Gürler, Erdal Atıcı, 2010

Köy enstitüleri sizce açılabilir mi?

Köy enstitüleri belki eski şekliyle açılmaz, ama okuyamayan öğrenciler için yatılı, memleketin ihtiyacı olan (sağlık, tarım, çeşitli teknisyenler) gibi yatılı okullar açılabilir. Böylece iş bulamayan üniversite mezunları yetiştirileceğine, memleketin ihtiyacı olan meslek sahibi kişiler yetiştirilir. Ancak bilim yapacak, meslek okullarında öğretmenlik yapacak kişiler üniversite ve yüksekokullarda okumalı. Ayrıca bütün okullarda öğrenciler okullarındaki işleri iş bölümü yaparak kendi işlerini kendileri yapmalı.

Perihan Gürler'in bir günü nasıl geçer? Hangi gazeteleri, dergileri okur? En son okuduğu kitap nedir?

Ben emekli bir kişi olarak evimdeki işlerimi kendim yaparım, gezmeyi yürümeyi severim. Televizyondaki tartışmaları, haberleri izlerim. Cumhuriyet ve Sözcü gazetelerini okurum. Sağlığım elverdikçe toplantılara katılırım. Son olarak Türkan Saylan'ın kitabını okudum. Gözüm gördüğü sürece kitap, gazete ve dergi okumaya, kulağım duyduğu sürece televizyondaki tartışmaları dinlemeye memleket sorunlarını izlemeye devam edeceğim.

Perihan öğretmenim söyleşi ve gösterdiğiniz ilgiden dolayı çok teşekkür ederim.

Ben çok teşekkür ediyorum Erdal Bey, çalışmalarınızda başarılar diliyorum...

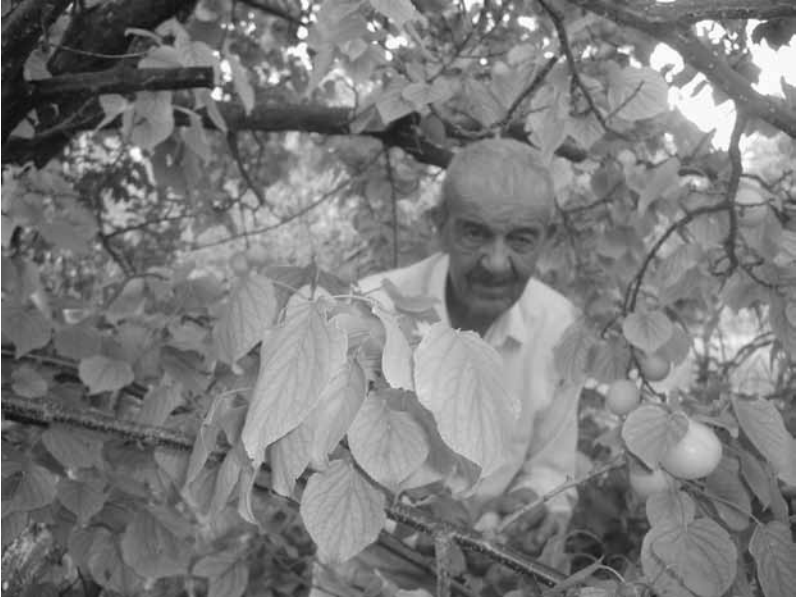
Not: Etimesgut nahiyesi Atatürk'ün Selanik'ten ve Bulgaristan'dan getirdiği Türklerle kurduğu bir yerleşim merkeziydi. Orada güzel çalışmalar yapılıyordu. Atatürk'ün kurduğu bir köy olduğu için ben de oraya yerleşmeyi düşündüm, oraya bir ev yaptırım. Etimesgut yakınlarında Yıldırım Askeri birliği vardı. Atatürk'ün okuttuğu çoban Mustafa orada çalışıyordu. Sağlık hizmetleri vardı. Her hafta köylerde sağlık taramaları yapıyordu. Yine Atatürk'ün yaptırdığı bir yatılı okul vardı. Çoban Mustafa'nın evine Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Hanım gel-

miş, Çoban Mustafa subaydı. O benim Atatürk sevgimi bildiği için Makbule Hanım gelince beni çağırды. Gittim, elini öptüm, tanıştım. Bu da benim için çok önemli bir anıdır.

Haziran 2010

BİLAL KAYMAKÇIOĞLU İLE SÖYLEŞİ...

Bilal Kaymakçioğlu

**“KÖY ENSTİTÜLERİ, BİR ŞAFAK YILDIZI GİBİ DOĞDU.
SABAHIN HABERCİSİ OLDU. SABAHIN AYDINLIĞINA
KAVUŞMADAN KAPATILDI.”**

Çok güç koşullarda köy enstitülü olan Bilal Kaymakçioğlu, beş yılın sonunda 1951 yılında İvriz

Köy Enstitüsünden mezun olmuş. Uzun yıllar kendi köyünde çalışmış, yüzlerce öğrencinin sınav kazanmasını, yüksek öğrenim yapmasını sağlamış. Köy enstitülerinde uygulanan çok yönlü eğitimin yararını, öğretmenliğe başladığı ilk yıllardan başlayarak görmüş, hayvancılıkla geçimini sağlayan bir köyde şarbon vakasını ortaya çıkarmış... Şimdilerde köyünde sakin bir yaşam sürüyor...

Bilal Kaymakçoğlu öğretmenim nerede doğdunuz? Bize çocukluğunuzu, ailenizi, köyünüzü, köylünün durumunu, okulunuzu ve öğretmenlerinizi anlatır mısınız?

Babamın altıncı çocuğuyum. Köylerde imeceden başka, devlete ödenen 18 lira yol parası varmış. Her yıl bu para devlete ödenir, veremeyen günlük bir liradan on sekiz gün valiliğin gösterdiği yerde yol yapımında çalışırlarmış.

Ben 12.05.1931 yılında Karaman ilinin Kızıllar köyünde doğmuşum. Kanunen altı çocuğu olan yol parası vermezmiş. Ben doğar doğmaz, babam yol parasından düşmüş. Onun için ben babamı büyük bir borçtan kurtarmışım.

Sonradan Taşkale olan Kızıllar köyü Karaman'ın 50 km doğusunda Torosların eteğinde derin bir vadi içine kurulmuş, kuzeyi içinde kayadan oyulmuş ev büyüklüğünde ambarlar bulunan dik kayalık, güneyinde çoğu ceviz ağacı olan yemyeşil bahçelerle kaplı, derin vadiden, Koraşlar'dan çıkan Yeşildere'ye giden dere akar. Benim çocukluğum bu köyde geçti.

Kızıllar (Taşkale) köyü beş yüz hanelik, iki binin üzerinde nüfusu olan büyük bir köy. Köylünün ekonomik durumu zayıftı. Köylü koyunculuk, çiftçilikle uğraşırdı. Kadınlar el sanatı olan halıcılıkla uğraşırdı.

1967 yılında belediyelik olan köy şehirlere göç nedeni ile iki binin üzerinde olan nüfus, şimdi bine düşmüştür.

Köyde okul yeni yazı ile beraber açılmış. Köylü, Atatürk'ün gece kurslarına katılmış. Okuma yazma oranı yüksek. Öğretmen

az öğrenci çok olduğundan öğrencilerin çoğu okula sekiz ile dokuz yaşlarında başlardı. Bu nedenle ben de 9 yaşında ilkokula gittim. Ağabeylerim önce gittikleri için ben okula gittiğimde okuma biliyordum. İlkokul öğretmenim tüm hafızdı. Sınavla öğretmenliğe geçmiş. Öğretmenim Mehmet Özütemiz tek başına 16 sene bizim köyde öğretmenlik yaptı. Öğrencilerine doğruluğu, dürüstlüğü ve çalışkanlığı aşılamaaya çalıştı.

İvriz Köy Enstitüsüne nasıl girdiniz? Köy enstitüsüne ilk yolculuğunuzu ve enstitüdeki ilk günleri anlatır mısınız?

Ben ilkokula 1940 yılında girdim, 1945 yılında bitirdim. Öğretmenim Ocak 1946 da beni okula çağırıldı. "Seni İvriz'e göndersem gider misin?" dedi. Ben de "giderim" dedim. "Tamam, ben sana gideceğin günü haber veririm" dedi.

8 Nisan 1946 yılında köye nahiye müdürü gelmiş. Beni muhtar odasına çağırıldılar. Nahiye müdürü bana birkaç soru sordu. "Sen ne olacaksın" sorusuna karşılık "her şey olacağım" dediğimi anımsıyorum.

Nahiye müdürü babama oğlunu götür Karaman Maarif Memurluğuna teslim et dedi.

O zamanlarda köylerden şehre motorlu taşıt yoktu. Babamla Perşembe günü, sabah namazı eşekle yola çıktık. Yolda Akköprü'de, Söğütlü çeşmede mola verdik. 50 kilometrelik yolu, hava kararırken Karaman'a vardık. Kervansaray hanına yerleştik. Hanın alt katına hayvanları bağlarlar, üst katında da müşteriler on kuruşa toplu olarak kalırlardı. Ayrıca dörder beşer kişilik odalar vardı Örtülerini kendileri getiren yolcular bu odalarda kalabilirlerdi. Yine üçer beşer kişilik odalarda elli kuruşa ottan doldurulmuş minder yataklı odalar da bulunurdu. Karaman'da, Deveci hanı, Toprak han, Kervansaray hanı olmak üzere üç han vardı.

Cuma günü kalktık. Mustafa Kemal İlkokulunda Maarif Memurluğuna vardık. Maarif memurları hem buldukları okulun başöğretmenliğini hem de maarif memurluğu görevini yü-

rütürlerdi. Babam kapıyı çaldı. Şapkasını çıkardı. Beraber içeri girdik. “Efendim İvriz Köy Enstitüsü’ne istediğiniz çocuğu getirdim” dedi.

Maarif memuru Nesimi Bey, “ah amcam geç kaldın. Okulun istediği öğrencileri gezici başöğretmen götürdü. Kayıt yaptırıp geldi. Siz gelmediniz. Senin çocuk kaldı. Kendin götürürsen götür. Götürmezsen çocuğunu köyüne götür git” dedi. İvriz Köy Enstitüsü Müdürlüğü dört öğrenciyi maarif memurluğundan istemiş. Maarif memurluğu da İvriz’e hiç öğrenci göndermemiş okulu bulunan köylerin başöğretmenlerinden 1945 yılı mezunlarından en çalışkan bir öğrenci istemiş. Benim öğretmenim de bana “gider misin?” dedikten sonra ismimi bildirmiş.

“Bak babacığım, ben bucak müdürlüğü’ne telefon ettim. Senin çocuğunu istedim. Diğer köylerden çağırdıklarımız geldi. Nedenini bilmiyorum, senin çocuk gelmedi. Gezici başöğretmenim üç öğrenciyi götürdü, okula teslim etti geldi. Senin çocuğunu götürmez, iş sana kaldı” diyerek sözlerini tekrarladı.

Nahiye Müdürü telefonu almış. Bir gün sonra köye gideceğim, o zaman söylerim diye muhtarlığa telefon etmemiş, onun vazife anlayışı yüzünden nerede ise ben okuldan kalıyordum.

Babam elini yüzüne koydu, düşünmeye başladı. Nesimi Bey. “Amca ne düşünüyorsun. Ya oğlunu kendin götüreceksin! Ya da geri köyüne alıp gideceksin.” Babam hafif bir sesle “efendim ben size teslim etmek için gelmişim. Hazırlıksız geldim. Onu düşünüyorum.” “Amca, sana yardımcı olayım. Hasta çıkarsa almazlar. Ben burada hükümet doktoruna göndereyim, muayene ettireyim” dedi. “Hem sen gideceksen yarın gitme. Cumartesi, pazar günü Karaman’da kal iş bulabilirsen işe git. Oğlunu götüreceksen pazartesi götür. Sen cumartesi akşama varırsın, Pazar da tatil boşuna Ereğli’de bekleme.”

Nesimi Bey Hükümet Tabipliği’ne resmi bir yazı yazıp babama verdi. Babam beni hükümet tabipliği’ne götürdü. Yazıyı doktora verdi. Doktor beni içeriye aldı. Zayıf, uzun boylu, saçları ağarmış bir adamdı. Adımı sordu, odanın kapısına doğru gön-

derdi. Arkamı kendisine döndürdü. Ben ne söylersem tekrarlar dedi, birkaç rakam söyledi. İki üç de sözcük tekrarlattı. Kulak muayenesi bitti. Uzaktan yazı okuttu. Sağlık memurunu çağırıp frengi defterine bakın kayıtları var mı? Kayıta çıkmayınca sağlam raporu yazıp babama verdi. Babam raporu maarif memuruna götürüp gösterdi. Maarif memuru yanında götür orada gösterirsin. Akşama doğru hana geldik. Handa yattık. Babam sabah "ben iş bulabilirsem çalışayım. Sen handan bir yere gitme." dedi, iş bulmak için cumartesi sabahı işçi pazarına gitti. O sırada bir işçi handaki hayvan gübresini bir kamyonu dolduruyordu. Gübreyi çuvala katıyor, arkasında çekiyordu. Bana "delikanlı şu çuvalın ağzını açiverirsen sana iki buçuk lira veririm" dedi. Ben de olur dedim çuvalı açiverdim. Öğle sonu kamyonu doldurdu. Bana iki buçuk lira verdi.

Akşam babam geldi o da üç liraya iş bulmuş. Pazar sabahı tekrar gitti. Ben de gezerek bir iki cadde ileri gittim. Dar sokakta iki iyi giyimli adam yanlarında getirdikleri bir işçiye sokakta dökülü olan taşları yolun yanlarına yığmalarını söylediler. İşçiye ne isten? İşçi beş lira istedi, adam da işçiye iki buçuk lira teklif etti. İşçi olmaz deyince sen git dediler. İşçi gidince, "amca taşları yolun kenarına ben toplarım o parayı bana verin" dedim. Adam yüzüme baktı. "Sen çocuksun nasıl toplayacaksın?" "Toplarım." "Haydi, topla" dedi. Onlar konuşmaya devam ediyorlardı. Taşları kenara topladım. Üç büyük taş kaldı. Onları yuvarlayamadım da. Konuşan adam çocuk taşları, biz konuşurken toplamış. Geldi bana yardım etti. İkimiz üç taşı yuvarladık. Ver çocuğun iki buçuk lirasını. Adam parayı çıkardı verdi. İki günde ilk beş lira harçlığı böylece kazandım. Akşama doğru babam geldi.

Pazartesi sabahı kalktık. Tren istasyonuna gittik. Öğleye doğru ara treni geldi. Babam biletleri aldı. Trene bindik. İlk defa trene biniyordum. Pencereden devamlı dışarıya baktım. Treni çok sevmiştim. Ara treni olduğu için istasyonlarda çok duruyordu. Ereğli'ye vardık. Akşama yakın olduğu için İvriz'e gidemedik. Hana gittik.

Salı sabahı kalktık. İstasyona doğru gittik. Babam ada-

mın birine İvriz'i sordu. Adam "bak şu kamyon İvriz Köy Enstitüsü'nün" dedi. Kamyonun yanına vardık. Babam kamyonun yanında duran adama, "biz de okula gideceğiz." dedi, adam "niçin" dedi. "Öğrenci getirdim." "Atlayın kamyonu." Kamyonu bindik. Az bir zamanda okula vardık. Kamyondan indik. Kamyondaki adam Okul Müdürü Recep Beymiş. Bir öğrenci çağırdı. "Bunları Eğitim Şefliğini götür." Babama, "rapor yazısını yazsınlar. Ben kamyon boşalınca Ereğli'ye gideceğim. Gelin sizi de götürüyüm." Eğitim şefliğine vardık. Babam, "Müdür Bey bizi Ereğli'ye götüreceksin, rapor alacağız. Rapor yazısını yazacaksınız." Eğitim Şefi yazıyı yazdı. Babama verdi. Kamyonun yanına vardık. Recep Bey "atlayın kamyonu" dedi. Ereğli'ye Sümerbank doktorunun binasına dek bizi götürdü. Raporu alınca, "kamyonu bindiğiniz yere gelin sizi okula götürüyüm." Doktorun odasına girdik. Doktor bana "soyun" dedi. Soyundum. Ciğerlerimi dinledi. Babam Karaman Hükümet Doktorunun verdiği raporu doktora verdi. Doktor, rapora bakıp "meslektaş da bakmış, ama o rapor geçersiz." Benim vücudumda o gece büyük kabarcıklar oluştu. "Ne oldu, sana yavrurum." "Handa yattık, bu gece böyle oldum." "Vah yavrurum tahtakurusu yemiş." Muayene bitti. Sağlam raporu yazdı. Babama verdi. Kamyonun yanına vardık. Kamyon yükünü almış hazır. İşimiz yolunda gitmişti. Recep Bey rapora baktı. "Binin kamyonu" okula vardık. Recep Bey babama "çocuğu yazıyı aldığı yere teslim et. Yük inince ben Ereğli'ye gideceğim. Seni götürüyüm." Babamla Eğitim Şefinin odasına gittik. Eğitim Şefi Rahmi Ünüvar raporu aldı. Babama, noter senedi örneği verdi. "Yarın bunu yaptır. İmzala memleketine git. Ben sonra oğlunu gönderirim, senedi aldırırım." Babam senedi aldı. Odadan çıktı gitti. Ben okulda kaldım. Okulun öğrencisi oldum.

İvriç Köy Enstitüsünde sınıf arkadaşlarıyla

Enstitü müdürünüz kimdi? Onunla ilgili anılarınız var mı?

İlk enstitü müdürümüzle Ereğli'de kamyonun başında tanıştık. Bize çok yardımcı oldu. Ben okula kayıt olduktan bir ay sonra gitti. İsmail Sefa Güner geldi. O da altı ay sonra nakil oldu. İhsan Baykal müdürümüz oldu. Biz mezun oluncaya dek müdürümüz oldu.

Köy enstitüsü size okuma yazma alışkanlığını nasıl kazandırdı?

Köy enstitüsünde okuma kitaplığımız vardı. Kitaplıkta Bakanlığın gönderdiği klasik romanlar, dergiler bulunurdu. Boş zamanlarımızda kitaplığa gider dergi ve kitapları okurduk. Yaz tatilinde Türkçe öğretmenimiz okuduğumuz kitapların isim listesini, içinden birinin de özetini isterdi. Türkçe öğretmenimizin bu tutumu bize okuma alışkanlığı kazandırdı.

Bize köy enstitüsünü, dersleri ve öğretmenlerinizi anlatır mısınız?

Köy Enstitüleri ilkokuldan sonra beş yıldır. Beş yılda bir kez sınıfta kalma hakkımız vardı. Bir kez sınıfta kalan, başka hangi sınıfta kalırsa kalsın okuldan kovulurdu. Günde sekiz saat ders görürdük. 1946 yılına kadar bir hafta kültür, bir hafta sanat dersleri dönüşümlü olarak görülürdü. 1946 yarıyılından sonra dersler birleştirildi. Haftada 3 saat marangozluk, 3 saat demircilik, 3 saat inşaat, 32 saat kültür dersleri olmak üzere haftada 44 saat ders görürdük. İkinci sınıfta Fizik, Kimya dersleri başlardı. Beşinci sınıfta Fizik, Kimya, Biyoloji, Matematik dersleri kalkar onların yerine meslek dersleri konurdu.

Bu derslerden başka sabah yemeğinden sonra, müzik ya da beden eğitimi öğretmenlerinin yönetiminde meydana 20 şer dakika bütün öğrenciler, bir gün müzik, bir gün beden eğitimi, bir gün de milli oyun görülürdü. Ders bitince zil çalar. Bütün sınıfların, sınıf öğretmenleri de başlarında hazır bulunurdu. Sınıf başkanları sınıfların mevcudunu okul başkanına bildirir. Okul başkanı okulun tüm mevcudunu nöbetçi öğretmene tekmille bildirirdi.

Okul başkanı beşinci sınıftan, başkan yardımcısı dördüncü sınıftan bir haftalığına tüm okulca seçilirdi. Okul başkanı, nöbetçi öğretmeni, nöbetçi amiri, müdür yardımcıları, nöbetçi amirliği tutar. Ambardan çıkan bütün harcamalarda, okul başkanının imzası bulunurdu. Sabah tekmilinden sonra bütün sınıflar milli marşları söyleyerek, uygun adımlarla sınıflara gidilirdi.

Her sınıf, sınıf günü hazırlar. Okula eğlence olarak sunarlardı. Okulda, her sene şiir okuma, kompozisyon yarışması yapılırdı. 1947 yılında şiir okuma yarışmasında ben ikinci gelmiştim. Çok güzel şiir okurdum.

Her ay, okul müdürünün başkanlığında bütün öğrencilerin ve öğretmenlerin katıldığı aylık değerlendirme toplantısı yapılırdı. Bu toplantılarda yurttan ve dünyadan haberler de duyulurdu. Her eğitsel kol kendi alanında çalışmalarını anlatırdı.

1946 yılında öğretmen kadrosunda büyük değişiklikler oldu. Eğitim Enstitüsü ve fakülte mezunları güçlü öğretmenlerimiz vardı. Türkçe öğretmenimiz Ali İhsan Beyhan, İvriz dergisini çıkardı. Bu dergide öğrencilerin şiirleri, yazıları yayımlanırdı. Benim de sınıf öğretmenimizin Savaştepe Köy Enstitüsü'ne atanması nedeni ile ona yazdığım şiir yayımlanmıştı.

Uğurlar olsun size

Güle güle gidiniz

Kadersiz kümenizden

Savaşa selam ediniz.

Ali İhsan Beyhan Bey okuldan gidince İvriz dergisi de çıkmaz oldu.

Okul Müdürümüz İhsan Baykal her gün sabah erken kalkar. Yemek salonunun kapısına dikilirdi. Küçük sınıfta iken yadırgardık. Sınıfımız büyüdükçe takdir ettik. Bize örnek olmak için yaz, kış her zaman erken kalkar, yemek salonunun kapısına durarak bize örnek olurdu.

Yatakhaneler üç kat tahta ranzadan yapılmış yataklarda her sene sınıflar numara sırası ile dönüşümlü olarak bu ranzaların birinci, ikinci, üçüncü katlarında yatardık. Bu nedenle haksızlık ta olmuyordu. Ben birinci sınıfta iken üçüncü katta uyurken düştüm. Ereğli'ye doktora götürdüler. Kolum köprücük kemiğinden kırılmıştı. Sonra ranzaların yerini ikişer katlı karyolalar aldı.

Enstitüde demokrasi eğitimi hakkında bilgi verir misiniz?

Okulda, okul başkanını, başkan yardımcısını, sınıf başkanını ve eğitsel kollarda çalışacak arkadaşları öğretmenler seçmez, öğrenciler kendi hür iradeleri ile seçerlerdi. Öğretmenler derslerde tartışmaya yer verirdi.

Her cumartesi okul müdürünün başkanlığında bütün öğretmen ve öğrencilerin katıldığı bir toplantıyla haftanın değer-

lendirmesi yapılır. Öğrenciler düşüncelerini rahatlıkla söyleyebilirlerdi.

Yurt gezilerine gidiyor muydunuz?

Son sınıflar yurt gezilerine giderlerdi. Biz de Nisan ayında, okulun kamyonuna çadır çekildi, içine uzun oturaklar hazırlandı. 43 kişi kamyonu dört öğretmenle beraber bindik. Ereğli, Ulukışla, Pozantı, Gülek Boğazından geçtik. Tarsus Amerikan Koleji'ni gezip inceledik. Mersin Lisesi'ni, Adana Kız Öğretmen Okulu'nu, Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nü gezip, gezdiğimiz şehirlerdeki okullar hakkında not tutuyorduk. Gezimiz bir hafta sürdü. Dönüşte Gülek Boğazında kamyonumuzun tekeri patladı. Şoför tekeri değiştirirken yağmur bastırdı. Her birimiz bir çam ağacının altına sığındık. Yağmur geçince topluca halay çektik. Okula gelince gezinin genel değerlendirmesini yaptık.

Taşkale köyü Atatürk Heykeli ile öğretmenler Soldan birinci Bilal Kaymakçıoğlu

Bayram törenleri hakkında da bilgi verir misiniz?

Milli bayramlarımızın hepsini okulda tören yaparak kutlardık. 17 Nisan Köy Enstitülerinin kuruluşunu, okulda beden eğitimi hareketleri yaparak kutlardık. 19 Mayıs Bayramında altı yüz kişilik bütün okul yürüyerek Ereğli'ye iner, en coşkulu kutlamayı bizim okul yapar, seyircilerden alkış toplardık. Resimde görüldüğü gibi en çok alkış toplayan boru üzerinde yatay durarak ağzında bayrak tutmadır. Öğrencilerin tamamı hareketlere katılır. Milli oyunlar oynanırdı. Tören bitince öğle yemeği meydana gelir, okula yürüyerek dönülürdü.

Köy enstitülerinin kapanma nedeni sizce nedir?

Köy enstitüsünden mezun olanların bir kısmı Yüksek Köy Enstitüsüne gidiyordu. Köylere giden köy enstitüsü mezunları, köylüyü uyandırıyor ve aydınlatıyordu.

Köy enstitüsü mezunları devletin kilit noktalarında görev almaya başladılar. Köy çocukları Milli Eğitim Müdürü, Genel Müdür, Bakanlık Müfettişlikleri gibi bürokratların görevlerini almaya başladılar. Bundan korkan siyasetçiler ve bürokratlar, önce Köy enstitülerini karalamaya kalktılar. Bunlar arasında Hasan-noğlan Yüksek Köy Enstitüsü binalarının planının orak çekice benzediğini bile yazdılar. Hasan Âli Yüceli komünistlikle suçlandılar. Sonra mahkemece aklandı. Sonra Enstitüler kapandı.

Sizce köy enstitüleri yeniden açılabilir mi?

Köy enstitüleri, bir şafak yıldızı gibi doğdu. Sabahın habercisi oldu. Sabahın aydınlığına kavuşmadan kapatıldı. Günümüz demokrasisine bakarsak köy enstitüleri tekrar açılır demek hayal olur.

Köyde ilk öğretmenliğinizde hangi sorunlarla karşılaştınız? Köylünün yaşamında neler değiştirdiniz?

Kültür ve sanat derslerinin sayısı 27 idi. Türkçe ve eğitim bilimleri derslerinin yazılı soruları bakanlıktan gelirdi. Türkçe sorumlusu hatırlıyorum. 'Öğretmeni olacağınız köyün umumi

seviyesini yükseltmek için neler düşünüyorsunuz? Makale halinde izah ediniz.

Yirmi yedi dersten yirmi günde sınav olduk. Bir günde iki dersten sınav olduğumuz oldu. Sıkı bir sınavdan geçiyorduk. Yirmi yedi dersin ikisini yazılı yirmi beşini sözlü olduk. 22 Haziran 1951 de mezun oldum.

Konya ili Ereğli ilçesi Berendi köyü başöğretmenliğine atandım. Haziran ayında mezun olduğumuz halde Eylül ayında göreve başladık. Başöğretmenler okul açılmadan 15 gün önce okulda bulunur. Okulu eğitim ve öğretime hazırlar. Yeni öğrencilerin kayıtlarını yapardı. Eğitim ve öğretim bir Ekimde başladılar.

Üç sene stajer öğretmen olarak çalışırdık. Stajerlik kalkıncaya kadar yüz beş lira ücretle çalışılır. Başöğretmenlik on lira makam maaşı ile beraber doksan sekiz lira elimize geçerdi. Yirmi yıl mecburi hizmetimiz vardı.

Ereğli'den Berendi köyüne Toroslardan bir de Ayrancı üzerinden gidilirdi. Maarif memurluğundan evrakları aldım. Öğle üzeri trene bindim. Ayrancı'ya 50 km idi. Köye Divle ve Kıraman köylerinden geçilerek aynı vadi içinden gidilirdi. Köyden köye giderek yoldaş bulurum gayesiyle Ayrancı'dan gitmeyi tercih etmiştim. Ayrancı da Divle veya Kıraman'a gidecek köylü aradım. Bakkallara, hancıya sordum. Akşamüzeri hancı, "hocam bak şu arabacı Kıraman'a gidecek" dedi. Öküz arabası idi. Ofise buğday getirmiş. Buğdayı yıkamışlar, ofis biz yıkalı buğday almayız demişler. Araba buğday yüklü idi. Arabacıya "ben Berendi köyü başöğretmeniyim. Kıraman'a dek beni götürür müsün?" dedim. "Tabi hocam bin arabaya." Arabaya bindim. Güneş batarken öküz arabası ile yola çıktık. Dere boyu vadiden gidiyorduk. Güneş batınca, soğuk rüzgâr esmeye başladı, çok üşümüşüm rüzgâr sanki ciğerime işliyordu. Yolda hayvanlara torba takarak mola verdik. Sabaha üç saat kala Kıraman köyüne vardık. Ahmet Beyin evinin önünden değirmen arkı geçiyordu. Arktan karşısı tamamen bahçe idi. Ahmet Bey eşine "hoca çok üşüdü. Hemen evin önüne yatak at. Yorganın üzerine kilim ört." Onlar

içeri ben dışarıdaki yatağa yattım. Yatağa girince biraz ısındım. Uyumuşum. Bir uyandım ki ishal olmuşum. Gece karanlık. Tuvaletin yerini bilmiyorum. Değirmen arkından bahçeye atladım. Bahçe arktan aşağı meyilli idi. Geri atlarken dere kenarında taşın üzerine bastım. Taş ayağımın altından dereye kaydı. Taşla beraber bende değirmen deresine düştüm. Su göğsüme kadar çıktı. Kilot ve atletim ıslanmıştı. Dereden çıktım kilotu, atleti iyice sıktım. Çarşafın altına serdim. Tekrar uyumuşum. Uyandım ki evin hanımı ekmek yapıyor. Yatağın içinde atlet ve kilotumu giydim. Kalktım. Sabah kahvaltısını yaptık. Kıraman Berendi arası 15 km vardı. Yoldaş yoktu. Vadi içinde yol sapmadan Berendi'ye kadar gidiyormuş. Ahmet Beye teşekkür ettim. Ayrıldım.

Berendi'ye doğru yaya olarak gidiyordum. Gece öyle üşümüştüm, birde suya düştüm. İyice hastalanmıştım. Vadinin içinde yoldan ayrıldım. Güneşe yattım. Uyumuşum uyandım. Öğle vaktini geçmiş. Öyle terlemişim. Atletimi çıkarıp güneşe serdim. Atlet kurudu giydim. O terlemek beni kurtardı. Akşama doğru Berendi'ye vardım.

Berendi Yeniköy, Keşir, Akoluk, Kıramanlıoğlu olmak üzere dört mahalleden oluşuyordu. Her mahalle birbirine uzaktı. Okul Yeniköy'de üzeri dam iki derslikli bir okuldu. Muhtar Akoluk mahallesindendi. Muhtara misafir oldum. Sabahleyin muhtardan okulun anahtarını aldım. Okulu açtım. Köy bekçisiyle kayıtların başladığını köylüye duyurdum. Okulu badana yaptırdım. 1 Ekim 1951'de eğitim ve öğretime başladım. Köyde ilk sorun olarak kız öğrencilerin devamsızlığı vardı. Köy muhtarları ve köyde sözü geçen bazı köy ileri gelenleri ile kızların okumasının yararlarını köylüye anlatarak bu sorunu çözdüm.

O kulda çok yönlü yetişmenizin köyde başarılı olmanıza yararı oldu mu?

Berendi köyü hayvancılık ve çiftçilikle geçiniyordu. Köyde 30 bine yakın koyun vardı. Muhtar, koyun sürülerinden ölüm haberlerinin geldiğini söyledi. Biz köy enstitüsünde hayvan hastalıkları dersi de görmüştük. Öğretmenlerimiz dersi öyle güzel

anlatırlardı ki hastalığı anlamamak mümkün değildi. Tarım öğretmenimiz Salih Ziya Büyükaksoy, hayvan hastalıklarından şarbonu anlatırken “Usta çobanlar koyun sürüsüne tuz verirler. Koyun sürüsü suya giderken koşar. Hasta koyunlar, koşamaz geri kalırlar. Çoban geride kalan koyunu tutar, burnunu sıkar, hasta koyunun burnundan kan gelir. Ayrıca kesilen hayvanın kanı birden bire (en az yarım saat) donmaz. Bu hayvan şarbondur.” derdi. Bu anlatılan hastalık unutulur mu? Muhtara sordum. “Kesilen hayvanların kanları geç donuyor mu?” “Öyle haber aldım” dedi. “Koyunlarda şarbon hastalığı ihtimali var. Veteriner müdürlüğüne bildirelim” dedim.

Ereğli Kaymakamlığına bir dilekçe yazdım. Köyümüzde koyunlar ölmekte. Şarbon olma ihtimali olduğundan Veteriner Müdürlüğüne gerekli önlemlerin alınmasını istedim. Muhtar dilekçeyi kaymakama vermiş. O da veteriner müdürlüğüne havale etmiş, veteriner müdürü dilekçeyi okuyup, ne biliyosun şarbon hastalığı olduğunu muhtar. O da öğretmen söyledi. “Önemli, ilgilenmezlerse valiye gidersen” dedi demiş. “Öğretmen öğretmenliğine karışsın. Ne anlar şarbon hastalığından.” Muhtar da “dilekçeyi öğretmen yazdı” demiş. “Peki gidelim.”

İki gün sonra jiple köye geldiler. Hayvanlarda yapılan incelemede sonucu şarbon hastalığı olduğu tespit edildi. Muhtarla birlikte veteriner müdürü de okula geldi. “Hocam teşhisiniz doğru çıktı. Nereden öğrendiniz? Ben köy enstitüsü mezunuyum.” Öğretmenimin anlattığı şekilde ona da anlattım. Veteriner “ne güzel anlatış ben bile öz yeni bilgi öğrendim.” Teşekkür etti. Okuldan ayrıldı. Ondan sonra köyde öğretmenimiz her şeyi biliyor söylentileri yayıldı. Köyde daha çok sevmeye sayılmaya başladım. İki ay sonra bir öğretmen geldi. Üç yıl birlikte çalıştık. Ben kendi köyüm olan Karaman’ın Taşkale köyüne kendi isteğimle atandım.

*Taşkale köyü Atatürk heykeli bitirildiğinde
sağdan birinci ayakta*

Herkes kendi köyünde başarılı olmada zorluk çeker. Siz nasıl başarılı oldunuz?

15 Ekim 1954 kendi köyüm Taşkale'ye atandım. 1950 yılında İvriz Köy Enstitüsünden mezun Kemal ve eşi Ümmiye Söylemez vardı. Ben 4. ve 5. sınıfları, Kemal Bey 2.ve 3. sınıfları, Ümmiye hocahanım da birinci sınıfları hiç değiştirmeden okutuyorduk. Dördüncü sınıfta ağabeyimin oğlu vardı. Öğrenci başarısız olduğu için sınıfta bıraktım. Bunu duyan köylüler, benim herkese eşit davrandığımı görünce, köylüden olumsuz davranış görmedim.

Kemal Bey 1958'de asker oldu. Hocahanım Karaman merkeze atama istedi. Atamadılar. İstifa etti. Ben tek başıma 356 öğrenci olmak üzere beş sınıflı çift öğretim yaparak okuttum. 1959 da ben de asker oldum. 31 Aralık 1960 da tekrar Taşkale köyüne atandım.

Ekim 1962 yılında okul müdürlüğüne atandım. 27 Mayıs ihtilalinden sonra yedek subay öğretmenlik uygulaması başladı. Taşkale köyüne on iki öğretmen kadrosu da aldım. Köye yedek subay öğretmenlerinden Yurdaer Kalaycı'nın resim ve heykel üzerine aşırı kabiliyeti vardı. Onun isteği ve benim desteğimle köye Atatürk heykelini taştan yaparak resimde görüldüğü gibi diktirdik. Ben müstakil müdürdüm, sınıfım yoktu. Yurdaer Kalaycı heykeli yaparken onun sınıfında ders yaptım. Böylece köye Atatürk heykeli dikilmiş oldu. Heykel hala köyün eski okulunun bahçesinde dikili duruyor.

Okulda ücretsiz yaz kursları açarak 1966 yılına dek köyden İvriz İlköğretmen Okuluna altmış öğrenciye yatılı sınavını kazandırdım. Bu öğrencilerden orta, lise öğretmenliğine yükselenler oldu. Eğitim enstitüsü, üniversite öğretmenliğine geçenler oldu. Şimdi Orta Doğu Teknik üniversitesinde Ali Koçyiğit jeoloji profesörü olarak çalışmaktadır. 15 Ekim 1966 da Karaman'a atandım. Bu şekilde kendi köyümden başarılı oldum.

17 Nisan Köy Enstitüleri kuruluş bayramında Türkçe öğretmenimiz Ali İhsan Beyhan konuşma yapıyor.

Köy Enstitüsü deyince aklınıza ilk gelen şey nedir?

İsmet İnönü'nün köy enstitülerinin kuruluş yıllarında söylediği vecizesi var. "İlköğretim davası insan olma, millet olma davasıdır." Çağdaş eğitim. Eğitimde insan olma, millet olma yolunu açan eğitim yuvaları aklıma gelir.

Ülkemizin ana sorunları hakkında neler söyleyeceksiniz?

Ülkemizin ana sorunu eğitimidir. Eğitimi veren öğretmen yetiştirme sorunu. Üniversiteler, ülkemizin ihtiyacı kadar, öğretmen yetiştirmeli ve ona göre öğrenci almalıdır. Bu öğrenciler iş bulmak için değil öğretmen olmak aşkı ile Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı öğretmenler olarak yetiştirilip sınavsız atanmalıdır.

Bir gününüz nasıl geçer. Hangi gazeteyi okursunuz?

Yazın köye giderim. 1700 metrekare bir bahçem var. Bahçe işleri ile uğraşırım. Yapamadığım işleri ücret karşılığı köylülere yaptırım. Her türlü gazeteyi okurum. Para vererek alıp okuduğum gazete Cumhuriyet'tir.

Öğretmenlere, gençlere neler söyleyeceksiniz?

Gençlere, Atatürk'ün gençliğe hitabını iyi anlayarak ve hayatlarında onu kendine rehber edinmelerini isterim. Öğretmen arkadaşlara da bu mesleği iş bulmak için değil öğretmenlik sanatı için seçmelerini öneririm.

Size teşekkür ediyor, sağlıklı ve aydınlık günler diliyorum **Bilal Kaymakçıoğlu öğretmenim.**

Ben de size teşekkür ediyorum Erdal Atıcı arkadaş, değerli başkan...

SABRİ KURT İLE SÖYLEŞİ

Sabri Kurt

“TÜRK MİLLİ EĞİTİMİNDE BİLİMSEL EĞİTİMLE DİNE AĞIRLIK VEREN EĞİTİM ÇATIŞMASI, CUMHURİYET KURULALIDAN BERİ DEVAM ETMEKTEDİR.”

Sabri Kurt'un yaşamı Uşak – Banaz – Büyükoturak köyünde başlıyor. İlkokulu bitirdikten sonra Savaştepe Köy Enstitüsüne ve oradan da Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü gidiyor. Daha üç aylık öğrenciyken 1947 yılında Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü kapatılıyor. Balıkesir Necati Bey Eğitim Enstitüsü Fen Bölümünü bitiriyor. Haksızlıklara boyun eğmemesi sonucu sürgüne gönderiliyor... Hukuk Fakültesini bitiriyor... İzmir Barosu Başkanlığı yapıyor... Hala avukatlığı sürdürüyor... Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı kurucularından olan Av. Sabri Kurt'la güzel bir söyleşi gerçekleştirdik...

Sabri Kurt öğretmenim siz nerelisiniz? Bize çocukluğunuzu, ailenizi, köyünüzü köydeki okulunuzu ve öğretmeninizi anlatır mısınız?

Uşak - Banaz - Büyükoturak köyündenim. Yedi çocuklu bir ailenin üçüncü çocuğuyum. Annem okuma yazma bilmezdi; amma anlamını bilmediği namaz surelerini ezbere bilirdi. Babam okuma yazmayı kendi kendine öğrenmiş. O yıllarda köylerde doğan çocukların nüfusa kaydı günü gününe ve hatta yılı yılına yapılamazdı. Anama doğum tarihim sorduğumda “zemheride doğdun” derdi. Ama yılını bilmezdi. Dört kardeş olduktan sonra köye nüfus memurları gelmiş, büyükten küçüğe sıralamışlar benim doğumumu da 1931 olarak yazdırmışlar. Ayı, günü yok. Doğru mu diye araştırdığımda, babamın 1926' da askere gittiğini, askerden terhis olup geldikten sonra doğduğumu ve askerdeki yüzbaşısı Sabri beyin adını verdiğini öğrendim. Belleği kuvvetli âmâ bir dayım vardı. Yedi yaşındayken çiçek hastalığından iki gözü de kör olmuş Onun babamın askere gidiş gelişlerini düşünerek yaptığı hesaplamalarda 1930 yılı başlarında doğmuş olduğum belirleniyor.

Bizim köy 1922 Ağustos ayı sonuna kadar Yunan işgali altındaymış. Ağılımız, koyun sürümüz varmış. Fakat Yunanlılar istedikleri zaman istediği sayıda koyunu alıp götürür ve askerlerini beslemiş. İşgal altında ailenin koyun sürüleri erimiş. Aile fakirleşmiş. Ailemizin fazla bir ekilir biçilir toprağı yoktu. Toprağı olup da işleyemeyen Gümüşler sülalesi gibi zenginlerin toprağını yarıcı olarak işlerdik. Tohumunu da tarla sahibi verirdi. Biz ekip biçtikten ve buğdayı hasat ettikten sonra, önce verdiği tohum tarla sahibine ayrılır, kalan kısım yarı yarıya bölüşülürdü. Kendi tarlalarımız ailemize yetecek kadar değildi. Evimizde birkaç koyun ve kuzu, bir çift öküz, inek, dana eşek gibi hayvanlarımız vardı . Çocukluğumuzda kardeşim Osman'la buzağı, düve, dana, eşek gibi büyük baş hayvanlarla, kuzuları sırayla gütmeye giderdik. Kuzularla danalar hepsi birlikte güdülmezdi. Bizim yörede malları otlatma işine mal gütmeye denir. Kuzuları güdecek olan erkenden sıcak basmadan kuzuları çıkarır ve gütmeye giderdi. Dana düve eşek gibi hayvanlar ise daha geç otlatmaya çıkarılırdı. Bazen kuzuları ben güderim, danaları Osman, bazen da danaları ben, kuzuları Osman güderdi. Dana ve düveleri güderken en büyük korkumuz büyelek olurdu. O öyle bir sinek ki dana düve gibi hayvanları soktu mu kuyruklarını dikerek delirmiş gibi kaçşırlardı. Kaybolmasın diye biz de onların arkasından koşardık yalınayak. Büyülekten kaçan bir düvemiz kırdan köye kadar kaçtı ve köyde ahıra gizlenip ürkek ürkek korunmaya çalışırken hatıla arka ayağını kısırdı ve yana yıkılarak arka bacağını kırdığını unutamadım. İki dönüm kadar üzüm bağımız vardı. Üzüm zamanı da çoğu zaman bağ beklerdim. Bizim köy İzmir-Uşak – Afyon demiryolu üzerinde, Dumlupınar'a komşu bir köydür. Köyün tarlalarından dolana dolana Dumlupınar'a doğru trenler geçer. Demir yoluna paralel kara yolu da vardır . Köyün tren istasyonuna yakın kara yolunun kıyısında Gümüşlerin tarlasına ortak olarak darı ekmiştik. İlkokul ikinci sınıftayım. Yaz tatilinde darı tarlasını bekliyorum. Bir anımı anlatayım. Darı beklerken tarlanın kenarından geçen çayın killi çamurlarından insan başı yapıyorum. Saç diye darı püsküllerini yapıştırıyorum. Çamur kuruyunca kırılmasın diye boyun kısmına ağaç sokup

etrafinı çamurla buyun yapıyorum. Birgün baktım aşağıdan bir toz bulutu kalktı. Yola koştum elimde de çamurdan yaptığım baş var. O zaman şimdiki gibi asfalt yol olmayıp stabilize kara yolu olduğundan toz bulutları arasından bir otomobil çıktı geldi. Tam benim yanımda durdu. İçindekilerden biri elimdeki çamurdan yaptığım insan başını sordu. Büstmüş ben o zaman büst nedir bilmem. Ben yaptım dedim. Kim o dediler. Atatürk dedim. “Biz şimdi Atatürk’ün savaş yaptığı yere tören için gidiyoruz seni de götürelim mi” dediler. “Geri getirecek misiniz gene bugün” dedim. İçlerinden bir bayan “ben seni kucağımda taşır gene getiririm haydi gel” dedi. Meğer o gün 30 Ağustosmuş. Otomobildekiler de Uşak Kaymakamı, Milli Eğitim Memuru gibi ilçe yöneticileriymiş. Bu benim ilk otomobile binişim ve ilk defa köyümden uzak bir yere gidişimdir. Uşak o tarihlerde Kütahya’nın ilçesiydi. 30 Ağustos törenlerini Uşak’tan gelen heyetle beraber izledik. Civar il ve ilçelerden köylerden gelen o kadar çok kalabalığı ilk defa gördüm. Törenden sonra Çalköy’de bir okulun geniş salonunda civar illerden gelen vali, kaymakam gibi üst düzey misafirlere bir yemek verildi. Hepimiz yer sofrasına oturduk. Ben de Uşak kaymakamının yanında oturuyorum. Herkes çatalını kaşığı almış bana kalmamış. Kaymakam “kalk git şu aşçıdan iste” dedi. Aşçı karşısında yalın ayak, yamalı yırtık giysili bir köy çocuğunu görünce “haydi oğlum sizlere sonra yemek vereceğiz sen çık git buradan” deyip kolumdan tuttu ve beni dışarıya bıraktı. Yemek verdikleri valilerin kaymakamların yanına beni yakıştıramadı. O köyden arsız bir çocuk sandı herhalde. Yemek verilen okulun geniş ve yüksek ağaçlıklı bir bahçesi var. Bir ağacın gölgesine oturdum salonun kapısını gözlüyorum. Yemeğe katılanlar çok kalabalık. Hepsi paçalı pantollu adam. Bu kalabalıkta beni getirenleri bulamazsam diye gözümü kapıdan ayırmıyorum. Açlık önemli değil. Önemli olan getirenlerle buluşmamak. Birkaç dakika sonra kaymakam kapıda belirdi beni çağırırdı. “Bu adam beni dışarı çıkardı” dedim. Kaymakam “bu benim misafirim” dedi ve tekrar sofrasına oturttu. Benim yanımda bir de torbam vardı. Kırdan darı beklemeye giderken ekmeğimizi koyardık. Sofradaki yemekte artan pide et gibi bozulmayacak yiyecekleri “Bana seni

kucağımda taşırım” diyen bayan torbama dolduruyordu. Bayan Uşakta Naciye Hanım diye anılan meşhur bir öğretmenmiş. Otomobilde gidip gelirken Uşak'ın seçkin takımı bana pek çok soru sordular. Yanıtlarım onları çok memnun etmiş ki gelecek sene gene beraber gidelim dediler. Aynı gün dönüşte köyümüzün taşköprü çeşmesi yanında beni bıraktılar. Bırakırken de aralarında topladıkları bir avuç parayı verdiler. O paraları anama verdim onunla harman savurmak için iki yaba satın aldı. İkinci yıl 30 Ağustos günü Dumlupınar' a yakın tekke altındaki tarlamızın yanından geçen yolda bekledim. Aşağıdan bir toz bulutu kalkıyor ha geliyorlar diyorum bir de bakıyorum rüzgârmış. Nihayet bir otomobil geldi ve “ işte Sabri burada burada “ diye bağırıyorlar ve durdular beni de aldılar. Meğer köy hududuna gireli beri beni soruyorlarmış. İkinci yıl da birlikte Dumlupınar törenlerine gitmiş olduk. Gene yamalı elbiseli yalınayak köylü çocuğuyum. Okullar açılırken sana elbise ayakkabı alalım dediler. Okullar açılırken mektup yazdım Uşak kaymakamlığına. Kaymakam değişmiş arayan soran olmadı.

Köyümüzde yatılı bölge okulu vardı. Civardaki Paşacak, Kaplangı, Çorum, Düzlüce, Yenice ve Halaçlar köyünde ilkokul yoktu. O köylerin çocukları da yatılı olarak bizim köyde okudular. Yatılı okuyan çocukların aileleri okula nohut fasulye gibi gıda maddeleri vererek yatılı borcunu öderlerdi. Okulumuzda beş sınıfın da öğretmeni vardı. Hepsi de çok yetenekli ve kendini mesleğine adanmış, öğrencileriyle baba oğul gibi yakın ilişkiler içinde idiler. Okulun ilk Başöğretmeni Sarı Sadık diye anılan Sadık Pekel' di. O tarihlerde müdür denmez Başöğretmen denilirdi. Öğretmenlerimiz Mehmet Gürsel, Kâmil Coşkun, Cahit Ergün, Murat Öztop, Hamit Arıkan'dı. Mehmet Gürsel benim birinci sınıftaki öğretmenimdi. Ağabeyim beni nüfus cüzdanımla kayda götürdüğünde Mehmet Gürsel “haydi sen bir sene daha oyna da sokakta arkadaşlarınla, gelecek sene alalım” dedi. Sene 1937 ben altı yaşındayım. Başladım ağlamaya, ağlaya ağlaya okulun bahçesinden çıkarken Mehmet Gürsel geri çağırttı. “Sen kendin mi okumak istiyorsun annen baban mı okula git diyor” . Ben istiyorum diye ağladım ve beni kaydettiler. Mehmet Gürsel

öğretmenimiz dokumacılıktan anlardı. Dokuma ustasıydı. Okula dokuma tezgâhları aldirttı ve öğrencilere dokumacılık öğretti. Sonra onu Çifteler Köy Enstitüsüne öğretmen olarak aldılar. Sadık Pekel' den sonra okul Başöğretmenliğine Münir Çakaloz atandı. Benim ilkokul dört ve beşinci sınıftaki öğretmenim Kâmil Coşkun' du. Kâmil bey bizleri çok iyi yetiştirdi.

Sizi köy enstitüsüne kim yöneltti? Nasıl girdiniz? Köy enstitüsüne ilk yolculuğunuzu anlatır mısınız?

Savaştepe son sınıfta arkadaşları: Perihan Özdoğan, Vahide Yıldız, Mediha Bekki

Benden önce köyümüz okulunu bitirenlerden, Galip Akın ve Hasan Taylan Çifteler Köy Enstitüsüne, Mehmet Tetik, Ömer Turan, Recep Taylan, Tahir Ceylan, Mehmet Özmen, Nail Güneş Savaştepe Köy Enstitüsüne gitmişlerdi. İlkokulu bitirir bitirmez okul Başöğretmenimiz Münir Çakaloz Savaştepe Köy Enstitüsüne başvurularımızı göndermişti. Bizim Bölge Yatılı okulunu bitiren Kaplangı köyünden İsmail Sunal, Yenice Köyünden Nafiz Girgin ve benim Savaştepe'ye kabul edildiğimiz yazısı 1942 Ağustos ayında geldi. Ben de sıtma hastasıydım. Sıtmanın son aşamalarıydı ilâç olarak bana kinin aldılar. Savaştepe'ye gidebilmek için Afyon- İzmir treniyle Manisa'ya gideceğiz. Manisa'da bir gece yattıktan sonra ertesi gün İzmir'den Bandırma'ya giden trene bineceğiz. Trene de ilk kez bineceğiz. Şehirde hırsız çokmuş, insanın cebindeki parayı çalarlarmış diye anam bulabildikleri on lirayı iç gömleğime dikti. Başöğretmenimiz bizim elimize bir mektup verdi. "Bu mektubu Manisa'ya inince orada bir polis göreceksiniz, bunu ona vereceksiniz." dedi. Köydeki öğretmenlerimizi Başöğretmenimizi her şeyi bilir herkesi tanır üstün insanlar olarak tanıyoruz. Polis bizim Başöğretmenin tanıdığı zannederek verdik mektubu. Polis mektubu okudu. Şuradan doğruca gidin orada "Yenihan" var orada yatarsınız. Sabahleyin de bu istasyona gelin İzmir'den gelecek Bandırma trenine binersiniz dedi. Yeni Hana üç köy çocuğu vardık. Kaç liraya yatacağımızı sorduk bir kişi 45 kuruş. Bizim o kadar paramız yok daha ucuzu yok mu dediğimizde "biz size birer hasır verelim hanın avlusunda yatın beşer kuruş verirsiniz" dediler. Ağustos ayı üşümeyiz. Her birimiz hasıra sarılıp yan yana yattık. Yatarken paramın dikili olduğu yer altta kalacak şekilde yattım. Gece uyanıp yatış şeklimin değiştiğini görünce hemen gene paranın üstüne yatarım. Ertesi gün Bandırma trenine bindik ve Savaştepe'de indik. İki tarafı kavaklı düz geniş caddeden elimizde bavullarımız Savaştepe'nin ilk kısmına geldik. Bizden evvel giden köylülerimiz karşıladı. Yabancılık çekmedik. İdare binası denen yöneticilerin bulunduğu binaya götürdüler. Müdür yardımcısı İsmet Kültür kayıtlarımızı yaptı.

Köy enstitüsünde ilk günlerinizi konuşalım...

Bizi okula kaydeden Müdür Yardımcısı İsmet Kültür'ün babacan ve sıcak davranışı, daha önce oraya gelmiş olan köylülerimizin bulunuşu nedeniyle yabancılık çekmeden okula çabuk ısındık. Ağaçtan yapılmış sığa denen iki destek üstüne birkaç tahta uzatarak bize yatak yeri yapıldı. Bizden önce gelenler iki katlı ranzalara yerleşmişti. Yataklarımızın içinde ne pamuk ne de yün vardı. Kurutulmuş ot doldurulmuştu. Köyden geldiğimizden ot yatakları yadırgamadık. Elbise, iç çamaşır ve asker postalı verdiler. Ben çok küçük olduğumdan benim ayağıma göre küçük postal bulunamadı. Bana özel olarak çarşıdaki Aytaçların mağazasından bir çift kundura aldılar. Okulda işlere derslere devam ederken geleli daha bir buçuk ay geçmişti ki bir gece zelzele oldu. Ranzada yatanlar alçakta serili yatağımın üstüne atladılar. Çok korktuk. Ertesi gün okulun bahçesine çadırlar kuruldu. Çadırlarda yatmağa başladık. Artçı depremler de devam ediyordu. Köyümüzü de çok özlemiştik. Köye özlem ve zelzele korkusu da karışınca beraber geldiğimiz İsmail Sunal ile okuldan kaçsak mı diye konuşmaya başladık. Zelzelenin devamı ve çadır hayatının zorluğu nedeniyle bizleri izinli gönderdiler. Köyde özlemimizi giderdik. İzin bitince de özlediğimiz okulumuza döndük.

Köy enstitüsü yaşamınızda nasıl değişim yarattı?

Sabri Kurt Buca Lisesi'nde iki öğrencisi ile

Köyde önder gördüğümüz öğretmenlerimizi örnek almış ve biz de onlar gibi meslek sahibi olacağız, memnun ve mutluyduk. Enstitüdeki öğrenim hayatımız köylü yaşamına denkti. Okuyor, tarlada çapa yapıyor, köyde görülen işleri görüyorduk. Okulumuz tarlası, bahçesi, hayvanları, ekip biçme aletleri olan bir işletmeydi. Bu işletmenin tüm işlerini biz öğrenciler yapıyor-

duk. İş yaparak öğrenir, öğrenirken üretim yapardık. Çalışma ortamımız ve yaşantımız köylüden farklı değildi. Yaşantımız köylüden farklı olsaydı, 20 yıl köyde öğretmenlik yapmak, köye bağlanmak kolay olmazdı. Bizleri köy ortamından aldılar, yine köy ortamında eğittiler. Köye yarayışlı bilgi ve beceriler kazandırdıktan sonra aydınlanmacı birer önder olarak köye gönderdiler. Köyde öğretmenin görevi sadece ABC öğretmek olmayacaktı. Köyün ekonomik, kültürel ve siyasal yönlerden kalkınıp gelişmesinde okul ve öğretmene öncülük görevi yüklenmişti. Köylü uyanacak, köy canlanacak. Cumhuriyet ilkelerini ve devrimlerini benimseyip koruyan ve geliştirecek bir taban oluşacaktı. Köy enstitüsünde yaşantımız değil amma düşüncelerimiz ve yaşam felsefemiz değişti. Kişiliğimiz gelişti. Öz güvenimiz arttı. Okudukça yıllar geçerek görgü ve bilgilerimiz arttıkça, ülkedeki farklı yaşantıların, milli gelir paylaşımındaki haksızlıkların, farkına vardıkça kişisel yaşantımızı iyileştirme düşüncesinin yerini başka düşünceler almaya başladı. Kendimizi, ezilenlerin, sömürülenlerin yanında ve onların kurtarıcısı olarak görmeğe başladık. Köy enstitüsü beni kendimi değil, ülkemi ve toplumu düşünmeğe yöneltti. Haksızlıklar karşısında susmamayı, karşı durmayı, eleştirmeyi, sorgulamayı, doğru bildiğimi korkmadan ifade etmeyi öğretti. Böylece yaşantım değil amma düşüncelerim ve hayattaki amacım değişti.

Köy enstitülerinde, ülkemizi ve toplumumuzu düşünmeye yöneldiğimiz gerçeği yanında kendimizin, yakınlarımızın ve bizden sonra gelen çocuklarımızın yaşantısında da, çok önemli değişime ve gelişimine neden olduğu gerçeğini de belirtmeliyim. Köy enstitülü çıkışlıların toplantılarında onlara kaç çocukları olduğunu ve öğrenim durumlarını sorardım. Aldığım yanıtlar sonunda öğrendim ki, köy enstitülü çıkışlıların çocuklarının tamamına yakını yüksek öğrenim yapmıştır. Köy enstitüleri fukara köy çocuklarının yaşantısını değiştirdiği gibi, çocuklarının da geleceğini kurtarmıştır. Yetişen bu çocuklar içinde bilim adamları, profesörler vardır. Ben kendi ailemden örnek vermek isterim. Köyümüzde ortaokul, lise yoktu. Benden küçük kardeş-

lerimi ilkokulu bitirince yanıma aldım ve ortaokul liseyi yanımda okuma olanağı buldular. Küçük kardeşim Erol okudu yargıç oldu. İki oğlunu tıp doktoru olarak yetiştirdi. Diğer kardeşim Emine ortaokul öğretmeni oldu. İki çocuğundan biri ziraat, biri tekstil mühendisliği tahsili yaptı. Kızım tekstil mühendisi. Bizler köy enstitüleri yoluyla okuma olanağı bulamasaydık, çocuklarımızın da geleceği karanlık olacaktı. Köy enstitülü çıkışlılar giderek azalıp yok oluyoruz. Bu eğitim sistemini kim savunacak diye tasalanırdık. Köy enstitülülerin çocukları "Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği" kurdular. Sizin gibi gençler "Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı"nın yönetimini devraldılar. Bu çalışmalarını gördükçe tasalarımız yok oldu.

Köy enstitüsü size okuma yazma alışkanlığı nasıl kazandırdı? Okuduğunuz kitapları anımsıyor musunuz?

Sabri Kurt eşi Vahide, kızları Birsen'le

Köy enstitüsü kütüphanelerinde yerli ve yabancı eserler Bakanlıkça tercüme edilen dünya klasikleri bulunurdu. Öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırabilmek için, hiçbir eğitim kurumunda uygulanmayan bir “serbest okuma” saatleri vardı. Öğrenciler ders kitapları dışında, ilgi duydukları kitapları okur, kitabın özetini bunun için tuttuğu deftere yazardı. Okul yönetiminde her sınıfın seviyesine göre o yıl okuyabileceği kitapların listesi de verilirdi. Ama biz bunların dışında da istediğimiz kitapları okurduk. Öğrencinin ders kitabı dışında okuduğu roman ve hikâye kitapları sadece okuma saatinde okunmazdı. O saatin dışında da okuma için bol zamanımız vardı. Ders ve çalışma dışı zamanlarda ağaçların altında kimimiz mandolin çalar, kimimiz kitabını okurdu. Ders dışı kitapları okudukça dünyaya bakış açımız düşünce yapımız değişiyor geliyordu. İlk sınıflardan son sınıflara doğru okuduğumuz kitaplar farklı oluyordu. Örneğin ilk yıllarda Robenson Krüzoe, Beyaz Zambaklar Ülkesinde, Mefkûreci Muallim, Yengeç, Çalılıkusu, gibi kitaplardan sonra, Panait İstrati'nin Baraganın Dikenleri, Sabahattin Ali'nin Değirmen Dağlar ve Rüzgâr'ı, Kuyucaklı Yusuf'u, Huxley'in Yeni Dünyası, Yakup Kadri'nin Yaban'ı, Emil Zola'nın Hakikat'i, Pearl Buck'un Ana'sı, Victor Hugo'nun Sefiller'i gibi eğitici, öğretici değişik kitaplar okuduk. Hasan Âli Yücel zamanında tercüme edilen dünya klasiklerinin pek çoğu da okuduğumuz kitaplar arasındaydı. Okuyacaksınız diye zorlama ve dayatmacı bir tutum yoktu. Okuma alışkanlığını aldıktan sonra ilgimizi çeken kitapları kendimiz arar bulur seçerdik. İngiliz İşçi Partisinden Straşey adında bir bakanın yazdığı “Sosyalizm Nedir” adlı kitabı, Harold Laski'nin Demokrasi ve Sosyalizm kitabı elime geçti. Onları okuyunca fikir dünyam değişti. Meğer devlet düzeni hakkında bizim bilmediğimiz neler varmış.

Serbest okuma saatleri kitap okuma alışkanlığını kazandırıyor, yurt ve dünya olayları üzerinde düşünmeyi, düşünce üretme yeteneğini geliştiriyordu. Öğretme değil, öğrenme önemliydi. Bilgiye ulaşma yollarını öğreniyorduk. Öğrendikçe de kendimize güven duyduğumuz artıyordu.

1943 Sabri Kurt Savaştepe Köy Enstitüsü 1. sınıf öğrencisi arkadaşlarıyla: Mehmet Tetik, Recep Taylan

Bize Köy Enstitüsü'nü, dersleri ve öğretmenlerinizi anlatır mısınız?

Enstitülerin geniş ekim dikim tarlaları, ahırları, kümesleri büyük ve küçükbaş hayvanları vardır. Barınacak ders yapacak binaları yoktur.Bina inşaatı,ekim,dikim hayvan bakım işlerini öğrenciler yapardı. Köy enstitülerinde öğrenim konusu üç ana bölüme ayrılırdı.% 50. Kültür dersleri, % 25 Tarım Ders ve çalışmaları , % 25 Teknik Ders ve çalışmaları.Sınıflar dönüşümlü olarak bu üç çeşit çalışma içinde bulunurdu. Bazı sınıflar bir hafta kültür dersleri görürken, başka sınıfların bir kısmı Tarım ders ve çalışmalarını diğer bir kısım sınıflar Teknik ders ve çalışmaları yaparlardı. Tarım ders ve çalışmaları yapan sınıflar, okulun tarla ve bahçelerinde ekim dikim hasat, hayvanların bakımı gibi

işleri görürlerdi. Teknik ders ve çalışmalarında ise, okulun bina yapımı gibi inşaat işleri, demircilik, marangozluk işleri görürdü. Bir sınıf ta nöbetçi sınıf olarak görevlendirilirdi. Okulun yollarının, meydanlarının, tuvaletlerinin temizliğini, bakımını, mutfak ve yemekhane işlerini nöbetçi sınıf yapardı. Nöbetimden ilginç bir anım var. Bizim sınıfın nöbetçi olduğu bir hafta ben tuvalet nöbetçisiydim. Görevim tuvaletlere su döküp yıkamak, süpürmek temiz tutmaktı. O zaman klozet gibi alafranga tuvalet yoktu. Tuvaletin birisine kova kova su döktüğüm halde bir türlü açamadım. Döktüğüm su göllendi. Enstitü müdürümüz Sıtkı Akkay devamlı işyerlerinde dolaşır, yapılan işleri yakından izlerdi. Benim nöbet yerime de geldi. Tuvaletin birisinin tıkalı olduğunu açamadığımı gördü. Bana şöyle yap, böyle yap diye iş buyurmadı. İkimizden başka kimse yoktu. Hemen kollarını sıvadı tıkalı deliğe elini soktu. Oradan paçavra taş gibi bir şeyler çıkardı. Göllenen su foşşş diye boşalverdi. Sabun aldı, eline su döktüm elini kolunu yıkadı gitti. Bu olayı anlattığımda benden önceki sınıfta okuyan Asaf Aktan ve Bahattin Fırtına'nın tuvalet nöbetinde de aynı olay olmuş. Onlar da benim gibi müdürden uygulamalı derslerini almışlar. Öğretmenlerimiz bizimle iç içeydi. Sakınmadan çekinmeden her zaman konuşabilirdik. Onlar da köy kalkınması, köyün canlanması gibi bir ideal için bizleri yetiştirdiklerinin bilincinde olduklarından görevlerini şevkle yaptılar.

Öğretmenlerimi minnet ve şükranla anmak isterim. Eğitim Başı Zeki Tunaboşlu, iri yapılı amma ince ruhlu bir öğretmeni-mizdi. Şiirler yazardı. Kitapları vardır. Edebiyat ve Türkçe derslerine İsmet Kültür, Afet Yalbiray, Hayriye Ilgaz, Fikret Madaralı, Tarih ve Coğrafyaya Ziya Dönmez, Semiha Yıldırım, Matematiğe Nilüfer Sarıdal, Abdurrahman Saçlı, Müzik'e Zühal Sarıdal (Dilmaç), Hıfzı Kayaman, Fransızca'ya Zeki Tunaboşlu ve Reşat Küçükaydın, Tabiat Bilgisi ve Biyoloji derslerine Refik Minican, Rifat Öcal, Necati Aka, Kimya'ya Binnaz Himilkar, Fiziğe Niyazi Ertem, Tarıma Muharrem Tüzüner, ve Mehmet Aytaç, İnşaat İşl. Öğr. Asım Şener, Ahmet Ergen, Kenan Girgin, Marangozluk İşl.

Öğ.Mehmet Tozan, Pedagoji, Psikoloji ve Eğitim Metodu derslerine Şükrü Ural, Şevket Sarıbeyler, Resim-İş derslerine Kemal Gökaydın, Nevide Gökaydını, Askerliğe Avni Bilge, Bıçkı Dikişe Meserret İltar öğretmen gelirdi. Pek çoğunun yaşamı sonlandı. Nur içinde yatsınlar.

Her öğretmenle kendi dersinde birebir karşılaşma ve konuşma olanağından ayrı olarak, okul bütünlüğü içinde de ortak çalışma ve yaşantımızda demokratik bir eğitim uygulanırdı. Her hafta sonu genel değerlendirme toplantıları yapılırdı. Değerlendirme toplantısına okul müdürü, öğretmenler, usta öğreticiler ve öğrenciler katılırdı. Hafta içinde yapılan iş ve çalışma uygulamaları ele alınır işlerin iyi ve kötü tarafları ortaya konulur ve eleştirilirdi. Hiç kimse eleştiriden ayrı tutulmazdı. Müdür de öğretmenler de öğrenciler de eleştirilirdi. Öneriler sunulur ve tartışılırdı.

Yemekhanede öğretmenler için ayrı bir yemek masası yoktu. Öğrencilerin masalarında bir öğretmen de öğrencilerle birlikte yemek yerdi. Bu uygulama öğretmenle öğrenciler arasında sıcak yakınlık sağlıyor ve öğrencilere yemek yeme görgüsü kazandırıyor.

Öğrenciler köy ve yurt gezilerine çıkıyordu sanırım.

Köy ve yurt gezileri imece usulü çalışmalarımızın sonucudur. İmece usulü, köy enstitülerinin kuruluş aşamalarında sistemin bir parçası olan etkinlikti. Bir köy enstitüsü, kendi çevresindeki ve bölgesindeki köy okullarının, köydeki öğretmen evlerinin yapımına yardım ederdi. Sınıfça bir köye gider okul ve öğretmen evinin yapımında çalışırdık. Bu dar çevre imececiliğinden daha önemlisi Türkiye genelinde uygulanan imecedir. Önceki yıllarda kurulan ve öğrencileri bilgi ve el becerisi kazanan öğrencilerin, yeni kurulmakta olan köy enstitülerinin yapılaşmasına yardım için sınıfça gönderilmesiydi. Ekip olarak bir enstitüden diğerine giden öğrenciler, gittikleri enstitüde yatar, yer içer, oranın öğrencileriyle kaynaşır ve kendilerine verilen yapı işini tamamlardı.

Bizim sınıf 1944 yılında İnşaat öğretmenimiz Ahmet Ergen başkanlığında yeni kurulmakta olan Erzurum-Pulur Köy enstitüsüne gittik. Kimimiz harç kardı kimimiz duvar ördü, kimimiz duvar örenlere taş taşıdı ve binayı tamamladık. Yaptığımız binanın giriş kapısı üstüne de SAVAŞTEPE yazılı taş yerleştirdik. Bizimle birlikte Hasanoğlan Köy Enstitüsünden gelen bir ekip de vardı. Onlar da kendilerine verilen yapı işini yapıyorlardı. Hafta sonları eğlenceli toplantılar düzenlenirdi. Değişik enstitüden gelen öğrenciler, kendi bölgesinin oyunlarını, türkülerini sergiler, temsiller yapılı, kendi yazdıkları şiirleri okurlardı.

Ekipler kendilerine verilen yapı işini tamamladıktan sonra bir yurt gezisi yaparlardı. Gezi programı ekip tarafından yapılır ve okul idaresinin Bakanlıkça yaptığı yazışmalardan sonra kabul edilirdi. Biz Erzurum-Pulur'dan başlayacak gezimizi göreceğimiz köy enstitüsüne göre programladık. Gezi ekibine Bakanlık bir yolcu vagonu özgülerdi (tahsis ederdi) .Vagonumuz, varacağımız yöne giden bir trenin arkasına takılırdı. Göreceğimiz köy enstitüsünün en yakınındaki tren istasyonunda vagonumuz bırakılır, istasyonda bekletilirdi. Enstitüdeki misafirliğimiz bitince, vagonumuz sonraki göreceğimiz enstitü yönüne giden trene eklenirdi. Erzurumdan sırasıyla Kars-Cılavuz, Sivas -Yıldızeli, Samsun-Lâdik, Eskişehir-Çifteler, İzmir-Kızıllıçullu Köy Enstitülerini gördükten sonra kendi enstitümüz Savaştepe'ye geldik. Her enstitü bizi birkaç gün misafir etti. Gittiğimiz enstitüde bir canlılık olurdu. Öğrencilerle dostluklar kurduk kaynaştık. Birlikte geceler düzenledik. Onlar kendi yörelerinin bizler de kendi yöremizin oyunlarını, kültürünü sergiledik. Aramızdaki şairler şiirlerini okudu. Böylece gelenek ve göreneklerimiz, yöresel kültürümüz de birbirimize aktarıldı. Bu geziler ve eğlenceli toplantılar sonucunda ülkemizin 21 bölgesinin gençleri, kaynaşır bütünleşirdik. Hepimiz de fakir köy çocuklarıydık. Ortak pek çok yönlerimiz vardı. Kaymakamın kapısını çalmaktan korkan, hakkını arama yollarını bilmeyen, ezilen horlanan bir nüfus kesiminden geliyorduk. Onlara hak arama yollarını göstermek, onları aydınlatmak, horlanmasını önlemek bizim görevimiz derdik.

Çeşitli bölgelerde yaptığımız bu gezilerde hiçbir zaman ve hiçbir şekilde etnik köken din mezhep konu edilmemiştir. Bizim için insan olmak önemlidir. İnsana insan olduğu için değer verilir. Mezhep ve etnik köken sorulmaz ve bilinmez. Eğer köy enstitüleri bu çalışma şekliyle devam etmiş olsaydı, ulusumuz kaynaşmış bir kitle olarak devam eder, ne şeriat tehlikesi ne de etnik bölünme tehlikesi olurdu.

Köy enstitülerinin yıkılma sürecini yaşadınız olaylar nasıl gelişti? Şimdi düşündüğünüzde köy enstitülerinin asıl kapatılma nedeni konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Köy Enstitüsü Eğitim sisteminin yozlaşmadan uygulandığı dönemde öğrenciydim. 1942'de Savaştepe'de öğrenime başladım 1946'da bitirdim. Yıkım sürecini çok yakından biliyorum. Devlet yönetimindekiler 1940'dan 1946 yılına kadar, köy enstitülerine çok büyük önem verdiler. Köy enstitüsünden yetişenler Anadolu'nun en uç köylerinde görev yapmağa başladılar. Onlar Cumhuriyet ilkelerinin ve devrimlerin köylerdeki tanıtıcısı, yayıcısı ve savunucusuydu. Devrim ilkeleri, halk katmanlarına bu öğretmenler tarafından benimsetilmeye çalışılıyordu. Köylerde ağa düzeni ve dinsel gericilikle mücadele başlattılar. Halkın uyanması ve aydınlanması sonucunda halk devlet yönetimine kendisi egemen olacaktı. Halkın uyanmasından çıkarları bozulacağını anlayan ağalar ve gerici çevreler, çok partili hayata girildiği 1946 yılından sonra işbirliği yaptılar. Gerçek bir toprak reformu yapılamamış, ağaların gücü kırılmamıştı. Halkın uyanışıyla çıkarları bozulan ve otoriteleri sarsılacak olan toprak ağalarıyla, dinciler kolayca ittifak oluşturdular. Yeni kurulan Demokrat Parti içinde zemin buldular. Çok partili hayata CHP iktidarında girilmişti. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü "İlköğretim davası, insan olmak millet olmak davasıdır." diyerek ilköğretim seferberliğini benimsemişti. Köy Enstitüsü Eğitim sistemini de çok yakından izler, çalışmaları enstitülere giderek yerinde görürdü.. " Köy Enstitülerini Cumhuriyetin eserleri içinde en kıymetlisi ve en sevgilisi sayıyorum. Köy enstitülerinden yetişen evlâtlarımızın muvaffakiyetlerini, ömrüm oldukça yakından ve candan takip

edeceğim.” diyen Cumhurbaşkanıydı. Muhalefet partisi olarak Demokrat Partinin ve o yıllarda CHP’ de egemen olan toprak ağalarının köy enstitülerine yönelttiği eleştiriler sonucu iktidardaki CHP ödünler vermeğe başladı. Dinci ve ağa ittifakı, tek parti döneminde yol yapımı, okul yapımı gibi konularda halkın zorla çalıştırıldığı, din eğitimine önem verilmediği cenaze kaldıracak imam bulunmadığı, köylü de şehirli de vergi verdiği halde şehirdeki okulu devletin yaptığı, köy okulunu köylünün kendisine yaptırıldığı, köy enstitülerinde kız erkek birlikte karma eğitim uygulandığı ahlaka aykırı ilişkiler olduğu, düşünce özgürlüğü ve demokratik eğitim denilerek komünist yetiştirildiği şeklindeki eleştirileriyle halkın büyük kesimini yanlarına çekebildiler. Tonguç ve Yücel ekibini dinamizmine ayak uyduramayan, durgun, hantal bürokratlar da toprak ağaları safına katıldı. Halkın dinle oyalanması, muhafazakâr yapısını değiştirmemesi dış güçlerin bilhassa Amerikanın da işine geliyordu. Bu ağa ve gerici ittifakına Amerika da destek verdi. CHP bu eleştiriler karşısında, seçimde iktidarı kaybedeceği endişesiyle Cumhuriyet devrimlerinden ödünler vermeğe başladı. Din görevlisi yetiştirecek imam hatip kurslarını ve İlahiyat Fakültesini açtı. Eleştirilerin hedefinde olan Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel ‘Bakanlıktan alındı yerine Reşat Şemsettin Sirer getirildi. İsmail Hakkı Tonguç ilköğretim Genel Müdürlüğünden alındı. Reşat Şemsettin Sirer, Türk Milli Eğitimindeki bize özgü atılımı, eski muhafazakâr yapısına sadece ABC öğreten ilköğretim okulları dönemine dönüştürmeyi hedefledi. Yücel ve Tonguç’un Milli Eğitimdeki kadrolarını tasfiye ederek kendi kadrosunu yerleştirdi. Köylünün Üniversitesi olan Yüksek Köy Enstitüsünü 1947 Kasım’ında kapattı. Ben de o sene Yüksek Köy Enstitüsüne yeni seçilmiştim. Üç ay okumadan okulumuz kapatıldı. Zamanın İlköğretim Genel Müdürü Yunus Kazım Köni birinci sınıfları topladı. Bize “Siz köy öğretmenliğinden yeni geldiniz. Burada zehirlenmediniz. Sizi öğretmen yapacağım” dedi. Birinci sınıfları Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsüne gönderdiler. Eğitim enstitüsüne 6 yıllık öğretmen okulu mezunları ve lise mezunları alınıyor. Siz 5 yıllık köy enstitüsü mezunusunuz. Birinci sınıfa kaydedemeyiz dediler Özel sınıf

olarak bir yıl lise son sınıf programı diye bazı dersler gösterip bir yılımızı yediler. İkinci yıl eğitim enstitüsü 1. sınıf öğrencisi olabildik. Yüksek Köy Enstitüsü ikinci sınıfları Makine Uzmanlık ve Erkek Teknik Öğretmen Okuluna, Kızları Ankara İsmet Paşa Kız Teknik Öğretmen Okuluna verdiler. Son sınıfları Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji bölümüne verdiler. Bu arkadaşlarımız Pedagojiyi bitirdiği halde, "buraya 4 yıl ilkököl öğretmenliği yapanlar alınıyor," diyerek köyde öğretmenliği dört yıl yapmamış olanları ilkököl öğretmeni olarak atadılar.

Demokrat Parti 1950 ' de iktidara geldikten sonra geriye gidiş hızlandı.27 Ocak 1954' te çıkarılan 6234 sayılı kanunla Köy Enstitüleri sistemi tümünden değiştirilerek İlköğretmen Okullarına dönüştürüldü. Şehir ve kasabalardan da % 25 oranında öğrenci alınması kabul edildi.

İ.Hakkı Tonguç, Hasan Âli Yücel ve İnönü ile anılarınız var mı?

Enstitümüze sık sık geldikleri için her üçünü de yakından birçok kez gördüm. Hiçbirisiyle şahsen konuşmam olmadı. İnönü Savaştepe'ye geldiğinde bizim sınıf tarla işlerini görüyorduk. Yanımıza gelerek ne yaptığımızı sordu.Fidanları çapaladığımızı söyledik. Fazla yanımızda eğlenmeden başka çalışma yerlerine gittiler. Hasan Âli Yücel okulumuza geldiğinde bir gece okulda kaldı. Gece ilk kısımda meydana düzenlediğimiz eğlentimizi, oyunlarımızı izledi,şiiirlerimizi dinledi. Eğlenti sonunda kısa bir konuşma yaptı. Hiç unutmadığım sözü "Haydi çocuklar, taş gibi yatın kuş gibi kalkın." sözüydü. İsmail Hakkı Tonguç Enstitümüze geldiğinde kalabalık arasında uzun boyuyla tanırdım. Onunla da yakından tanışmam ve konuşmam olmadı.

Köy enstitüsünde küçük yaşta bir öğrenciyken, köy enstitülerinin halkın bilinçlenmesindeki ve ülke kalkınmasındaki önemini tam kavramamış, Tonguç ve Yücel'in ne kadar özverili çalışkan gerçek bir eğitimci olduklarını anlayamamıştım. Okuldan çıktıktan sonra yaşanan olayları, sapmaları gördükten sonra yaşayarak köy enstitülerinin ve kurucularının değerini daha iyi

anlamış oldum. Tonguç ve Yücel'in görevden alınmasından sonra nelerle karşılaştıklarını nasıl mağdur edildiklerini okuyarak ve yaşayarak gördüm. "Tonguç ve Yücel'e Yapılan Nankörlükler" başlığıyla bir yazı yazdım. 15 Nisan 2002 tarihli Cumhuriyet Gazetesinin ikinci sayfasında yayınlandı. Yazı şöyle son buluyordu : "Halkına, ülkesine büyük hizmetler vermiş olan Yücel ve Tonguç'u bizler, sevgiyle, saygıyla ve minnet duygularıyla anıyor, nankörler utansın diyoruz.". Babasıyla konuşmam olmasa da İzmir'e yerleştiğimizden Tonguç'un oğlu Dr. Engin Tonguç'la panellerde konferanslarda karşılaşır görüşürüz. Hasan Âli Yücel'in hayatında Kenan Öner davası önemlidir. Eğitimci dostum, Feyzullah Ertuğrul dava dosyasından da yararlanarak bu davanın kitabını yazdı. Burada ayrıntılı bilgiler vardır. İzmir'de kurulan Yeni Kuşak Köy Enstitüleri derneğinin hazırladığı bir panelde benim Hasan Âli Yücel-Kenan Öner Davası" hakkında konuşmam ve bilgi vermem istendi. 2002 yılında düzenlenen panelde bu davayla ilgili ayrıntılı bir sunumum oldu.

İlk öğretmenlik günlerini ve sonrasını konuşalım. Köyde geçen ilginç anılarınız var mı?

Köy enstitüsünden öğretmen çıkacakların, her birinin hangi köye öğretmen olarak gönderileceği önceden programlanırdı. Okuldaki öğrenim süresi içinde her öğrenci hangi köye gideceğini bilirdi.1946 yılında Uşak-Bozkuş köyüne atandım. Dört öğretmenli bir okuldu. Öğrenim başladıktan bir ay sonra beni Bozkuş'tan aldılar ve öğretmeni olmayan bir eğitmeni bulunan Kırka köyüne verdiler. Eğitmen eski öğrencilerini 3. sınıfa kadar getirmişti. Sınıfını okutmaya devam etti. Ben de öğrenim çağı gelmiş öğrencileri birinci sınıfa kaydettim. Okulun hem öğretmeni hem başöğretmeniydim. Okulun uygulama bahçesine pancar ektik. Çocuklarla birlikte çapaladık. Bana tarla da vermişlerdi. Köylüye imece şeklinde sürdürüp buğday ektik. Köy öğretmenliğinde en ilginç anım öğrencilerle hazırladığımız "Bizim Köy" temsilidir. Yüksek Köy Enstitüsünün çıkarttığı Köy Enstitüleri Dergisi'nin 1945 yılı Temmuz ayında çıkan sayısında Bizim Köy temsilini okumuş ve çok beğenmiştim. Temsil Hasanoğlan Köy

Enstitüsü öğrencileri tarafından hazırlanmıştı. Meydanda oynanıyordu. Köyün sığırtmacı, eşeğiyle kasabaya gidip gelen köylüsü, muhtarı köydeki basit olayları kasabada gördüklerini, yöneticilerden çektiklerini konuşuyor, tartışıyordu. Köy meydanında oynanan bu temsil beğeniyle izlendi. Köylü ilk kez böyle bir temsil izlemişti. Temsilde rol alanlar da kendi çocuklarıydı. Komşu köylerden Kızılcaşöğüt köyünde Başöğretmen Savaştepe'den sınıf arkadaşım Ahmet Özbek'ti, Kabaklar köyünde de Çifteler çıkışlı Ali Çetin Başöğretmendi. Kendi köylerinde de bu temsili vermemizi istediler. Topluca yaya gidip geldik ve okulca o köylere konuk olduk. Her iki köyde de kazanlarla yemekler pişirdiler ve temsilden sonra köylüler bizleri ağırladılar. Yaya olarak ta uğurladılar. Köyler ve öğrenciler arasında da böyle bir dostluk kurmuş olduk.

Köylerdeki görevli meslektaşlarımın bu temsili bulup incelemelerini isterim. Masrafsız ve sahne dekoru istemeyen temsili onların da köylülerine sergileyeceklerini umarım.

Köydeki öğretmenliğim kısa sürdü. Bir yıllık öğretmenlikten sonra Yüksek Köy Enstitüsüne seçilip sınavı kazandım. Yüksek Köy Enstitüsünde öğrenime başladım. Üç aylık öğrenciyken Kasım 1947'de Yüksek Köy Enstitüsü kapatıldı. Birinci sınıfları Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsüne verdiler. Yukarıda da değindiğim gibi bir yıl "Özel sınıf" uygulamasından sonra, Eğitim Enstitüsü Toplu Dersler Bölümünün birinci sınıfına kaydolduk. O zaman "Toplu Dersler" bölümü vardı. Buradan çıkanlar gittikleri okulda hangi ders boşsa, fen edebiyat ayırımı yapılmadan o dersin öğretmenliğini üstlenirdi. Giderek uygulamada kendiliğinden fen ve edebiyat öğretmenliği ayrıştı. Birinci sınıfı toplu ders bölümünde okuduktan sonra, İkinci sınıfta sistem değişti. Toplu dersler, fen bölümü- edebiyat bölümü olarak ikiye ayrıldı. Okul yönetimi öğrencilerin isteğini sormadan, bir kısmımızı fen bölümüne, bir kısmımızı da edebiyat bölümüne ayırmışlar. Beni de fen bölümüne seçmişler. Ben ise edebiyat bölümünü istiyordum. Okul Müdürü Kemal Kaya'ya ısrarla bölümümün değiştirilmesini istedim. Fen bilgisi öğretmenine daha fazla ihtiyaç

olduğundan fen dersleri düşük olanları da fen bölümüne ayırdıklarından, benim bölümüm değişirse edebiyata geçmek isteyenlerin çorap söküğü gibi arkası geleceğini söyleyerek bölümümü değiştirmede. Bana izin verin Ankara'ya gideyim bakanlıktan değiştirmeniz için bir yazı getirebilirim, başka isteyenlere bakanlık emri denilebilir. Müdür izin verdi. Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu idi. Ona durumu anlattım. "Senin sinirlerin sağlam mı? Bunun için bakana gelinir mi" dedi. Epeyce tartışık toplu derslerdeki notlarımı öğrenince " Ben de Fen'e aklı ermiyor beceremeyecek sandım" dedi bölüm değiştirme yazısı alamadım. Gazi Eğitim Enstitüsü Müdürü Reşat Tardu'nun, öğrencileri isteklerine göre bölümlere ayırdığını öğrenmiştim. Onunla görüştim. "Madem edebiyatı çok seviyorsun, Balıkesir'den Gazi Eğitime naklini yaptırırsan ben seni edebiyat bölümüne yazırım" dedi. Çok uğraşılarım karşı naklimi yaptıramadım. Necati Eğitim Enstitüsü Fen bölümünü bitirdim. Çanakkale-Ayvacık ilçesi Ortaokuluna atandım. Savaştepe'den sınıf arkadaşım Vahide Yıldız, kendi köyü olan Çanakkale-Bayramiç- Pıtreli köyüne atanmıştı. Dört yıldır benim öğrenimimi bitirmemi bekliyordu. Eğitim Enstitüsünü bitirince 1950 yılında evlendik.

Ortaöğretimdeki öğretmenliğinizden önemli anılarınız var mı?

Ayvacık Ortaokulundan 1958 yılında İzmir - Tepecik Ortaokuluna atandım. Burada çalışırken 27 Mayıs 1960 ihtilâli oldu. O günkü Demokrat Parti iktidarının yarattığı şartlarda askerinin yönetime el koymasını memnuniyetle karşıladık. Askerin darbe yapması yerine iktidarın seçimle el değiştirmesi elbette daha demokratik bir yöntemdir. Ancak 27 Mayıs ihtilâlinin Kurucu Meclis kurarak hazırladığı 1961 Anayasası ileri bir anayasaydı. Okulumuz Tepecik'te değildi. Adını değiştirmek için Öğretmenler ve veliler arasında bir anket yaptık. En çok oyu "27 Mayıs Ortaokulu" teklifi aldı. Okulun adını 27 Mayıs Ortaokulu olarak değiştirttik. 27 Mayıs'ı yadsıyan devir gelince bu isim de değiştirildi. "İbni Sina Ortaokulu" oldu. 1964'te Karşıyaka Kız Lisesine verildim. Öğretmenliğim süresince çeşitli dernek faaliyetlerine

katıldım. Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği yönetiminde bulundum. Daha sonra Türkiye Köy Öğretmen Dernekleri Federasyonu yönetimine seçildim. İzmir Öğretmenler Derneğinde çalışmalarım oldu. Öğretmen Dernekleri Genel Kurullarında, meslek sorunlarını tartışır, siyasal iktidarın atamalarda yaptığı haksızlıkları, öğretmen kıyımlarını eleştiren konuşmalar yaptım. İzmir'de Reşat Mızrak, Milli Eğitim müdürü idi. İlerici görünen öğretmenlere bakışı ve yaklaşımı olumsuzdu. Yanlı ve haksız davranışlarını İzmir Öğretmenler Derneği Genel Kurulunda eleştirdik ve eleştiriler sonucunda genel kuruldan "İstenmeyen Milli Eğitim Müdürü" kararı çıkardık. Genel kurullardaki konuşmalarım nedeniyle suç duyurusunda bulundu ve hakkımda ceza davası açıldı. İzmir 3. Asliye Ceza Mahkemesinde Yargılandım beraat ettim.

Karşıyaka Kız Lisesinde beraber çalıştığımız Matematik Öğretmeni Turgut Pöğün emekliye ayrılırken okulca Orduvinde bir veda yemeği verdik. Turgut Bey, ortaokul matematik ders kitapları olan üretici, çalışkan değerli bir arkadaşımızdı. Lise Müdürümüz Recai Atay, yemekte Turgut Pöğün'ü tanıtıcı bir konuşma yapma görevini bana verdi. Geçmişini, yaptıklarını, yazdıklarını, genç öğretmenlik yıllarında Maarif Vekâletini (Milli Eğitim Bakanlığını) dergi ve gazetelerde eleştirel yazılar yazdığını biliyordum. Konuşmamın bir yerinde "Turgut Pöğün dergilere gazetelere Milli Eğitimin haksız işlemleri hakkında Bakanlığı eleştiren yazılar da yazardı. Ancak o devir, şimdiki gibi öğretmen kıyım devri olmadığından kendisine dokunulmamıştır" dedim. İktidarda Adalet Partisi var. Benden sonra Milli Eğitim Müdürü mikrofonu eline aldı. Öğretmen kıyımı olmadığını belirten, siyasal iktidarın çalışmalarını öven bir konuşma yapıyordu ki subaylar mikrofonun ceryanını kestiler, konuşmayı engellediler. İtiş kakış oldu. Masalar sandalyeler yerlerinden oynadı, ortalık karıştı. Yemekli toplantı tatsız bitti. Milli Eğitim Müdürlüğü hakkımda soruşturma açtı. Öğretmen Dernekleri Genel Kurullarındaki konuşmalarımı da içine alan soruşturma için kendimden emin bir şekilde, bundan hiçbir şey çıkmaz, ko-

nuşmak, haksızlıkları dile getirmek suç olamaz diyordum. Okulların kapanmasına yakın 1968 yılı Nisan ayında Karşıyaka Kız Lisesinden Aydın - Karacasu Ortaokuluna naklim çıktı. Hakkımda nasıl rapor düzenlendiyse, Bakanlıkta "İzmir'de çalıştırılması sakıncalıdır" kararı verildiğini öğrendim.

Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) var. Ben de sendika üyesiyim. TÖS İzmir Şubesi Yönetim Kurulu komşu TÖS şubeleriyle anlaşmışlar. İzmir TÖS şubesinin oluşturduğu araç konvoyuyla İzmir-Aydın hududuna gittik. Aydın TÖS yöneticileri de il hududuna gelmişti. Orada bir tören yapıldı. Bana bir bayrak, bir Türkiye haritası verdiler. İzmir de vatan, Karacasu da vatan her yerde görevimizi yapar mücadelemizi sürdürürüz şeklinde konuşmalar yapıldı. Fotoğraflar çekildi. Ertesi gün yerel basında bu tören fotoğrafıyla geniş yer buldu. Nisan ayı papatyalar açmış, konuşmalar yapılırken, 8 yaşındaki kızım Birsen de "dönecek, dönmeyecek " diye papatyaya falına bakıyor, dönmeyecek çıktı diye ceketim asılıyordu. İzmir TÖS'lüler kızım ve eşimle İzmir'e döndüler. Aydın TÖS yöneticilerinin arabalarıyla Nazilli'ye gittik. Nazilli TÖS yöneticileri bizi karşıladı ve beni arabalarıyla Karacasu'ya götürüp döndüler.

Karacasu Ortaokulunda boş geçen ders yokmuş. Öğretmenleri tammış. Beni o okulun ihtiyacı olduğu için göndermedikleri belliydi. 1968-1969 öğretim yılında Karacasu'da çalışmaya başladım. Eşim İzmir-Vali Rahmi Bey İlkokulunda öğretmen. Ailemiz parçalı. O yıllarda İzmir'den Karacasu'ya doğrudan araba yoktu. Hafta sonları İzmir'e gelirim Denizli otobüsleriyle Nazilli'ye giderdim. Bir gece otelde kalır, ertesi gün Karacasu dolmuşlarıyla Karacasu'ya giderdim. Ortaokul müdürü Vehbi Kıvanç'ın öğretmenlerle arası açılmış. Ben daha kıdemli ve onlardan yaşlıyım. Müdür beni yanına çekmek için teneffüslerde müdür odasına davet ederdi. Her iki tarafla görüşüyorum, eğitim uygulamalarındaki gördüğüm hataları müdüre söyler düzeltmeye öğretmenlerle müdür arasındaki açıklığı gidermeye çalışırdım. Öğretmenler de çalışkan, branşlarının adamı iyi birer eğitimciydi. Müdür bir kural koymuş, kızlarla erkekler aynı bah-

çede karışık olarak dolaşamıyorlar. Erkekler arka bahçeye, kızlar ön bahçeye çıkıyor. Sınıflarında birlikte okuyor da teneffüste birlikte olamıyorlar. Müdüre bu kuralı kaldırtttık ve çocuklar birlikte aynı bahçede dolaşmaya başladılar. İktidardaki Adalet Partili Nadir Yıldız Belediye Başkanı idi. Ortaokula da ücretli olarak İngilizce derslerine gelirdi. Bu nedenle okul müdürüyle araları çok iyiydi. Müdürle öğretmenler arasındaki çekişmede, öğretmenlerin haklı, müdürün haksız ve hatalı olduğunu gördüm. Müdür uyarılarımı da dinlemez oldu. Öğretmenlerin safında yer aldım. Okul müdürünün hatalarını, yanlışlarını rapor halinde yazıp tüm öğretmenler imzalayarak Bakanlığa gönderdik. Öğretim yılının sonlarına doğru Okul Müdürünün müdürlükten alındığına dair Kaymakamlığa yazı gediğini öğrendik. Bunu haber alan Okul Müdürü, Belediye Başkanı Nadir Yıldız'la birlikte Aydın Milletvekili İsmet Sezgin'e gidiyorlar. Bakanlıktan yazının tebliğ edilmemesi telgrafla Kaymakamlığa bildiriliyor. Ben hiçbir tahkikat geçirmediğim, talebim de olmadığı halde, yaz tatilinde Karacasu'dan Ula Ortaokuluna sürüldüğümü öğrendim. Müdür Karacasu' da kalıyor.

TÖS' ün 1969 Genel Öğretmen Boykotunda Ula Ortaokulunda görevliydim. Öğretmenlerle tam bir anlaşma içindeydik ve hepimiz sendikalıydık. Topluca boykota katıldık. Kaymakam Teoman Ünüsan' dı. Bize baskısı olmadı. Muğla Milli Eğitim müdürü Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlı Abdülkadir Arıç' ti. Boykotun üçüncü günü Ula'ya geldi. "Üç gün okulu kapattınız. Dördüncü gün girin de ders yapmazsanız yapmayın. Öğrencilere niçin genel öğretmen boykotu yaptığınızı, öğretmenlerin ve eğitimin sorunlarını anlatın" diye rica etti. Biz de dördüncü gün derslere girdik ve boykot nedenlerini anlattık.

Milli Eğitim Bakanlığına haksız tayininin düzeltilmesi için dilekçeler veriyordum. Bakan Prof. Orhan Oğuz'du. "Üç yıldır eşimden ayrı illerde çalıştırılıyorum. Aileyi parçalayan bu tasarrufunuzu Aile Türk toplumunun temelidir" diyen Anayasanın 41.maddesine uygun buluyor musunuz? Benim yerime siz olsanız tahammül edebilir miydiniz?" Diye bakanın şahsına

bir tel çektim. Arkasından Ankara'ya gittim. Bakanın toplantıları bir türlü bitmiyor. Bakanı gece yarısına kadar bekleyerek konuşma fırsatını yakaladım. Telgrafımı almıştı. İzmir'e naklim yapıldı. 1970-71 öğretim yılında Buca Lisesinde çalışmaya başladım. 25 yıl 8 aylık eğitime hizmetten sonra 1974 yılında da emekli oldum.

Kamuoyu sizi iyi bir hukukçu olarak ta tanıyor, sanırım Hukuk Fakültesini sonradan bitirdiniz, hukuk alanındaki çalışmalarınızı da anlatır mısınız?

Gördüğüm haksızlıklar karşısında susmayan birisiyim. Bunlarla mücadelede daha da güçlü olabilmek için, Hukuk tahsili yapmağa karar verdim. Bunda da zorluklarla karşılaştım. Eğitim Enstitüsü diplomam var amma lise diploman yok. Köy Enstitüsü diploman var. Hukuk Fakültesine kaydolamazsın dediler. Talim Terbiyedekilerle bu konuyu tartıştım hatalı tutumlarını düzeltiremedim. Liseden sonra bir yüksek okul olan Eğitim Enstitüsünü bitirdiğim, lisede öğretmenlik yapma hakkı aldığım halde, lise bitirme sınavlarına girip bir de lise diploması aldıktan sonra Ankara Hukuk Fakültesine yazılabildim. 1968'de Hukuk Fakültesini bitirdim. Öğretmenlikteki sürgün yıllarımda parçalı olarak avukatlık stajımı tamamladım. Avukatlıktaki ilk işlerim 1969 Genel Öğretmen Boykotuna katılan öğretmenleri ceza davalarında savunmak oldu. Avukatlıkta hiçbir zaman para kazanma amacım olmadı. Bir dava gelince "ben bu davayı nasıl başarırım, haklı mı haksız mı" diye düşünürüm. Alacağım parayı düşünmezdim. Yeni avukat olmuş genç bir meslektaşım olan Av. Seyyide Atabarut ile 1992'de ortak çalışmaya başladık. Sonra avukatlıktaki emeğimizin karşılığını almaya başladık. Öğretmenlikten gelen avukatların çoğunluğu müvekkillerinden para istemeyi pek beceremez.

Her meslek sahibi, meslek örgütüyle ilgilenmelidir. Örgütsel mesleki çalışmalara katılmalıdır. Öğretmen derneklerinde görev aldığım gibi, avukat olduktan sonra Baro çalışmalarıyla da ilgilendim. 1985'te İzmir Barosu Yönetim Kurulu üyeliğine seçildim. 1988 ve 1990' da iki dönem İzmir Barosu Başkanlığına seçildim.

dim. Dört yıl başkanlık yaptım. Hukuk nosyonu tam, yetenekli ve özverili yönetim kurulu arkadaşlarımla uyumlu çalışmalar yaptık. Avukatlık mesleğini geliştirmek, meslek mensuplarının birbirleri ve iş sahipleriyle olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni sağlamak, meslek düzenini ve ahlâkını, mesleğin saygınlığını sağlamak, avukatların ortak ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmalar yaptık. Önceki yıllarda yapılmayan bir plaket ihdas ettik. Adına "Savunmaya Saygı, Hukuka Katkı Plaketi" dedik. Yargıç ve savcıların o yıl içindeki çalışmalarını savunma mesleğindeki avukatlarla olan ilişkilerini değerlendirerek Baro yönetim kurulunda tartışır plaket verilecek yargıç ve savcılarını belirledik ve 5 Nisan Avukatlar gününde törenle kendilerine plaketlerini verirdik. Bu plaket yargıç ve savcılarla avukatlar arasındaki yakınlaşmaya da yararlı olurdu. Sonraki yıllarda plaket alamayanlarda burukluk olduğunu gördük. Tüm hakim ve savcılarımızın savunmaya saygıları ve hukuka katkıları var. Aralarında seçim güçleşti denilerek sonraki yıllarda plaket işine son verildi.

Baro olarak, meslektaşlarımızın sorunlarıyla ilgilenmek, mesleki dayanışma içinde çalışmalarını sağlamakla beraber, meslek sorunlarımız ülke sorunlarından soyutlanamaz görüşünü savunurduk. Meslek sorunları, ülkenin hukuk düzeniyle ilgili sorunları ve ülkedeki hak ihlalleri ve hatta ülkeler arası dünya sorunları da çalışma kapsamımızda olurdu. Avukatlık yasasının 76.maddesi gereğince baroların "hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve korumak " görevi de olduğundan, bu konulardaki görüşlerimizi kamuoyuyla paylaşır, yönetimdeki karar organlarını etkilemeye çalışırdık. Hukuk düzenimizin demokratikleşmesi ve yargının bağımsızlığı için yoğun mücadele verdik. Hakimler Savcılar Yüksek Kurulunda Adalet Bakanının ve müsteşarının bulunuşunun, hakim ve savcılarını Adalet Bakanına bağlı müfettişlerin teftiş etmesinin, kurulun özel sekretaryası olmayışının yargıyı siyasal iktidarın etkisi ve baskısı altına aldığını, yargı bağımsızlığını yok ettiğini, bağımsız olmayan yargının tarafsız da olamayacağını yıllardır savunuyoruz. Mücadelemizin amacı yargının bağımsızlığını ve hukukun üstünlüğünü

sağlamak içindi. Başarıya ulaşamadık, mücadelemiz sürüyor ve sürecek.

İşkence ve kötü muamelelerin, insan hakları ihlallerinin önlenmesi çalışmaları yaptık. Görüşlerimizi basın toplantıları panellerle, dergi ve gazetelerle kamuoyuna duyurmaya çalıştık. Ölüm cezasının kaldırılması için yurt çapında imza kampanyası başlattık. Yüzbine yakın imza topladık ve dilekçeyi TBMM başkanlığına verdik. TBMM başkanı Kaya Erdemdi.

Meslektaşlarımızın sorunları ve ülke sorunlarından ayrı olarak dünyadaki hukuk ihlalleri de ilgi alanımızdaydı. Amerikanın Körfeze ilk müdahalesinde, olağanüstü olarak Baro Genel Kurulu toplantısı yaptık. Durumun uluslar arası hukuk ve hak ihlalleri yönünden tartışmasını yaptık. Türkiye'nin asker göndermemesi, haksız işgale destek olunmaması konusunda görüşlerimizi Başbakanlığa ve milletvekillerine bildirdik. Görüşmeler basında da yer aldı.

Baro başkanlığımdan sonra 1993 ve 1997 yıllarında yapılan Barolar Birliği Genel Kurullarında birlik yönetim kuruluna seçildim. Sekiz yıl da bu görevde bulundum. Birlik yönetiminde Önder Sav, Hakkı Süha Okay, Özdemir Özok, Eralp Özgen, Kazım Kolcuoğlu, Hüseyin Erkenci, Zeki Ekmen, Ayşenur Bahçekapılı, Yıldız Bağatur, Rahmi Kumaşoğlu, Burhan Karaçelik, Şefik Kırıcı, Tuncay Alemdaroğlu gibi çok değerli hukukçu arkadaşlarımla çalıştım. Bunların bir kısmı sonradan milletvekili oldu. Yeri gelmişken bir gerçeği de söyleyeyim. Barolardaki görevlerim bittikten sonra 2002 yılındaki milletvekili seçimlerinde CHP'den milletvekili aday adayı olarak ben de başvurmuştum. Parti başkanlarının listeleri hazırladığı genel başkan Deniz Baykal döneminde beni listeye almadılar. Beni kendilerine başkan seçen avukatlardan İzmir'den üç avukatı listeye aldılar.

TBB yönetiminde de baroların, avukatların, yargının, ülke hukuk düzeninin sorunları, başlıca uğraşı konularımızdı. Ortak toplantılar düzenleyerek, tüm barolardan görüş alarak, baroları Adalet Bakanlığının vesayetinden kurtarmak, barola-

rın ve avukatların durumlarını iyileştirmek amacıyla yeni bir avukatlık yasası çıkarılması için çalıştık. Eksiklikleri olmakla beraber, 1136 sayılı Av. yasanın pek çok maddesinde önemli değişiklik ve yenilikler getiren 4667 sayılı yasanın hazırlanışında ve 02.05.2001 tarihinde kabulünde büyük katkılarımız oldu. Bu konuda TBMM'deki meslektaşlarımız Emin Karaa, Ali Arabacı, Ahmet İyimaya, Dengir Mir Mehmet Fırat'ın da gayretlerini takdirle anıyoruz.

Birlik Yönetim Kurulunda herkesin yıllardır eleştirdiği ve antidemokratik bulduğu 82 Anayasasının alternatifi bir Anayasa Taslağı hazırlamak için Anayasa Profesörlerinden ve Anayasa Mahkemesi başkanlarından oluşan bir komisyon kurduk. Hazırlanan taslağı bastırdık. İzmir Baro başkanlığımdaki çalışma konularımız burada da çözülmesi gereken sorunlarımızdı. Yargının bağımsız olmadığı, yürütme organının baskısı ve etkisi altında olduğu, HSYK'nun yapısının değişmesi, Adalet Bakanı ve Müsteşarın kuruldan çıkarılması, hâkim ve savcılarını denetleyecek müfettişlerin kurula bağlı olması, kurulun ayrı bir sekretaryasının olması önemli gördüğümüz başlıca önerilerimizdi. Türkiye Barolar Birliği yönetimindeki 8 yıllık görevim 2001 yılında son buldu.

Barolar Birliğindeki görevimin bittiği yıl, Başbakanlıkta İnsan Hakları Başkanlığının kuruluşuna ilişkin 12.04.2001 tarih ve 4643 sayılı bir yasa kabul edildi. Yasa gereği Başkanlığa bağlı olarak "İnsan Hakları Danışma Kurulu" oluşturuldu. Kurulun görevi, "İnsan haklarına ilişkin olarak ilgili devlet kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasında iletişim sağlamak ve insan haklarını kapsayan ulusal ve uluslararası konularda danışma organı olarak görev yapmak." .Danışma kurulu çeşitli bakanlıkların, dernek, vakıf, sendikalar, üniversiteler ve bazı baroların temsilcilerinden oluşuyordu. İzmir Barosu da İnsan Hakları Danışma Kuruluna Baronun temsilcisi olarak beni görevlendirdi. İlk toplantımızı 26 Şubat 2003'te yaptık. Başkanlık divanına üyeler arasından bir başkan, iki başkan yardımcısı bir raportör seçtik. Çeşitli adaylar vardı. Başkanlığa Prof. İbrahim Kaboğlu, yardım-

cılıklarına Av. Şenal Sarıhan ve Faruk Öztimur, raportörlüğe Av. Kemal Akkurt seçildi. Başkanlığa aday olan ve iktidara yakın gördüğümüz Vahit Bıçak seçilemedi. İlk toplantımızda güncel Irak sorunu, savaş tehlikesi ve TBMM'ne sunulan konuya ilişkin izin tezkeresinin reddedilmesi gerektiği konusunda bir bildiriye tartışmalar sonucunda kabul ettik. Danışma kurulu Devlet Bakanını ve Başbakan Yardımcısı Ertuğrul Yalçınbayır'a bağlıydı. Kabul ettiğimiz bildiriye tüm milletvekillerine gönderdik. Basında 1 Mart tezkeresi diye anılan tezkere mecliste reddedildi. Red edilmiş kurulumuzun aldığı kararın da payı olduğunu sanıyorum. Bu konuda Amerikaya söz veren ve sözüne uygun olarak tezkereyi meclisten geçiremeyen siyasal iktidar.(AKP iktidarı) Danışma kurulunun yapısını değiştirmek, oy dengesini kendi lehine çevirmek için kendine yakın görüşteki tutucu, dinci çeşitli kuruluşların da temsilci göndermesini sağlayacak şekilde yönetmelik değişikliği yaptılar. Yönetmelik değişikliğinde Danışma Kuruluna danışılmamasını "Biz dışı karşı göstermelik konu mankeni değiliz, bize neden danışılmıyor" diye eleştirdik. Baş eleştirici Türkan Saylan'dı. İnsan Hakları Danışma Kurulunun çalışmaları ve hazırlanan raporlar Prof. İbrahim Kaboğlu ve Kemal Akkurt tarafından kitaplaştırıldı. Eleştirilerimiz bu kitapta yer aldı. Sonraki günlerde seçtiğimiz Başkanlık Divanı toptan istifa etti. Danışma kurulundaki temsilcilik görevim de böylece sona erdi.

1990 Türkiye Barolar Birliği başkanları Anıtkabir'de

Günümüz eğitiminin içinde bulunduğu çıkmaz nedeniyle, insanlar yeni arayışlar içine giriyor, geçmişe bakınca ilk akla köy enstitüleri geliyor. Son dönemde yazılanları çizilenleri nasıl buluyorsunuz?

Türk Milli Eğitiminde bilimsel eğitimle dine ağırlık veren eğitim çatışması, Cumhuriyet kurulalıdan beri devam etmektedir. Dinciler, akli özgür kılacak, bilimsel ve laik eğitime karşı çıkmaktadır. Oysa bilimsel ve laik eğitime önem verilmelidir. Teknikte ileri aşamalarda bulunan devletler, dinci eğitimle değil, bilimsel eğitimle bu düzeye erişmişlerdir. Bizdeki cemaat ve tarikatlar, yetenekli yoksul çocukları avlamakta, kendi yurtlarına çekerek akıllarındaki özgürlükleri yok etmekte cemaate ve tarikata bağlı kul olmalarını sağlamaya çalışmaktadırlar. Devlet ve belediyeler öğrenci yurtlarına yatırım yaparak ailesinden uzak ve ayrı yerlerde okumakta olan öğrencileri cemaat ve tarikatlara muhtaçlıktan kurtarmalıdır. Ezberci eğitim yerine üretime yöne-

lik, el becerileri kazandıran eğitim uygulanmalı, teknik meslek ve sanat okullarına önem verilmelidir. Eğitimcilerin son yıllarda yeni arayışlar içinde olduğunu görüyoruz. Yeni arayışlar yerine bize özgü köy enstitüleri sistemini ayrıntılarıyla incelemele-ri onların ufuklarını açacaktır. Kapanışından 60 yıl sonra dahi köy enstitüleri sistemi üzerine yapılan çalışma ve araştırmalar köy enstitüsü eğitim sisteminin değerini göstermektedir. Köy Enstitüleri, Halkevleri, Halkodaları, köylere uzanan demircilik marangozluk gibi sanat kursları, bizim ülkemize ve halkımıza yararlı deneyimlerimizdir. Son zamanlardaki yazılanlar çizilenler bu eski deneyimlerimize özlem ve övgülerdir.

Köy enstitüleri sizce yeniden açılabilir mi?

Ülkemizdeki 1940 yılı koşulları bugün yoktur. O yıllarda köylerde demirci, marangoz, inşaat işinden anlayan, insanlar yoktu. İletişim ve ulaşım araçları bugünkü gibi değildi. O yıllarda köylerdeki bu eksiklikler ve köyün ihtiyacı düşünülmüştür. Öğretmen sadece abc öğreticisi değil, çeşitli becerileri olan bir kişiydi. Okul köyün ekonomik kalkınma merkezi haline getirilecekti. Köy enstitüleri de köydeki öğretmenle bağıni koparmadan ona yardım ve desteğini devam ettiriyordu. Bugün koşullar değişmiştir. Köyde artık basit el becerisine ihtiyaç yoktur. İnsanlar gelişen yeni ve ileri tekniğe göre yetiştirilmeli, ileri teknik köye sokulmalıdır. Köy enstitüsü sistemini bugün uygulayabilmek bu sisteme gönül vermiş insanların siyasal iktidarı ele geçirmesine bağlıdır. Geniş alanlarda aynı kurumları hayata geçirmek, köyden yetenekli yoksul çocukları toplayıp burada ileri ve son teknikleri de öğretmek köye göndermek ancak devrimci bir iktidarın yapabileceği iştir. Bugünkü dine bağımlı tutucu iktidarlara köy enstitüsü sistemine benzer eğitim kurumları açmak olanaklı değildir. Ancak köy enstitüsünde uygulanan demokratik eğitim sisteminden her okul uygulayabilecek dersler çıkarabilir. Öğrencilere okul yönetiminde söz ve görev verilmiş olması, okulda yapılan işlerin öğrenci ve öğretmenlerle form şeklinde değerlendirilmesi, sorgulanması, eleştirilmesi mümkündür. Böylece öğrencilerin sorumluluk duygusu ve öz güveni geliştirilmiş olur.

Bugün ülkemizin ana sorunları hakkında neler söyleyeceksiniz?

Bugün ülkemizin ana sorunu cemaatlerle ve dış güçlerle işbirliği içinde ülkeyi parçalanmaya götüren siyasal iktidarıdır. Bu iktidar Cumhuriyetin tüm kurumlarıyla kavgalıdır. Cumhuriyetin kazanımlarını ülkenin en değerli topraklarını çok uluslu şirketlere satmaktadır. Satımda daha keyfi davranabilmek için denetim organı olan yargıdan kurtulmayı amaçlamışlardır. Yargıyı kendilerine ayak bağı görmekte ve tüm devlet erklerini tek elde toplamak istemektedirler. Bunun için de şeytanca ve ince kuyumcu ustalığıyla yasalarda değişiklik yapmaktadırlar. Yasama, yürütme ve yargıdan oluşan üç erki de tek elde toplamak istemektedirler. Yasama organında çoğunluk nedeniyle yürütme de ellerindedir. Kala kala güvence bir yargı var. Yargı Türk milleti adına yasama ve yürütmenin denetleyicisidir. Danıştay, yürütme organının eylem ve işlemleri için denetim organıdır. Anayasa Mahkemesi de yasama meclisinin çıkardığı yasaların denetleyicisidir. İktidarı bu denetimleri kendi dayatmacı işlemlerine engel görmektedir. Bu nedenle üç erki de kendi egemenliği altına almak istemektedir. Erklerin tek elde toplanması ise diktatörlüktür. Bu iktidarın yol haritasının Amerika ve çok uluslu şirketler tarafından çizildiği kanısı yaygındır. Amerika kendi yol haritasına göre uygulamayı, içerideki işbirlikçi iktidarla yürütmektedir. Bu iktidarın başı imam hatip okulunda öğrendiği hitabet sanatıyla ve demokrasi söylemleriyle halkı çok kolay aldatabilmektedir. Fakat bir halk topluluğu belli bir süre aldatılabilir amma sürekli aldatılması mümkün değildir. Halkımız mutlaka bu yalanları ve aldatmacaları öğrenecek ve bu iktidarı sandıkla gömecektir. Halkı uyarmak, aydınlatmak ta bizlerin görevidir.

Siyasal iktidar, başarısızlıklarını dahi başarı gibi gösterebilmektedir. Yoksullar daha yoksul olurken, varlıkların varlıkları katlanarak artmaktadır. Milli gelir, adil olarak paylaşılmamaktadır. Bu durum "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" ekonomisini benimseyen liberal görüşün sonucudur. Cumhuriyetin kazanımları olan KİT'ler özelleştirilerek yok edilmiştir. Özelleş-

tirmeyle kurumları satın alanlar aynı işlevi sürdürmemişler, işçileri de kapı önüne koymuşlardır. Özelleştirmeler durdurulmalıdır. Ekonomik hayatımız Devlet Planlamasıyla yönlendirilmiştir. Özelleştirmeyle elden çıkarılan ve eski işlevi yaptırılmayan kurumlar kamulaştırılarak geri alınmalıdır.

Ülkemizin yukarıda saydığım sorunlardan başka asıl ana sorunu yargı bağımsızlığının olmayışdır. Bağımsız olmayan yargı tarafsız da olamaz. Böyle bir ülkede insanların iş ve yaşam güvencesi de kalmaz.

Sabri Kurt'un bir günü nasıl geçer? Hangi gazeteleri dergileri okur? En son okuduğu kitap nedir?

Ben halen avukatlık mesleğine devam ediyorum. Boş duramam. Bernard Shaw "Bütün çalışma gücümü kullanıp tükettiğim zaman ölmek isterim. Çok çalıştıkça, çok yaşayacağıma inanıyorum. Yaşam benim için titrek bir kandil değil, güçlü bir meşaledir. Olabildiğince güçlü ve parlak olarak yanmasını sağladıktan sonra onu gelecek kuşaklara emanet etmek isterim." demiş. Onun gibi ben de avukatlık mesleğini çalışma gücümü tüketinceye kadar bırakmayacağım. Avukatlığa devam ettiğime göre bir günüm, yargı yılı içinde başka, adli tatilde başka geçer. Yargı yılı içinde ortağım Av. Seyyide Atabarut'la gireceğimiz duruşmaları takip edeceğimiz işleri programlarız. Duruşmaların takip işini çoğunlukla genç meslektaşına bırakırım Duruşmalar, davaları hazırlama, düzenleme gibi işler zamanımızın çoğunu alır. Toplantılar, paneller olursa katılırız. Avukat arkadaşlarla bürolarımızda buluşup ülke sorunlarını ve bazı davaları tartışırız. Adli tatilde ise çoğunlukla yazlığımızın bulunduğu İzmir'e 55 Km. uzaklıktaki Özdere'de oluruz. Sabah yürüyüşleri, kültürel hareketleri, denizde yüzmeler, komşularla tavla maçlarıyla zaman çabukça geçer. Altmış yıldır okuduğum gazete Cumhuriyet'tir. Bu sene, Cumhuriyet yanında Vatan da almaya başladım. Yeniden İmece ve abc dergilerine aboneyim. Şu anda okuduğum kitap Hanefi Avcı'nın yazdığı "Haliçte Yaşayan Simonlar" kitabıdır.

Son olarak okuyuculara, öğretmenlere, aydınlara, akademisyenlere, öğretmenlere ve gençlere neler söyleyeceksiniz?

Herkesin kendi mesleğini çok iyi öğrenip en iyi şekilde yapması, kendisine saygınlık kazandırır. Mesleklerini en iyi şekilde öğrensinler ve uygulansınlar. Ayrıca, görüş ve düşünceleri doğrultusunda çalışma olanakları yaratmak için meslek örgütlerine üye oldukları gibi ÇYDD, ADD gibi görüşlerine uygun derneklere üye olsunlar. Ülke sorunlarıyla sürekli ilgilensinler... Gördükleri haksızlıklar karşısında suskun kalmasınlar. Doğruları söylemekten çekinmesinler. Ülke ve toplum çıkarını kendi kişisel çıkarlarının üstünde tutsunlar. Karşıt düşünce ve inanç sahiplerine de hoş görüyle yaklaşsınlar. Daha çok söylenecekler var amma burada noktalayalım söyleşiyi...

Anlattığım konularda ve yaşantımda örnek alınacak davranışlar olmayabilir amma, yaşantımdan bazı bölümleri ve görüşlerimi anlatma fırsatı verdiğiniz için teşekkür ederim.

Asıl ben size teşekkür ediyorum Sabri öğretmenim, sağlıklı ve aydınlık bir yaşam diliyorum...

02.09.2010

DURSUN KUT İLE SÖYLEŞİ...

Erdal Atıcı, Dursun Kut, 2010

**“YÜKSEK KÖY ENSTİTÜSÜNE GİDEN YOLUN BAŞINDA,
HEYKELTRAŞ NUSRET SUMAN’IN DEVASA BİR YONTUSU
VARDI. BOZKIRA TOHUM SAÇIYORDU. BİR SABAH UYANDIK
GÖRDÜK Kİ, BU DEVASA YONTU KIRILMIŞ...”**

Dursun Kut 1944 yılında Aksu Köy Enstitüsünden mezun olmuş, yıkılış döneminde Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü’nde bir yıl okuyabilmiş, okul kapatılınca diğer arkadaşlarıyla birlikte Ankara Erkek

Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Yapı Bölümüne gönderilmiş, buradan mezun olduktan sonra illerde Yapı Denetmeni olarak çalışmış. Göller Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği kurucularından, arkadaşlarıyla birlikte Demet dergisini çıkarmışlar. Sonraki yıllarda İMECE dergisine emek verenlerden. TÖS Genel Sekreterliği yapmış. Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı kurucularından, Vakfın uzun süre Denetim Kurulu üyeliğini yapmış... Dursun Kut'la Köy Enstitüleri, oradaki eğitim ve kendi yaşamı üzerine bir söyleşi gerçekleştirdik...

Sayın Dursun Kut, bize doğduğunuz köyü, ailenizi ve çocukluğunuzu anlatır mısınız?

Çocukluğumun geçtiği, doğduğum köy, Antalya'nın Akseki İlçesi Güzelsu bucağına bağlı, Torosların arasında Karadere köyü. Karadere sonradan, belde oldu ve Gündoğmuş'a bağlandı.

Köy, birbirlerine yarım saat ile bir buçuk saat uzaklıktaki altı mahalleden oluşuyor. Mahallelerin araları çamlık ve makilikten örtülü tepeler.

Aileme gelince; üç erkek bir kız olmak üzere dört kardeşlik. Kardeşlerin en büyüğü bendim.

Karadere, çevre köylerin hiçbirisinde bulunmayan, oldukça geniş bir alana sahip. Köyün yaylaları da köy sınırlarının içerisinde. Yaylalar, bitki örtülerinin (çamların, makilerin) bittiği yere kadar uzanmaktadır.

Köy 1950 yılında, Karadere ve Güneyyaka adlarıyla iki köy haline getirildi.

Yazın Çaltı, Güneyyaka ve Bozsener mahalleleri, Ağabeleni ve Kızılkuyu yaylalarına; Kızılbag ve İnışdibi mahalleleri de Ortalan ve Memlik yaylalarına çıkarlar iki, iki buçuk ay için. İki buçuk ay sonra her iki köy de oldukça tahıl ekin alanı olan İnnas'a göçerler. Bir, birbuçuk ay sonra da köyler mahallelerine dönerler.

Aksu Köy Enstitüsünde öğrencilik yıllarında Dursun Kut

İlkokul yıllarınızı, öğretmenlerinizi ve o yıllardan anımsadıklarınız anlatır mısınız?

Bizim Çaltı mahallesine bir saat uzaklıktaki, Kızılbağ aşağı mahallede bulunan, Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati zamanında açılmış olan üç sınıflı ilkokula 1932 yılında altı yaşında başladım. Sabahları mahallenin öteki çocukları gibi erkenden yola çıkar, ders başlamadan ulaşırdık okula. Omzumza astığımız okul çantamızın yanı sıra, öğleyn yiyeceğimiz azığımızı da bir peştamalla belimize kuşanır öyle giderdik.

Bu üç sınıflı okulumuzda 1. sınıf öğretmenim, sonradan ilçe olan, Eksere köyünden Vehbi Günel'di. 2 / 3. sınıf öğretmenimiz Kıbrıs kökenli Ziya Türkeş'ti.

Babam da, dedem Hüseyin Efendi gibi medreselerde yetişmiş, bir din adamı rençberdi. Babam hiçbir zaman dini bilgi ve yeteneğini kullanarak geçimini sağlama yoluna gitmedi. De-

demden kalan tarlalarımızda, bahçelerimizde anam da birlikte çalışarak, az sayıda hayvanlarımıza bakarak, ailemizin geçimini sağlardı.

Babam yaşlıydı. Dönemine göre oldukça iyi eğitim almış, öğrenci olduğu için olacak, askere geç alınmış. Öncü yıllık askerliğinin yedi yılını Yemen'de Yedinci Ordunun Kalem Başçavuşu olarak geçirmiş. Altı yılını da Anadolu'da.

Özellikle uzun kış gecelerinde evimize gelen komşulara Yemen'i, Yemen'de askerimizin çektiği sıkıntıları, çileleri, İngilizlerin kışkırtmalarıyla Arapların Osmanlı askerlerini arkadan vurmalarını, ordunun Anadolu'ya dönerken çölde çektiklerini anlatırdı uzun uzun. Anlatılanları ben de ilgiyle izlerdim.

Köydeki üç sınıflı okul bitince, babamın yaşlılığı nedeniyle, evin birçok işine ben koşuyordum.

Akseki'nin Güzelsu bucağında yatılı (pansiyonlu) bölge okulu vardı. Bucağa bağlı olan köylerden bu okula giden çocukların tüm gereksinimlerini aileleri karşılamış. Mahalleden komşumuz Musa Özkaynak bu pansiyonlu okulda okuyordu. Musa, yaz olsun, ara dinlencelerde olsun anlatırdı okulu bana. Ben de hep bu okula gitmek isterdim. Babam da göndermek isterdi ama, köydeki işlerimiz nedeniyle gönderemiyordu. Kendisi de medreselerde yetiştiği için okumanın değerini biliyordu. Böylece iki yıl geçti ben Güzelsu'daki okula gidemedim.

Üçüncü yıla girdik. Okullar açılalı iki ay geçmişti. Bu kez, okur yazar bile olmayan anam "Dursun Güzelsu'da okuyacak" diye babama belirtti.

Babam da istiyordu benim okumamı ama, yaşlılık köydeki işler belini büküyordu. Çıkamıyordu içinden. Bir süre suskun kaldı... Sonra anama "Peki, Dursun gidip okuyacak da benim işlerimi kim yapacak" diye çıkıştı. Anam; "Ben yapacağım" dedi ve direndi. Böylece benim okul yolum açılmış oldu.

Derlenip toparlandık. Güzelsu'ya gittik, okula kaydım yapıldı.

Güzelsu'da 4. sınıfta öğretmenimiz Sabit Ünal biz pansiyonlu öğrencilerle çok ilgilenirdi. Bazı akşamlar okula gelir, çalışmalarımızı izler, sorular sorar, zekâ oyunları oynatırdı. Çok iyi öğretmedi. Kendi kendine nota ve notaya uygun keman çalmayı öğrenmiş. Bize şarkılı oyunlar öğretirdi.

Sabit Öğretmen, bir yıl sonra kızı Meliha'yı orta okulda okutmak için Antalya'ya nakletmişti.

Aksu Köy Enstitüsü'ne nasıl gittiniz?

1940 yılı Haziran başları. Sabit Öğretmenimden bir mektup geldi köye: Aksu'da açılan öğretmen okuluna benimle İsmail Selçuk'u çağırıyordu. Bu haber sevinçten uçurdu beni. Bu kez anam da babam da okumamdan yanaydı.

İsmail "arakesme" oyununda çok kötü düşmüş, kolu kırıldığı için yola gidecek durumu yoktu. Gidemedi.

Gündoğmuş'tan Manavgat'a üç günde gidip gelebilen bir postacı vardı. Postayı katırı ile taşırdı. Yolcu bulursa katırına bindirirdi. Birkaç gün sonra babam Gündoğmuş'a gitti. Postacı ile görüştü. Beni katırı ile Manavgat'a götürmek üzere babamla anlaşmış.

O gün babamla, mahallemize iki saat uzaklıktaki yol ayırımına gittik. Ama postacı katırına ilçede maliyede çalışan Ali Beyi bindirmişti. O da Manavgat'a gidiyordu. Manavgat'a kadar yürüyeceğim için babam çok üzüldü. "Ben yürürüm baba sen üzülme" dedim.

Geceyi Manavgat'ın İkievciler köyünde geçirdik. Sabah erkenden gökyüzü ağarmaya başlayınca yola çıktık, öğleye doğru Manavgat'a ulaştık. Manavgat'tan Antalya'ya günde bir kez giden Şoför Hoşgör'ün posta arabasına yetiştim. Onunla Aksu kavşağına kadar gittim.

Aksu'da ilk işim Öğretmenim Sabit Bey'i bulmaktı. Okulda, Sabit Bey'in Eğitim Kursu öğretmeni olduğunu söylediler, kursun yerini tarif ettiler. Harabelerin oradaymış. Yarım saat

kadar varmış. Öğitmen Kursunu buldum. Ama Sabit Öğretmen yalnız değil, yanında başkaları var. Kursun üst tarafındaki fundalıkların arasına oturdum, Sabit Bey'in yalnız kalmasını bekliyorum. Bir türlü yalnız kalmıyor. Akşam oldu olacak. Baktım öğretmenimin yalnız kalacağı yok, çaresiz yanına gittim. Beni görünce sevindi. "Dursun hoş geldin. İsmail niye gelmedi" diye sordu. Anlattım durumu. Beni hemen okulun Eğitim Başu Ruhi Esen'in yanına götürdü, tanıttı. Daha önce sözünü ettiği öğrencisi olduğumu, okuyup öğretmen olmak istediğimi anlattı.

Ruhi Esin bazı sorular sordu. Dağ köylerinin birinden çıkıp gelmiş bir köy çocuğunun anlatabileceği kadar yanıtladım sorularını. Öğrencilerden birini çağırdı, onunla ambara gönderdi. Orada çamaşır, elbise (yazlık tulum) verdiler. Yatağımı gösterdiler. Okulun hamamında ilk banyomu yaptım, verilen giysileri giydim.

Haziran ayı idi. Okula kaydımı yaptırap köye döneceğimi düşünerek gelmişim. Oysa bu okul diğer okullardan değilmiş. Bu okulda süreklilik vardı.

*Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu Y.K. üyeleri
Başbakan İ.İnönü'yü ziyaret ediyor (1962)
(Dursun Kut İninönü'nün solunda)*

Sizin çocukluğunuzda köylerde ilkel bir yaşam vardı, köy Enstitüsü'ne gidince bu yaşantınızda ne gibi değişimler oldu?

Daha önce de belirttiğim gibi yepyeni bir yaşam başladı Aksu Köy Enstitüsünde. Bir yandan tarım dersleri ve çalışmaları, diğer yanda marangozluk, dülgerlik, yapıcılık, demircilik vb. derslerde hem öğrenmeye hem de üretmeye başladık.

Köy enstitüsü eğitiminin ana özelliklerini bize anlatır mısınız?

Köy enstitülerinin amacı, köyleri eğitim yoluyla içinden canlandırmaktı. Bu amaca ulaşmak için enstitülerde uygulanan eğitim yöntemi, iş içinde iş aracılığı ile üretici eğitim. Bir başka deyişle eğitirken üretmek, üretirken eğitmek.

Öğrenciler köylerden alınıyordu. Köy enstitülerinde yetiştirilecek öğretmenlere genel kültür eğitiminin yanı sıra yapıcılık, marangozluk, dülgerlik, demircilik, elektrik ve sıhhi tesisatçılık ile her türlü tarım eğitimi üretici ve kapsamlı şekilde verilmekteydi.

DEMET dergisinde, köy enstitüleri konusunda bir anket (sormaca) yapmıştık 1956 yılında. Bu anketimize öğretmenlerden, aydın çevrelerden, üniversitelerden, basından önemli yanıtlar gelmişti. Bu yanıtlardan biri eğitim tarihimizin en başarılı Milli Eğitim Bakanı Hasan – Âli Yücel'den gelmişti. Yücel bana gönderdiği 9.2.1956 tarihli bir büyük sayfa mektubunun bir yerinde söyle diyordu. Kendi el yazısı ile: *“Mesele şudur: Köye köyden olmayanı yollayarak köylüyü öğretim ve eğitime kavuşturamadık. O halde köye köyden olanı, köy hayatı şartları içinde yetiştirerek vermekten başka çare yoktur.*

Bu pratik prensip tamamı ile bizindir. Taklit değildir. Türkçe buluşlu. Benzersizdir. Çünkü millet sevgisi gibi bir kaynaktan ilhamını almıştır. Pratikdir. Pedagoji kitapları yazmaz. Klasik pedagoğlar bilmez. Bilmezler, Zirâ bir terbiye nazariyesi değil, milli bir kalkınmanın temel prensibidir ve onun gerçekleşmesi, hayatileşmesi hamledir.”

Siz de yaz dinlencelerinde enstitü kurmak üzere kurulan Sekiplerle değişik bölgelere gittiniz mi?

Hayır gitmedim.

Aksu Köy Enstitüsü yönetici ve öğretmenlerinden bir grup.

Yüksek Köy Enstitüsü'ne seçilmenizi anlatır mısınız?

Aksu Köy Enstitüsünü bitirdiğim 1944 yılında Yüksek Köy Enstitüsü sınavına girmek için başvuruda bulunmadım. Köyümün okulu öğretmensizlikten iki yıldır kapalı idi. Köyüme gitmek, çocukları okula, eğitime kavuşturmak istiyordum.

Köyüme gidip okulu açınca gördüm ki, iki yıl önce, bir yıl öğretmenlikten sonra, ayrılan bayan öğretmenin ikinci sınıfa geçirmiş olması gereken öğrencilerde okuma yazma kalmamış. Sınıf geçtikleri bile belli değil.

İkinci sınıfa geçmiş olması gereken bu öğrencilere 3 ay (özel) birinci sınıf programı, 5 ay da ikinci sınıf programı uygu-

layarak 3. sınıfa geçirdim. İkinci yılda bu öğrencilerimi 4. sınıfa geçirdim. Ben de sınava girerek Yüksek Köy Enstitüsünde okuma olanağına kavuştum.

4. sınıfa geçirdiğim 20 kadar öğrencimi, Aksu Köy Enstitüsü Müdürü öğretmenim Halil Öztürk, çevre köylerden okulda öğrenci olmadığı için, Enstitünün hazırlık sınıfına aldı. Onların hemen hemen hepsi şimdi emekli öğretmen; ya da bir başka işte çalışıyor.

Yüksek Köy Enstitüsünde bölüm olarak Güzel Sanatları seçmiştim. Enstrümanım kemandı. Keman öğretmenim Mehmet Öztekin, Armoni öğretmenimiz Faik Canselen, Tiyatro öğretmenimiz Saim Alpago idi. Mehmet Öztekin'in kadrosu okulda idi, Faik Canselen'le Saim Alpago Konservatuardan geliyorlardı.

Yüksek Köy Enstitüsü'ndeki hocalarınızı ve varsa onlarla ilgili anılarınızı anlatır mısınız?

Güzel Sanatlar bölümündeki öğretmenlerimin adlarını önceki yanıtta belirttim. Buraya sadece Sosyoloji öğretmenimiz İbrahim Yasa'nın adını yazabilirim. 1946 – 1947 öğretim yılı başında Hasanoğlan'a geldiğimizde okulun eğitim öğretim yapısının büyük ölçüde değişmiş olduğunu, sözünü ettiğim öğretmenlerin dışındaki, Ankara'daki fakültelerden, Talim Terbiye v.b. birimlerden gelen öğretmenlerin yerlerine lise düzeyinde öğretmenlerin gelmiş olduklarını gördük.

Köy enstitüleri size nasıl okuma yazma alışkanlığı kazandırdı?

Köyümüzdeki öğrencilik yıllarımda babam bir dönem muhtardı. Evimize çeşitli gazeteler gelirdi. Bu gazeteleri okurdum, ders çalışmalarımın zaman buldukça.

Aksu Köy Enstitüsünde, her gün bir saat kitap okuma zorunluluğu vardı. Okuyacağımız kitabı öğretmenlerimiz önermişse, o kitapla başladık okumaya. Sonra, okuyacağımız kitabı okulumuzun kitaplığından seçme özgürlüğümüz vardı. Kitap okuma alışkanlığı olduğca kısa bir sürede kazanıldı. O alışkanlık

zamanla tutku haline geldi. O tutku bende hâlâ sürüyor.

Okuduğumuz kitapları, arkadaşlarımızla birbirimize olduğu kadar, zaman zaman sınıfımızda da tanıttık.

Yazmaya ne zaman, nasıl başladınız? İlk yazınız nerede yayımlandı? Yayımlanmış kitaplarınız hakkında bilgi verirmisiniz?

Yüksek Köy Enstitüsü Güzel Sanatlar bölümünde I. Sınıf öğrencisi iken (1946 – 1947 ders yılı) Köy Enstitüleri Dergisi'nin Ağustos – Eylül 7 / 8. sayısında yayınlanan "YAYIK SOĞUTAN" yazım, ilk yazım. 1953 yılından itibaren, Isparta'da Göller Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği Yönetim Kurulu üyesi olarak, dernek adına yönettiğim DEMET dergisinde az sayıda imzalı yazımın yanında tüm imzasız yazılar bana aitti.

Kitaplara gelince: 2000 yılında Ankara'da GÜLDİKENİ Yayınlarında, "50 YILDA BASINDA KÖY ENSTİTÜLERİ", 2003 yılında yine GÜLDİKENİ Yayınlarında "DEMETLİ YILLAR TONGUÇ'LA – YÜCEL'LE" yapıtları. İki kitabımın da tamamı tükendi. Hazırlığını yaptığım DEMETLİ İMECELİ YILLARDAN DOST MEKTUPLAR" yapıtı uygun bir yayınevi bulursam yayımlanacak.

Cumhurbaşkanı İnönü Aksu Köy Enstitüsü öğretmenleri ile

Enstitülerin yıkılış sürecini Yüksek Köy Enstitüsü'nde iken yaşadınız, anlatır mısınız?

İki yıl köy öğretmenliğinden sonra, 1946 – 1947 öğretim yılında, öğrenci olarak Yüksek Köy Enstitüsüne geldim. Görünen durum şöyle: Hasan Âli Yücel bakanlıktan ayrılmış, Milletvekili olarak TBMM'nde. İsmail Hakkı Tonguç İlköğretim Genel Müdürlüğünden alınmış, Talim Terbiye Kurulu üyeliğine atanmış.

Okulun durumuna gelince; önceki yıllarda Ankara'daki çeşitli fakültelerden, yüksek okullardan, Talim Terbiyeden, Bakanlıktan gelen öğretim üyelerinden hiçbiri gelmiyor artık. Gelenler ise, lise düzeyinde öğretmenlerdi. Sadece Konservatuardan tiyatro derslerine Saim Alpago, Armoni derslerine de Faik Canselen geliyordu. Keman öğretmenimiz Mehmet Öztekin'le, Sosyoloji öğretmenimiz İbrahim Yasa'nın kadroları okulda idi. Gazi Eğitim Enstitüsünden bir piyano öğretmeni geliyordu. Hepsi bu kadar.

Keman öğretmenimiz Mehmet Öztekin bir gün, “arkadaşlar bu programla burada doğrudürüst müzik öğretmeni yetişmez. Bakanlığa başvurun ve Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümüne naklinizi sağlayın” diye bizi uyardı. Biz de artısını eksisini fazla düşünmeden, Öztekin öğretmenin önerisini aramızda konuşup tartışmadan Bakanlığa gidip görüşelim dedik. Daha önce Hasanoğlan Köy Enstitüsünde müdürlük yapmış olan Bakanlık Şube Müdürü Lütfü Engin'e gittik. “Gazi Eğitim Müzik Bölümüne naklimiz için dilekçe verirsek bizlerin Gazi Eğitime naklimizi yapar mı Bakanlık” diye sorduk.

L. Engin “Dilekçe verirseniz dilekçelerinizi Talim Terbiye'ye göndeririz, oradan gelecek yanıtla göre işlem yaparız.” diye yanıtladı sorumuzu.

Biz saf köylüler, Talim Terbiye'de Hakkı Tonguç'a gidelim, durumu anlatalım, yardımını isteyelim dedik. Talim Terbiye'ye gittiğimizde odacı Hakkı Bey'in Müdür Hamdi Keskin'in yanında olduğunu söyledi. Hamdi Keskin müdür olduğuna göre, Talim Terbiye'nin başıdır diye düşünerek dileğimizi hem Hakkı Tonguç'a hem de müdüre anlatırız dedik. Hamdi Bey'in odasına girince Tonguç, “Hamdi senin konukların geldi” dedi ve çıkıp gitti.

Hamdi Bey'e dileğimizi anlattık ve “Dilekçemize Talim Terbiye'den nasıl bir karar çıkar?” dedik. Hamdi Bey'in yanıtı ilginçti: “Talim Terbiye'den Bakanlığın temayüllerine göre karar çıkar.” Oysa biz Talim Terbiye'yi Bakanlığın beyni sanıyorduk. Bir köylü yanılışı daha.

Oradan Tonguç'a gittik, dileğimizi ona da anlattık. Tonguç'un yanıtı ve değerlendirmesi çok farklı idi: “Bakın arkadaşlar, siz dilekçe verirseniz ne olur bilir misiniz? Sizleri Gazi Eğitime naklederler. Sizler de en az oradaki öğrenciler kadar başarılı olursunuz. Bu ne demektir bilir misiniz? Artık Yüksek Köy Enstitüsüne gerek yok derler ve bu okulu kapatırlar. Türk köylüsü asırlardır ilk kez böyle bir yüksek okula kavuşmuş. Bu okulun kapatılması sorumluluğunu içinize sindirebilecek misi-

niz? Düşünün ve değerlendirin” diye bizi uyardı.

Tonguç'la görüştüğten sonra, Hüseyin Çiftçi arkadaşım ile ikimiz dilekçe vermekten vazgeçtik. Öteki arkadaşlarımız dilekçelerini verdiler. Gazi Eğitime aktarıldılar. Kısa bir süre sonra da Yüksek Köy Enstitüsü kapatıldı. Öğrencilerini Ankara'daki bazı yüksek okullara aktardılar.

İkinci sınıftaki bizlerin büyük çoğunluğunu Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Yapı Bölümüne verdiler. Bu okul da iyi bir okuldu elbette. Ama biz kendimizi sürgünde sayıyorduk. Okulumuza dönmek istiyorduk. Her arkadaş tanıdığı bir üst düzey kişinin kapısını çaldı. Milletvekilleri dahil. Ben de Antalya milletvekili Rasih Kaplan'la görüştüm. Hepimiz eli boş döndük. “Okuyun bu okulu bitirin” diyorlardı. Bu okul da öğretmen okulu olduğuna göre, Y. K. Enstitüsünde olduğu gibi Köy Enstitülerine öğretmen olarak atanacağımızı beklerken, okul bitince illere köy okullarının yapımında YAPI DENETMENİ olarak atadılar. Bu görevde de köylere görev yapacağımızı düşünerek yüksünmedik bu görevi, severek yaptık.

Yüksek Köy Enstitüsü'nde yaşanan olaylarda öğrenciler arasındaki ikilik nasıl bir etki yaptı? Yüksek Köy Enstitüsünden mezun olup ödüllendirilenler oldu mu?

1943 öğretim yılı içerisinde, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü öğrencileri arasındaki tartışmalı, gergin bir toplantı hakkında Hakkı Tonguç'tan dinlediklerimi ayrıntıları ile sunuyorum:

Yüksek Köy Enstitüsündeki Kitap Tanıtma olayı

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü öğrencisi Mustafa Buğday Max Beer'in "Sosyalizm ve Sosyal Mücadelelerin Umumi Tarihi" adlı yazıtını okulun düzenli toplantılarından birinde tanıtır.

Yazıtı Türkçe'ye Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Zühtü Uray çevirmiş, Atatürk'ün Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt da "ÖNSÖZ" yazmıştır.

Yapıtın tanıtılması üzerine öğrenciler arasında tartışmalar başlar. Elbette tanıtılan kitaplar, verilen konferanslar üzerinde sorular soruluyor, gereğinde eleştiriler yapılıyor, tartışılıyor.

Ne var ki, Mustafa Buğday'ın tanıttığı yapıt üzerindeki eleştiriler, tartışmalar diğerlerinkinden farklı bir boyut kazanıyor. Tartışmalar oldukça serttir ve bir günde de bitmiyor. Sertleşerek sürüyor.

Tonguç tartışmalar hakkında her gün bilgi almaktadır.

Sağ kesimin köy enstitülerine karşı eleştiri ve saldırıları ise, her geçen gün artarak sürmektedir.

Tonguç, İnönü'nün bu eleştiri ve saldırılar karşısında bir geri adım atmayaacağını saptamak istemektedir.

Tonguç, İnönü'nün bu konuda karar vermeden önce ilgili kuruluşan askeri haber almadan, sivil emniyetten gerekli bilgileri aldıktan sonra bir değerlendirme yaptığını, bu değerlendirmenin sonucuna göre kararını verdiğini bilmektedir. Bu durumu bildiği için de köy enstitüleri ile ilgili olarak İnönü'ye her zaman eksiksiz ve doğru bilgiler vermeye özen göstermektedir.

Yüksek Köy Enstitüsündeki kitap tanıtma ve sertleşen tartışma olayını da ayrıntıları ile anlatır ve İnönü'ye;

“Paşam ben bu tartışmayı susturmak istiyorum. Ne emredersiniz” der.

“Hayır Tonguç” der. İnönü, “Bu gibi konularda buralarda da tartışmayıp da başka nerelerde tartışılacak. Bırak çocuklar tartışsınlar. Elbette, tartışa tartışa doğruları bulacaklar.” diye yanıtlar Tonguç'un sorusunu.

Tonguç'un da beklediği bu idi. Her zaman olduğu gibi rahatlamış olarak Çankaya'dan, İnönü'nün yanından ayrılır.

Hakkı Tonguç, İsmet İnönü'den istediği yanıtı almıştı almasına ama, feodalitenin toprak ağaları ile politika bezirganlarının karşıtlıkları, faşizan çevrelerin köy enstitülerine saldırıları her geçen gün artıyordu...

Bizim (1.) sınıf 1946 / 1947 öğretim yılında Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü öğrencisi idik. Önceki sınıflardaki karşıt görüşlü öğrenciler arasındaki tartışmalar sürüyordu.

Hasanoğlan demiryolu durağından Yüksek Köy Enstitüsüne giden yolun başında, Heykeltıraş Nusret Suman'ın devasa bir yontusu vardı. Bir elinde tohum çanağı bir eliyle de bozkıra tohum saçıyordu. Köy enstitülerini simgeleyen bir yapıtı. Bir sabah uyandık gördük ki, bu devasa yontu kırılmış. Biz Güzel Sanatlar Bölümü öğrencileri ile birlikte birçok öğrenci arkadaşımız da üzülmüştü. Bir süre sonra öğrendik ki, yontuyu kıranlar; kandırılıp yönlendirilmiş bazı öğrencilermiş.

“Yüksek Köy Enstitüsünden mezun olup da ödüllendirilenler oldu mu?” diye soruyorsunuz. Söz konusu ödüllendirmeler zamanla aldığımız bilgilere göre, eğitim üst düzeyinde yeticilik verilenler, yurt dışına gönderilenler, kariyere yönlendirilenler olmuş.

Öğretmenliğinizin ilk yıllarından, Göller Bölgesi'nde çıkardığınız “Demet” isimli dergiden ve köy enstitülülere yapılan baskılardan söz edelim mi?

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünün kapatılmasından sonra nakledildiğimiz Yüksek Teknik Öğretmen Okulu Yapı Bölümünü bitirince, Köy Enstitülerine öğretmen olarak değil, köy okullarının yapımında Yapı Denetmeni olarak illere atandık.

1953 yılında bu görevle Isparta'da idim. Köy enstitülü arkadaşlarla Göller Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneğini kurduk. Kısa sürede Isparta ve Burdur'un tüm ilçeleri ile Afyon'un Dinar ilçesinde derneğin şubeleri oluşturuldu.

Hüseyin Sezgin, Ahmet Aygün ve Rıza Bulut'un yayımlamakta olduğu DEMET dergisini bu arkadaşlarımız hiçbir karşılık beklemezsizin derneğe devrettiler.

Dernek yönetim kuruluna seçilen arkadaşlarımız ilçelerde ve köylerde görev yaptıkları için, derneğin ve derginin (DEMET'İN) yönetimini, yedi yıl süreyle arkadaşlar adına Yük-

sek Köy Enstitüsü mezunu olarak ben yükümlendim. Dernek ve özellikle dergi, kısa sürede geniş ilgi ve yankı buldu.

Ne var ki, DP yönetimi köy enstitülü öğretmenlerin derneğinden, dergisinden rahatsız olmuş olacaklar ki, 1959 yılında beni Yozgat'a sürdüler. Dernek üyeleri ve yöneticileri çalışmalarından hiç ödün vermediler. DEMET'in basım işlerini bir süre Ankara'dan yürüttüm.

DEMET'in her sayısı ilgi ile izleniyor, ülke düzeyinde yankı buluyordu. H. Tonguç, dergide yayınlanmak üzere yazılarını bana gönderiyordu. Köy Enstitüleri ve DEMET konularında açtığımız anketler eğitim, basın, üniversiteler ve aydınlar çevresinde yanıtlanıyordu. Biz de tüm yanıtları dergimizde yayımlıyorduk.

Dursun öğretmenim bildiğim kadarıyla sizin Fakir Baykurt'la iyi bir arkadaşlığınız vardı değil mi?

Evet, Fakir çok yakın arkadaşım. DEMET'in her sayısına yazılar gönderir, zaman zaman bir araya gelir, yazın çevresini, dergiyi konuşurduk. Burdur'un bir köyünde öğretemdi. Bir süre sonra Gazi Eğitim Enstitüsünde "Türk Dili ve Edebiyatı" bölümünün öğrencisi idi. Yazdığı ilk mektubunda şöyle diyordu; "Edebiyatta 'iş' olmadığı için ek dal olarak Resim İş'i seçtim" diyordu.

Birçok çalışmaları birlikte yaptık. Örneğin "Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS)ü birlikte kurduk. Fakir Başkan ben de genel sekreterdim. Sabahattin Eyüboğlu'nun adını koyduğu İMECE dergisi, koşulların güçlükleri nedeniyle 5. sayıdan itibaren İstanbul'dan Ankara'ya aktarılınca derginin çalışmalarını genelde Engin Tonguç'la ikimiz yürütmekle birlikte Ankara'da buldukları sürelerde Fakir'le, Makal'la birlikte yürütüyorduk.

İsmet Paşa Tandoğan'daki evde oturuyordu. Bir grup arkadaş izin alarak gittik Paşa'ya. Fakir de aramızda. İsmet Paşa Fakir'e "Sen ortak dili kullanmıyorsun" deyince Fakir "Ben halkın dilini kullanıyorum" diye yanıtladı İnönü'yü. İsmet Paşa dil devrimi yapan Cumhuriyetin Başbakanı olarak haklıydı ama, devrimin köye kadar ulaşmamış olmasının kusuru da Fakir Baykurt'un değildi herhalde.

İsmet İnönü, İ. Hakkı Tonguç ve Hasan Âli Yücel'le ilgili anılarınız var mı?

İsmet İnönü ile ilk görüşmemiz 1956'nın Mayısında oldu. "1956'nın Mayıs ayı. Bir bayram nedeni ile Ankara'ya gelmiştim. Ulus'ta bir otelde kalıyorum. Serik Vatan İlkokulu öğretmeni Arif Öztemel de bayram tatilinden yararlanarak Ankara'ya gelmiş. O da aynı otelde kalıyor. Bayramın ilk günü sabah Mahmut Makal geldi. Arkadaşlardan, DEMET'ten, Göller Bölgesi çalışmalarından söz ederken İsmet Paşa'ya gitmek düştü usumuza. Makal, Erdal İnönü'yü aradı telefonla. Paşanın bayramını kutlamak istediğimizi, dileğimizi Paşa'ya iletmesini, sonucu bize ulaştırmasını rica etti. Bir süre sonra Paşa'nın yanındaydık. Bizi kütüphanede kabul etti. Bir çok soru sordu. Ülkede olup bitenler konusunda bilgi almak istiyordu anlaşılan. Biz sorularını yanıtladık. Konu Köy Enstitülerine gelince şöyle bir değerlendirme yaptı: *"Biz köy enstitülerinde, diğer okullarımızdan farklı bir eğitimle öğretmenleri yetiştiriyorduk. Köy Enstitülerini bitiren öğretmenlerin, öteki okullarımızda olduğu gibi, enstitü ile ilişkisi kesilmiyordu. Enstitüler yetiştirdiği öğretmeni çalıştığı köyde izler, zaman zaman onları enstitüye çağırır, sorunlarını dinler, çalışmalarını değerlendirirdi. Böylece enstitü ile köylerdeki öğretmenler arasındaki ilişki sürekli olurdu"* dedi.

DEMET dergisinde, köy enstitüleri konusunda okuyucularımıza ve bir kısım düşün adamlarına birkaç soru yöneltmiş, alınan yanıtları da Nisan 1956 sayısında yayımlamıştık.

Paşa, bir ay önce DEMET'te yayınlanan sorularımıza yanıt vermişti böylece. Ne yazık ki, günün heyecanı içinde, Paşa'nın yanıtını dergide değerlendirmeyi düşünememiştik o zaman, DEMET Paşa'ya düzenli giderdi.

İMECE'ye başyazı istemek için gittiğimizde, aradan beş buçuk yıl geçmiş olmasına rağmen Paşa'nın beni tanuması, belleğinin gücü şaşırtmıştı bizi.

İMECE adında bir dergi çıkarmaya karar verdiğimizizi ve derginin savunacağı ilkeleri anlattık. Derginin ilk sayısına baş

yazı yazmasını arkadaşlarımız adına istemeye geldiğimizi söyledik. Bizi dikkatle dinledi. Dergi giderlerini nasıl karşılayacağımızı sordu. Biz de bir araya gelen arkadaşlar 250'şer TL. katarak dergiyi çıkaracağımızı anlattık.

Söyleşimizin sonunda Makal'a "Yarın gel yazıyı yazalım" dedi.

İkinci gün Makal gitti. Paşa söyledi Makal yazdı. Daktilo edip kendisine götürünce, eksiksiz ve hatasız daktilo ettiği için Makal'a teşekkür etti. Ayrılırken de İMECE'ye katkıda bulunmak üzere 250 Liralık bir çek verdi. Böylece İsmet İNÖNÜ de İMECE kurucuları arasında yer almış oldu.

1953 yılından itibaren sonbaharda ve ilkbaharda olmak üzere yılda iki kez Ankara'ya gelirdim. Bu gelişlerimde Tonguç'la da, Yücel'le de görüşürdüm. İkisinden de dinlediklerim, anılarım var. İkisinden de birer anı anlatmakla yetineceğim. Önce Yücel'den; 27 Mayıs 1960, Milli Birlik Komitesi dönemi. Mehmet Başaran arkadaşımız Ankara'ya gelmişti. Akşam Kızılay'da bir doyumevinde (Hürrem Arman, Recep Gürel, Mahmut Makal, Fakir Baykurt, bir de ben) buluştuk.

Söyleşi koyulaşmış, zaman ilerlemişti. Birimizin usuna Yücel'e gitmek geldi. Başaran da aramızda iken... Telefon ettik. "Hemen gelin" dedi. Gittik. Başka konukları da vardı. Bir süre sonra kalkmak istedik. "Kalkmayın Milli Eğitim Bakanı gelecek. Gelmişken bir Bakan da görmüş olursunuz." dedi Yücel. Bakan, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Bedrettin Tuncel'di. Kısa süre sonra Bakan geldi.

Bakan Tuncel, H. Â. Yücel'e "hocam" diye hitap ediyordu. "Hocam, Erzurum'a gittim. Pulur'u gördüm" deyince gözünü budaktan, sözünü dudaktan sakınmayan Yücel "nasıl .... mü görmüşe döndün mü" deyiverdi. Biraz sonra izin isteyip ayrıldık.

Hakkı Tonguç'tan dinlediklerimden: KÖY ENSTİTÜLERİ BİNALARININ YERLEŞİM ÖZELLİKLERİ. Tonguç yine bir

Ankara'ya gelişimde, Köy Enstitüleri binalarının özellikleri ve yerleşimlerinden söz etmişti: "Bir gün bu okulları, yani bu kurumları bizden almaya kalkabilirler. Alırlarsa hangi amaçla kullanmak isterler diye düşündük. Bu binaları ancak, Milli Savunmaya, yani orduya vermek isteyeceklerdir. Bunun dışında verebilecekleri bir başka kuruluş yok. Biz binaları öyle tertipleyip düzenleyelim ki ordunun işine yaramasın. Ordunun ancak koğuş sisteminde binalar işine yarar. Eratı içine yerleştirip, kapısına da nöbetçiyi koyar.

Bizim binalarımızın böylesi kullanımlara yaramaması için, büyük ve tek binalar yerine küçük ve belirli düzende yerleştirilmiş, oldukça dağınık bir şekilde planlanmış binalar olmasını düşündük. Böylece, bu binalar hiç değilse yine okul olarak kullanılsın, hizmet versin köy çocuklarına dedik."

Nitekim, 1950 seçimlerinden sonra köy enstitülerini kapatıp buraları Milli Savunma Bakanlığına devretmek istedi, Demokrat Partinin Milli Eğitim Bakanı İlk olarak da Kars Cilavuz Köy Enstitüsü'nü devretmek istedi Milli Savunmaya... Milli Eğitimin teklifi üzerine Milli Savunmadan giden bir kurmay heyeti yerinde yaptığı inceleme sonunda düzenlediği raporda, buradaki binaların askeri amaçlara uygun olmadığını belirtir. Böylece Cilavuz'un Milli Savunmaya devri yapılamaz.

Tonguç'un düşündüğü gibi Cilavuz bugün de okul olarak hizmet vermeyi sürdürmektedir.

Günümüz eğitiminin içinde bulunduğu çıkmaz nedeniyle insanlar yeni arayışlar içine giriyor, geçmişe bakınca ilk akla köy enstitüleri geliyor, son dönemde yazılanları çizilenleri nasıl buluyorsunuz?

Günümüz eğitim, ancak parası olanların hakkı durumuna geldi. Şehirlerin, ilçelerin, yerleşkelerin her tarafı paralı özel okullarla, dershanelerle, özel üniversitelerle işgal edilmiş durumda. Çare arayanlar Köy Enstitüleri" diyorlarsa da, bu kurumları oluşturabilecek siyasal güç, ya da devlet gücü yok ki KÖY ENSTİTÜLERİ kurulabilsin.

Bugün ülkemizin ana sorunları ve çözüm yolları hakkında neler söyleyeceksiniz? Bu konularda neler yapılmalıdır?

Ülkenin her geçen gün büyüyen sorunları var elbette. Cumhuriyetin kazanımları çıkarıcı politika bezirgânları eliyle bir bir yok edilmiştir. Pamuk üreten Türkiye pamuk ithal eder duruma gelmiştir. Dünyaya ihraç edilen Türk tütününü artık üretilmiyor. Tiryakiler Amerikan sigarası içiyor. Örneğin Sümerbank / Etibank yok edildi. Büyük çabalarla kurulup geliştirilen demir çelik sanayi ne durumda?

Oyunu alarak halkı dolandıran politikacı yerine halkla bütünleşen, politika üreten siyasi partilere gereksinim var bugün. Partilerin yönetimin eline geçirerek "ben bilirim" diyen politikacı yerine halkla / örgütle bütünleşen politika üst yönetimine bir nöbet için geldiğinin bilincinde olan devlet adamına gereksinim var bugün.

Soldayız / Atatürk çizgisindeyiz vb. diyerek arka arkaya yeni partiler kurmak, eskiden kurulmuşlarla birlikte (Böl yönet diyen) emperyalist güçlerin ekmeğine yağ süren politika bezirgânları artık akıllarını başlarına alıp ülke çıkarları doğrultusunda ve Atatürk ilkelerinde birleşmeliler. Politikayı "ben"den kurtarıp "biz" demenin zamanının da geçmekte olduğunu kavramalıdır.

Köy enstitüleri ile ilgili çok yazılıp çiziliyor? Sizce enstitülerin anlatılamayan yönü kaldı mı?

Türkiye'de eğitim böylesine çıkmazda olduğu sürece köy enstitülerinin ulaşılması gereken nice yönleri var demektir. Enstitülerin kapatılmış olmaları nedeniyle başlamadığı, başlayamadığı, programa alamadığı konuları var elbette.

Dursun Kut'un bir günü nasıl geçer? Hangi gazete, dergi ve kitapları okur? Televizyon izler mi?

1944 yılında Aksu Köy Enstitüsünü bitirince verilen yoluktan ilk harcamayı Cumhuriyet gazetesine abone olmak için yaptım. 1950'li yıllarda bir anlaşmazlık nedeniyle bir süre bırak-

tım. Şimdi her gün düzenli olarak Cumhuriyet gelir evimize. Son okuduğum kitap, gazeteci Mete Akyol arkadaşımın "Bir Başkadır Benim Mesleğim" adlı yapıtıdır. Bir döneme ayrıntılı ışık tutuyor. Arkadaşlara öneririm.

Bu güzel söyleşi için çok teşekkür ederim Dursun Kut öğretmenim. Sağlıklı ve güzel günler dileyerek...

Ben de size teşekkür ediyorum, değerli dost, sevgili Erdal verimli çalışmalarının eksilmeden sürmesi dileği ile...

20 Haziran 2010

EMİN ÖZDEMİR'LE SÖYLEŞİ...

Emin Özdemir, Erdal Atıcı, 2004

“CUMHURİYETİN İLANINDAN BU YANA ONUN GETİRDİĞİ TEMEL DEĞERLERİ YOK ETMEYE YÖNELİK BİRÇOK İHANET YAŞANMIŞTIR. KÖY ENSTİTÜLERİNİN KAPATILMASI DA BUNLARDAN BİRİDİR.”

Emin Özdemir Yıldızeli Köy Enstitüsü mezunu yazın alanında tanınan, üretken bir öğretmendir. En önemli iki özelliği olan “Çalışma tutkusunu ve sorumluluk duygusunu” kendisine köy enstitüsü-

nün kazandırdığını söylüyor. Köy öğretmenliğinden üniversiteye kadar eğitimin birçok alanında çalışmış. Öğretmenliğinin ilk yıllarından başlayarak derslerinde Türkçe sözcükleri kullanmaya, öğrencilerine de kullandırmaya özen göstermiş, bu da onu bir arayışa, Türkçenin sözvarlığını geliştirme, dilimizin anlatım güzelliklerini ve inceliklerini gösterme amaçlı çalışmalarına yönelmiş. Bu nedenle Türkçenin sorunları üstünde çalışmış, anlatsal ve eleştirel denemeler yazmış. Atatürk'ün kurduğu Türk Dil Kurumu'nun çalışmalarında görev almış. Yazın çalışmalarını sürdürüyor...

Bize çocukluğunuzu, ailenizi, köyünüzü, köydeki okulunuzu ve öğretmenlerinizi anlatır mısınız?

Çocukluğum, Eğin'in bugünkü adıyla Kemaliye'nin bir köyünde geçti. Yokluğun, yoksulluğun kara yellerinin kavurduğu bir köyde. Toprağımız azdı; mendil kadar küçük, birkaç evleklik iki üç tarla. Bütün köy için böyleydi bu. Ekip biçerek geçinemiyorduk. Bu yüzden babalarımız, ağabeylerimiz gurbete çıkarlardı. O yıllarda gurbet, İstanbul demekti. Çocukluğumda en sık duyduğum sözcüklerden biriydi gurbet. Babam, İstanbul'da bir kuruluşta getir götür işlerinde çalışıyordu. Çok seyrek gelirdi. Bir iki hafta kalır, sonra dönerdi. Anam da, köyün öteki gelinleri, kadınları da özlemlerini, acıları ve çekilerini bizim oraların nice incelemelere, değerlendirmelere konu olmuş türkülerine, manilerine dökerlerdi. Bunlar, bir bakıma çocukluk yıllarıma da ayna tutar. Çünkü ben onların içine doğdum, onlarla büyüdüm. Acı, ayrılık, özlem kokan bu ortak yaratılardan bir iki küçük örnek vereyim

*Çıktım dam loğlamaya,
O yarı yollamaya,
O yar, gediği aştı
Başladım ağlamaya*

*Gel ağam, gel ağam, olma muhannet
Gurbeti icat edenler görmesin cennet.
Ahrette de İstanbul yok kaçasın
Yalan gerçek defterini açasın,
Galata köprüsü sanıp sıratı
Başın döne cehenneme uçasın.*

*İplik eğirmişim kime dokutam,
Ağam, deliysen üsten okutam.
Bir okka yağ almadan gittin gurbete
Eller yemek pişirir öldüm kokundan..*

Dokusuna, çekilerin, acılı yaşantıların, düşlerin sindiği şiir yüklü türkülerdi bunlar. Diyebilirim ki dilsel duyarlılığımın (eğer biraz varsa) hamuru bu türkülerle, manilerle karılmıştır. Okumayı söktüğüm, yazmayı öğrendiğim günlerden sonra da kocaları, oğulları gurbette olan kadınların mektuplarını yazardım; o mektupların sonuna gurbete çıkanlara geride kalanlar hallerini anlatmak için andığım bu türkülerden, manilerden parçalar yazdırırlardı.

Az topraklı, çok çocuklu bir aileydik. İkinci Dünya Savaşı öncesinin kara yelleri köylere değin uzanmıştı. Yokluk, yoksulluk at koşturuyordu köylerde. Arpa, darı ekmeğini bile zor bulduğumuz günlerdi. Böyle bir ortamda başladım ilkokula. Hilmi Güçlü'nün hazırladığı bir Alfabe vardı. O zaman bile renkliydi resimleri. O resimlerdeki çocuklara bakar, bunların bize hiç benzemediğini görürdüm. Biz, kara kuru, yanık kavruktuk. Onlarsa güleç, bakımlı. Sanırdım ki onlar bir başka dünyanın çocukları.

Tek derslikli, toprak damlı bir binaydı okulumuz. Beş sınıf bir arada okurduk. Elimize verilen ders kitaplarında (özellikle Türkçe okuma kitaplarında) köy yaşamına dönük parçalar çok azdı. Ezbere dayandırılan bir öğretim vardı. Öğretmenlerimize gelince öyle belleğime kazınmış adlar yok gibi. Zaten sık sık değişirdi öğretmenler. Besbelli köy yaşamının ilkel koşullarına dayanamıyor, kaçıyorlardı köylerden.

İlkokulu, 1942 yılında bitirdim. Babam, evden bir boğaz eksik olsun diye beni de yanında İstanbul'a götürdü. Haydarpaşa'ya inişimiz, şu anda bile canlanıyor gözlerimin önünde. Korkmuştum, sıtma tutmuş gibi tir tir titriyordum; merdivenlerden inerken sıkı sıkıya tutmuştum babamın elinden. İlk kez görüyordum denizi. Kayıklar, sandallar, mavnalar, bacasından dumanlar salan, ürkünç sesli vapurlar...

Demek, köydekilerin, gurbet diye adlandırdıkları, "Ah yıkılası İstanbul" diye ilendikleri kent burasıydı... Gördüğüm her şey, çocuk yüreğimin atışını hızlandırıyor.

Bir iş hanında küçücük bir oda kiralamıştı babam, orada kalıyorduk. İlk günler beni de götürüyordu yanında, kapıcı kulübesinde oturuyor, bekliyordum. Arada bir dışarı çıkıyor gelip geçen tramvaylara, kalabalıklara bakıyordum; kaybolmaktan korkuyor, hemen kulübeye dönüyordum. Canım sıkılıyordu, geçmek bilmiyordu saatler, sonra babamın işi bitiyor, hana dönüyorduk.

Ekmeğin karneye bağlandığı günlerdi. Babam haftada iki kez yemek yapardı, ya pilav pişirirdi ya da kuru fasulye, onunla idare ederdik. Ekşise, bozulsa bile dökmeye kıyamazdık.

Evcek İstanbul'a göçmüş uzak bir akrabamız vardı. Bir pazar günü onlara gitmiştik. Benimle yaşıt oğulları vardı; ortaokula gidiyormuş. Kitaplarını gösterdi bana, okulunu, öğretmenlerini anlattı, nasıl imrendim ona anlatamam. Çocukluk işte, durumu mu hiç düşünmeden hana dönünce babama, " Ben de ortaokula gitmek istiyorum. Gönderir misin baba?" dedim. Babamın yüzü ekşidi, başını iki yana sallayıp " Elbette isterim, istemez olur muyum; ama bak han köşesinde yatıp kalkıyoruz, sırf ananlara para yollayabilmek için. Sonra burada okumak, köydekine benzemez. Her şey para ister," dedi. Çaresizliğini yansıtan, acılı bir tınısı vardı sesinin.

Sorduğuma pişman olmuşum. O gün okuma isteğim içimde düğümlemlenip kalmıştı.

Canımın sıkıldığını, bunaldığımı görüyordu babam. Hanın üçüncü katındaki ayakkabıcılardan birinin yanına çırak verdi beni. Sarhoş, acımasız biriydi ustam. Ağzı bozuktu. Bir şeyi eksik yaptım mı, küfreder, elime tığ batırırdı. Canım yanardı, geceleri babama duyurmadan ağlardım. Dört ay dayanabildim. Hastalandım. Başım ağrıyor, içim daralıyordu. Yürürken düşecek gibi oluyordum, durup dururken ağlayasım geliyor, ağlıyordum. İştahım kesilmişti, hiçbir şey yiyemiyordum.

Babam çalıştığı yerin doktoruna götürdü beni. Doktor, uzun uzun muayene etti, bir şey bulamadı. Başka bir doktora gönderdi . O da muayene etti, sorular sordu bana. Sonra babama, " Köye gönderin," dedi. "Köyde iyileşir, bir şeyi kalmaz." Doktorun dediğine uydu, beni köye geri gönderdi babam. Köye dönünce birkaç hafta içinde gerçekten de ağrılarım kesilmiş, iyileşmiştim.. Artık yazgıma razı olacak, köylülüğün biçimlendirdiği bir yaşamı sürdürecektim.

Emin Özdemir, Erdal Atıcı, Talip Apaydın, Adnan Binyazar, 2008

Köy enstitüsü'ne nasıl girdiniz? Bir yönlendiren oldu mu?

Anlatayım. İstanbul'dan köye dönüşümün üzerinden bir ya da iki ay geçmişti. İlçeden gezici başöğretmenle birlikte üç kişilik bir heyet gelmiş, ilkokulu bitirenlerden köy enstitüsüne öğrenci adayı belirliyorlarmış. Bunu duyunca anama, ağabeyime bile haber vermeden, kimsenin yönlendirmesine gerek kalmadan kendim gittim onların yanına. Önce bana bakıp duraldılar, çünkü çelimsiz, kara kuru bir yapım vardı; ama çok istekli buldular beni. Sonra kimi sorular sordular, toplama, çıkarma yaptırdılar. Atatürk'ün çocukluk adını sordular. En sonunda da neden köy enstitüsüne gitmek istediğimi açıklatan bir paragraflık kısa bir yazı yazdırdılar. "Çağrılıp çağrılmayacağın sonradan bildirecek," dediler.

Çağrılacak mıydım acaba? Bu soruyla yatıp kalkıyordum. Bir umut ışığı yanıp sönüyordu içimde. Düşlerime giriyordu çağırılma konusu. Sonra, mart ayının karlı bir gününde haber geldi: İstenilen belgeleri hazırlatıp Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsü'ne gidecektim.

Köy enstitüsü'ne ilk yolculuğunuzu ve Pamukpınar'daki ilk günlerinizden söz edelim mi?

Seçilme haberim gelince çok sevinmiştim; düşlerim gerçekleşecek, öğretmen olacaktım. Ama anamdan, kardeşlerimden ayrılacağımı düşündükçe de içimdeki sevincin yerini üzüntü alıyordu. Evden ayrılışın acısını kısa da olsa daha önce yaşamıştım. Uzatmayayım, mart ayının karlı, tipili bir sabahında yola çıktık. Anamla, kardeşlerimle kucaklaşırken gözyaşlarımı tutamamıştım. Ağabeyim götürüyordu beni ilçeye. Yolda çok üşümüş, elim ayağım buz kesmişti. Zaman zaman bir pişmanlık duygusu yoklayıp duruyordu içimi. Bizim köyden benden başka iki arkadaşımı daha çağırılmışlardı; ama onlar son anda gitmekten caydı, vazgeçtiler. Ben de vazgeçse miydim? Yanlış mı yapıyordum? İçim, alıp alıp veriyordu. Hayır, hayır ne olursa olsun, gidecektim, artık dönemezdim geriye.

Yüklenme senesinde kefilim ağabeyim olacaktı. Bana, "

Bak, iyi düşün, bu işin geriye dönüşü yok, ona göre eğer gitmek istemiyorsan, yol yakinken geri dön, bu yükün altına girmeye-
lim,” dedi.

Biraz düşündüm, “Ben de okula gitmek istiyorum,” dediğimde babamın yüzüne yansıyan çaresizlik anlatımı canlandı gözlerimin önünde. “Yok, hayır gideceğim,” dedim.

İstenilen belgeleri tamamlamıştık, ağabeyim beni trene bindirirken, “ Haydi, göreyim, seni...Biz okuyamadık bari sen oku,” demişti. Üçüncü mevki vagonlarının bir kompartımanında zar zor bir yer bulabilmişim. Kompartımandakiler merakla bakıyorlardı bana, sonra bir sorgulamadan geçirdiler beni. “ Çocuk başıma nereye, kimin yanına gidiyordum? Annem, babam var mıydı?” Onlara, köy enstitüsüne okumaya gittiğimi söyledim; bunu öğrenince yolculardan biri, “Benim yeğen de okuyor Pulur’daki enstitü mektebinde. Geçen ay, onu görmeye gittim, hem okuyor, hem çalışıyorlar, ekiyor, biçiyorlar tıpkı köydeki gibi. Sen de pek zayıfsın, bilmem, nasıl dayanacan o çalışmaya.”

Bunca yıl geçti aradan, o köylüyü de, söylediklerini de bugünkü gibi anımsarım. Neyse, Yıldızeli istasyonuna indiğimde kimi benim gibi tahta bavullu, kimi çantalı altı yedi öğrenci adayı daha vardı. Hep birlikte enstitünün kamyonuna doluşup vardık enstitüye. Nöbetçi öğrenci, bizi kayıtların yapıldığı idare binasına götürdü. Getirdiğimiz belgeleri alıyor, kimi sorular soruyor, sonra kaydediyorlar, ardından da şubemizi, numaramızı söylüyorlardı.

Sıra bana gelmişti. İçeri girdim. Elimdeki belgeler verecektim ki kayıtların yapılmasını izleyip denetleyen, sarışın, mavi gözlü biri bana, (Sonradan bu kişinin Müdür Yardımcımız Osman Yalçın olduğunu öğrenecektim.) “ Enstitüde okuyan hiç tanıdığın, hemşerin var mı? Varsa onunla bir konuş, sonra yaparız kaydını,” demişti. Anlamıştım, zayıflığım, çelimsizliğim enstitünün koşullarına dayanamayacağımı düşüncesini uyandırmıştı onda. Sayıları az da olsa kimileri kaydoluyor, bir iki hafta sonra enstitüyü bırakıp köyelerine dönüyorlarmış.

“Hayır, kimseyi tanımıyorum,” dedim, kaydım yapılmayacak korkusuyla başladım ağlamaya. “ Tamam, tamam, yapın kaydını,” dedi Osman Yalçın. Artık 432 nolu öğrencisiydim Pamukpınar Köy Enstitüsü'nün.

İnsan, hangi yaşta olursa olsun, bir bütünüün parçası olduğunu gördü mü korkularından, kaygılarından sıyrılıyor. Benim için de böyle olmuştu. Korkulardan, “nasıl yaparım, nasıl ederim?” sorularından kurtulmuşum.

Enstitüde gün erken başlıyordu. Ortalık aydınlanmadan ayakta oluyorduk. Kahvaltı için sıra oluyor, kahvaltıdan sonra da ya dersliklere ya da işliklere gidiyorduk. İlk günler hangi işlerde çalışmıştım? Anımsadığım kadarıyla ağaç dikme işinde. Adını unuttum, babacan bir ziraat öğretmenimiz vardı. Fidanları dikeceğimiz çukurları ip çektilererek hizalarını belirliyor, ardından diktiriyordu. Diktiğimiz fidanlara tek tek bakıyor, hepimizi öven, yüreklendirici sözler söylüyordu.

İşliklere giden kümeler, öğleden sonra dersliklere gidiyor, ders yapıyordu. Sanırım ilk dersimiz Türkçeydi. Öğretmen geldiğimiz yörelerle ilgili sorularla bizi konuşturmaya çalışıyordu. Zorlanıyorduk konuşmaya. Çoğumuzda yöresel ağız hemen belli oluyordu. Bu bir yana konuşmaya alışkın değildik. Suskunluk, söz ürküsü hepimizin ortak yanıydı.

Pamukpınar Köy Enstitüsünün yaşamınızdaki yeri nedir? Neyi değiştirdi yaşamınızda?

Bu çok kuşatımlı, değişik boyutları olan bir soru. Şöyle diyeyim, yazgımı değiştirdi köy enstitüsü, yaşamımın akışını değiştirdi. Beni yeniden yarattı desem, hiç de abartmış olmam. Niyesi açık. Bir kez köy enstitüsü olmasaydı bugün karşınızda olmayacak, sizinle bu söyleşiyi yapamayacaktık. Köy enstitüsü olmasaydı kendini bir avuç balçıktan yaratıldığına inanan, alinyazısı önceden çizilmiş, öteki dünya masallarıyla avutulmuş bir kul olarak kalacaktım. Kolayca kandırılan, yeryüzündeki yerini algılayamayan yoksul bir köylü, bugünkü iktidarın değişmeyen bir seçmeni olacaktım.

Oysa seksenime merdiven dayadığım şu günlerde geride bıraktığım yıllara bakıyorum da köy enstitüsünün yaşamını yönlendirip biçimlendiren temel etkenlerden biri olduğunu görüyorum. Deseler ki “ Seni, sen kılan iki özelliğini söyle” hiç duraksamadan şu iki yanımı söylerim: Çalışma tutkum ve sorumluluk duygum. Bu iki yanımı köy enstitüsü kazandırdı bana. Övündüğümü sanmayın, sorunuzu kişisel düzlemde yanıtlamak için söylüyorum bunu.

Bize, köy enstitüsündeki dersleriniz ve öğretmenleriniz üstüne neler söyleyeceksiniz?

Köy enstitülerindeki öğretim izlencelerinin farklı bir yapısı vardı. Okutulan dersler ağırlıklarına göre üç öbekte toplanırdı: Genel kültür ve meslek dersleri, tarım dersleri, teknik iş dersleri... Elle kafayı birlikte geliştirmeyi amaçlayan eğitsel bir düzenlemeydi bu. Hemen belirtiyim ki tarım derslerine de, teknik iş derslerine de pek ilgi duymazdım. Bu yüzden o alanlara yönelik donanımdan yoksun kaldım.. Açık yüreklilikle söyleyeyim, tarım ve iş derslerinde başarılı bir öğrenci değildim. Okuma ağırlıklı derslerde iyiydim.. Daha kestirmeden söyleyeyim, köy enstitüsü çıkışlılarda görülen el uzluğu, işe yatkınlık bende yoktur. Tek yönlü öğrenciydim. Besbelli bundan olacak gençlik dönemimde olsun, yaşlılık dönemimde olsun sürüp gitti bu tek boyutluluk. Sınırlarını kitapların çizdiği bir dünyada gelip geçti günlerim.

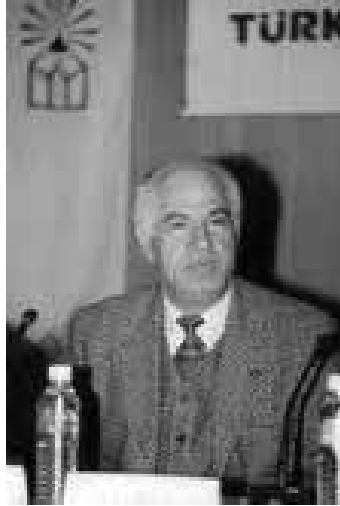
Düşünüyorum da köy enstitüsündeki öğretmenlerimin arasında adları belleğime kazınmış iki ad var: Biri meslek dersleri öğretmenimiz Halis Tüzüngüç, öteki de Türkçe öğretmenimiz Aziz Ovaran. Derslerine katılımımızı sağlayan, düşündüren öğretmenlerdi bunlar. Bir de usta öğreticilerimiz vardı. Bunlardan biri motorculuk dersini anlatan Hasan Usta. O yıllardan anımsadığım bir başka ad da Aşık Veysel'di. Enstitüleri dolaşır, saz çalar, bizlerle konuşurdu.

Bizim enstitüye üç dört kez gelmişti Aşık Veysel. Saz çalar, sorularımızı yanıtlardı. Belleğimi yokluyorum da Aşık Veysel'in şu dizeleri sanki o günlerden kalmış gibi geliyor bana:

*Bir ulu ağaçtan bir yaprak düşse
O anda acısın duyar iniler.
Katlansa acıya sakince geçse
Esen rüzgârlara uyar iniler.*

*Dağlar çiçek açar Veysel dert açar.
Derdine düştüğüm yar benden kaçar.
Gerçek aşık olan kendinden geçer.
Derdini aleme yayar iniler...*

Ya öteki öğretmenlerimiz? Çoğu, ilkokul öğretmeni idi. Öyle köy enstitülerinin havasını içine sindirmiş, amaçları doğrultunda yetiştirilmiş değillerdi. Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin görev alacağı günlerdeyse enstitüler için tehlike çanları çalmaya başlamıştı.

Köy enstitüsünde okuma, yazma alışkanlığını nasıl kazandınız?

Ben enstitüye gelinceye değin ders kitapları dışında roman, öykü, şiir gibi yazınsal yaratılarla tanışmamıştım. Tanıdığım kitaplar *Kerem ile Aslı*, *Yaralı Mahmut ile Elif*, *Arzu ile Kamber*,

Gül ile Sitemkâr gibi halk kitaplarıydı. Bu kitaplardan gerçek kitaplara nasıl geçtim?

Enstitüde toplu okuma saatleri yapılırdı. Bu saatlerde sınıf öğretmenimiz roman ve öykülerden parçalar okur, en heyecanlı yerinde bırakırdı okumayı. “Nasıl bitecek, sonunda neler olacak?” diye bir meraktır sarardı bizi. Sonra sonra, bu toplu okumalar bireysel okumalara dönüştü. Kitaplığın yolunu öğrenmiştim. Önceleri Kerime Nadir, Esat Mahmut Karakurt, Mahmut Yesari, Reşat Nuri... gibi yazarlardan başladım okumaya. Derken Sabahattin Ali’yi keşfettim. *Kuyucaklı Yusuf’u*, *Kağnı’yı*, *İçimizdeki Şeytan’ı* okuyunca romanlardaki insanların dünyası çekici gelmeye başladı bana. Onlarda anlatılanları ilkgençlik çağımın düşleri içinde yeniden yaşadım. Bir iki arkadaşım vardı benim gibi. Okuduklarımızı birbirimizle paylaşırdık. Onlardan biri Gorki’nin *Stepte’sini* okumuş, çok beğenmiş. Ben de okudum. Gorki, artık çok sevdiğim yazarlardan biriydi. *Ana’yı*, *Benim Üniversitelerim’i*, *Foma’yı* art arda okudum. Gorki’yi, Gogol, Çehov, Turgenyef, Tolstoy, Dostoyevski izledi.

Söylemek bile gereksiz, okuma alışkanlığı okuyarak kazanılır. Okudukça okuma iştahım açılıyordu. Bir kitaptan ötekine geçiyordum. O günlerde benim için kitapla ekmek eşdeğerdeydi.

Köy enstitüsünde bize boz, kaba ve kalın bir kumaştan yapılmış elbise verilirdi. Ceketin dıştan, büyük cepleri vardı. Kitap taşırdım o ceplerde ben. Kimleri taşımadı ki o cepler: Panait Istrati, John Steinbek, Jack London, Pearl Buck, Andre Gide, Balzac, Victor Hugo, Prosper Merimee... Hangi birini sayayım.

Okumayla yazma birbirini besler. Her güzel yaratı, okurda bir yazma isteği uyandırır. Bu istek, belki de o yaşların doğasından gelen bir durum, şiire yönlendirmişti beni. Derler ya, on sekiz yaşına değin her insan biraz şairdir; ya şiir yazmayı denemiştir, ya da şiirselliği yüreğinde duyumsamıştır. . Bende de böyle oldu bu. Yazıyor, yazdığım şiirleri dergilere gönderiyordum. Hiçbiri yayımlanmıyordu. Sonra düzyazıya yöneldim. Öykü yazmayı deniyordum, konularını köy yaşamının çığ gerçeklerinden alan.

Köy Enstitüleri Dergisi'ne gönderdim öykü denemelerimi, onlardan da bir ses çıkmadı; çıkmadı ama umutsuzluğa kapılmadım, okuduklarımla ilgili denememi yazıları hep sürdürdüm.

Köy enstitülerinin yıkılma sürecini yaşadınız olaylar nasıl gelişti? Şimdi düşündüğünüzde köy enstitülerinin asıl kapatılma nedenleri üstüne neler söyleyebilirsiniz?

Cumhuriyetin ilanından bu yana onun getirdiği temel değerleri yok etmeye yönelik birçok ihanet yaşanmıştır. Köy enstitülerinin kapatılması da bunlardan biridir. Yalınlaştırarak söylersem, köy enstitüleri köyü ve köylüyü uyandırma, köyü içten aydınlatma düşüncesinin üstüne temellenmişti. Bu da köyü, köylüyü öteden beri ezen, sömüren güçleri, ağaları, beyleri, din adamlarını tedirgin etmeye başlamıştı. Bu güçlerin siyasal temsilcileri bu tedirginliklerini açık açık dile getiriyorlar, şöyle diyorlardı. "Buralardan yetişenler, yarın köylere dağıldılar mı rahatımızı kaçıracaklar, tarlaları ekip biçmeye ırgat bulamayacağız, ne yarıcılık kalacak ne ortakçılık."

Bu korkuyla hem Cumhuriyet Halk Partisi'nin hem de Demokrat Parti'nin içindeki büyük toprak sahibi milletvekilleri köy enstitülerini "karalama kampanyası" başlattılar. Neler denmiyordu ki: "Bu okullar komünist yuvasıydı. Kız öğrencilerle erkek öğrenciler aynı yatakhane yatıp kalkıyorlardı. Din iman nedir bilmiyorlardı. Bu baldırı çıplakların çocukları yarın öğretmen oldular mı babalarının hesaplarını bizden soracaklardı." Daha neler, neler...

Köy enstitüsünü bitirmiş ya da köy enstitünde okuyan yoksul köy çocukları gerçekten de köyde babaları gibi davranmıyorlardı. Ağaymış, beymiş, varsılmış umursadıkları yoktu. Talip Apaydın, *Ortakçının Oğlu* adlı romanında bu umursamayışın, boyun eğmeyişin öyküsünü ne güzel anlatır. Anlatır da karalamalar amacına ulaştı. Önce köy enstitüsü düşüncesini uygulamaya koyanlar bir bir görevlerinden alındı. Sonra da bildiğiniz gibi bu kurumlar yapısal ve amaçsal yönden saptırılarak kapatıldı. Gerçekte bunu tekil bir olay olarak görmemek gerekir. Bir

karşı devrim, ülkeyi her alanda Atatürkçü yörüngeden çıkarma eyleminin bir parçasıdır. Böylesi bir bütünsellik içine yerleştirirsek bu ihaneti daha derinliğine kavramış oluruz.

Şunu da yeri gelmişken belirtiyim, köy enstitülerine ve enstitülülere yöneltilen suçlamalar, iftira ve karalamalar belleklere öyle yerleştirilmiştir ki köy enstitüler kapatıldıktan sonra bile toplum içinde enstitü çıkışlı öğretmenlere yıllarca kuşkuyla bakılmıştır.

Köydeki öğretmenliğinizin ilk günlerini ve sonrasını anlatır mısınız?

Enstitüyü 1948 yılında bitirdim. Kemaliye'nin bir köyüne, Holu'ya, atandım. Tanrı'nın da, devletin de unuttuğu bir köydü burası. Okul, benimle giriyordu köye, yapımı bitmemişti, (o yıllarda her köy kendi okulunu yapmakla yükümlüydü,) Öğrencilerin çoğu okula başlama yaşının üstündeydi. Okulun bitirilmesi için zorluyordum köylüleri, biz de ustalara yardım ediyorduk. Bir iki ay içinde iyi kötü tamamlandı. Derme çatma sıralar yaptık, sonunda başladık derse. Okumayı sökme savaşımına desem daha doğru olacak.

Okul köyün dışında bir tepeliğin eteğine kurulmuştu. Kar yağınca işim iyice zorlaştı. Sabahleyin erkenden kalkar sobayı yakardım. Sonra öğrenciler gelirdi. Elleri, yüzleri kızarmış, kaşları kirpikleri kırağı tutmuş olurdu. Ayakkabılarını çıkarır, ıslak çoraplarını kurutmaya çalışırlardı. Sınıfı kirli yün ve ten kokusu doldururdu. Yokluğun, yoksulluğun çığ bir tablosu oluşurdu karşımda. Bu tablonun değişmesi benim çabalarımaya bağlıymış gibi tutkuyla sarılırdım işime. Sarılırdım ya, kimi günler de bir umutsuzluğa kapılırdım. Öğrettiklerim, okuttuklarım bunların yaşamını değiştirip dönüştürebilecek miydi? Okuttuklarımla öğrencilerin içinde bulunduğu koşullar arasında büyük bir çelişki vardı. Elleri kir pas içinde, şerha şerha yarılmış çocuklara şu türden manzumeler ezberlettiriyordum:

*Ellerime yüzüme
Bir bakınız ne pembe
Olsa olsa bu kadar
Temizlik güllerde var*

Sonraları bu türden okuma parçaları yerine köy yaşamına dönük metinler bulmaya çalıştım. Yaşadıklarıyla kan bağı olan metinleri daha iyi anlıyorlardı.

Köyde üçüncü yılımdı; kış akşamları köy odasında toplanıyor, köylülere kitap okuyordum; Milli Eğitim Bakanlığının hazırlattığı halk kitapları dizisinde çıkan kitaplardı bunlar.

Bu okumalarla ilgili bir anımı anlatayım. Memduh Şevket Esendal'dan seçilmiş öykülerden birini "Otlakçı"yı okuyordum. Öykünün anlatıcısı, kendisi tütün tabakası taşımayan, ama açık bir tabaka görünce de sigara üstüne sigara saran bir otlakçının portresini çiziyordu. Otlakçının davranışları betimlenirken, bakıyordum, dinleyenler ha bre gülüyorlardı. Birden içlerinden biri, Şak Kafa İsmail, hışımla yerinden fırladı, çekip gitti. Şaşır-mıştım. " Ne oldu, neden alındı?" diye sorunca köylüler şöyle yanıtladılar: " Aha okuduğun o Otlakçı Mahmut var ya, tıpkı bizim Şak Kafa; bizimki de ortalıkta bir açık tabaka görmesin keyiflenir, içer de içer. Biz de aramızda otlakçı deriz ona"

Okumanın insanı insana tanıtma, algılama gücümüzü geliştirme işlevine yaşayarak tanık olmuştum o gün. Şak Kafa İsmail darıldı bana. Öyküde anlatılan kişinin kendisi olmadığını ona bir türlü anlatamadım.

Köy öğretmenliğim üç yıl sürdü. Sonra Gazi Eğitim Enstitüsü'nün sınavlarını kazanmıştım, köyden ayrıldım.

Osman Şahin, Talip Apaydın ve Emin Özdemir

Türkçemizin sorunları üstünde çalışan, anlatsal ve eleştirel denemeler yazan bir yazar olarak tanınıyorsunuz; kitaplarınız ve çalışmalarınız hakkında bilgi verir misiniz?

Benim çalışmalarımı büyük ölçüde öğretmenlik yaşamım yönlendirmiştir. Bildiğin gibi değişik öğretim aşamalarında, ilköğretim, orta öğretim, yüksek öğretim aşamalarında çalıştım. Bu aşamalarda öğrencilerde gördüğüm, gözlemediğim temel eksiklik, Türkçeyi iyi kullanamıyor, dinlediklerini, okuduklarını anlayamıyor, anlatmak istediklerini de sözle, yazıyla anlatamıyorlardı. Kuşkusuz çok yönlü nedenleri vardı bunun. Baş neden de Türkçenin kendi öz değerlerine dayalı bir öğretim dilini oluşturamayışımızdı. Yabancı kökenli sözcükleri söyleyişte, yazışta sıkıntılar çekiyorlardı. Sözelimi “müddeiumumî, muvaffakiyet” sözcüklerini doğru söyleyemiyor, değişik biçimlerde yazıyorlardı; oysa bunların Türkçe karşılıkları “savcı, başarı” sözcüklerini yazarken de, söylerken de hiçbir sıkıntı çekmiyorlardı.

İşte buradan kalkarak derslerimde Türkçe sözcükleri kullanmaya, öğrencilerime de kullanırmaya özen gösteriyordum. Bu da beni bir arayışa, Türkçenin sözvarlığını geliştirme, dilimizin anlatım güzelliklerini ve inceliklerini gösterme amaçlı çalışmalara yöneltti. Atatürk'ün kurduğu Türk Dil Kurumu'nun çalışmalarında görev aldım. "İnsan, bir dilde, yalnızca anadilinde açık seçik düşünebilir, açık seçik anlatabilir" düşüncesini odağında taşıyan çalışmalar yaptım.

Dediğim gibi benim çalışmalarım büyük ölçüde öğretmenlik yaşamımdan, öğrencilerimin dilsel gereksinimlerinden kaynaklanmıştır. Genelleyerek söyleyeyim, bir bölümü bir beceri olarak dilin kullanımına yöneliktir: *Türkçe Öğretimi, Okuma Sanatı, Konuşma Sanatı, Anlatım Sanatı, Eleştirel Okuma, Eğlenceli Dilbilgisi, Sözcük Sözcük İçinde... gibi*

Kitaplarımın bir bölümü de Türkçenin sözvarlığını, kavramlaştırma gücünü saptama amaçlıdır: *Atasözleri Sözlüğü, Deyimler Sözlüğü, Öz Türkçe Kılavuz Sözlük, Edebiyat Bilgileri Sözlüğü, Türk ve Dünya Edebiyatında Dönemler, Kavramlar, Yönelimler, Yazınsal Türler, Düzyazının Sorgulayan Gücü...*

Bir bölümü de dilimizin özleşmesine, gelişmesine karşı çıkanların yanılıklarını, saplantılarını gösterme, dil sorunlarımızı eleştirel bir yaklaşımla değerlendirme boyutludur: *Dil Devrimimiz, Öz Türkçe Üstüne, Dil ve Yazar, Erdemin Başlı Dil, Terim Hazırlama Kılavuzu, Dilin Öte Yakası, Anadilin Toprağında vb.*

Son yıllardaysa yeni bir yazınsal tür diye adlandırdığım anlatsal deneme çalışmaları içindeyim. Kurmacayla gerçeğin, düşünceyle düş gücünün iç içe olduğu anlatsal denemeler yazıyorum. *İnsan Yüreğine Yolculuk* bu türü örneklendiren anlatsal denemedir; "İlkellerden günümüze değin ozanlar, yazarlar insan yüreğini nasıl okumuş, nasıl anlatmışlar?" sorusu üstüne temellenmiştir; okurları, yapıtlar ve yaratılar arasında dolaştırma, insan soyunun duygu ve düş dünyasını biçimlendiren yaratıcılarla yüz yüze getirme amacını içerir.

Çocuklar için yazdıklarımı da anayım. Bizde çocuk kitabı

deyince çocuk dilinin ezgisel, şiirsel anlatımından yoksun, kuru, ilkel, her öne gelenin yazabileceği kitaplar gelir akla. Son yıllarda bu anlayış kırılmıştır bir ölçüde. Ben de torunlarımın da ilgisini çeker umuduyla üç kitap yazdım: *Mutlu Kentin Yöneticisi, Ölümsüzlük Gezegeni, Bizler Büyüyünce*.

Günümüz eğitimi sürüklendiği çıkmazdan kurtarma, ona yeni bir ruh, yeni bir yönelim kazandırma isteği gündemden inmiyor. Geçmişe bakıldığında akla ilk gelen köy enstitüleri oluyor; son dönemde yazılanları çizenleri nasıl buluyorsunuz?

Köy enstitüleri üstüne yapılan yeni değerlendirmeleri okuyorum. Yazılanların çoğu, kapatılışının üzerinden yarım yüzyıl geçmesine karşın bir ağıt niteliğini taşıyor; ahlânıp vahlanarak övgüler, yüceltmeler yapılıyor. Bunlar duygusal boyutlu yazılar. Bir bölümü de bunları yeni bir adla, "kent enstitüleri" olarak yeniden açılmasını öneriyor, ülkemizin buna gereksinimi var, diyorlar.

Oysa toplumbilimcilerin son yıllarda kullandıkları bir kavram var: *Zamanın ruhu*. Kurum ve kuruluşları gereksinimi, yaşam biçimimizdeki değişimleri bu kavramla açıklayabiliriz. Köy enstitülerini de 1930'lu ve 40'lı yılların ruhu içinde düşünmeliyiz. O günkü koşullar, toplumsal yapı değişti büyük ölçüde. Artık köy enstitülerini aynı doku, aynı amaçla oluşturamayız. Ne köylerimiz, aynı köyler, ne Türkiye'miz aynı Türkiye.

Peki, eğitim düzenimizi bugünkü sefaletinden kurtarmak için köy enstitüleri deneyiminden yararlanamayız mı? Yararlanabiliriz elbette. Köy enstitüsü ruhunun odağında yer alan "yaparak öğrenme, soran, sorgulayan, nedenleme gücü, eleştirel bakış açısı gelişmiş insan yetiştirmek" için başvuru olan yol ve yöntemlerden yararlanabiliriz. Ama bugün ülkenin yazgısını elinde bulunduranlarınsa böyle bir kaygıları olduğunu sanmıyorum. Yurttaş değil, kul yetiştirmeye dönük bir eğitim düzeni onların amacına daha uygun düşmüyor mu?

Emin Özdemir'in bir günü nasıl geçer? Hangi gazeteleri, dergileri okur? En son okuduğu kitap nedir?

Dedim ya ben seksenime merdiven dayadım. Günler çok, hem de çok kıaldı benim için. Bu yüzden erken başlıyorum güne. Aldığım, ama okuyamadığım bir yığın kitap var; onları okumadan öte yakaya göçersem mahzun kalacak, arkamdan ağlayacaklar diye düşünüyorum. Kimilerini sayfaları arasında dolaşıp sıcaklığını duyarak, kimilerinin yaratıcılarına sorular sorarak okuyorum. Okumakla geçiyor günlerim. Bu, günün dışına kaçış değil elbette; olan bitenleri televizyondan, gazetelerden (Cumhuriyet, Sözcü, Vatan) izliyorum. Ne ki olup bitenler, ülkenin yazgısına egemen olanların sözleri, söylemleri çileden çıkarıyor beni. Kızlarım (ikisi de doktor) televizyon izlemeyi, bir süre yasakladılar bana, ne ki bir süre sonra uymaz oldum bu yaşağa.

İnsan, alışkanlıklarının tutsağıdır. Okuma gibi yazma da günlük yaşamın bir parçasıdır. Denemeler, izlenimsel notlar yazıp bekletiyorum. Sürekli izlediğim dergilerden kimilerinin adlarını anayım: *Kitaplık, Sözcükler, Varlık, Sincan İstasyonu ve Çağdaş Türk Dili..* En son okuduğum kitapsa Doris Lessing'in *Hayatta Kalma Güncesi...* Dokusuna, çevre kirliliğinden, doğal kaynakların tükenişine, insanlar arasındaki iletişimsizlikten dilsel yozlaşmalara değin günümüzde yaşanan sorunları sindirmiş bir roman.

Bugünlerde yeni bir kitap hazırlığı var mı?

Var. *Sözcükler* dergisinde parça parça yayımladığım *Türkçe Üstüne Mektuplar'ı* kitaplaştırma hazırlığı içindeyim. Dilimizin yazınsal yaratılardaki kullanımıyla ilgili güzellikleri, incelikleri yansıtmaya yönelik mektuplar bunlar. Ayrıca dilimizin adlandırma, nitelendirme, somutlama gibi değişik yeteneklerini göstermeyi de amaçlayan.

Son olarak okuyuculara, öğretmenlere, aydınlara, akademisyenlere ve gençlere neler söyleyeceksiniz

Ülkemizin ve Türkçemizin göklerinde kapkara, uğursuz

bulutların dolaştığı günlerin içinden geçiyoruz. Gazete diliyle söylersek ülkemiz, sözcüğün gerçek anlamıyla bir eksen kayması içinde. Atatürk'ün çizdiği çağdaş uygarlık yolundan hızla uzaklaşıyoruz. Cumhuriyetin getirdiği değerler dizgesi günden güne aşındırılıyor.

Öyleyse öğretmenler olarak, aydınlar, bilim insanları ve gençler olarak bu gidişin bilincinde olmalıyız. Ülkenin üstüne çöken kör karanlığı dağıtmak için her ortamda Atatürk'ün bize bıraktıklarını savunmalıyız, anlatmalıyız çevremizdekilere. Beyin kirlenmesine uğratılıyor insanlarımız, dilimizden yaşama biçimimize değin ortaya çıkan tüm yozlaşmalara bu tutumun, beyin kirlenme sürecinin büyük payı var. Ne diyordu Atatürk: "Ben, manevi miras olarak hiçbir ayet, hiçbir dogma, hiçbir kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevi mirasım bilim ve akıldır." Bu gerçeği, dilimizden düşürmemeli, her ortamda anlatmalıyız

Yılgınlığın, karamsarlığın uyuşturucu etkisiyle kendi içimize kapanıp, kendi köşemize çekilmekten kaçınmalıyız.

Şunu da ekleyeyim, kendimizi sürekli olarak yenilemek zorundayız. Çünkü kendini yenilemeyen insan, kendini yineler. Bu da onu gününden koparır, dondurup kalıplaştırır. Donmuş, kalıplaşmış kafalarla da hiçbir savaş ya da savaşım kazanılmaz... Kurtuluşumuz kendimizi yenilemede, Atatürkçü düşüncenin toprağını işlemededir.

Emin Özdemir öğretmenim, size bu güzel söyleşi için çok teşekkür ediyorum. Okuyucularımızın ilgiyle okuyacağını düşünüyorum. Size güzel ve sağlıklı günler diliyorum..

Sevgili Erdal ben de teşekkür ediyorum. Size çalışmalarınızda başarılar diliyorum..

NACİ TATAROĞLU İLE SÖYLEŞİ

*Naci Tataroğlu, Erdal Atıcı, Onur Çeçen Hasanoğlan Köy Enstitüsü
Açık Hava Tiyatrosu*

**“BUGÜNKÜ EĞİTİMDE VARLIKLILARIN ÇOCUKLARI
'ÖZEL DERS ALMA, ÖZEL OKULLARDA OKUMA' ŞANSINA
SAHİP, FAKİR ÇOCUKLARI DİNSEL AĞIRLIKLILARIN
OKULLARINA...”**

“Naci Tataroğlu 1927 Mersin doğumlu, yokluklar ve yoksulluklar içinde başlamış yaşam. Okuma aşkıyla çırpındığı günlerde “Öksüz Yamalığı” köy

enstitülerinin açılmasıyla yaşamı birdenbire değişmiş; aydınlanmacı, özgürleştirici, akılcı eğitimden geçerek yaşamı tamamen değişmiş, öğretmenliği yıllarında öğretmen örgütlerinde çalışmalar yapmış, hep aydınlıktan yana bir mücadelenin içinde yer almış. Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı kurulması sırasında ve yönetim kurulu üyeliği yaptığı sıralarda "Köy enstitülerinde uygulanan aydınlanmacı eğitimin" günümüz eğitimine yansıtılabilmesi için mücadeleye etmiş bir eğitimci... Söylediklerinden çıkaracak çok ders var..."

Sayın Tataroğlu sizi tanıyabilir miyiz? Bize doğduğunuz yerleri, çocukluğunuzu, ailenizi anlatır mısınız?

Eşini Sarıkamış bozgununda kaybeden annem kaynının 16 yaşındaki oğluyla aile baskısı sonucu zoraki bir evlilik yapar.

Babam askerdeyken bir oğlun dünyaya geldi diye haber iletilir. "Adını Naci koyun" der. Ayı, günü belli olmayan bir dünyaya gelme. O gün bugündür kendimi dünyalı sayarım.

Babam bu zoraki evliliğe fazla dayanamaz evi terk edip Mersin'e gider. Mersin'e gittiğini bir türlü anımsayamıyorum.

İlkokulu köyümde bitirdim. Okulumuz Osmanlı döneminden kalma 3 derslikli, 5 sınıflı bir okuldu.

Okulu bitirdiğimde nüfus kaydında 3 yaşında görüldüm diploma alma işi zorlaştı. 2 tanıkla yaşım büyütüldü. Sivas ili Şarkışla ilçesi, Gemerek nahiyesi Çepni köyü baba adı Emin, ana adı Habibe, 1927 doğumlu ayı, günü belli olmayan nüfus kâğıdını aldım.

İlkokul günlerinizden ve öğretmenlerinizden söz edelim dilererseniz...

Torunlarım dede senin yaş günün yok mu diye sorduklarında, olmaz olur mu 17 Nisan da benim yaş günüm derim. Bu günü birlikte kutlarız.

Naci Tataroğlu Eşi Hatice Tataroğlu

Okulumuza gidip gelen öğretmenler oldu. Hüsnü Bey, Bahri Bey, Reşat Bey, Nedime ve Naciye Hanım, Fikri Erkan, Rıza Tuncel ama biri var ki hiç unutulmaz. Eski yazı döneminde beri köyümüzün demirbaşı Deli Ramazan. Yeni yazıya pek uyum sağlayamamış olmalı ki yazışmaları okulumuzda yazısı güzel olana yazdırırdı. Kendisi ne biliyorsa onları bize öğretmeye çalışırdı. Ders kitapları yetmezmiş gibi cebinde taşıdığı Ragıp takvimindeki bilgilerin de öğrenilmesini isterdi. Takvim değil küçük bir ansiklopediydi. O Ragıp takvimi demez, Osmanlı ağzıyla "Regaip" derdi. Geceleri evleri gezer öğrencilerin ders çalışıp çalışmadıkları kontrol ederdi. Yerli malı haftasında köyde dokunan abayı sırtına, çarık, yemeni, kundura yerli malı ne bulursa giyer, bir hafta boyu böyle gezerdi. Adına "Deli" eki bu nedenle eklenmişti.

Coğrafya dersimizde suyun çıktığı yere memba, aktığı yere mecra, döküldüğü yere de mansap denilir diye anlattı. Bu anlatımı kavrayamadığımızı sezmiş olacak ki; "dışarıda sıra

olun, biriniz bir kürek getirsin." dedi. Aldı bizi bir kaynağın başına götürdü. Suya bir yol açtı, etrafını toprakla çevirttiği çukura suyu akıttı. "Şurası suyun çıktığı yer: Memba, aktığı yer: Mecra, şu göl gibi suyun biriktiği yer de mansaptır." dedi. Bunun yaparak – yaşayarak öğrenme olduğunu yıllar sonra öğrendim.

Milli bayramlarda özellikle Cumhuriyet Bayramında öğrencileri 20'şer kişilik takımlara ayırır, askerliğini çavuş, onbaşı olarak yapmış olan öğrencilerini bu takımların başına koyar, ellerimizde bayraklar uygun adımlarla "Yaşasın Cumhuriyet, kahrolsun istibdat" diye bağırır İzmir Marşı ile köyü baştanbaşa geçerdik. Bayrak geçerken ayağa kalkmayanları sert bir şekilde uyarırdı.

Mustafa Kemal'in Türkiye'sini çocuk gözleriyle görmek ne demek anlatır mısınız?

Atatürk öldüğünde ilkokul 4. sınıfta idim. Başöğretmenimiz Ramazan Hoca sınıflardan çıkıp bahçede sıra olmamızı istedi. Sıra olduk bekliyoruz. Öğretmenlerimizde bir gariplik var ama ne olduğunu bilmiyoruz. Bayrağı yarıya indirdik. O sert adam ağlamaklı bir sesle çocuklar size çok acı bir haberim var; yol göstericimiz, başbuğumuz Atatürk öldü. Öğretmen, öğrenci hepimiz ağladık. O gün ders yapılmadı. Atatürk konuşuldu. O günkü çocuk gözümle Atatürk'ü öğretmenimiz Deli Ramazan'ın tanımlaması ile görürüm. Bugünün çocukları 23 Nisan'da ağızlarına tutulan mikrofona Atatürk yurdumuzu düşmandan kurtardı. Onu çok seviyoruz diyorlar ne özlü anlatmadır bu...

Köy enstitülerine sizi kim yöneltti, enstitüye yolculuğunuzu ve ilk günlerinizi anlatır mısınız?

İlkokulu 1939 yılında bitirdim. Öğrenime babamın yanında devam etme hazırlığı içindeyken üvey ağabeyimi ve 6 kişiyi askere çağırdılar. Oysa onlar askerliğini yapmışlardı. Köyde harp çıkacakmış diye bir hava esmeye başladı. Mersin'e gidemedim, öğrenimime ara verdim. Öğrendiklerimi unutmamak için öğretmenler okula devam etmeme izin verdiler. Bu hevesimi bilen komşumuz Başöğretmen Rıza Tuncel; "Tatar gel bakalım

sana müjdeli bir haberim var. Kayseri – Pazarören’de yatılı bir okul açılmış, oradan çıkanlar bizim gibi öğretmen olacak, seni oraya gönderelim.” dedi.

Sınav yapıldı köyümüzden 6 kişi kazandı, diplomamızı, nüfus kâğıdımızı, yükümlülük belgemizi aldık, bir at arabasıyla Pazarören Köy Enstitüsü’ne vardık.

Sanki bizi bekliyorlarmış gibi karşıladılar. Belgelerimizi aldılar, bir öğretmenin eşliğinde depoya gittik. Elbise, çamaşır, çorap, ayakkabı, havlu, yarım kalıp da sabun verdiler. Saçlarımızı kestiler, hamama gittik. O güne kadar hamam görmemişiz, soyunun dediler soyunduk, donumuzu çıkarmıyoruz. Öğretmen “onu da çıkarın sakladıklarınız her erkekte vardır.” dedi. Yunduk, temizlendik, yeni giysilerimizi giydik. Neredeyse birbirimizi tanıyamayacak hale geldik. Birlikte geldiğimiz bir arkadaşımız makarnayı solucana, zeytini keçi gıgısına benzetti. Bir süre sonra da okuldan ayrıldı.

Artık okul yaşamına hazır hale geldik. Okulda marangozluk, demircilik ve yapı kolu gibi sanat kollarından birini seçmemiz istendi. Ben marangozluğa seçtim. Öğleye kadar ders, öğleden sonra seçtiğimiz sanat kolunun işliğinde çalışmaya başladık. Bir ay geçti geçmedi okul müdürü Sabri Kolçak merdivenin başında bizlere “Çocuklar, okulumuza 100 öğrenci daha gelecek onları yatıracak yerimiz yok, en kısa zamanda bir yatakhane yapmamız gerekiyor. Derslere bir süre ara vereceğiz.” dedi. Okulun öğretmeni, usta öğreticisi, öğrencisi seferber olduk. El birliğiyle seferber olduk. Elbirliğiyle kerpiç kestik, taş kırdık, temel kazdık, duvar ördük, çatı çattık, ranza yaptık. Yatakhaneyi kısa zamanda tamamladık. İstanbullu bir öğretmenin “Gülcehal Vapuruna benzedi” demesi üzerine, yatakhanein adı “Gülcehal” olarak kaldı.

Yatakhane tamamlandıktan sonra derslere ve atölye çalışmalarımıza kaldığımız yerden devam ettik. Ama bu kez yeni bir uygulama başlatmışlardı: Bir hafta aralıksız matematik, bir hafta Türkçe, bir hafta Tabiat Bilgisi, bir hafta Tarih – Coğraf-

ya... Bu dersleri gündüz öğretmenlerimizle, gece mütalaasında nöbetçi öğretmenlerimizin rehberliğinde işledik. Sene sonunda sınav yapıldı. Seviye gruplarına göre A.B.C.D. şubelerine ayrıldık. Yaşları küçük olanlarla kız öğrenciler C grubunu oluşturdu. Tonguç'un bir okul ziyaretinden sonra kız öğrenciler diğer şubelere de dağıtıldı.

Naci Tataroğlu Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünde arkadaşlarıyla 1947

Okulumuzda derslerin, işlik ve tarım derslerinin dışında radyodan haberleri dinleme alışkanlığı geliştirildi. Bu sayede yurtta ve dünyada olup bitenleri öğrenmemiz işlenmiş oldu. Serbest kitap okuma saatleri ayrıldı. Okuma alışkanlığı, kitap sevgisi oluşturuldu. Cumartesi günleri okulda yapılan çalışmaların eleştirisi yapılır, gece eğlence düzenlenirdi. Höşgörü ve tenkitin yararlarını kavramamız sağlandı.

Serbest okuma saatlerinde çok okuyorduk. Türkçe dersinde öğretmenimiz sınıfta Sabahattin Ali'nin "Kuyucaklı Yusuf" romanını okumuştü. Kitap okuma alışkanlığını, zevkini bu romanla edindiğimi söyleyebilirim.

Enstitüde öğrenimiz süresince köye ne gibi hizmetler götürmemiz üzerinde çok duruldu. Köy kalkınmasının, köylünün uyandırılmasının öncüsü, lideri olmamız gerektiğine inanır olduk. Köyü uyandırmak, kalkındırmak, silkinip ayağa kaldırmak bizim asil görevimiz olduğuna inanır olduk. Okulu bitirdikten sonra bu inançla çalışacağımıza aramızda söz verdik. O güne kadar sınıfa kapanmış öğretmen yerine, sınıf ve okul duvarlarını yıkan halka, doğaya açılan öğretmen olduk.

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne de gittiniz değil mi? Oraya nasıl seçildiniz, hangi bölümde okudunuz, öğretmenlerinizden ve oradaki havadan da söz edelim mi?

Son sınıftayız okulu bitirmemize az bir süre kaldı. Okul Müdürümüz Şevket Gedikoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'ne gitmek isteyenler, müdürlüğümüze yazılı başvuru yapsınlar duyurusunu yaptı. Başvurumuzu yaptık. Başvuru belgelerimiz öğrenci başkanının da katıldığı öğretmenler toplantısında elemeyden geçirilir, her başvuru kabul edilmez. Sınava gireceklerin seçimi yapılır.

Sınav soruları Ankara'dan geldi. Sınava girdik, sınav sonuçlarını heyecanla atandığımız köylerde bekliyoruz. Sınavı kazandığım duyuruldu. Okul Müdürümüz Şevket Gedikoğlu kazananları okula davet etti. Sabah kahvaltısını evinde yaptık. Akşam içkili yemek ziyafeti verildi. Konuşmalar yapıldı. Bu arada Gedikoğlu "Yüksek Köy Enstitüsünde okulumuzu temsil edeceksiniz başarılı olursanız sevinirim, başarısızlığınız, olumsuz davranışınız olursa üzülürüz. O zaman öğretmenler toplantısında başvurularımızın neden elemeye tabi tutulduğu anlaşıl-mış oluyordu.

Yüksek Köy Enstitüsü'ne geldim. Bölüm seçimi yapıldı. Zirai İşletme Ekonomisi Bölümü'ne bir sınavla alındım. Burada da hemen derse başlamadık. Yarım kalan Yüksek kısmın binasını tamamladık. 150 kuruş ekmek parası ödendi. Bir yıllık okul harçlığımıza yetti.

Hocalarım; Prof. Şevket Birand, Prof. Hikmet Birand, Prof.

Kazım Köylü, Prof. Mithat Tolunay, Prof. Sabahattin Yalkı, Prof. Celal Tarıman, Sabahattin Eyuboğlu, Hamdi Keskin, Prof. İbrahim Yasa, Prof. Yunus Kazım Köni, Halit Ziya Kalkancı, Prof. Safet Korkut, İrfan Şahinbaş, Necati Çıtakoğlu, Vedat Günyol, 'du...

Okulumuzda Güzel Sanatlar, Müzik, Hayvan Bakımı, Kümes Hayvancılığı, Ev İdaresi, Maden, Yapı gibi kolar da vardı. Bunların okutmanlarını yeterince tanıyıyorum.

3 yıl süresi içinde köy enstitülerine öğretmen, yönetici, müfettiş olacağımız hayalleri ile okuduk, buna göre hazırlandık. Gel gör ki, bütün hayallerimiz Hasan Âli Yücel'in Bakanlıktan, İsmail Hakkı Tonguç'un Genel Müdürlükten alınması ve Reşat Şemsettin Sirer'in Bakan olmasıyla yıkıldı.

Mezuniyetten sonra ilk görev yeriniz neresiydi?

Yüksek kısmı bitirdim. Sivas ili Şarkışla ilçesi, Çepni bölgesi gezici başöğretmenliğine atandım. İlk görev yerim burası oldu. Bir çöküntü, kızgınlık, küskünlük, herkese küskünüm sanki, kimseye selam vermez oldum. Atıma atlar köylere çıkar öğretmen arkadaşlarla moral bulurdum. En çok Sabahattin Şimşek'in görevli olduğu Dandil köyüne giderdim.

Köy enstitülerine saldırılar başladığında siz nasıl tepkilerle karşılaştınız? Köy enstitüleri nasıl yıkıldı, kimlerin etkisi oldu?

Köy enstitülerini çokça ağaların yıktığı söylenir. Buna inanmıyorum. Eskişehir'den Emin Sazak, Aydın'dan Adnan Menderes, Adana'dan Cavit Oral bunlar toprak ağalarıydı. Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Tahsin Banguoğlu, Reşat Şemsettin Sirer, hatta ve hatta Fevzi Çakmak'ta mı toprak ağasıydı? Köy enstitülerini Atatürk karşıtı olanlar, onun devrimlerini içine sindiremeyenlerin yıktığı niçin söylenemez?

Bunlar emellerini gerçekleştirmek için zamanı kollamışlar, bekledikleri zaman geldiğinde de, atağa kalkmışlardır.

Önceleri köy enstitülerini komünistlikle suçlamak suretiy-

le işe başladılar. Halk bu konuda duyarlı idi. Bu kaniya enstitülerdeki demokratik eğitimi itaatsizlik olarak gördüler. Kız – erkek eşitliğini, birlikteliğini kabullenemediler, işe dayalı, üretim amaçlı çalışmaları, komünist ülkelerdeki çalışmalara benzettiler, öğrencilerin yazdığı şiirler, oynadığı oyunlar, okudukları kitaplar suç unsuru, kanıtlar olarak gösterildi.

Köy Enstitülerinin kuruluşunun yılı Anıtkabir'i ziyaret

Bu dönemde çok partili sisteme de geçildi ve ağzı olan konuşur oldu. Atatürk'e ve devrimlerine karşı olanların günü doğmuş oldu.

Her köy enstitüsü, kendi kesimine giren iller için bir planlama yapar. Bu planlamaya göre hangi köye öğretmen atanacağı ve bu köylerde okul yapılmasını üç yıl önceden Bakanlığın onayı ile duyurur, 3 yıl içinde okul yapılması istenir. Bu isteği başarı ile uygulayan 3 –5 valie Cumhurbaşkanı radyodan aleni teşekkür eder, diğer valilerin de bu duyarlılığı göstermesini isterdim der.

Bu uyarı üzerine etekleri tutuşan valiler üç yılda yapamadıkları okulları üç ayda yapmaya kalkıştılar, köylüyü zorla-

dılar, ezdiler. Muhalefet partisi bu fırsatı kaçırmadı. Köylünün komünistlik ürküntüsüyle birleştirip okulunuzu biz yapacağız, istimlâk edilen okul arazilerini sahiplerine iade edeceğiz, bu komünist yuvalarını kapatacağız propagandasını yaptılar. Seçimi kazanmak uğruna yalan yanlış ne varsa hepsini söyleyip yadılar.

Bir partinin kazanma hırsı, diğerinin kaybetme korkusu demokrasi adına sapmalara ve saptırmalara neden oldu. Aradan yıllar geçse de değişen bir şey yok. Biri kömür, buzdolabı, çamaşır makinesi dağdır, diğeri dini sömürür, Kur'an Kursu açmaya çalışır.

Sapma ve saptırmalara gelince başta Hasan Ali Yücel Bakanlıktan alındı. Reşat Şemsettin Sırer Milli Eğitim Bakanı oldu. Ziyaretine gelen Necip Fazıl Kısakürek'e "Necip, bütün istediğim senin ideallerinin gerçek olmasıdır" dedi.

Ardından İ. Hakkı Tonguç ve birçok köy enstitüsü müdürü görevlerinden alındı. Yerlerine sözüm ona milliyetçi müdürler atandı. Kız – erkek ayrımı yapılarak ayrı okullarda toplandı, karma eğitime son verildi. Serbest okuma saatleri kaldırıldı. Kitaplıklarda zararlı (!) kitap taraması yapıldı. İş ve tarım çalışmaları kısıtlandı. Cumartesi günleri yapılan eleştiri ve eğlence yasaklandı. Ezbere dayalı eğitime ağırlık verildi. Sınıfta kalmalar arttı, sınıfta kalan öğrenciler okuldan uzaklaştırıldı. Bunun adına da "İslahat" denildi.

Bununla da yetinilmedi. 1946 –1950 yılları arasında ilerde ne getireceği, nasıl bir sonuç vereceği, hesaplanmadan, düşünülmeden ilkokullara velinin isteği üzerine din dersi konuldu. İmam hatip okulları, Kur'an Kursları açıldı. İlahiyat Fakültesi açıldı. Türbe ve yatırların açılmasına izin verildi. (Bu ödünler bugünlerin miladı denilse hata mı yapılmış olur?)

O günün Başbakanı Şemsettin Günaltay Meclis kürsüsünden: "İlkokullarda din dersi okutmaya başlayan bir hükümetin başbakanıyım. Bu ülkede Müslümanlara namazlarını öğretmek, ölümlerini yıkamak için imam hatip okullarını açan bir hüküme-

tin başbakanıyım. Bu ülkede Müslümanlığın yüksek esaslarını öğretmek için ilahiyat fakülteleri açan bir hükümetin başbakanıyım" diyordu.

Jean Jack Russo da: "İnsanı en kızdıran aptallığı anlat dersler, çocuklara din dersi vermeye kalkan ukalayı anlatırım." diyor.

Bütün bu ödünler iktidarda kalmak uğruna yapıldı. Sonuçta seçime gidildi. Demokrat Parti kazandı. Seçim süresince söz verdikleri gibi köy enstitülerini kapattılar...

Dersim İsyanı'nın halkın cehaletinden ileri geldiği, buralara okul açıp halkı bilgilendirmeliyiz denildiğinde, Fevzi Çakmak cahiliyle uğraşıyoruz, okumuşunu başımıza dert etmeyelim diye karşı çıkıyordu. İşte o Fevzi Çakmak köy enstitülerinin de başlarına dert olacağı düşüncesiyle bu okulların kapatılması taraftarı idi...

Milli Eğitim Bakanı Tefrik İleri köy enstitülerini kapattım dediğinde Reşat Şemsettin Siner oturduğu yerden "Ben başlatmıştım" diyordu. İktidar ve muhalefet bir noktada birleşiyorlardı: Köy Enstitülerinin kapatılması...

Bugün uygulanan eğitimi nasıl değerlendiriyorsunuz? Köy Enstitüleri birikiminden günümüzde nasıl yararlanabiliriz?

Bugünkü eğitim ezberle dayalı eğitim, daha şıklı eğitim a.b.c. ve diğerleri. Varlıkların çocukları özel ders alma, özel okullarda okuma şansına sahip, fakir çocukları dinsel ağırlıklı tarikat okullarına... Zaten bu okullar bu çocuklara kucak açmış durumda ve her türlü kolaylığı sağlamakta... Bunun böyle olması için her türlü ortam hazırlanmaktadır...

Bu sistem ve düzende böyle olmasını isteyenlerden köy enstitüleri uygulamasını istemek bence hayal olur...

*Naci Tataroğlu Eşı Hatice ve çocukları Esen Deniz,
Nilgün, Engin 1961*

Öğretmenlerimizin birçok sorunu var bu sorunlar nasıl çözümlenir?

Öğretmenlerimizin sorunlarının bu iktidarca çözümleneceğine inanmıyorum. Hatta öğretmenlerimizin sorunlarının daha da artmasını diliyorum. Daha çok sorunları olsun da, böylece akılları başlarına gelsin. Birlik olmanın, dayanışmanın önemini kavrasınlar. Güçlü, tek bir sendikada birleşsinler. Çıkar ve makam uğruna mesleki onurlarını hiçe indirgemesinler, dayanışma içinde olmaları dileğimdir.

Köy enstitüleri konusunu gündemde tutma uğraşı veren vakıf ve derneklerle ilgili neler söylemek istersiniz?

Görev süremde Türkiye Öğretmen Federasyonu, İçel temsilcisi olarak toplantılara katıldım. Kayseri Alemdar Sineması yangınından kılpayı kurtulduk. Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) kuruluşunda bulundum. İçel temsilcisi olarak sendikanın gelişmesine çalıştım. Emekli olduktan sonra Emekli Öğretmenler Derneğini İçel'de kurduk, sendikaya dönüşmesi için çalıştım. Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı'nı kurduk. 1. yönetim kurulunda başkan yardımcısı olarak çalıştım. Dil Derneği'ne kayıtlıyım. Çağrılı olduğum Mersin Üniversitesi, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Rotari Klubü, Lions gibi kurum ve kuruluşlarda köy enstitüleriyle ilgili konuşmalarım oldu.

Köy enstitüleri ile ilgili vakıf ve derneklerin birleşmeler bile ortak çalışmalarını isterim. Ayrımcılığın, farklı tellerden çalmanın bir yararı yoktur. Ben daha iyiyim demek, ötekinin kötü olduğunun kanıtı olamaz. O kötü dediğinizde de sizin iyi olduğunuz anlamı çıkmadığı gibi.

Bugüne gelirse, ülkemizin ana sorunları nedir?

Bugün ülkemizin ana sorunu: Subay bölüğüne Kurtuluş Savaşı'nı anlatır. Anlattığımı kim tekrar edecek der, birkaç eri kaldırır tık yok. Erin biri ben anlatayım komutanım der; ayağa kalkar evelemeye, gevelemeye lüzum yok. Senin anlayacağın komutanım anasını belledik Yunan'ın denize döktük" der...

Erin dediği gibi, evelemeye gevelemeye gerek yok: Tek çıkar yol bu iktidardan kurtulmaktır.

Bir bilinmez karanlığa doğru gidiyoruz. Ülkemizin Irak'a dönüştürülmesinden, Atatürk heykellerinin ortadan kaldırılmasından korkuyorum. Öylesini görmektense ölüme hoş geldin derim.

Bir gününüz nasıl geçer, anlatır mısınız?

Emekli günlüğüm, Mersin'den Taşucu'ndaki yazlı-

ğıma taşındı iki yıldır. Yaz kış buradayım. Her sabah yürüyüş yapıyorum, gazete ve kitap okuyorum. Uğraşıma yeterli küçük bir bahçem var. Ufak da olsa bir çalışma yapamazsam o günü yaşanmamış gün sayıyorum. Bu nedenle mutlaka bir iş bulurum kendime. Günlük gazete olarak hanım için Hürriyet, kendim için Cumhuriyet alırım. Birlikte okuruz. Dergi alamıyorum. Cumhuriyet ve eki yetiyor. Yön ve Kadro dergileri ciltlenmiş olarak kitaplığımdadır. Varlık, Yeni Ufuklar, Yaprak, İmece dergilerini biriktiremedim üzgünüm.

Erdal İnönü Naci Tataroğlu SHP yılları

En son okuduğunuz kitabın adı nedir? Hangi yazarları seversiniz?

Son olarak okuduğum kitap Don Brown'un "Melekler ve Şeytanlar" Okumakta olduğum kitap: Prof. Dr. Mehmet

Heper'in "Devlet ve Kürtler" adlı yapıtı. Yazar seçkisi yapmıyacağım. Okuduğum kitaplardan seçmelerle yetineceğim. Şevket Süreyya Aydemir; "Suyu Arayan Adam", "Tek Adam", Yaşar Kemal'in tüm yapıtları. Dostoyevski; "Budala", "Karamazov Kardeşler", Kemal Anadol; "Büyük Ayrılık", F. Rıfki Atay; "Çankaya", Turan Dursun; "Kulleteyn" ve diğer yapıtları. Erol Toy; "Azap Ortakları", Alfred Weber; "Felsefe Tarihi", Altan Öymen; "Değişim Yılları", köy enstitüleri ile ilgili tüm yayınları okudum. Yeni çıkan yayınları da okuyorum. Gözüm gördüğü sürece okumaya devam edeceğim...

TAHSİN YÜCEL İLE SÖYLEŞİ

Tahsin Yücel, Erdal Atıcı, 2010

“ÜLKEMİZİN SORUNLARI ÇOK... CUMHURİYETİN KURULUŞ YILLARINDA BENİMSELENEN ‘ÇAĞDAŞ UYGARLIĞIN ÜSTÜNE ÇIKMAK’ AMACI YARIM KALDI...”

“Tahsin Yücel İzmir’de yaşıyor. Çifteler Köy Enstitüsünden sonra Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünü bitirmiş, İ. Hakkı Tonguç’un öğrencisi olmuş, arıcılık ve tarımla ilgili kitapları binlerce insana ulaştırmış, ülkemizin aydınlanma savaşçılarından

biri... Köy enstitüleri, eğitim ve günümüzde eğitimin sorunları üzerine konuştuk..."

Sayın Tahsin Yücel öğretmenim, siz nerede doğdunuz? Bize çocukluğunuzu, ailenizi, köyünüzü, köydeki okulunuzu anlatır mısınız?

Kütahya'nın Emet İlçesinde, 1926'da doğmuşum. Babam manifaturacıymış. Ben üç yaşında iken öldüğü için babamı anımsamıyorum.

Babamın ilk eşinden olan ağabeyimle evimizin bir odasında annemle ben; diğer odasında da ağabeyim eşi ve çocuklarıyla birlikte oturuyordu. Yeme içme ayrıydı.

Ağabeyim, babamın işini sürdürmedi. Elde ne varsa içki ve kumarda savurdu, bize hiç yardım etmedi. Kayı köylü olan dayımın yardımı ile yaşıyorduk. Amcalarım da ilgileniyordu.

Okul öncesi yaşamım Emet ile annemin köyü olan Kayı köyünde geçti. Emet'te Gazi Kemal İlkokulundan başka okul yoktu. 1933 yılında bu ilkokula başladım. Sık sık köye gittiğimiz için okula devamsızlığım oluyordu. Alfabem, defterim yoktu. Öğretmenimiz benim gibi olanları dersliğin bir köşesine oturttu ve bizimle hiç ilgilenmedi. O yıl Cumhuriyet Bayramı günü fener alayı düzenlendi. Elimizde alev çanaklarıyla mahalle aralarında dolaştığımızı anımsıyorum. Bundan sonraki günlerde annem öldüğü için yine köye gittik, iki ay okula gitmedim. Köyde üç sınıflı, bir öğretmenli okul vardı. Birkaç kez bu okula gittim, fakat sürekli olmadı. Arkadaşlarımla birlikte kırdan, bayırdan oynadık. Annem, dayım, teyzem de okula gitmemle ilgilenmediler. Emet'e döndüğümüzde okula yeniden başladım. Öğretmenimiz, başlangıçta olduğu gibi bizimle yine ilgilenmiyordu. O yıl sınıfta kaldım.

İkinci yıl öğretmenimiz vekil öğretmendi. Bize sık sık masal anlatırdı. Anlattığı masallardan ikisini bugün de anımsıyorum ve yeri geldikçe çocuklara anlatıyorum. Benim alfabem yine yoktu.

Bir gece bir akrabamızın evine konuk olarak gitmiştik. Onların oğlu beşinci sınıf öğrencisiydi. O öğrenci, benim adıma yazamadığımı anlayınca bir kâğıda, kırmızı kalemle ve iri harflerle TASİN yazıp bana verdi. O günlerde öğretmenimiz her birimize tahtada adımızı yazdırdı. Adını yazanları dersliğin bir yanına, yazamayanları diğer yanına oturttu. Sıra bana gelince TASİN yazdım. Öğretmenimiz yazımı TAHSİN diye düzelttikten sonra beni de adını yazanların içine oturttu. Ders aralığında bana alfabe almamı söyledi. Alfabenin fiyatı 11 kuruştur. Annem 11 kuruş bulamadı. Ağabeyime söyledim:

—Kâtip mi olacaksın? Git, diye kovaladı.

Öğretmenimiz, alfabe alamadığımı anlayınca kullanılmış bir alfabe verdi. Bundan sonraki günlerde okuma yazmayı öğrendim. Sonuçta ikinci sınıfa geçtim.

Üçüncü sınıfa kadar yaz tatillerinde akrabamız olan bir ayakkabıcının yanında çıraklık yaptım.

İlkokulda iki öğretmenden çok etkilendim. Biri üçüncü sınıf öğretmenim Hediye Cantürk'tü. Öğretmen okulunu yeni bitirmişti, öğretmenliğe bizim sınıfla başlamıştı. Bizi yetiştirmek için çok uğraşır. Her birimizle ayrı ayrı ilgilenirdi. Ailelerimizi de ziyaret ederdi. Onu hepimiz çok seviyorduk. Sonraki yıllarda, Hediye öğretmenim ve eşiyle Zonguldak'ın Ulus ilçesinde beraber çalıştık. Ölünceye kadar ilişkimiz sürdü.

Beşinci sınıf öğretmenimiz İsmail Altınay da babacan ve mesleğini çok iyi yapan, konuları çok güzel işleyen bir öğretmendi. Araştırmaya, deneye çok yer verirdi. Bizi soru sormaya özendirirdi. Derslerde aklımıza takılan her konuyu özgürce sorardık. Hepsini inandırıcı biçimde açıklardı. Okulumuz pansiyonluydu. Sınıfımızda, köylerden gelen arkadaşlarımız da vardı. Okulumuzu o yıl bitirenlerden başka okullara girenler, önceki yıllardan daha çok oldu.

Ara sıra yine köye gidiyordum. Birinde üç dört gün köyde kaldım. Bir gün oradaki okula gitmişim. Öğretmen:

— Tahsin, sen bunlara bir şarkı öğret, deyip, kendisi öğretmen odasına gitti. Ben şaşırıldım. Müzikte pek becerikli değildim. O günlerde Ilgaz Anadolu adındaki şarkıyı yeni öğrenmiştik. Bunu, beceribildiğim kadar öğretmeye çalıştım. İlk öğretmenliğim böyle başladı. Bu olay iyi iz bırakmış olmalı ki, bugün de köye gidince bunu anımsatanlar oluyor.

İlkokuldaki son iki yaz tatilinde terzi çıraklığı yaptım. Dükkânın bitişiğindeki kahveye her gün Cumhuriyet gazetesi geliyordu. Gazete okumaya orada alıştım. Terzi çıraklığı yapmak, öğrencilikte kendi söküğümü, iliğimi yapmamda çok yararlı oldu.

İlkokulu bitirince, parasız yatılı ortaokul sınavına girdim. Sınav Kütahya'da oldu. Bu nedenle ilk kez otobüse bindim ve büyükçe bir kent gördüm. Fakat sınavda başarılı olamadım.

Beşinci sınıftan sonraki ders yılında gönüllü olarak her gün okula giderek beşinci sınıfın derslerine girdim. Ara sıra terzi dükkânına da gidiyordum. Ders yılı ortasında Türk Hava Kuru-mu Emet Şubesinde çalışmaya başladım.

Sizi köy enstitüsüne kim yöneltti? Nasıl girdiniz? Köy enstitüsüne ilk yolculuğunuzu anlatır mısınız?

1940 yılı ilkbaharında İlkokulun başöğretmeni ve ilçe Maarif Memuru Hamza Güner beni çağırdı:

— Tahsin, Eskişehir'de Köy Enstitüsü adında bir okul var. Seni oraya gönderelim. Orayı bitirince öğretmen olacaksın, dedi.

Bir okula gitmeye hazırdım. Buna çok sevindim. Anneme sormadan, peki dedim. Başöğretmen beni tanıyordu. Bir yazı yazdırdıktan sonra:

—Haber gelince seni çağırırım, dedi.

Temmuz ayında çağırdı. Nüfusum ilçe merkezine kayıtlı olduğu için Kayı Köyü muhtarından bir belge almam, birde kefil bulmam gerekiyormuş. Köye gittim. Dayım muhtara durumu anlattı. Muhtar, annemin Kayı Köyü halkından olduğunu belir-

ten bir belge verdi. Bir arkadaşımın babası da kefilim oldu. 13 Temmuz 1940 günü yola çıkmak için çağrıldım. O gün annem bağımızda çalışıyordu. Gidip onu buldum. Bana iki lira verdi.

Benden başka beş arkadaş daha vardı. Bir öğretmen bizi otobüsle Kütahya'ya götürdü. Orada 20 kişi kadar olduk. Gece bir handa hasır üzerinde yattık. Ertesi gün trenle Eskişehir'e gittik. Enstitünün kamyonu istasyonda bizi bekliyormuş. Başımızdaki öğretmen, biz kamyonu binince, "Çocuklar, ben dönüyorum. Hepinize başarılar dilerim. Çok çalışın, yolunuz açık olsun" deyip ayrıldı. Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümünün önünde kamyonun inince bizi bir öğrenci karşıladı. Öğrenci geldiğini anlamış olmalı ki "Hoş geldiniz arkadaşlar" diye seslendi. Bu arkadaşımız Mehmet Çakar sonra sınıf arkadaşımız oldu. O, bizden bir yıl önce ilkokul kısmına gelmiş.

Köy enstitüsündeki ilk günlerinizi konuşalım.

Enstitüde kayıt işlerimiz kısa sürede tamamlandı. Öğle yemeği zamanı geçmek üzereydi. M. Çakar bizi yemekhaneye götürdü. Yemekte etli türlü, pirinç pilavı ve hoşaf vardı. Servisi M. Çakar yaptı. Acıkmıştım, iştahla yedim.

M. Çakar, o gün akşama kadar bize kılavuzluk etti. Yemekten sonra ambara gittik. Ambar memuru bize giysi, çamaşır, çorap, postal, bir de bez torba verdi. Hamamda yıkandıktan sonra yeni giyeceklerimizi giydik. Giyinen her öğrenci, gülümseyerek yanındakilere bakıyordu. Yeni giysilerimizden memnunduk. Eski giyeceklerimizin hepsini bez torbaya koyduk; üzerine adımızı, numaramızı yazdıktan sonra depoya bıraktık.

1 km kadar uzaktaki yatakhaneye gittik. Çifteler Harasından kalma, tek katlı uzun bir binaydı. İçeride ağaç ranzalar vardı. M. Çakar bize ranzalarda birer yer gösterdi. Yerlerimizde birer battaniye, nevresim, çarşaf, yastık kılıfı ile yatak ve yastık torbası bulunuyordu. Yatak ve yastık torbalarına, dışarıdaki yığından saman doldurduk. Bunları ranzalarımıza yerleştirdik. Denemek için yatağımın üzerine uzandım. Yorgun olduğumuz için bana rahat geldi. Saman, yuvak taşıyla ezildiği için çok sert

değildi. M.Çakar, yataklarımızın nasıl düzeltileceğini de kendisi yaparak öğretti.

Sonra yine ilk kısma döndük. M.Çakar bize dersliğimizi de gösterip serbest bıraktı. Bizden önce gelenlerin içinde hemşerilerimiz vardı. Onlar bize çevreyi tanıttılar. Akşam yemeğinde ve ders çalışmaları saatinde diğer öğrencilerin arasına katıldık. Artık enstitülüydük. O gece rahat uyudum.

İkinci gün sabahleyin dört saat tarım dersimiz vardı. Bahçenin otlarını temizlemekle işe başladık. Öğleden sonra derslikte tabiat bilgisine girdik. İlk derste kitap, defter, kalem verildi. Sonra diğer dersler devam etti. O hafta günlerimiz böyle geçti.

Arkadaşlarımızın kimisi:

— Bize çok iş yaptırıyorlar. Burada çalışacağıma, kendi işimizde çalışırım. Ben köye gideceğim, demeye başladı.

Bir arkadaşımız da:

— Annem, buraya gelmemi istemiyordu. Onu çok özledim. Ben köye gideceğim, dedi. Ve de ertesi gün kayboldu.

Ben de ilk günler dönmeyi düşündüm. Bir cumartesi günü öğleden sonra topluca Seydi Suyunun kıyısına gidildi. Müdürümüz M. Rauf İnan ve bazı öğretmenlerimiz de içimizdeydi. Orada türküler söylendi, ulusal oyunlar oynandı. Bu arada müdürümüz de “Ben de gittim bir geyiğin avına” sözleriyle başlayan bir türkü söyledi. Müdürümüz ve öğretmenlerimiz her zaman, bize çok güleç ve yakın davranıyorlardı. Bu davranışlar hoşuma gitti. Bundan sonra enstitüden ayrılmayı düşünmez oldum. Fakat arkadaşlarımızdan 4 – 5 kişi, köyelerine döndüler.

Köy enstitüsündeki yaşama çabuk alıştım. Bunda enstitüdeki hareketli, insancıl ve demokratik ortamın büyük etkisi oldu. Dersler ve öğrenci yönetimi, cumartesi eğlenceleri, müzik çalışmaları, çevre gezileri, kitap okuma gibi etkinlikler içinde günlerimiz neşeli geçiyordu.

Enstitümüzün iki bölümü vardı. Biz üçüncü sınıfa kadar

Mahmudiye bölümünde kaldık. Sınıfımızda 54 kişiydik. Bunların 24'ü kızdı. Diğer şubelerde kız öğrenci yoktu. O yıllarda köy okullarını bitiren kız öğrenci çok azdı. Bu nedenle köy enstitülerine kız öğrenci bulunamıyordu. Kızların ikisi gündüzlüydü. 52 kişi parasız yatılıydık. Gündüzlü kızlar, aileleri başka yere gidince enstitüden ayrıldılar.

Enstitüye Afyon, Ankara, Eskişehir, Konya ve Kütahya illerinden öğrenci alınıyordu. Ankara ve Konyalı öğrenciler, sonra kendi illerinde açılan köy enstitülerine taşındı.

Enstitüde kitap okuma çok özendiriliyordu. Enstitü yaşamı boyunca çok kitap okudum.

Birinci sınıfta bir süre sonra sanatlara ayrıldık. Ben yapıcılığı seçtim. İlk günlerde iş derslerinde, önceki yıllarda gelen arkadaşlarımıza yardım ediyorduk. Harç karma, temel kazma, tuğla ve harç taşıma bizim işimizdi. Bu sırada duvarın, sıvanın nasıl yapıldığını, çekülün, su terazisinin nasıl kullanıldığını, köşelerin nasıl düzenlendiğini görüyorduk. Arada biz de denemeler yapıyorduk. Enstitünün Mahmudiye bölümünde yapıcılık öğretmeni yoktu. Çok sevdiğimiz usta öğretici Recep Ustamız vardı. Recep Usta, bir gün harçsız tuğlalarla, yarım tuğla, bir tuğla, bir buçuk tuğla, iki tuğla kalınlıktaki duvarların nasıl örüleceğini, bağlantıların nasıl yapılacağını ayrıntılı olarak gösterdi. İki saat süren bu gösteriden sonra biz de duvar örmeye başladık.

Köy enstitüsü, yaşamınızda nasıl değişimler yarattı?

İlkokulda Cumhuriyet tarihini, ülkemizin kalkınma uğraşlarını, devrimleri ders kitapları düzeyinde öğrenmiştik. Fakat bu konuda bizlere de görev düştüğünün bilincinde değilim. Köy enstitüsünde öncelikle ülkeme özveriyle hizmet etme ülküsünü edindim. Bunun yanında kitap okuma, bilgiyi arayıp bulma ve uygulama, tarımda ve sanat işlerinde üretici olma alışkanlığı kazandım. Bugün bile tarım işleriyle uğraşıyorum. Araç dolabımdaki iş araçları içinde mala da var. Evimdeki küçük onarımları kendim yapıyorum.

Köy enstitüsünde size okuma yazma alışkanlığı nasıl kazandırıldı?

Öğretmenlerimiz, derslerde ve dersler dışında, her fırsattan yararlanarak bizi kitap okumaya özendiriyorlardı. Elimizde gördükleri kitabın ne olduğunu, konusunu, soruyorlar ve okuduğumuz için bizi övüyorlardı. “Bu kitap güzelmiş. Sen bitirince ben de okuyayım.” diyenler oluyordu. Her gün sabah bir saat kitap okuma zamanı vardı. Bu saatte genellikle ders dışı kitaplar okuyorduk. Bazen de bir kitabı, bir arkadaşımız sesli olarak okuyor, diğerlerimiz dinliyorduk. Sonra kitabı sınıfça eleştirerek değerlendiriyorduk. Bazen arkadaşlarımız kendi okudukları bir kitabı sınıfımıza anlatıyordu. Okuduğumuz kitaplardan önemli olanların özetini yazıyorduk. Sınıfımızda her öğrencinin kaç kitap okuduğunu gösteren çizelgeler yaptığımız da oldu. Benim kitap özeti defterim vardı. Okuduğum kitapların adını, yazarını, konusunu, özetini, içindeki önemli gördüğüm düşünceleri bu deftere yazıyordum.

Kitaplığımızda epeyce kitap vardı. Bazı dergiler de geliyordu. Eskiyen kitapları resim-iş derslerinde onarıyorduk. Bu da kitabı sevdirmenin başka bir yönü oluyordu. Kendimiz de kitap satın alıyorduk. İçimizde, dergilere abone olanlar vardı.

Okumaya alışan insan zamanla yazmaya da özeniyor. Arkadaşlarımızdan şiir, öykü, oyun ve özellikle köy sorunlarını yazanlar vardı. Bazı arkadaşlarımızın şiirleri, yazıları dergilerde yayımlanıyordu. Kitap özeti yazmak, ders görevlerinde araştırma yapıp raporunu yazmak, duvar gazetesi yayımlamak yazma alıştırmalarıydı. Ben de yazı denemelerime köy enstitüsünde başladım. Bir aralık roman yazmaya bile heveslendim. Fakat daha başlangıçta, yazdıklarımı beğenmeyip yırttım. Bunlar yazmaya alışmamın başlangıcı oldu sanıyorum.

Tahsin Yücel, Erdal Atıcı, Huriye Saraç

Bize köy enstitünüzü, derslerinizi ve öğretmenlerinizi anlatır mısınız?

1944 yılında Eskişehir-Çifteler Köy Enstitüsü, 1947 yılında Ankara-Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünün Tarla Bahçe bölümünü bitirdim.

Çifteler Köy Enstitüsü 1937 yılında Köy Öğretmen Okulu olarak kuruldu. 1940 yılında Köy Enstitüleri yasası çıkınca köy enstitüsüne çevrildi. Bu enstitü iki bölümlüydü. Bir bölümü Mahmudiye bucağında, diğer bölümü Hamidiye köyündeydi. İkinin arası 10 km. idi. İki bölümün toplam arazisi 7000 de-kardı. Bizim gittiğimizde birinci, ikinci ve üçüncü sınıflar vardı. Ayrıca, üç sınıflı köy okullarından gelen öğrenciler için ilkokul beşinci sınıf bulunuyordu. Binaların bir kısmı Köy Öğretmen Okulu zamanında yapılmıştı. 1940 yılında öğrenci sayısı çok arttı. Önceden yapılan binalar yetmez oldu. Tarım alanlarının çoğu da boştu. Biz çok bina yaptık; sebze, meyve bahçeleri, bağ, or-

man kurduk, tarlaları işledik. Yiyeceklerimizin, giyeceklerimizin çoğunu kendi emeğimizle ürettik.

Öğrenim süresi beş yıldır. Yılda on ay, haftada 44 saat, günde sekiz saat (Cumartesi günleri 4 saat) ders vardı. Ayrıca sabah bir saat kitap okuma, akşam iki saat derse çalışma süresi vardı. Haftalık 44 saatin 22 saati kültür derslerine, 11 saati tarıma, 11 saati sanat derslerine ayrılmıştı. Enstitü yıl boyunca açıktı. 15 gün ara tatil, 45 gün yaz tatili vardı. Yaz tatilinde, öğrencilerin yarısı köylerine gidiyor, yarısı enstitüde kalıyordu. Bunlar dönünce diğer yarısı tatile gidiyordu. Ara tatil kışa rastladığı için köyüne giden pek az oluyordu. Tatillerde enstitüde kalanlar günlük çalışmalarını sürdürüyordu.

Kültür derslerinde sınıf durumuna göre; Türkçe, matematik, tarih, coğrafya, tabiat ve okul sağlık bilgisi, yabancı dil, el yazısı, resim-iş, beden eğitimi ve ulusal oyunlar, müzik, yurttaşlık bilgisi, kimya, fizik, askerlik, öğretmenlik bilgisi, zirai işletme ekonomisi ve kooperatifçilik, ev idaresi ve çocuk bakımı dersleri bulunuyordu.

Kültür derslerinde kız erkek beraberdik. İş derslerinde kızlar dikiş dokumacılık, tarım sanatları, tavukçuluk işlerinde; erkekler tarla-bahçe, hayvancılık, yapıcılık, marangozluk, demircilik işlerinde çalışıyordu. İşlerin yoğunlaştığı günlerde kız arkadaşlarımız da yapı ve tarım işlerine yardıma geliyorlardı.

Temizlik ve bakım nöbeti, öğrenci yönetimi, gece eğlencesi, çevre ve yurt gezileri gibi toplumsal etkinliklere kız erkek birlikte katılıyorduk. Kızların yalnız yatakhaneleri ve tuvaletleri ayrıydı.

Geceleri, aydınlatma lüks lambalarıyla sağlanıyordu. Sonra Mahmudiye bölümünde, dizel motorlu jeneratörle aydınlatma yapıldı. Hamidiye bölümünde ise eski bir su değirmeni elektrik santraline dönüştürüldü.

Derslerde araştırmaya, incelemeye, gözleme, konuları sırf tartışmaya, işte uygulamaya geniş yer veriliyordu. İş ders-

lerinde, enstitünün gereksinimlerini karşılayacak ürünler elde ediliyordu.

Enstitüye motosiklet ve bisiklet de alındı. Bize bunları kullanmak öğretilenekti. Fakat bizim zamanımızda yeterli sayıda araç olmadığı için verimli olmadı.

Aşçı, aşçı yardımcısı, çamaşırıcı ve gece bekçisinden başka işçi yoktu. Temizlik, tarım alanlarının ve hayvanların günlük bakım işlerinin hepsini biz yapıyorduk. Her sınıf bir hafta nöbetçi oluyordu. Nöbetçi sınıf kültür ve iş derslerini yapmıyordu, yalnız temizlik ve bakım işlerini yürütüyordu.

Enstitüde demokratik bir ortam vardı. Öğretmenlerle öğrenciler, öğrencilerle öğrenciler birbirlerine çok içten davranıyordu. Öğrenci yönetimi çok etkindi. Başkanlar, öğrencilerin özgürce kullandıkları oylarıyla, her ay yeniden seçiliyordu. Her cumartesi günü bayrak töreninden sonra genel eleştiri toplantısı yapılıyordu. Bu toplantılarda, öğrenci yönetiminin, nöbetçi sınıfın çalışmaları ve enstitünün diğer işleri özgürce eleştiriliyordu. Eleştirilenler özgürce yanıtlıyorlardı. Sınıflarımız büyüyünce öğrenci başkanı, öğretmenler kurulu toplantısına da katılmaya başladı.

Müzik çalışmaları yaygındı. Mandolin en çok kullanılan araçtı. Her hafta bir sınıf gece eğlencesi hazırlıyordu. Bu da bize moral veriyor ve enstitüye sevgimizi yükseltiyordu. Ayrıca eğlencelerde bazı arkadaşlarımız çeşitli yeteneklerini gösteriyorlardı.

Sporun her çeşidi vardı. Değişik bölgelerin ulusal oyunlarını öğreniyorduk.

Anma, kutlama günleri, eğitim, köy ve ülke sorunlarını tartışma toplantıları çok canlı geçiyordu.

Enstitü kooperatifi, öğrencilerin ve öğretmenlerin gereksinimlerini karşılamaya çalışıyordu.

Öğrenciler köy ve yurt gezilerine çıkıyordu sanıyorum?

Evet. Yakın çevre gezileri genellikle pazar günleri yapılıyordu. Mahmudiye ve Hamidiye'ye yakın köylere yaya olarak gittik. Bunlarda köylülerle konuşuyor, işleri ve köyle ilgili bilgi alıyorduk. Biz de konser ve ulusal oyun gösterisi yapıyorduk. Bir cumartesi günü yaya olarak 20 km uzaktaki Sivrihisar kentine gittik. İki gün orada kaldık. Gece bir okulda yattık.

Öğrencilerin hepsiyle birlikte, Çifteler bucağı yakınındaki Sakarya ırmağı kaynağına gittik. Başka bir gün de Kırgız dağına gittik. Oradaki Kurtuluş Savaşından kalma izleri ve yakındaki köyleri gördük. Bu gezilerde yiyeceklerimizi okulun kamyonu taşıdı.

Yeni kurulan köy enstitülerinin eksikleri bizdekinden çok fazlaydı. Çadırlarda işe başlayanlar vardı. Çifteler Köy Enstitüsü'nün kuruluşu 1937 de başladığı için, yeni kurulanlara yapıcılık ekipleri gönderildi. Ekipler, gittikleri yerlerde verilen görevi yaptıktan sonra bir yurt gezisiyle ödüllendiriliyordu. Bu nedenle biz de yurt gezisi yapmaya özeniyorduk. Fakat bizim sınıfın yarısına yakını kız olduğu için, başka enstitülere gönderilmedik. Çok sevdiğimiz küme öğretmenimiz Hatice Sökmen, yaz tatilinde, sınıfça Afyon'a gitmeyi önerdi. Geziye katılacaklar yol parasını kendileri ödeyecekti. Sınıfımızdaki öğrencilerin yarısından çoğu geziye katıldı. Enstitü kumanya sağladı. Bir kez de Konya gezisi yaptık. Gittiğimiz yerlerde kentleri, fabrikaları, tarihi yerleri gördük. Bazı halkevlerinde müzik ve ulusal oyun gösterileri yaptık.

Yüksek Köy Enstitüsünde ders yılı sonlarında 15 gün yurt gezisi yapıyorduk. Bu gezilerde trenle yol üzerindeki enstitülerde konaklıyorduk. Oradan da kamyonla çevredeki önemli kuruluşları görmeye gidiyorduk.

Köy enstitülerinin yıkılma sürecini yaşadınız. Olaylar nasıl gelişti? Şimdi düşündüğünüzde köy enstitülerinin asıl kapatılma nedeni konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Toplumlarda genellikle çoğunluk, alışılmamış yeni kuru-

luşları hemen kabul etmez. Başlangıçta köy enstitüleri de yarıdırdı. Eğitimci ve aydınlar içinde eğitimde işin yararını benimsemeyenler; “Bunlar işçi mi öğretmen mi yetiştirecek? Böyle öğretmen olmaz” diyorlardı. “Köylülerin hepsi eğitilirse bizim işleri kim yapacak?” diyenler vardı. TBMM’de yasanın oylanmasına katılmayan milletvekilleri az sayılmaz. İlk köy enstitüsü çıkışlılar çalışmaya başlayınca, köylülerin eğitimsizliğinden yararlananlar kaygılanmaya başladılar. Fakat amaçlarını doğrudan söyleyemediler; o zamanın karalama modası olan komünistlik suçlamasını kullandılar. 1946 yılındaki hükümet değişikliğinde M. Eğ. Bakanı olan R. Şemsettin Sirer, bir gün Yüksek Köy Enstitüsüne geldi. Bizi toplayarak yaptığı konuşmada;

— Bir ağacın güzel meyvelerine kurt girince değeri azalır. Köy enstitülerine de kurt girmiştir. Bunu temizleyeceğiz, dedi.

Bu anlayışla, köy enstitülerindeki öğretmenlerden beğenmediklerini başka okullara gönderdi, yerlerine yeni öğretmenler atadı. Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerden, köy enstitülerinde çalışan öğretmenlerin hepsinin birden askere alınmasını sağladı. Yüksek kısmı sonradan bitireceklerin köy enstitülerine atanmasını önlemek için yönetmeliği değiştirdi. Bizleri meyve kurdu saydığı için enstitülere gitmemizi istemiyordu.

Yüksek Köy Enstitüsünü bitirince Zonguldak iline gezi başöğretmen olarak atandım. Ulus ilçesinde göreve başladığım günlerde maarif memuru beni kaymakama tanıttı. Kaymakam, Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlı olduğumu öğrenince, “Şu komünist yetiştiren okul mu?” diye karşıladi.

Bürokratların çoğu bu kafadaydı. Karalamayı yoğunlaştırmak için çeşitli enstitülerde yalan olaylar çıkardılar.

1949 yılında Ulus ilçesinde üç köy okulu yapılacaktı. İşleri ben izliyordum. Köylülerle anlaşarak imece başlattım. O günlerde Bartın D.P. ilçe başkanı H. B. yakındaki pazaryerinde miting düzenledi. Yaptığı konuşmada:

— Şehirlerdeki okulları devlet yapıyor, arazi parasını dev-

let ödüyor. Köy okullarını da devlet yaptırmalı. Biz iktidara gelince köy okullarını devlet yapacağız, dedi.

Ertesi gün üç köyde de kimse okulda çalışmaya gelmedi. Yeniden başlatmak için bir hafta uğraştım. Muhafif partiler iktidara gelmek için okul yapımındaki sıkıntıları sürekli olarak kullandılar,

Din adamlarının çoğu, enstitülü öğretmenlerden pek hoşlanmadılar, kötilediler.

D.P. kurucuları Köy Enstitüleri Yasası çıkarılırken bile bunu benimsememişlerdi. Yasaya oy vermeyenlerin içinde onlar da vardı. 1950'de iktidara gelince ilköğretmen okuluna dönüştürdüler. Köylerde okul yapımında imeceyi kaldırdılar. Sonuçta pek çok köy uzun yıllar okulsuz kaldı. Köy enstitüsü çıkışlı öğretmenlere baskılar, küçümsemeler, bakanlık emrine almalar sürdü. Kurduğumuz derneklerden bile hoşlanmadılar. 1959' da, M. Eğ. Bakanı T. İ. Göller Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneğini kapatmak için kendisi uğraştı.

1960'tan sonra köy enstitülerine değer verilmeye başlandı. Fakat bu kısa sürdü. Bunlara karşın köy enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin çalıştığı yerlerdeki köylülerden hep övgü işittim.

Son yıllarda basında yazıldığına göre, 1948-49 yıllarında, ABD. Türkiye'ye yardım etmek için bazı koşullar ileri sürmüştü. Koşulların içinde köy enstitülerinin kapatılması da bulunuyormuş. Bu olay doğruysa ülkemiz için çok acı bir durum.

Yapıtlarınızdan söz edelim biraz da...

Öğrencilere yararlı kitaplar yazmakla uğraştım. 1962'de yayımlanan "Arıcılık Bilgileri" adındaki kitabım, kendi arıcılık çalışmalarım ve okuttuğum derslerin notlarından oluştu. Küçük olmasına karşın, ilgi gördü ve 15000 baskıya ulaştı. Bu kitabımla "Meyvecilik Bilgileri" adındaki kitabımı M. Eğ. Bakanlığı okullar için kaynak kitap olarak önerdi. "Tarım İşleri" adındaki kitabım da ortaokulların 1-2-3. sınıfları için ders kitabı, olarak kabul edildi ve on yıl okutuldu. Ortaokul fen bilgisi öğ-

retmenliğine atandıktan sonra ilkokul fen bilgisi, hayat bilgisi ve matematik kitaplarıyla uğraştım. Bunların ikisi ders kitabı, ikisi yardımcı kitap, bir kısmı da kaynak kitap olarak kabul edildi. Bir yayınevinin siparişi üzerine tarım ansiklopedisi hazırlamak için bir ekip oluşturduk. Birinci cildi yayımlanan bu ansiklopedi, yayınevince "satışı az" diye durduruldu. Eğitim amaçlı kitaplar yazmayı sürdürüyorum.

İ. Hakkı Tonguç, Hasan Âli Yücel ve İnönü ile ilgili anılarınız var mı?

Bunların üçünü de enstitüye geldiklerinde gördüm. Tonguç Baba Yüksek Köy Enstitüsünde iş eğitimi dersi öğretmenimizdi. Konuları çok güzel açıklıyordu. Fakat 2 – 3 dersten sonra Hasanoğlan'a gelemedi. Onun yerine derslere eğitim şefimiz girdi. Genel müdürlükten ayrıldıktan sonra iki kez ziyaretine gittim.

1960 yılında hazırlanan M. Eğ. Raporunu inceleme komisyonunda H. Â. Yücel de vardı. Ankara'da olduğum 3 – 4 günde konuşmaları dinledim. Üyeler ve dinleyiciler Yücel'in konuşmalarını dikkatle izliyorlardı.

1962 yılında, Köy Öğretmenleri Dernekleri Federasyonu temsilcisi olan bir grupla Başbakan İ. İnönü'yü ziyarete gittik. Köy enstitülerinin yeniden açılmasını istedik. Bizi ilgiyle dinledi. Verdiğimiz dilekçeyi okudu. Bize çeşitli sorular sordu. Orada M. Eğ. Bakanı da vardı. Bakan konuşma arasında, "Ben valiyken köylerden öğrenci topluyorduk yine toplanabilir" dedi. Ben söz alarak:

— Paşam, ben Gönen İlk Öğretmen Okulunda çalıştım. Geçen yıl giriş sınavına 1500 öğrenci katıldı. Bunların 35'i alındı. Şimdi köylerden öğrenci toplamaya gerek kalmadı, dedim. Rahmetli İnönü:

— Geri kalan öğrenciler ne oldu, diye anlamlı bir soru sordu.

Kastamonu Üniversitesi Köy Enstitüleri Sempozyumunda.

İlk öğretmenlik günlerinizi ve sonrasını konuşalım. Köyde geçen ilginç anılarınız var mı?

Çifteler Köy Enstitüsünü bitirince, köye atanmadım, evimize bile gitmeden, diğer arkadaşlarımızla birlikte Yüksek Köy Enstitüsüne gittik. Yüksek kısmı bitirince Zonguldak iline gezici başöğretmen olarak atandım. Orada Devrek, Ulus ve Bartın ilçelerinde çalıştım. Bir yıl ilköğretim denetmenliği yaptım. O dönemdeki iki anımı yukarıda anlattım.

Askerlikten sonra köy öğretmenliğine atandım. Bu sırada Savaştepe Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmen Havva Yücel ile evlendik. Dört yıl köylerde birlikte çalıştık. 1955'te Isparta Gönen İlköğretmen Okuluna tarım öğretmeni olarak atandım. 1961 yılından sonra İzmir Buca ve Bornova ortaokullarında fen bilgisi öğretmeni olarak çalıştım. 1973 yılında emekli oldum.

Günümüz eğitiminin içinde bulunduğu çıkmaz nedeniyle insanlar yeni arayışlar içinde. Geçmişe bakınca ilk olarak akla köy enstitüleri geliyor. Son dönemde yazılanları, çizilenleri nasıl buluyorsunuz?

Son yıllarda köy enstitüleriyle ilgili yayınların, anma günlerinin çoğalmasını, bazı üniversitelerde Köy Enstitülerini Araştırma Merkezi kurulmasını, seminerler düzenlenmesi çok olumlu buluyorum. Bunlar, köy enstitülerinin bilimsel olarak incelenmesini, yararlarının daha net olarak ortaya çıkarılmasını sağlar. Hem de daha geniş çevrede tanınmasına yardım eder.

Günümüzde bilim ve teknoloji bilgisayar hızıyla geliyor. Dünyada hızlı bir yarışma var. Ezbere bağlı ve laiklikten uzaklaşan bir eğitimle bu yarışa katılmak olanaksız. Sürekli bilimsel araştırmaya, akla, özgürce eleştirel düşünmeye, uygulamaya, üretime dayanan bir eğitime gereksinim var. Bunun örneği köy enstitülerinde verildi ve kıt olanaklar içinde bile başarılı olduğu görüldü. Devletin yürütme gücü benimserse, bu denemenin ışığında eğitime olumlu bir yön verilebileceği kanısındayım.

Sizce, köy enstitüleri yeniden açılabilir mi?

İnsanlarımızın çoğu, köy enstitülerinin amacının köy öğretmeni yetiştirmek olduğunu sanıyor. Oysa yasaya göre amaç köye yararlı elemanlar yetiştirmektir.

1940 yılında Türkiye'nin nüfusu 17 820 950 idi. Bunların 13 474 701' köylerde yaşıyordu. Şimdi nüfusumuz 73 000 000' u buldu. Bunun % 35'i olan 25 550 000 kişi köylerde yaşıyor. Köye göre eleman yetiştirme gereksinimi yine var. Gerçekte, ülkemize gerekli her türlü elamanın yetiştirilmesi için köy enstitüsü yönteminden yararlanmak gerekir. Köy enstitülerinin kuruluşunda öğrenci, öğretmen ve para çok kıt. Şimdi durum daha elverişli. İktidarlar benimserse, zamanın getirdiği olanaklara göre geliştirilerek kurulabilir. Yatılı bölge okullarında uygulamakla işe başlanabilir. Zamanla diğer okullara yayılabilir.

Konuşmalarda, bazıları "Köy enstitüleri geniş arazi içine

kurulmuştu. Kentlerde geniş arazi bulunamayacağı için uygulanamaz” diyorlar. Oysa kentlerde endüstri meslek liseleri var. Bunların her birinde çeşitli işlikler bulunuyor. Diğer okullarda da işlikler yapılabilir. Tarım işlerinde, tarla-bahçe işleri yerine seracılık, çiçekçilik, tarım sanatları, tavşancılık, tavukçuluk gibi az arazi gerektiren işlere yer verilebilir.

Bugün ülkemizin ana sorunları hakkında neler söyleyeceksiniz?

Ülkemizin sorunları çok. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında benimsenen “Çağdaş uygarlığın üstüne çıkmak” amacı yarım kaldı. Üstelik geriye dönüş yandaşları güç kazandı. Günümüzde, ülkemizin en öncelikli sorunu; cumhuriyetimizin insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti özelliklerini devam ettirebilmenin yolunu açmaktır. Bunu sağlamak için, şimdiki durumu beğenmeyenlerin sağ, sol, parti gibi düşüncelerini ikinci plana atarak siyasi bir oluşum içinde birleşmelidir. TBMM’de temsilcisi bulunan partilerin böyle bir birleşim sağlamalarından umudum yok. Belki, kendi kurallarını dayatmayan küçük bir parti içinde birleşilebilir. O da olmazsa yeni bir parti kurulabilir. Bu parti; siyasette, yasalarda, ekonomide, kültürde, toplumsal yaşamda; kentli, köylü, işçi, çiftçi, esnaf, memur, sanayici her yurttaşın kabul edebileceği ortak konuları içeren bir bildiri hazırlamalı. Bununla halktan oy istemelidir. Seçmenler arayış içinde. Böyle bir girişimin başarıya ulaşacağı kanısındayım. Diğer sorunlar bundan sonra çözülebilir.

Tahsin Yücel’in bir günü nasıl geçer? Hangi gazeteleri, dergileri okur? En son okuduğu kitabın adı nedir?

Genellikle saat yedi sıralarında kalkıyorum. Sabah temizliği ve 10 dakikalık jimnastikten sonra okumaya, yazmaya başlıyorum. Saat dokuz sıralarında kahvaltı. Sonra yine masama dönüyorum. Saat 14 sıralarında öğle yemeği. Öğle sonunda bahçede çalışırım ya da alışveriş için çarşıya giderim. Dönüşte okumaya, yazmaya devam... Arada televizyon haberlerini din-

lerim. Gazetemi genellikle akşam okurum. Televizyonda önemli yayın olursa izlerim. Saat 23 sıralarında yatarım Yatmadan önce yine 10 dakika jimnastik yaparım. Bu düzen konuklar geldiğinde değişir. Yaz aylarında ise komşuluk, konukluk, arkadaşlık ilişkileri, plaj söyleşileri ve de bahçe işleri yoğunlaşır. O zaman okuma yazma azalır. Arada grup gezilerine katılırız, çocuklarımızın yanına gideriz.

Cumhuriyet gazetesini ve eklerini sürekli izliyorum. Bazen Vatan, Milliyet, Sözcü gazetelerini de alıyorum. Diğer gazeteleri, elime geçerse okuyorum. Çağdaş Türk Dili, abece, Yeniden İmece dergilerinin sürdürümcüsüyüm. Cumhuriyet Bilim Teknoloji dergisi ile Kitap dergisini ilgiyle okuyorum. Son olarak Oya Baydar'ın Sıcak Külleri Kaldı adındaki kitabını okudum.

Son olarak okuyuculara, öğretmenlere, aydınlara, akademisyenlere ve gençlere neler söylemek istersiniz?

Daha önce söylediğim gibi bugün hepimizin öncelikli sorunu, çağdaş uygarlık yolunda ilerleyebilmek için, ortak konular üzerinde birleşmektir. Eğitim, sağlık, adalet, ekonomi, sanayi, tarım, işçi, nüfus artışı, yolsuzluk, laikliğin korunması, gelir dağılımının düzeltilmesi sorunları ancak bundan sonra çözülebilir.

Söyleşi için çok teşekkür ediyorum, Tahsin Yücel öğretmenim...

Ben de size çok teşekkür ediyorum, Erdal Atıcı arkadaş...

10 Nisan 2010

KÖY ENSTİTÜLERİ ve ÇAĞDAŞ EĞİTİM VAKFI YAYINLARI

Yayın No.

1. **Köy Enstitüleri, Amaçlar-İlkeler-Uygulamalar.** Yayına Hazırlayan Mustafa AYDOĞAN, 3. Bası, 2007.
2. **Hasan-Âli Yücel, Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları-Konuşmaları.** Yayına Hazırlayan Mustafa AYDOĞAN, 2. Bası, 1997. (Mevcudu kalmadı)
3. **Köyde Eğitim.** İ. Hakkı TONGUÇ, 2. Bası, 1997, 2 Baskı 2008. Yayına Haz. Mahmut Makal
5. **Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy.** İ. Hakkı TONGUÇ, 3. Bası 1998.
6. **Yarının Türkiye'ye Seyahat.** Ahmet Emin YALMAN, 3. Bası, 1998.
7. **Çeşitli Yönleriyle Tonguç.** Yayına Hazırlayan Mustafa AYDOĞAN, 1. Bası, 1999.
- 4.ve 8. **Kitaplaşmamış Yazılar.** İ. Hakkı TONGUÇ, Yayına Hazırlayan Mustafa AYDOĞAN, Cilt 1: 2. Bası 1998; Cilt 2: 1. Bası, 2000.
- 9.ve 10. **Köy Enstitüleri İle İlgili Yasalar.** Yayına Hazırlayan Mustafa AYDOĞAN, Cilt 1 (1936-1946): 1. Bası 2000, Cilt 2 (1947-1954): 1. Bası 2000.
- 11.ve 12. **Basında Köy Enstitüleri.** Yayına Hazırlayan Mehmet KEPENEK, Cilt 1 (1936-1944): 1. Bası, 2001. Cilt 2 (1944-1949): 1. Bası, 2001.
13. **Ferit Oğuz Bayır'a Saygı.** Yayına Hazırlayan Mustafa Aydoğan, Zeliha Kanalcı, 1. Bası, 2003.
14. **Köy Enstitüleri I-II.** (MEB Yayını 1941 ve 1944, (T.B.) Nisan 2003)
15. **Köy Enstitüsü Programları (1936-1953).** 1. Bası, 2004. Yayına Haz. Niyazi Altunya
16. **Vakfımızın On Yılı.** Aralık 2004.
17. **Köy Enstitüleri Dergisi I-VIII (1945-1947) (T.B.)** Nisan 2005.
18. **Köy Enstitüleri ile İlgili Yönetmelik ve Resmi Yazılar.** Nisan 2005. Yayına Hazırlayanlar Mustafa Aydoğan, Niyazi Altunya
19. **Canlandırılacak Köy Yolunda.** Şerif Tekben, (T.B.) Nisan 2005.
20. **Tonguç'a Mektuplar'la Köy Enstitüsü Yılları.** Mustafa Aydoğan – Aralık / 2007
21. **Öksüz Yamalığı Köy Enstitüleri,** Mustafa Ekmekçi, 2. Bası, Ankara 2009.
22. **Anadolu'da Aydınlanma Ateşini Yakanlar,** Erdal Atıcı, 1. Bası Ankara 2010.
23. **TBMM Bütçe Görüşmelerinde ve Milli Eğitim Şuralarında Köy Enstitüleri (1935 - 1954),** (Yay.Haz) Mustafa AYDOĞAN - Erdal ATICI, Ankara 2010.
24. **Anadolu'da Aydınlanma Ateşini Yakanlar 2,** Erdal ATICI, 1. Bası, Ankara, 2011,